

ÚZDIK PEDAGOG

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№02(32) (2025 ж. Ақпан) шығарылымы.
Выпуск №02(32) (Февраль 2025 г.) республиканского педагогического научно-методического
журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY».

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсұлтан
Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал “KEMENGER” ЖК баспаханасында басылды. Таралымы 1000 дана.
Адрес г. Карағанды: Қазыбек биевский район, пр. Нұрсұлтан Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП “KEMENGER”. Тираж 1000 экз.

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» Республикалық педагогикалық ғылыми-
әдістемелік журналы Астана қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат
және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 27
қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік
басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00080588 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында
«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» журналы айына 4 рет жарық көреді.

Республиканский педагогический научно-методический журнал
«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» в городе Астана комитетом информации
Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан
выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного
издания, информационного агентства и сетевого издания от 27.10.2023 года
№ KZ35VPY00080588.

Территория распространения: На территории Республики Казахстан.
Журнал "ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY" выходит 4 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП “BAYANDY”

Редактор алқасы:

Баянды Ерлан, жаратылыстану ғылымдарының магистрі, бас редактор
Дүйсенбекова Б.Н., б.ғ.к., қауымдастырылған профессор,
Қарағанды медицина университеті

Дузбаева Н.М., б.ғ.к., қауымдастырылған профессор,
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Каскарбаева Б.Б., педагог-шебер

Қасқабаева Ф.С., педагог-шебер

Есенова Ш.Б., педагог-шебер

Иманбек Ә.О., жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Алшынов А.Ә., жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

“KEMENGER” баспасы

Мазмұны / Содержание

Муханбетова Е.М. Работа с текстом краеведческого содержания на уроках русского языка.....	3
Қадырғалиева К.Б. Использование краеведческих материалов на уроках русского языка и литературы	5
Ихсанова А. Актуальность изучения словообразования в младших классах	15
Сатқан Н.А. Жасанды интелекті білім беру саласында тиімді қолдану	18
Абуханова Д.Х. «Салауатты өмір салтын қалыптастырудағы әлеуметтік педагогтың рөлі».....	20
Мерғалиева А.М. Мектепалды даярлық сыныптарында оқушылардың интеллектуалды-танымдық қабілеттерін дамыту	21
Махметова Р.А. Тарих сабақтарында оқушылардың танымдық-зертеушілік белсенділігін арттырудағы жаңа технологияның рөлі	23
Қазинуллина Ж.А. Мультипликациялық фильмдер арқылы бастауыш сынып оқушыларына ағылшын тілін оқытудың теориялық негіздері.....	26
Бекмұлдина М.М. Бастауыш сыныпта көбейту кестесін оңай меңгеру жолдары	30
Рустемова П.А. Тәрбие негізі – құндылық	32
Садықов Б.Т. Мектепке дейінгі мекемедегі музыкалық құндылықтар.....	36
Демеуова Л.Р. Жазылым - ойды жеткізу дағдысы.....	37
Нурекешова К.Ж. Практикум по решению биологических задач.....	39
Муралова Н.М. Химиялық реакция тендеулері бойынша есептер шығару.....	40
Қалдыбетова Г.Ж. Математика пәнінен бастауыш сынып оқушыларының қызығушылықтарын ойын элементтері арқылы ояту.....	43
Бобетаева Т.Б. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу, ойлау дағдыларын оқу сауаттылығы арқылы зерттеу	45
Аманова Г.А. Физика сабақтарында жаңа технологияларды қолдану	48
Ибол Ж.Қ. Химияны оқытуды жақсарту үшін мультимедиялық технологиялар мен электрондық білім беру ресурстарын қалай пайдалануға болады?.....	50
Мурадова Ф.М. Әлеуметтік бейімделу және коммуникация дағдыларын дамытуда дефектологтың қызметі	53
Идинов Б.Н. Оқу - тәрбие үдерісінде дене тәрбиесін пайдаланудың өзіндік ерекшеліктері	55
Тасанова А.Р. Вокально – исполнительская работа в условиях инклюзивного образования в классе эстрадного вокала.....	57
Бекназарова К.С. Информатика бойынша олимпиадалық есептерді шешудің педагогикалық маңызы.....	59
Турмагамбетова М.Н. Жаһандану заманында цифрлық сауаттылықты арттырудың маңызы	61
Сағынғалиева Б.Б. Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда әртүрлі оқыту әдістерін қолдану тиімділігі	63
Жанаманова Г.Е. Работа над словарными словами на уроках русского языка	65
Дабылова Н.Т. Күйзелісті басқару дағдылары: 4-сынып оқушыларының орта буынға бейімделуі.....	68
Таяшева А.Е. Защита организма человека от болезней и инфекций. как быть здоровым	70
Тұяқбайқызы М. Аутизм спектрі бұзылыстары бар балалардың білім алуға арналған жеке оқу жолын құру: тиімді әдістер мен педагогикалық стратегиялар	75
Бисенбаев Е.А. Начало движения и остановка автомобиля в заданном месте	77
Чашабаев А.Т. «Техническое обслуживание механизмов двигателя».....	79
Қапакова Т. Жолда жүру ережелері.....	82
Жумагулова Н.К. Мектепке дейінгі мекеме мен отбасының серіктестігі: білім беру үдерісін жүзеге асыру	85
Ихсанова Б.Ж. Жас сынып жетекшіге ата-аналармен тиімді жұмысты және жиналысты ұйымдастыруға әдістемелік нұсқау.....	88
Изанова Д.Б. «Табиғаттың сыйын аялайық».....	90
Ошакбаева Г.К. Жай бөлшектерді қосу және азайту.....	93
Алимтаева А.Е. 1.000.000 – ға дейін мыңдықтармен санау	95
Бектасова С.Ж. Жасөспірімдердің эстетикалық тәрбиесінің ерекшеліктері.....	99
Жумаканова Г.А. Бастауыш сынып оқушыларының ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытуда жоба әдісін қолданудың тиімділігі.....	100
Ермаханова У.Е. Физикалық практикумды оқытудағы инновация мен нәтиже.....	102
Тулебаева А.А. Бастауыш сыныпта ақпараттық технологияларды сабақта пайдаланудың тиімділігі	103
Жаксылыкова Л.А. Көркем еңбек сабағында оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту.....	105
Жанбыршы А.Ж. Географиядағы стандарттан тыс сабақтар – білім берудегі жаңа көзқарас	107
Кулбаева К.О. Сәндік-қолданбалы өнердің оқушыларға тәрбиелік және дамытушылық маңызы	109
Кульмагамбетова Г.А. Психологическая поддержка семей, воспитывающих детей с аутизмом	111
Испанова А.Е. Обучение детей с РАС	112
Мырзабаева Д.А. Сапалы ветеринарлық қызмет: мал шаруашылығымен азық-түлік қауіпсіздігі	114
Акмагамбетова К. Как помочь ребенку с РАС адаптироваться в обществе	115
Алимова Э.Н. Біртұтас тәрбие арқылы ұлттық құндылықтарды дамыту	117
Байдавлетова Н.М. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында экологиялық тәрбие мен білім беру: мазмұны, әдістері және маңызы.....	119
Толегенова У.К. Табиғатпен таныстыру арқылы балабақшада балалардың эмоционалды және танымдық дамуы.....	121
Султанова Т.М. Балабақша өмірінде кездесетін қазақтың ұлттық көрінісі	124
Байгулакова А.Н. Балабақшадағы ТРИЗ технологиясы: шығармашылық ойлауды дамытудың тиімді әдісі.....	127
Жаумбаева Г.С. Биология пәнін оқытудың қазіргі заманғы әдістері.....	130

**КГУ "Средняя общеобразовательная школа № 33" отдела образования города Уральска
управления образования акимата Западно-Казахстанской области
Учитель русского языка и литературы, педагог-эксперт
Муханбетова Эльмира Мадиевна**

РАБОТА С ТЕКСТОМ КРАЕВЕДЧЕСКОГО СОДЕРЖАНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Краеведение в школе является одним из источников обогащения учащихся знаниями о родном крае, воспитания любви к нему, формирования гражданственности и патриотизма.

На уроках русского языка и литературы учителя всегда уделяют внимание вопросам патриотического воспитания. Для каждого ученика важно знать свой родной край, его историю, культуру, природу. Глубокое знакомство с историей и литературой родного края способствует воспитанию истинного гражданина.

Сформировать чувство патриотизма помогает использование на уроках краеведческого материала, что повышает активность, самостоятельность учащихся, делает уроки более живыми, интересными, творческими.

Готовясь к любому уроку, учитель стремится отобрать такие задания, которые не только бы «работали» на изучаемое правило, но и затрагивали душу ученика, заинтересовывали его, активизировали деятельность учащихся.

Переход на обновление содержания образования предъявляет новые требования к работе обеспечивающей познавательную активность и самостоятельность мышления школьников. Согласно требованиям PISA большое внимание уделяется пониманию текста и грамотности чтения.

Считается, что текст – наиболее эффективная единица при обучении второму языку. Работа над связным текстом историко-краеведческого характера позволяет органично сочетать воспитательный, обучающий и развивающий аспекты: разные виды текстов (исторические, краеведческие, художественные) помогают сделать уроки русского языка интегрированными по содержанию.

На любом занятии мы имеем дело с текстами, так как особенности каждого языкового уровня проявляют себя именно в тексте.

Следовательно, работа с текстом – это обязательный компонент любого урока при освоении, закреплении, повторении изучаемого материала, на занятиях по развитию речи и организации контроля знаний. Итоговая аттестация выпускников казахских школ по русскому языку на современном этапе также подразумевает работу с текстом при выполнении тестовой части заданий.

Приведем несколько вариантов работы с текстом на основе краеведческого материала, которые были использованы на уроке.

Текст №1 –Городище «Жайык» - средневековый Уральск.

Одним из самых крупных открытий в казахстанской археологии XXI века является открытие средневекового городища в 12 км от современного Уральска. Значение его состоит в том, что ученые, наконец-то, доказали более раннее существование городской культуры на берегах древнего Жайыка. История казахов предстала в новом свете. Более богатым стало наше восприятие кочевой культуры. Ведение кочевого скотоводческого хозяйства не отрицает, а предполагает наличие городов как центров ремесла и торговли, как мест зимовок и баз-убежищ.

Подтверждением этих выводов стало городище «Жайык», датированное нами XIII-XV вв., то есть временем Золотой Орды. Городище состоит из двух частей. Это – сам город, площадь которого составляет около 8 га, а также некрополь, расположенный на вершине Свистун – горы.

Город был открыт в 2001 году уральскими и алматинскими археологами. До недавнего времени был известен лишь один средневековый город в Западном Казахстане – Сарайшык.

На объекте городища Жайык велись раскопки. На месте раскопок найдено несколько промышленных печей, баня и мавзолеев. Стены, ширина которых доходила до 1,5 метров, были построены из кирпича. Все строения были сделаны в тюркском стиле, что говорит о том, что эти постройки датируются XIII – XIV веками.

Таким образом, под городищем Жайык мы понимаем существовавший в XIII-XV вв. значительный средневековый город. Именно этот город заложил основу современного Уральска, историю которого мы можем начинать с этого времени.

Задания:

- 1) Определить тему текста.
- 2) Выписать ключевые слова.
- 3) Выписать из текста сложные слова, определить способ образования.
- 4) Указать номера предложений с однородными членами предложения.
- 5) Из 4 предложения выписать слова с непроверяемой гласной.

Текст №2

В погожие летние дни, когда в небе ни облачка, можно часто наблюдать, как неожиданно поднимается с земли и кружится вьюном черный смерч. Он похож на копье, воткнутое в землю. Смерч захватывает сухую траву, листья, пыль и поднимает их высоко в воздух. Столб пыли медленно надвигается на аул. И чем ближе он подходит к кибиткам, тем разыгрывается сильнее, подхватывает и уносит с собой разную домашнюю утварь, а иногда и разрушает ветхие казахские юрты, разбрасывая по степи одеяла, войлок, одежду, засыпая пылью молоко и айран, запорашивая смуглые обветренные лица растерянных людей. Много мучений приносит это бедствие народу. Смерч по былинкам разносит по степи целые стога сена. Если такой вихрь налетит во время пожара, то от аула ничего не останется. Народ считает, что все это от злых духов, что это проделки черта. Неожиданно вспыхнувший белоказачий мятеж походил на такой смерч. Он принес много бедствий народу как в городе, так и в ауле. Казаки начали производить поголовные аресты и жестоко расправляться со всеми, кто попадался им под руку.

(Отрывок из романа Х.Есенжанова «Яик – светлая река»)

Задания:

- 1) Определить тип и стиль речи, мотивировать свой ответ.
- 2) Найти в тексте синонимы.
- 3) Выписать дееспричастия, разобрать по составу.
- 4) Выписать сначала простые осложненные предложения, затем сложные.
- 5) Указать номер СПП с несколькими придаточными, определить вид подчинения.

Таким образом мы подбираем и накапливаем большой дидактический краеведческий материал. Как учителя – практики мы видим, что целенаправленное, систематическое использование краеведческих текстов на уроках русского языка и литературы позволяет повысить уровень коммуникативной культуры учащихся.

Важно, чтобы на таких уроках широко использовалась наглядность – это могут быть иллюстрации, фотографии, презентации, слайд – фильмы. Интеграция элементов регионального компонента в другие предметы требуют активных форм и методов обучения: уроки-путешествия, экскурсии, устные журналы, конкурсы, поэтические часы, литературные вечера, творческие работы по развитию речи, работа с архивными материалами, подготовка к презентаций, использование текстов краеведческого материала и т.д.

Краеведение наполнит большим нравственным содержанием знания, получаемые на уроках, так и во внеклассной работе. Он является одним из важных средств в подготовке учащихся к жизни, в формировании чувства хозяина, знающего свой край, город, район и умеющего сохранить и приумножить их богатейшие культурные традиции. Кроме того, краеведение поможет также более эффективно усваивать материал, повысит интерес к предмету.

КГУ "Средняя общеобразовательная школа № 33" отдела образования города Уральска
управления образования акимата Западно-Казахстанской области
Учитель русского языка и литературы
Қадырғалиева Карина Бейбітқызы

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРАЕВЕДЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация. В данной статье рассматривается использование краеведческих материалов на уроке русского языка и литературы. В статье раскрывается содержание понятий «краеведение», «патриотизм». Проанализирован учебник и выделены упражнения с использованием страноведческого материала; предложена система упражнений для развития патриотизма и любви к родине. Исследованием выявлено, что в содержание современных учебников совершенно не введены краеведческие материалы, но есть страноведческие, хотя и очень небольшое количество.

Ключевые слова: краеведение, страноведение, патриотизм.

Аннотация. Бұл мақалада орыс тілі мен әдебиеті сабағында өлкетану материалдарын қолдану қарастырылады. Мақалада "Өлкетану", "патриотизм" ұғымдарының мазмұны ашылады. Оқулық талданды және елтану материалын қолдана отырып жаттығулар бөлінді; патриотизм мен Отанға деген сүйіспеншілікті дамыту үшін жаттығулар жүйесі ұсынылды. Зерттеу көрсеткендей, қазіргі оқулықтардың мазмұнына өлкетану материалдары мүлдем енгізілмеген, бірақ өте аз мөлшерде болса да, елтану бар.

Түйінді сөздер: өлкетану, елтану, патриотизм.

Annotation. This article examines the use of local history materials in the lesson of the Russian language and literature. The article reveals the content of the concepts of "local history", "patriotism". The textbook is analyzed and exercises with the use of regional studies material are highlighted; a system of exercises for the development of patriotism and love for the motherland is proposed.

Key words: local history, regional studies, patriotism.

Актуальность темы состоит в том, что в настоящее время современная молодежь мало знает историю своего родного края. Нужно возродить этот интерес у учащихся. Это можно сделать с помощью введения в уроки краеведческих материалов. На таких уроках можно соединить три основные цели – это воспитательная, развивающая и обучающая. Можно осуществить межпредметную интеграция с использованием краеведческого материала.

Краеведческая работа с учащимися необычайно разнообразна по формам, а также по источникам материала для изучения родного края. Элементы краеведения включаются преподавателями в учебную работу, в урок; ими проводится внеклассная воспитательная работа в форме лекций, экскурсий в музей и по историческим местам города и его окрестностей; организуются просмотры и обсуждения пьес и кинофильмов с историческим содержанием.

Обширен и материал для проведения краеведческой работы. Он включает в себя и газетный материал, и материалы архивов, и экспонаты музея, и объекты типа исторических памятников (здания, монументы, мемориальные доски и т.п.).

Одним из богатых источников материала для реализации многообразных форм краеведческой работы является художественная литература. Так как в Казахстане для казахских классов объединили русский язык и русскую литературу, краеведческие материалы должны быть включены как вкрапления в текстах или во время аудирования.

Большой интерес вызывает у учащихся такая тема из цикла бесед о нашем городе как «Будущее города Уральска». Учащиеся хотят знать о перспективах развития города как в ближайшее время так и в отдаленном будущем.

Краеведческий материал также может быть полезен, чтобы узнать собственный гражданский долг и полюбить родной край. Ведь не зря говорят, что краеведение в полной мере охватывает собой известное понятие «патриотизм», а патриотизм в истинном смысле представлен именно в краеведении.

Понятие «краеведение» имеет несколько толкований. В. И. Даль определяет понятие краеведение, как - совокупность знаний об отдельных местностях или в целом страны, как всестороннее изучение своей местности – природы, хозяйства, истории, быта людей – преимущественное местными школами [3].

Д. Н. Ушаков в своём словаре дает следующее определение: «краеведение – это изучение какого-нибудь края, изучение отдельных местностей, районов со стороны их природы, истории, экономики, быта и т.п., производимое преимущественно местными силами» [8]. Но наиболее полное определение термину «краеведение» дано в исследованиях Т. А. Бабаковой, которая указывает, что «краеведение – это совокупность видов деятельности людей по познанию особенностей края (его экономики, культуры, истории и т.п.), по разработке на этой основе и осуществление мер, направленных на прогрессивное его развитие» [1, с.31].

Таким образом, краеведение – это исследование района (города, села, области и местности). Краеведение исторично, потому что дана хроника формирования человеческого сообщества и естества в предоставленной территории, в предоставленной местности. Ключевые источники разбиты на: материальные (вещественные), письменные (писчие), устные (произносимые) [5, с. 44].

Развитие краеведения является актуальным направлением, так как главной его функцией является воспитание гражданственности и патриотических чувств у молодого поколения.

По словам Д. С. Лихачева «воспитание любви к родному краю, к родной культуре, к родному городу, к родной речи – задача первостепенной важности, и нет необходимости это доказывать».

Учащимся сложно запоминать исторические материалы, связанные с незнакомыми странами, их больше интересуют истории, легенды и события, связанные с родным краем. Поэтому, включение краеведческого материала в уроки русского языка и литературы поможет ознакомиться с особенностями использования различных языковых средств, в сказках, в различных печатных изданиях и, в художественных произведениях.

Применение краеведческих материалов в преподавании русского языка и литературы очень полезно для анализа. Лучшим способом применения местного материала, является изучение словарного запаса родного края, а именно в разделе «Лексика». Изучая историзмы и архаизмы своего края, учащиеся могут ознакомиться особенностями местного диалекта.

Большую роль в воспитании патриотических качеств у учащихся на уроках русского языка играют тексты. Тексты с использованием краеведческого материала можно использовать на уроках развития речи при написании изложений и сочинений. Данные виды работ по развитию связной письменной речи давно практикуются на уроках русского языка.

Как правило, сначала мы анализируем систему целей обучения из типовой учебной программы, и соотносим цели с темой исследовательской работы. Однако, поскольку в системе целей обучения не отражается суть исследования, был произведён анализ по содержанию произведений из учебника (табл. 1).

Таблица 1 – Анализ произведений из учебника по предмету «Русский язык и литература»

Раздел	Произведения
1. Путешествие и достопримечательности	Джонатан Свифт – «Путешествия Гулливера»
2. Жара и холод. Страна и образ жизни	Г. А. Скребецкий – «Четыре художника». И. А. Бунин – «Листопад». К. Г. Паустовский – «Осень». Абай Кунанабаев – «Осень», «Зима».

3. Культура: характер и личность	Н. А. Забалоцкий – «Некрасивая девочка», «О красоте человеческих лиц». Л. Н. Толстой – «Кавказский пленник». В отрывках представлены описания природы и хозяйства Кавказа.
4. Здоровый образ жизни	А. Абрамов – «Выше радуги».
5. Традиции и празднование нового года, Наурыз и рождества	Н. В. Гоголь – «Ночь перед Рождеством». Пояснение понятий связанных со славянским народом.
6. Хобби и свободное время	Е. Л. Шварц – «Сказка о потерянном времени».
7. Музыка в нашей жизни	М. Кабанбаев – «Арстан, я и виолончель». В. Г. Короленко – «Слепой музыкант».
8. «День победы: почему мы должны помнить»	А. А. Бек – «Волоколамское шоссе». Представлены имена участников Великой Отечественной войны. Б. Момышулы – «За нами – Москва». Повествование идёт от лица Бауыржана Момышулы. К. Кайсенов – «В тылу врага». Представлены имена участников Великой Отечественной войны. Р. Гамзатов – «Журавли». Представлены имена участников Великой Отечественной войны. М. Джалиль – «Воровство»

К слову, в социально-экономическом словаре написано, что страноведение занимается изучением территорий (стран и их районов, регионов), данных об их природе, населении, хозяйстве, культуре и социально-политической организации, особенностях исторического развития [6].

Анализ выявил, что в произведениях нет краеведческих материалов, поэтому далее будем рассматривать произведения с использованием страноведческих материалов.

Из 17 представленных произведений только 6 содержат страноведческие материалы, это произведения: «Кавказский пленник», «Ночь перед Рождеством», «Волоколамское шоссе», «За нами – Москва», «В тылу врага» и «Журавли».

В «Кавказском пленнике», в отрывках представленных нам в учебнике, есть описание природы и хозяйства Кавказа. Далее в послетекстовой работе есть вопросы, в которых спрашивают о хозяйстве и культуре того места, где находится главный герой.

В произведении «Ночь перед Рождеством» часто встречается понятие колядки, после текста, в карточке-информаторе объясняется, что это такое.

В 8 разделе учебника под названием «День победы: почему мы должны помнить», практически все произведения содержат страноведческие материалы. Во всех произведениях, так или иначе, упомянуты личности, которые непосредственно связаны с Казахстаном. В основном представлены имена участников Великой Отечественной войны, такие как: генерал С. А. Ковпак, Жумагали Саин, Ади Шарипов, Мукан Кулсеитов, Токтагали Жангельдин, Сатымбек Тулеушев и др.

А в произведении «За нами – Москва» повествование идёт от лица Бауыржана Момышулы. В отрывках представленных нам в учебнике, в ходе повествования, также встречаются имена участников Великой Отечественной войны.

Таким образом мы видим, что число произведений содержащих страноведческие материалы, крайне мало. Их либо совершенно нет, либо даются как вкрапления в тексте, что в малой степени способствует развитию патриотических чувств к своей стране.

В учебниках, очень много заданий направленных на развитие различных навыков учащихся. Также, в учебниках есть задания направленные на воспитание. К таким заданиям можно отнести воспитание любви и уважения к малой родине, за счёт ознакомления учащихся с текстами, в которых упоминаются знакомые для них театры, музеи, школы, соборы и т.п. Чтение интересного материала об истории родного края на уроках русского языка и литературы, побуждает детей к созданию своих оригинальных историй. Но такого контента в произведениях, судя по предыдущему анализу, совершенно нет.

В ходе анализа содержания произведений из учебника (табл. 1) выяснилось, что там нет заданий с использованием краеведческих материалов, поэтому проведен анализ учебника и заданий с использованием страноведческих материалов (табл. 2).

Таблица 2 – Анализ учебника по предмету «Русский язык и литература»

Раздел	Тема	Общее кол-во заданий	Использование страноведческого материала	
			Кол-во (%)	Примеры
Путешествия и достопримечательности	1. Путешествие в мир языка	10	5 (50%)	Задание 3. Прочитайте про себя казахские пословицы. Постарайтесь объяснить их смысл на русском языке. Задание 8. Значение числа семь для Руси.
	2. Современный русский литературный язык языковые нормы	7	3 (42,9%)	Задание 12. Текст, про Красную площадь в г. Москва. Задание 13. Прочитайте текст. Соответствует ли заголовок содержанию текста? Обоснуйте свой ответ. Текст, про памятник Петру I в Санкт-Петербурге.
	3-4. Текст. Способы связи предложения в тексте	8	3 (37,5%)	Задание 24. Почему Южный Казахстан является краем древней истории и культуры? Найдите ответ в тексте. В каком регионе вы живёте? Что вам известно о достопримечательностях вашего края? Дополните данный текст.
	5. Лексические средства связи предложений в тексте	3	2 (66,7%)	Задание 27. Прочитайте текст. Почему «Золотой человек» не подвергается разграблению? Найдите в тексте фрагмент, где об этом сказано.
	6. Стили речи	6	3 (37,5%)	Задание 33. Текст, про Медеу.
	7. Публицистический стиль	7	2 (28,6%)	Задание 40. Текст, про Байтерек. Задание 41. Текст, про Центральный государственный музей РК.
	8. Научный стиль	6	0	
	9. Слова науки и техники	9	0	
	10-11. Типы речи	10	4 (40%)	Задание 60. Прочитайте текст. О чём он? Какой вопрос можно поставить к тексту? (Текст, про легенду АйшиБиби и Карахана) Задание 61. Текст, про мавзолей Айша-биби.
Жара и холод. Страна и образ жизни	12-14. Дж. Свифт. «Путешествия Гулливера»	15	0	
	15-16. Г.А.Скребецкий. «Четыре художника»	16	0	
	17-18. Рассказ	9	2 (22,2%)	Задание 99. Повествование в тексте ведётся от лица И. С. Тургенева. Задание 106. В тексте упоминается значение казахских слов «кызыл қораз» и «бала қораз».
	19. И.А.Бунин. «Листопад»	8	0	
	20. К.Г.Паустовский. «Осень»	5	0	
	21. Времена года в творчестве Абая	3	0	

Культура: характер и личность	22. Как образуются сложные слова	11	1 (9,1%)	Задание 131. «Расшифруй» сложносокращённые слова и запиши их. КазНУ имени аль-Фараби; ГАТОБ имени Абая и т.д.
	23-24. «Что если красота...»	10	0	
	25-28. Л. Н. Толстой «Кавказский пленник»	18	0	
Здоровый образ жизни: спорт и еда	29. Постулаты здоровья	6	1 (16,7%)	Задание 161. Переведите казахские пословицы на русский язык. Какая тема их объединяет?
	30-31. Что такое ЗОЖ	8	0	
	32. Как провести хронометраж своей жизни	14	0	
	33-34. Знаменитости и спорт	9	1 (11,1%)	Задание 189. Прочитайте. К какому типу относятся данные микротексты? В тексте говорится о животных разных стран.
	35. Как употреблять в речи имена существительные общего рода	8	0	
	36-37. Самый полезный вид спорта	9	1 (11,1%)	Задание 209. Текст, про Платона, Аристотеля, Сократа, Ломоносова и спорт.
	38-42. С. А. Абрамов. «Выше радуги»	17	0	
Традиции и празднование нового года, наурыз и рождества	43. Вечный спутник существительного	12	4 (33,3%)	Задание 238. Текст «Как встречают Новый год».
	44. Сравнить можно всё	15	1 (5,9%)	Задание 254. Отрывок из книги Буыржана Момышулы «За нами – Москва».
	45. Новогодние подарки	10	2 (20%)	Задание 267. Текст о том, как разные страны проводят Новый год.
	46. Новогодние традиции	9	2 (22,2%)	Задание 275. Текст о традициях разных стран на Новый год.
	47. Рождество	10	1 (10%)	Задание 283. Текст о том, как празднуют Рождество в России, и традиции связанные с этим праздником.
	48. Н.В.Гоголь. «Ночь перед рождеством»	7	1 (14,3%)	Задание 287. Прочитайте начало повести «Ночь перед Рождеством». Какая традиция описана в тексте? Найдите ключевые слова.
	49. Как отмечают Наурыз	4	2 (50%)	Задание 294. Текст об истории праздника Наурыз.
	50. Дефисное и слитное написание сложных прилагательных	8	0	
Хобби и свободное время	51. В мире чисел	14	2 (7,1%)	Задание 310. Продолжите данный текст. Известно, что число 7 у казахов священное. Жетішәріп – сем святых мест, жеті қазына – семь благ...
	52. Как склоняются составные количественные числительные	10	1 (10%)	Задание 321. Ознакомьтесь с информацией. Чем увлекался А. П. Чехов?

	53. Как склоняются составные порядковые числительные	9	3 (33,3%)	Задание 326. Прочитайте текст. Какую новую информацию вы получили? (Текст, про МукагалиМакаатаева и его творчество).
	54. Рекорды в цифрах	8	1 (12,5%)	333. Спишите, записав цифры словами. В тексте присутствует информация о глубине Байкала, длине Нила, величине Каспийского моря.
Хобби и свободное время	55. Что заменяет именные части речи	8	0	
	56. Относительные местоимения	10	1 (10%)	Задание 349. Текст о В. И. Дале и его хобби.
	57. Определительные местоимения	7	2 (28,6%)	Задание 353. Текст о жизни М. Горького. Задание 357. Текст о Н. В. Гоголе, Л. Н. Толстом, Менделееве и их хобби.
	58. Хобби известных людей	6	2 (33,3%)	Задание 360. Текст «Уолт Дисней и его железная дорога». Задание 362. Текст, про хобби Иоганна Вольфганга Гёте.
	59-60. Е. Л. Шварц. «Сказка о потерянном времени	10	0	
Музыка в нашей жизни	61. Искусство звука	13	1 (7,7%)	Задание 379. Прокомментируйте изречение Сократа. Поделитесь своей точкой зрения.
	62. Наклонение глаголов. Изъявительное наклонение.	8	1 (12,5%)	Задание 388. Спишите, раскрывая скобки. Текст, про Дину Нурпеисову, Курмангазы и их творчество.
	63. Условное наклонение	9	0	
	64. Повелительное наклонение	12	0	
	65. Морфологический разбор глагола	8	2 (25%)	Задание 411. Текст про казахских кюйши.
	66. Наречие. Степени сравнения наречий	9	1 (11,1%)	Задание 420. Казахская легенда о происхождении музыки.
	67. М. Кабанбаев. «Арстан, я и виолончель»	5	0	
	68-69. В. Г. Короленко «Слепой музыкант»	9	0	
День победы: почему мы должны помнить	70-73. А. А. Бек. «Волоколамское шоссе»	11	3 (27,3%)	Задание 436. В тексте присутствует знаменитый человек Бауыржан Момышулы. Задание 438. В тексте встречается персонаж по имени С. Д. Пономарёв, участника Великой Отечественной войны.
	74-77. Б. Момышулы. «За нами – Москва»	12	2 (16,7%)	Задание 445. Повествование в тексте ведётся от имени Б. Момышулы.
	78-80. К. Кайсенов. «В тылу врага»	7	1 (14,3%)	Задание 453. В тексте упоминаются известные личности такие как: генерал С. А. Ковпак, ЖумагалиСаин, АдиШарипов, МуканКулсеитов, ТоктагалиЖангельдин, СатымбекТулеушев.
	81-83. Р. Гамзатов. «Журавли»	6	1 (16,7%)	Задание 463. Прочитайте об истории создания песни «Журавли» на стихи Р. Гамзатова. В тексте упоминаются известные личности, такие как: Наум Гребнёв, Ян Френкель.

День победы: почему мы должны помнить	84-86. М. Джалиль. «Варварство»	5	0	
Молодёжная культура: интернет и социальные сети	87-88. История Интернета.	6	0	
	89. Общение в сети	5	0	
	90. Плюсы и минусы интернета	6	0	

Анализ показал, что в данном учебнике небольшое внимание уделяется использованию страноведческих материалов. Из 520 заданий в учебнике всего 65 заданий связано со страноведческими материалами, то есть: в первом разделе - 22, во втором - 2, в третьем - 1, в четвертом - 3, в пятом - 13, в шестом - 12, в седьмом - 5, в восьмом - 7, в девятом - 0 (рис. 1).

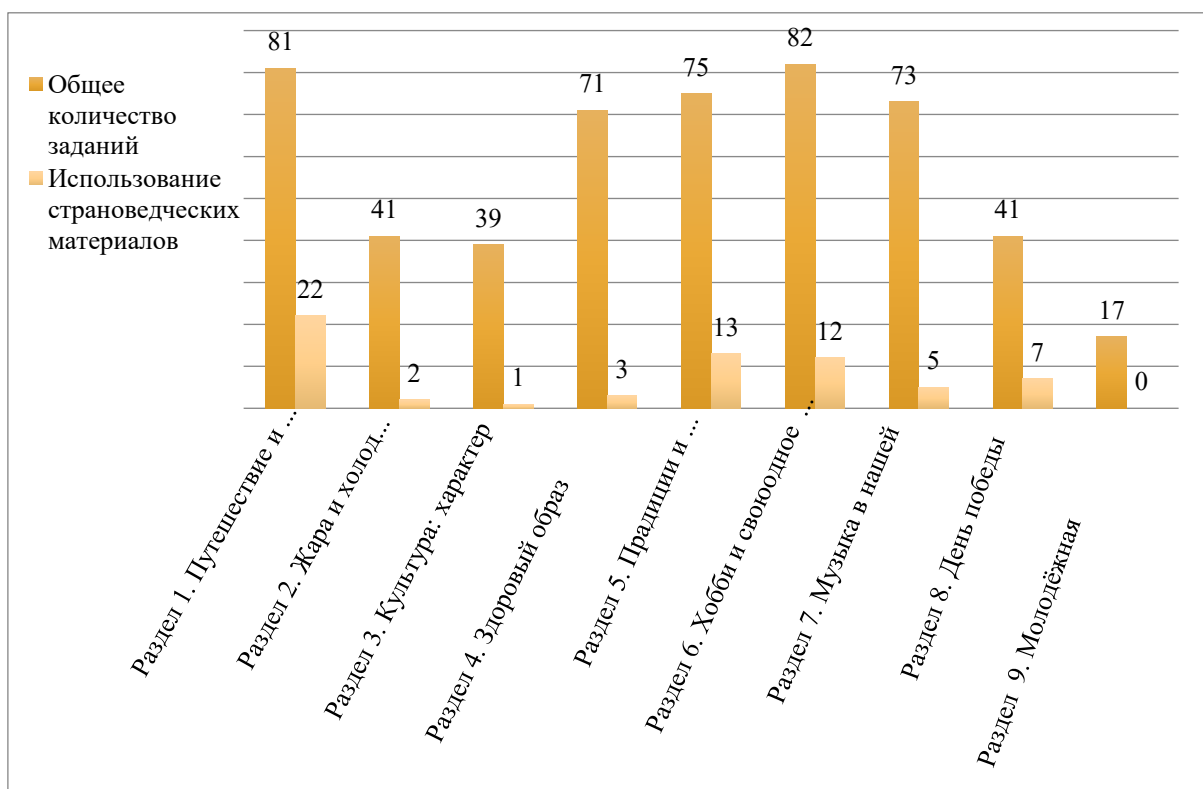

Рисунок 1 – Анализ учебника по русскому языку и литературе

Итак, выполненный выше анализ произведений и учебника по русскому языку и литературе для 7 класса позволяет сделать вывод о том, что в содержание современных учебников совершенно не введены краеведческие материалы, но есть страноведческие, хотя и в очень небольшом количестве.

Представим некоторые задания с использованием страноведческих материалов из учебника русского языка и литературы для 7 класса:

1. Почему Южный Казахстан является краем древней истории и культуры? Найдите ответ в тексте. В каком регионе вы живёте? Что вам известно о достопримечательностях вашего края? [4, с.16].
2. Прочитайте текст. Почему «Золотой человек» не подвергается разграблению? Найдите в тексте фрагмент, где об этом сказано [4, с. 19].
3. Переведите казахские пословицы на русский язык. Какая тема их объединяет? [4, с. 99].
4. Текст о том, как празднуют Рождество в России, и традиции связанные с этим праздником [4, с. 151].
5. Прочитайте начало повести «Ночь перед Рождеством». Какая традиция описана в тексте? Найдите ключевые слова[4, с. 154].

Таким образом, анализ позволяет сделать вывод о том, что в содержание современных учебников совершенно не введены краеведческие материалы, но есть страноведческие, хотя и очень небольшое количество.

Работа с использованием краеведческого материала на уроках русского языка и литературы, прежде всего, достигается разнообразием упражнений, которые усложняются от одного этапа к другому за счёт применения тех или иных методов обучения.

Система упражнений предполагает, что краеведческий фрагмент должен быть введен с помощью продуманной системы контекстов, которые, кроме «текстового штурма» и широких жизненных ассоциаций учащихся, включает также дополнительные тексты, комментирующие исходный текст.

Мы предлагаем примеры комплекса упражнений для 7 класса общеобразовательной школы.

Раздел 1. Путешествия и достопримечательности

Тема: «Современный русский литературный язык и языковые нормы»

Задание 1. Прочитайте текст и выполните задания. Какой стиль используется в тексте, обоснуйте свой ответ.

А. Дом Пугачева почти ровесник старому Михайло-Архангельскому собору. Раньше он принадлежал казачьему семейству Кузнецовых. Дочь хозяина, красавица Устинья Кузнецова, стала женой самого Пугачева и ненадолго уральской царицей. Уральцы помнят предводителя Крестьянской войны, сражавшегося за волю, свободу и справедливость. Его трагическую судьбу описали многие писатели: Пушкин, Короленко, Железнов, Есенин.

Б. Памятник Александру Сергеевичу Пушкину всего лишь несколько лет стоит на Пугачевской площади. Его поставили в честь годовщины приезда великого писателя в Уральск. Пушкин приехал в Уральск 19 сентября 1833 года и остановился в доме атамана Покатилова. Он пробыл в городе всего два дня, но сделал очень многое: собрал материалы для двух своих книг, записал казахскую поэму о Козы-Корпеш и Баян-сулу.

Задание для работы в группах.

1	2
1. Найдите в тексте А прилагательное с непроизносимым согласным в корне слова. Объясните его написание.	1. Найдите в тексте Б существительное с безударной согласной в корне слова. Подберите проверочное слово.
2. Поставьте ударение в словах <i>казачьему, царица, семейство, справедливость</i> .	2. Поставьте ударение в словах <i>пробыл, годовщина, атаман, записал</i> .
3. Сделайте синтаксический разбор последнего предложения из текста А .	3. Сделайте синтаксический разбор послед-него предложения из текста Б .
4. Назовите нормы, которые вы соблюдали при выполнении данных заданий.	

Задание 2. Прочитайте, соблюдая нормы правильного произношения и ударения в словах. Найдите ключевые слова. Как вы определите основную мысль? Аргументируйте своё мнение.

Храму Христа Спасителя 114 лет. Церковь построена в честь 300-летия службы яицких казаков русскому царю. Первый кирпичик в храме заложил цесаревич, будущий император Николай II, а проект церкви чертил (известные) петербургский архитектор Владимир Чагин. Первоначально купола церкви были (медный), и лишь в 90-х годах их заменили на (позолоченная). Поэтому в народе храм называют «Золотая церковь». В целом от (исторический) здания остались лишь стены, внутренняя лепнина,

фрески, иконостас – новые, но выполненные в старинном стиле. Дело в том, что в советские годы религиозные элементы декора церкви подлежали уничтожению.

Как и ожидалось, церковь по прямому назначению использовалась недолго: с приходом советской власти людям запретили верить, храм Христа Спасителя, словно в усмешку над христианами, переоборудовали в областной музей истории атеизма и науки и планетарий. Часть священников расстреляли по обвинению в антисоветской деятельности, часть отправили в исправительные колонии. На заре независимости Республики Казахстана храм вернули верующим.

Задание 3. Прочитайте вслух. Спишите, поставьте в словах ударение.

Исполком, уральских, собор, в Куренях, площадь, фрески, канцелярия, атаман, казак, типография, ремесла.

Задание 4. Подготовьте сообщение о вашем городе (селе, посёлке), включите информацию о его достопримечательностях, используя РАФТ.

Задание 5. Составить синквейн к слову *нормы*.

Мы знаем, что целенаправленное, систематическое использование краеведческих текстов на уроках русского языка и литературы позволяет повысить уровень коммуникативной культуры учащихся. А современное школьное учреждение выступает той социокультурной средой, создающей оптимальные условия для формирования у детей целостной «картины мира», воспитания патриотизма, основ гражданственности, а также интереса к своей «малой Родине».

Раздел 2. Жара и холод. Страна и образ жизни

Тема: «Рассказ»

Задание 1. Прочитайте рассказ. Выделите в рассказе основные композиционные части. Охарактеризуйте использованные языковые средства.

Я слышал, что основным видом заработка и развлечением уральских казаков всегда была рыбная ловля, так как город располагался на правом берегу Яика. В те времена рыбы ловилось много – не то, что сейчас. Тогда же у казаков появились рассказы и о русалках. Говорят, уральские русалки выходили на берег, и тогда их рыбий хвост оборачивался стройными ногами. Они устраивали танцы, пели красивые песни, соблазняли одиноких рыбаков.

Старожилы и заядлые рыболовы предупреждали молодежь: нельзя ругать реку за скудный улов, нельзя гневить воду и ее обитателей. Старый Урал может послать своих дочерей-русалок, и тогда беды не миновать. Сейчас батюшка Урал измельчал, но поверье не ходит на рыбалку одному сохранилось до сих пор.

Была история десятилетней давности. Молодые люди в ужасе делились рассказами, что столкнулись с настоящими русалками. Уехали отдыхать подальше от города, хотели удить раньше и встать на рассвете. Но один парень проснулся раньше своих товарищей и пошел к воде, когда было еще темно. И увидел купающихся красавиц, которые, смеясь и шутя, начали звать его к себе. Очарованного видением друга товарищи окликнули вовремя. После его рассказа компания не задержалась на берегу ни на минуту. Смотрели удочки и дернули домой – от греха подальше.

Задание 2. Прочитайте 1-ю часть стихотворения С. Сеитова «Пушкин в Уральске». Что описывает автор? Кто является главным героем стихотворения? Выпишите из произведения сравнения. Определите, что с чем сравнивается.

*Городишко уныло сутулится,
На возок подозрительно глядя:
Ну зачем он на этих улицах?
Что здесь гостю незваному надо?
Почему он заметно взволнован?
Что задумал? И скажет о чем он?
Здесь он ищет правильное слово.
Здесь он видит следы Пугачева...*

*Так, как золото, словно взвешивал...
А легенды ласкали слух.
Как бесстрашен Козы-Корпеш!
Как прекрасна Баян-сулу!*

*Слушал ты, затаив дыхание,
И с восторгом блестели глаза:
О великой любви, - сказал ты,
По другому слушать нельзя.*

Задание 3. Ответьте на вопросы.

- 1) Скажите, о чём это произведение.
- 2) Поэт назвал свой произведение «Пушкин в Уральске». Определено ли в этом названии основное содержание, т.е. основная тема стихотворения? Выскажите своё мнение.
- 3) Подберите своё заглавие к этому произведению.

Задание 4. Составьте синквейн к слову *рассказ*.

Как мы знаем, большую роль в воспитании патриотических качеств у школьников на уроках русского языка играют тексты. Тексты с использованием краеведческого материала можно использовать на уроках развития речи при написании изложений и сочинений. Данные виды работ по развитию связной письменной речи давно практикуются на уроках русского языка и литературы.

Таким образом, в данной работе были рассмотрены методы использования краеведческих и страноведческих материалов на уроках русского языка и литературы; даны определения понятиям «краеведение», «патриотизм», «страноведение»; определена роль краеведения на уроках русского языка; проанализирован учебник 7 класса У. А. Жанпейса, из которой выделены некоторые задания по теме исследования. В заключении обобщая данные, хотим добавить, что возможно, благодаря краеведческой работе в школе, школьники, ставшие взрослыми, в зависимости от сферы своей деятельности и социального статуса, постараются сделать все лично от себя зависящее для сохранения природных ресурсов своего родного края. Конечно, на одном уроке или мероприятии невозможно целиком охватить всю историю и традиции. Но рассказать о наиболее ценных, ярких и заметных во всем мире явлениях и событиях, признанных типичными только для Казахстана, можно и должно. И если ребенок с детства будет бережно относиться к своим национальным символам, то с большей уверенностью можно сказать, что он станет патриотом своей страны.

Использованная литература

1. Бабакова Т. А. Теория и практика школьного экологического краеведения: Дисс...д. п. н. — М., 1996.
2. Волобуева Л. В. Краеведческий материал как средство обучения в начальной школе / Интеграция общего и дополнительного образования: материалы научно-практической конференции. Сост.. — Барнаул: График, 2012. — С. 170–172.
3. Даль В. И. Толковый словарь Даля. 1863-1866.
4. Жанпейс У. А. Русский язык и литература: Учебник для 7 класса общеобразовательной школы с казахским языком обучения/ У. А. Жанпейс, Н. А. Озакбаева. — Алматы: «Атамұра», 2017. — 288 с.
5. Захарова Л. А., Нестерова Н. Г., Старикова Г. Н. Лингвистическое краеведение: учебное пособие. — Томск: Изд-во Том. ун-та, 2010. — 168 с.
6. Социально-экономическая география: понятия и термины. Словарь-справочник / ФГБОУ ВО «Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова» — Смоленск: Ойкумена, — 2013. — 328 с.: ил. Библиогр.: с. 245-247. — ISBN 978-5-93520-083-X.
7. Утегенова К. Т. Мое родное Приуралье. Учеб. Пособие для углубленного изучения русского языка на неязыковых факультетах вузов, в старших кл. нац. шк. — Уральск. РИО ЗКГУ. 2000 г. — 157с.
8. Ушаков Д. Н Толковый словарь Ушакова. 1935-1940.

**КГУ "Средняя общеобразовательная школа № 33" отдела образования города Уральска
управления образования акимата Западно-Казахстанской области
Учитель русского языка и литературы
Ихсанова Айдана**

АКТУАЛЬНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В МЛАДШИХ КЛАССАХ

Словообразование является одним из важнейших разделов русского языка, так как оно формирует у школьников младших классов представление о структуре слова, помогает осознать смысловые и грамматические связи между словами, развивает языковую интуицию и расширяет словарный запас. Осознание того, как образуются слова, позволяет детям точнее выражать свои мысли, легче осваивать правописание и развивать речь.

В начальной школе дети активно обогащают свою речь, и именно в этот период важно научить их понимать принципы образования новых слов. Это особенно актуально в условиях цифровой среды, где дети сталкиваются с большим объемом текстовой информации и должны уметь правильно ее воспринимать.

Кроме того, изучение словообразования способствует развитию познавательного интереса. Исследования показывают, что ученики младшего школьного возраста легче усваивают материал, если он представлен в увлекательной, игровой форме. Таким образом, использование активных методов обучения, включая игровые технологии, исследовательские задания и цифровые ресурсы, делает процесс изучения русского языка более доступным и интересным.

Важность формирования интереса к языку через игровые и практические методы. Современные методики преподавания русского языка в начальной школе ориентированы на активное взаимодействие учеников с языковым материалом. Одним из эффективных способов повышения интереса к изучению словообразования является включение игровых технологий и практических упражнений.

Игровые методы помогают ученикам легче усваивать сложные языковые явления, так как делают процесс обучения эмоционально окрашенным и мотивирующим. Среди таких методов можно выделить:

- Словесные игры (ребусы, анаграммы, морфологические домино);
- Интерактивные упражнения (LearningApps, Magic School, квесты по словообразованию);
- Проектная деятельность, в которой дети создают собственные словари новых слов;
- Работа с художественными текстами, где дети ищут примеры словообразовательных моделей.

Практические методы обучения, такие как работа с текстами, самостоятельное словообразование и анализ моделей, позволяют детям глубже понимать принципы формирования слов. Такие задания развивают творческое мышление, учат детей анализировать язык и находить закономерности.

Таким образом, сочетание традиционных и современных методик в обучении словообразованию делает процесс изучения русского языка более эффективным и увлекательным для младших школьников. Словообразование – это раздел языкознания, который изучает способы и модели образования новых слов. В русском языке основные способы словообразования включают:

1. Аффиксация – образование слов с помощью приставок, суффиксов и постфиксов.
- Например: чистый → очистить (приставочный способ), вода → водичка (суффиксальный способ).
2. Сложение – соединение двух основ.
- Например: самолёт (сам + лет), пароход (пар + ход).
3. Конверсия – переход слов из одной части речи в другую без изменения формы.
- Например: бег (существительное) → бегать (глагол), холодный (прилагательное) → холодно (наречие).

4. Сращение и аббревиация – объединение нескольких слов или частей слов.
- Например: завуч (заведующий учебной частью), медбрат (медицинский брат).

Эти процессы помогают детям не только расширять свой словарный запас, но и лучше понимать структуру слов, что способствует более осознанному восприятию языка. В младших классах особое внимание уделяется морфемному анализу слов, где дети учатся выделять корень, приставку, суффикс и окончание. Это формирует базовые знания о словообразовательных моделях, необходимых для дальнейшего изучения языка. Влияние словообразования на развитие речи и грамотность

Практическое применение словообразования на уроках. Примеры упражнений и заданий. Для эффективного изучения словообразования в младших классах важно использовать игровые и практические задания, которые помогут детям осознанно воспринимать словообразовательные модели.

1. Разбор слова по составу (морфемный анализ)

Цель: Научить детей выделять корень, приставку, суффикс и окончание.

Задание: Ученикам предлагается ряд слов (например, лесник, подводный, рисовать). Они должны:

- Подчеркнуть корень, приставку, суффикс.
- Найти однокоренные слова.
- Составить новые слова, используя приставки и суффиксы.

Пример: Слово лесник → разбор: лес (корень), ник (суффикс). Однокоренные слова: лесной, лесник, лесничество.

2. «Словесное домино» (игровое задание) Цель: Развитие понимания словообразовательных цепочек.

Как играть: - Учитель пишет слова на карточках (например, лететь – перелёт – перелётный).

- Дети по очереди соединяют карточки, составляя словообразовательную цепочку.

3. «Превращение слов»

Цель: Научить детей преобразовывать слова разными способами.

Задание: Из предложенного слова составить новые формы, используя разные аффиксы.

Пример:

- Прыгать → подпрыгивать, прыгун, попрыгунчик.
- Чистый → очистить, чистильщик, чистота.

4. «Кто больше?» (соревновательная игра) Цель: Закрепление словообразовательных моделей.

Задание: Ученики получают слово и за 3 минуты должны придумать как можно больше производных слов. Побеждает тот, кто назвал больше всего правильных вариантов.

Пример:

- Слово «солнце» → солнечный, засолнечить, солнышко, солнечность.

Опыт работы с детьми. В ходе преподавания словообразования в 2–4 классах использовались вышеописанные методы, включая игровые технологии, интерактивные платформы и творческие задания.

Наблюдения:

1. Игровые методы вызывают наибольший интерес – дети активно включаются в процесс, охотнее выполняют задания.

2. Использование цифровых платформ повышает мотивацию – ученики лучше запоминают материал при работе с интерактивными заданиями.

3. Творческие упражнения развивают самостоятельность – учащиеся начинают применять знания вне уроков (например, придумывают собственные слова, анализируют тексты).

Пример кейса: В одном из классов была проведена игра «Словесное домино» по словообразованию. Дети быстро освоили принцип и начали придумывать собственные цепочки, что помогло закрепить знания.

Результаты применения методик. После систематического использования практических методов обучения словообразованию отмечены следующие результаты:

1. Повышение грамотности – ученики реже делают ошибки при написании сложных слов.
2. Развитие связной речи – дети стали использовать больше сложных слов и понимать их структуру.
3. Увеличение интереса к предмету – игровые задания вызывают больше положительных эмоций, чем стандартные упражнения.
4. Уверенность в использовании языка – дети легче справляются с анализом слов и построением текстов.

Выводы и рекомендации для учителей

Изучение словообразования в младших классах является важной частью формирования языковой грамотности. Практика показывает, что использование игровых методов, интерактивных заданий и творческих упражнений значительно повышает интерес детей к предмету. Особенно эффективны следующие подходы:

- Игровые технологии (ребусы, «Словесное домино», конкурсы на составление новых слов) делают изучение словообразования увлекательным.

- Интерактивные платформы (LearningApps, Magic School) помогают автоматизировать проверку знаний и развивать самостоятельность учащихся.
- Работа с текстами и творческие задания (поиск однокоренных слов, морфемный анализ, сочинения с использованием определенных словообразовательных моделей) способствует развитию связной речи.

Для достижения наилучших результатов учителям рекомендуется:

1. Включать игровые и интерактивные методы в уроки.
2. Регулярно практиковать разбор слов по составу.
3. Поощрять самостоятельные исследования учащихся, например, создание мини-словарей новых слов.
4. Использовать современные цифровые инструменты, которые делают обучение более наглядным и увлекательным.

Возможности дальнейшего изучения

Перспективы изучения словообразования в младших классах включают:

- Разработку новых цифровых ресурсов (видеоуроки с анимацией, интерактивные тренажеры).
- Связь с другими дисциплинами (интеграция словообразования с литературой, окружающим миром).
- Создание игровых образовательных проектов, в которых дети смогут применять знания о словообразовании в практических ситуациях.

Изучение словообразования играет ключевую роль в развитии речевой деятельности младших школьников. Оно способствует:

1. Расширению активного и пассивного словарного запаса
 - Дети, понимая принципы словообразования, могут самостоятельно формировать новые слова, использовать синонимы и антонимы.
2. Развитию связной речи
 - Осознание словообразовательных моделей помогает детям точнее выражать свои мысли, строить развернутые высказывания и работать с текстами.
3. Формированию орфографической грамотности
 - Изучение словообразования тесно связано с орфографией, поскольку позволяет понимать правила написания приставок, суффиксов, чередующихся гласных в корнях слов. Например, знание модели «раз-/рас-» помогает избежать ошибок (разбудить, но расписание).
4. Развитию логического и аналитического мышления
 - Разбор слова по составу, поиск родственных слов, установление словообразовательных связей требуют от ребенка анализа и обобщения информации, что положительно влияет на когнитивное развитие.
5. Повышению интереса к языку
 - Изучение словообразования через игровые и практические методы (квесты, морфологическое домино, работа с текстами) делает процесс обучения более увлекательным. Таким образом, системное изучение словообразования в младших классах закладывает основу для успешного овладения русским языком, способствует развитию речи, грамотности и аналитического мышления.

Список литературы

1. Иванова Н. В. «Словообразование в начальной школе». Москва: Просвещение, 2020.
2. Петрова Л. А. «Методы активного обучения русскому языку». Санкт-Петербург: Лань, 2019.
3. Сидорова О. Б. «Игровые технологии на уроках русского языка». Казань: Феникс, 2021.
4. Сайт LearningApps.org – цифровые образовательные технологии. [URL]
5. Статья в журнале «Начальная школа» – «Как увлечь младших школьников изучением словообразования». [URL]
6. Официальный сайт Magic School – образовательные платформы. [URL]

**"Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Орал қаласы білім беру бөлімінің
"№ 33 жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Информатика пәні мұғалімі, педагог-модератор
Сатқан Нурназ Адилгерейқызы**

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТТІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА ТИІМДІ ҚОЛДАНУ

Жасанды интеллект (ЖИ) білім беру саласында үлкен маңызға ие. Оның сабақ үрдісіндегі пайдалары бірнеше бағытта көрінеді:

1. ЖИ әр оқушының қажеттіліктері мен деңгейіне сәйкес жеке оқу бағдарламаларын құра алады. Мысалы, ол әрбір оқушының тақырыпқа деген қызығушылығын, білімін және күшті жақтарын есепке ала отырып, оқытуды бейімдей алады.

2. ЖИ оқушылардың даму динамикасын үнемі бақылап, олардың қай салаларда әлсіз екенін анықтап, қосымша көмек көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл мұғалімдерге оқушыларға нақты бағыт-бағдар беруге көмектеседі.

3. ЖИ арқылы сабақтар интерактивті әрі қызықты болады. Мысалы, виртуалды көмекшілер мен оқу ойындары арқылы оқушылардың назарын сақтап, оқу үдерісін қызықты етуге болады.

4. ЖИ автоматты түрде тапсырмаларды тексеріп, оқушыларға нақты уақыт режимінде кері байланыс бере алады. Бұл мұғалімдерге уақытты үнемдеуге және оқушыларға тиімді көмек көрсетуге мүмкіндік береді.

5. ЖИ мүмкіндігі шектеулі оқушыларға да білім алуға мүмкіндік береді. Мысалы, дыбыстық көмекшілер немесе визуалды ақпараттар арқылы оқу материалына қолжетімділікті қамтамасыз етуге болады.

6. ЖИ мұғалімдерге сабақ дайындау, материалдарды іздеу және оқушыларға тиісті деңгейде көмек көрсету бойынша уақыт үнемдеуге мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект білім беруде тиімділік, теңдік және инклюзивтілікті арттыра отырып, оқу үрдісін жетілдіруге ықпал ете алады.

Оқушылардың білім сапасын арттыруда жасанды интеллекттің рөлі өте маңызды, себебі ол бірнеше тиімді механизмдерді ұсынады, олар білім беру процесін жақсартуға көмектеседі:

1. ЖИ оқушының жеке қабілеттері мен оқу қарқынын есепке ала отырып, оқу материалдарын бейімдей алады. Әр оқушының деңгейіне сәйкес тапсырмалар мен оқу бағдарламалары ұсынылса, бұл оның білім сапасын айтарлықтай арттырады. Мысалы, математикалық есептерде немесе тіл үйренуде ЖИ оқушының қиындықтарын анықтап, сәйкес шешімдер мен түсіндірулер ұсына алады.

2. ЖИ оқушылардың қателерін дереу анықтап, оларды түзетуге мүмкіндік береді. Мұндай жүйелер оқушыларға қателіктерін өз бетінше түсініп, оларды қайтадан қайталамауға тырысуға ықпал етеді.

3. ЖИ әр түрлі тақырыптар бойынша қосымша оқу материалдарын ұсына алады. Бұл оқушылардың тереңірек түсінуіне және тақырып бойынша қосымша білім алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ЖИ негізінде құрылған бейнемазмұндар мен оқу құралдары оқыту процесін қызықты әрі тиімді етеді.

4. ЖИ оқушыларға олардың жетістіктері мен проблемаларын бақылап, нақты уақытта кері байланыс бере алады. Бұл оқушыға өз білімін бағалауға және қажетті салаларда дамуға көмектеседі.

5. ЖИ ойын элементтерін немесе жарыс сипатындағы тапсырмаларды енгізе отырып, оқушылардың мотивациясын жоғарылатуға көмектеседі. Мысалы, тапсырмаларды орындау арқылы ұпай жинау немесе жетістіктерге жету оқушылардың қызығушылығын арттырады.

6. ЖИ платформалары оқушыларды бір-бірімен байланыс орнатуға, топтық жұмыстарды ұйымдастыруға және бірге шешім қабылдауға ынталандырады. Бұл топтық дағдылар мен ынтымақтастықты дамытуға ықпал етеді, сондай-ақ, түрлі көзқарастарды тыңдауға және өз білімдерін бөлісуге үйретеді.

7. ЖИ мұғалімдерге сабақ жоспарын жасау, тапсырмаларды тексеру және оқу процесін бақылау сияқты тапсырмаларды жеңілдетеді, нәтижесінде олар оқушыларға көбірек уақыт бөле алады. Бұл оқушылардың білім сапасының жоғары болуына ықпал етеді, себебі мұғалімдер жеке оқушыға көп көңіл аудара алады.

Жасанды интеллект оқушылардың білім сапасын арттыруда маңызды құрал болып табылады. Ол оқытудың жеке, тиімді және қызықты болуы үшін қажетті мүмкіндіктерді ұсынады.

Мұғалімдер сабақта жасанды интеллект құралдарын әр түрлі мақсаттарда қолдана алады. Бұл құралдар білім беру процесін жеңілдетіп, тиімділігін арттыруға көмектеседі. Мұғалімдерге бірнеше танымал ЖИ құралдарын ұсынамын:

1. **Duolingo** (Тіл үйрену үшін): Бұл құрал тілдерді үйренуге арналған және ЖИ негізінде жұмыс істейді. Ол оқушыларға тілдің жаңа сөздерін, грамматикасын үйретеді және олардың прогресін бақылайды. Мұғалімдер бұл платформаны оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту үшін пайдалана алады.

2. **Khan Academy** (Күнделікті сабақ үшін): Khan Academy онлайн білім беру платформасы оқушыларға әр түрлі пәндер бойынша бейнемазмұндар мен тапсырмалар ұсынады. ЖИ алгоритмдері оқушының деңгейін анықтап, оларға сәйкес оқу жоспарларын ұсынады. Мұғалімдер бұл құралды оқушылардың білімін бақылау және көмек көрсету үшін қолдана алады.

3. **Quizlet** (Тестілер мен викториналар жасау): Quizlet — бұл студенттерге өз білімдерін тексеруге мүмкіндік беретін құрал. Мұғалімдер ЖИ көмегімен тақырыптар бойынша викториналар мен карточкалар жасап, оқушыларға өздерін тексеруге мүмкіндік береді. Бұл құрал оқушылардың тапсырмаларды қайталауына көмектеседі.

4. **Grammarly** (Жазбаша жұмыстарды тексеру): Grammarly — жазбаша жұмыстарды тексеруге арналған ЖИ негізіндегі құрал. Ол грамматикалық, орфографиялық және стильдік қателерді анықтап, түзетуге көмектеседі. Мұғалімдер бұл құралды оқушылардың жазбаша жұмыстарын бағалау кезінде қолдана алады.

5. **Socrative** (Сұрақ-жауап платформасы): Socrative — оқушылардың жауаптарын жедел түрде бағалап, мұғалімдерге олардың білім деңгейі туралы нақты ақпарат беретін құрал. Бұл платформаны сұрақтар, тестілер мен сауалнамалар үшін пайдаланып, оқушыларға кері байланыс беруге болады.

6. **Edmodo** (Білім беру әлеуметтік желісі): Edmodo — мұғалімдер мен оқушылар арасындағы коммуникацияны жеңілдететін құрал. Оқушылардың тапсырмаларын, сұрақтарын жинақтап, оқу материалдарын бөлісіп, талқылаулар ұйымдастыруға болады. Бұл платформада да ЖИ алгоритмдері оқушылардың прогресін бақылап, сәйкес ресурстарды ұсынады.

7. **Google Classroom** (Сабақ ұйымдастыру): Google Classroom — сабақты ұйымдастыру, тапсырмаларды тарату, бағалау және оқушылармен қарым-қатынас орнату үшін ыңғайлы құрал. Бұл платформада ЖИ негізінде автоматты түрде тапсырмалар берілуі мүмкін, сондай-ақ оқушылардың жұмыстарын бақылау үшін статистика мен деректер ұсынылады.

8. **Coggle** (Миға шабуыл және идеяларды жинақтау): Coggle — бұл идеяларды визуалды түрде жүйелеуге мүмкіндік беретін құрал. Мұғалімдер оны оқу материалдарын түсіндіру немесе оқушылардың жобаларын ұйымдастыру үшін қолдана алады. ЖИ осы құралды қолдану барысында идеялардың логикалық құрылымын автоматты түрде ұсынуы мүмкін.

9. **Siri, Alexa, Google Assistant** (Дыбыстық көмекшілер): Бұл құралдар сабақты өткізу барысында мұғалімдерге оқу материалдарын іздеу, анықтамалар беру, тапсырмаларды тексеру сияқты әрекеттерде көмек көрсете алады. Оқушылар да сұрақтарын қойып, оқу процесінде көмек ала алады.

10. **IBM Watson Education** (Деректерді талдау): IBM Watson Education жүйесі мұғалімдерге оқушылардың оқу нәтижелерін талдауға, олардың күшті және әлсіз жақтарын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл құрал оқу бағдарламаларын тиімді түрде бейімдеуге және оқушылардың даму динамикасын бақылауға көмектеседі.

Жасанды интеллекттің бұл құралдары мұғалімдерге білім беру процесін тиімді ұйымдастыруға, оқушылардың білім сапасын арттыруға және әр оқушыға жеке тәсілмен көмек көрсетуге мүмкіндік береді. Тек ЖИ құралын әр сабақта тиімді қолданудың маңызын білген жөн.

**"Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Орал қаласы білім беру бөлімінің
"№ 33 жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Әлеуметтік педагог, педагог-модератор
Абуханова Диана Хамитовна**

«САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ»

Қазіргі заманғы қоғамда салауатты өмір салтының маңызы ерекше. Адамдардың денсаулығы тек жеке адамның ғана емес, тұтас қоғамның әл-ауқатының көрсеткіші болып табылады. Салауатты өмір салтын қалыптастырудың маңызды бір аспектісі — балалар мен жасөспірімдерге осы тұрғыда дұрыс бағыт-бағдар көрсету. Бұл міндетті жүзеге асыруда әлеуметтік педагогтың рөлі өте зор.

Әлеуметтік педагог — бұл балалармен, жасөспірімдермен және олардың отбасыларымен жұмыс істейтін маман. Оның міндеті тек оқу процесінде балаларға көмектесу ғана емес, сонымен қатар олардың денсаулығы мен психологиялық жағдайын қадағалау болып табылады. Әлеуметтік педагогтардың салауатты өмір салтын қалыптастыруда атқаратын жұмысы көпқырлы және жан-жақты.

Алдымен, әлеуметтік педагогтар балалар мен жасөспірімдерге салауатты өмір салтының негіздерін түсіндіреді. Олар дұрыс тамақтану, дене шынықтыру, гигиена, ұйқының маңызы, зиянды әдеттерден аулақ болу сияқты тақырыптарда ақпарат береді. Осы ақпараттар арқылы балалар тек өз денсаулығын сақтау қажеттілігін ғана емес, салауатты өмір салтын ұстанудың психологиялық және әлеуметтік маңыздылығын да түсінеді. Мысалы, әлеуметтік педагогтар мектепте немесе арнайы тренингтерде балаларға спорттың денсаулық үшін ғана емес, олардың ой-өрісін дамытудағы маңызы туралы да түсіндіруі мүмкін.

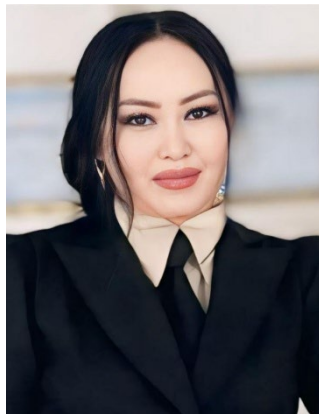
Сонымен қатар, әлеуметтік педагогтар балалардың эмоционалды және психологиялық жағдайына да назар аударады. Қазіргі балалар мен жасөспірімдер жиі күйзеліс, депрессия, стресс сияқты мәселелермен бетпе-бет келеді. Әлеуметтік педагогтың міндеті — балаларға өзін-өзі басқару дағдыларын үйрету, оларды дұрыс қарым-қатынас жасауға, өз эмоцияларын басқаруға, қысым мен стресске төзімді болуға бағыттау. Бұл балалардың психоэмоционалды жағдайын жақсартып қана қоймай, олардың жалпы денсаулығына да оң әсер етеді.

Әлеуметтік педагогтар сондай-ақ балаларды салауатты өмір салтын ұстануға ынталандыру үшін түрлі іс-шаралар ұйымдастырады. Спорттық жарыстар, денсаулық апталықтары, экологиялық жобалар сияқты іс-шаралар балалардың дене белсенділігін арттырып, салауатты өмір салтын қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Бұл іс-шаралар тек балалардың физикалық денсаулығын нығайтып қана қоймай, олардың топтық жұмыс дағдыларын да дамытады, өзін-өзі бағалауын арттырады.

Жалпы алғанда, әлеуметтік педагогтар балалар мен жасөспірімдерге тек білім мен дағдыларды беріп қоймай, оларды салауатты өмір салтын ұстануға бағыттайтын рөл үлгісі де болуға тиіс. Өздерінің дұрыс мінез-құлықтары мен таңдауларымен балаларға жақсы үлгі көрсету — әлеуметтік педагогтың басты міндеттерінің бірі. Олар өз әрекеттері арқылы балаларға денсаулыққа және өмірге жауапкершілікпен қарауды үйретеді.

Әлеуметтік педагогтың рөлі салауатты өмір салтын қалыптастыруда тек жеке тұлғаны дамыту ғана емес, қоғамның денсаулығын сақтау мен жақсартуға бағытталған маңызды процесс болып табылады. Әлеуметтік педагогтар балаларға тек ақпарат беріп қана қоймай, олардың әлеуметтік және психологиялық дамуына да әсер етеді, оларға өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауды үйретеді. Бұл жұмыстың маңыздылығы қоғамдағы әрбір адам үшін денсаулықтың қадірін түсінуге, дұрыс өмір сүруге деген құштарлықты арттыруға көмектеседі.

**"Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Орал қаласы білім беру бөлімінің
"№ 33 жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Мектепалды сынып тәрбиешісі
Мерғалиева Айсулу Максұтовна**

МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫПТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ-ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ

Білім беру жүйесін жаңғырту тұжырымдамасының маңызды міндеттерінің бірі-қоғамда табысты әлеуметтенуге қабілетті дербес, жауапты және әлеуметтік мобильді тұлғаны қалыптастыру, бұл мектеп жасына дейінгі балалардың мектепке сапалы дайындығын қамтамасыз етуді көздейді.

Қазіргі мектепалды даярлық сыныптарында білім беру тәжірибесінде тұлғаға бағытталған тәсілді жүзеге асыру тәрбиешілердің баланың негізгі жеке білімдерін: танымдық, эмоционалдық, ерік-жігер, өзін-өзі тану салаларын дамытуға назар аударуын талап етеді. Жеке даму процесінде оның ішкі қозғаушы күштері, атап айтқанда, осы дамудың реттеушісі ретінде әрекет ететін құндылық бағдарлары жүйесі маңызды мәнге ие болады, балаға жаңа маңызды мақсаттарға өздігінен және табандылықпен қол жеткізуге мүмкіндік береді, осылайша баланың субъективті белсенділігінің белгілі бір деңгейін көрсетеді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалдық-танымдық іс-әрекетін дамыту-балалардың мектепке дайындығының негізгі аспектілерінің бірі. Танымдық іс-әрекет процесінде адамның психикалық, эмоционалды және ерікті қасиеттері, оның қабілеттері мен мінезі қалыптасады; психикалық процестер дамиды: ерікті зейін мен қабылдау, ойлау, есте сақтау, қиял, сөйлеу; өмірлік тәжірибе жинақталады, қоршаған шындық танылады, білім игеріледі, дағдылар дамиды, соның арқасында баланың жеке басы да дамиды.

Мектепке дейінгі білім берудің мақсаты - мектеп жасына дейінгі балаларда оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыруды қамту, балаларға әлемнің құндылық-семантикалық көрінісінің негізгі компоненттерін қалыптастырудың маңызды жас кезеңін өткізуге және білім берудің келесі деңгейіне өтуге көмектесу.

Балалардың танымдық қызығушылықтарын қанағаттандыру кезіндегі тәрбиешінің гуманистік ұстанымы-баланы өзінің тәжірибесімен және осыны ескере отырып, оны оқу процесінің толыққанды қатысушысы ету. Әр жас кезеңінде балалар арасында жеке айырмашылықтар бар, оларды тәрбиешілер ойындар мен сабақтарды құрастыру кезінде ескереді. Тапсырмалар жеке және топтық түрде орындалуы мүмкін. Сабақтың орны мен уақытын тәрбиеші балалардың жас ерекшеліктері мен жеке ерекшеліктерін ескере отырып тандайды. Тек жеке-сараланған тәсіл әр баланың дамуы үшін оңтайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді. Мектеп жасына дейінгі балалар үшін зерігу мен немқұрайлылық табиғи емес. Осы таңда тәрбиешілердің негізгі міндеті-олардың қызығушылығы мен танымдық белсенділігін қолдау және ынталандыру, танымға деген қажеттілікті қанағаттандыру.

Интеллектуалды-танымдық даму ақыл-ой тәрбиесінің негізі болып табылады. Мектепалды даярлық сыныптарында танымдық дамуды қамтамасыз ету үшін мектеп жасына дейінгі баланың белсенді және толыққанды дамуын қамтамасыз ететін кеңістіктік орта құрылады және балалардың танымдық белсенділігін дамыту үшін қажетті жағдайлар іске асырылады:

- кеңістіктік жан-жақты орта құру;

- тәрбиешінің гуманистік ұстанымы;
- жеке - сараланған тәсіл;
- ата-аналармен өзара әрекеттесу;
- жоспарлау жүйесі.

Балалардың танымдық белсенділігін дамыту бойынша жұмыс кезінде тәрбиешінің міндеттері:

- балалардың белсенді интеллектуалды-танымдық дамуын қамтамасыз ету;
- оқу-танымдық іс-әрекеттің негізі ретінде психикалық процестерді дамыту (қабылдау, қиял, есте сақтау, ойлау);

- танымдық қызығушылықтарды белсендіру;
- қоршаған әлем туралы білім беру;
- әр түрлі іс-әрекеттер процесінде білім, білік және дағдыларды қалыптастыру;
- математикалық және сындарлы ойлауды қалыптастыру;
- ойлау және практикалық іс-әрекетте шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалдық-танымдық саласын дамыту жүйесінің негізіне мынадай қағидаттар негізделеді:

- мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық саласындағы негізгі жас ерекшеліктеріне бағдарлану;
- мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалдық-танымдық саласын дамытудың негізгі бағыттарын есепке алу;
- «ең көп дамудың» тірегі және жетекші қызмет түрін анықтау;
- оқыту міндеттерін біртіндеп күрделендіру;
- балалардың ақыл-ой белсенділігін арттыру, бұл танымдық міндеттерді, соның ішінде тапсырмаларды және жаңа типті өз бетінше жеңуге деген ұмтылысқа ықпал етеді;
- баланың сыртқы (практикалық) және ішкі (психикалық) белсенділігі арасындағы органикалық байланыс және қарқынды ақыл-ой еңбегіне біртіндеп көшу;
- сабақтар мен білім беру ойындарын өткізу процесінде балаларға жеке-сараланған көзқарас;
- диагностика бірлігі принципі.

Осы қағидаттарды іске асыру тәрбиешіге мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалды-танымдық саласын дамытудың және тұрақты танымдық белсенділікті қалыптастырудың күрделі міндеттерін шешуге мүмкіндік береді. Дайын білімді берудің орнына баланың шығармашылық қабілетін қалыптастыру қажет.

Балалардың танымдық дамуының тиімді әдістерінің бірі дидактикалық ойын болып табылады. Дидактикалық ойын педагогикалық мәселелерді балалар үшін қол жетімді ойын түрінде шешуге мүмкіндік береді. Мұндай ойындардың құндылығы-олар оқу мақсатында жасалады. Дидактикалық ойын балалардың қиялының қырларын итермелейді, көтеріңкі көңіл-күй қалыптастырады. Ойынға құмар бала не үйренетінін байқамайды, дегенмен ол одан ақыл-ой әрекетін талап ететін тапсырмаларға тап болады.

Дидактикалық ойындар:

- танымдық және ақыл-ой қабілеттерін дамытуға: жаңа білімді меңгеруге, оларды жалпылауға және бекітуге;
- өз пікірін айту, қорытынды жасау, сұрақ қою және оған жауап беру қабілеттерін дамытады;
- балалардың сөйлеуін дамыту: сөздікті толықтыру және белсендіреді;
- әлеуметтік-адамгершілік дамуы: мұндай ойында балалар, ересектер, тірі және жансыз табиғат бірлестіктері арасындағы қарым - қатынас туралы білімді дамыту, онда бала құрдастарына жанашырлықпен қарауды үйретеді;
- шешім іздеуде тәуелсіздікті дамытады.

Дидактикалық ойындар мен жаттығулар ұтқырлық пен икемділік сияқты маңызды ақыл-ойдың қалыптасуына ықпал етеді. Олар зейіннің дамуына ықпал етеді, балалардың ерік-жігерін қалыптастырады. Тәрбиешіге белгілі бір қарқынмен, балаларға салыстырмалы түрде тәуелсіздік беруден тұратын ойын жаттығуларын жүргізу әдістемесін жақсы меңгеру маңызды. Ойынның мақсаты нақты болуы керек. Дидактикалық ойынның көмегімен әртүрлі оқу міндеттері шешіледі. Әр түрлі деңгейдегі қиындықтарға негізделген ойындар әртүрлі деңгейдегі білімі бар балаларды оқытуға сараланған көзқарас жасауға мүмкіндік береді.

Ойын материалы ретінде мақал-мәтелдерді, жаңылтпаштарды, әр-түрлі иллюстрациялық тапсырма-

ларды, жұмбақтарды қолдануға болады. Осының барлығы балалардың сөйлеу тілін ғана емес, ақыл-ойын, ой-өрісін, жан дүниесін дамытуға ықпал етеді, оқу мәдениетіне, сөзді түсінуге тәрбиелейді.

Танымдық әрекет процесінде эмоциялардың рөлі өте үлкен. Сабақтағы ойын-сауық элементтері тандану, жаңалық сезімін тудыруы керек. Балаларда жаңа әріпті үйренудің өзі мереке, қуанышты сезімдерді сыйлауы керек. Балалар қандай дыбысты оқу керек екенін, жұмбақтардың, ребустардың көмегімен сабақта кім талқыланатынын болжап, оқылған дыбысты немесе сөзді жаңылтпаштап арқылы пысықтауға болады.

Балалар жылдам нәтиже беретін қысқа ойындарды жақсы көреді. Мұндай ойындар балаларға психологиялық стрессті жеңілдету, күтпеген үзілістерді толтыру, назарын аудару қажет болған жағдайда қажет. Мысал ретінде «Қатып қал» ойынын қарастыруға болады. Мұндай жағдайларда уақыт критерийі болып табылады. Арнайы ережелерді жүзеге асыру негізінде бұл ойын ойыншылардан өз әрекеттерінде оларға қатаң бағынуды талап етеді. Бұл ойын балаларды зейіннің ерікті шиеленісуіне, дененің кеңістіктегі жағдайын нақты бекітуге шақырады, басқалардың өз әрекеттерін өзін-өзі бағалау қабілетін дамытады, өйткені олар салыстыруды қажет етеді. Сонымен қатар, балалардың аналитикалық ойлауын дамытады. Ерікті әрекет дағдысын дамыта отырып, олар ойын әрекетінен тыс ерікті зейінге негіз жасайды, қарапайым өзін-өзі бақылау, өзін-өзі ұйымдастыру қабілетінің дамуына әкеледі.

Дидактикалық ойындар балаларды ақыл-ой және адамгершілік іс-әрекетіндегі әртүрлі қиындықтарды жеңуге үйретудің таптырмас құралы деп қорытынды жасауға болады. Бұл ойындар үлкен мүмкіндіктерге және тәрбиелік әсерге толы, сонымен қатар ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың танымдық белсенділігін дамытады.

"Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Орал қаласы білім беру бөлімінің

"№ 33 жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Тарих пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы

Махметова Райхан Ахоновна

ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ-ЗЕРТЕУШІЛІК БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ РӨЛІ

*Тарих біздің заманымызда барлық білімнің, ғылымның орталығы,
барлық дамудың табиғи шарты бар; тарихи бағыт бәрін қамтиды!*

Иван Киреевский

XXI ғасыр білімділер ғасыры болғандықтан, бүгінгі заманға сай зерделі шығармашыл, қабілетті де білімді өзгермелі ортаға сай тез бейімделгіш жеке тұлға бейнесін, танымдық белсенділігін қалыптастыру маңызды. Танымдық белсенділік дегеніміз – оқушының оқуға, білімге деген ынта – ықыласының, құштарлығының ерекше көрінісі. Ол танымдық қажеттіліктен, мақсаттан, таным қисындарынан және әрекетті орындаудың тәсіл – амалдарынан тұрады. Танымдық белсенділікті бір ғана белгімен көрсетуге болмайтын ұғым, оның алуан қырлы сипатын айқын көреміз. Сондықтан оқу барысында оқушының таным белсенділігін арттыруда олардың өз бетінше танымдық ықылас – ынтасын шығармашылық әрекетін дамытатындай етіп ұйымдастырады. Мысалы: мұғалімнің баяндап тұрған материалын түсіну

үшін, оқушының оны зейін қойып тыңдауы, алған білімін кеңейтіп толықтыру үшін, өздігінен кітап оқуы, бақылау, тәжірибе жасау, жазу, сызу сияқты жұмыстар істеуі керек. Өйткені өтілген материалды саналы қайталауда, жаңадан білім алуда, оның жолдары мен дағдыларына үйренуде белсенділіксіз мүмкін емес. Танымдық әрекеттің негізінде оқушыларда танымдық белсенділік қалыптасады. Сабақ барысында оқушының бойында танымдық белсенділік пайда болса, оқушылардың ақыл – ой қабілеттерінің мынадай элементтері дамиды: зеректілік, байқағыштық, ойлау және сөйлеу дербестігі т.б.

Тарих пәніне деген қызығушылықты арттырудың бір жолы-оқушыларды белсенді ұйымдастырылған оқытуға батыруға мүмкіндік беретін оқытудың белсенді түрлерін пайдалану, онда олар өз мәнін көрсетеді және тек мұғаліммен ғана емес, басқа адамдармен де қарым-қатынас жасай алады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың тиімді әдістерінің бірі-сабақтың дәстүрлі емес түрлерін қолдану. Олардың ішіндегі ең көп тарағандары:

- сабақтар-іскерлік ойындар;
- сабақтар — баспасөз конференциялары;
- сабақтар-жарыстар;
- театрландырылған сабақтар;
- сабақтар-консультациялар;
- компьютерлік сабақтар;
- топтық жұмыс формалары бар сабақтар;
- оқушыларды өзара оқыту сабақтары;
- шығармашылық сабақтар.

Қазіргі білім беру технологиялары белгілі бір сипаттамаларға ие болуы керек:

- адамгершілік: технология адамдардың өмір сүру сапасын жақсартуы керек, мысалы, білім сапасы;
- тиімділік: технология тиімді болуы керек, яғни оң нәтиже беруі керек;
- ғылым қабілеті: технологияның ғылыми негіздемесі болуы керек;
- әмбебаптық: технологияның кең қолданылуы болуы керек, мысалы, бірдей технология әртүрлі оқу пәндерін оқытуда қолданылуы керек, оқытудың әртүрлі кезеңдеріне, сондай-ақ әртүрлі даму деңгейлері бар балаларды оқытуға жарамды болуы керек;
- интеграция: технология өзара байланысты және өзара байланысты болуы керек және осылайша бір-бірін толықтыруы керек.

Қазіргі мектептегі білім беру процесінде жаңа технологияларды қолдану мәселесі өзекті болып табылады.

Бүгінгі таңда кез - келген пән бойынша әр мұғалім ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып сабақ өткізуі қажет. Бұл мұғалімге сараланған және жеке жұмыс істеуге мүмкіндік береді, сонымен қатар уақытты үнемдейді. Бұл мені жаңа педагогикалық технологияларды іздеуге және оларды өз тәжірибемде қолдануға итермелейді.

Басым технологиялардың ішінде:

- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;
- проблемалық-іздігіру оқыту технологиясы;
- тест технологиялары;
- жобалау технологиясы;
- білім берудегі интеграция технологиясы;
- денсаулық сақтау технологиялары;
- сараланған оқыту технологиялары;
- ойын әдістерін қолдану технологиясы.

Тарих сабақтарында компьютерлік бағдарламалық құралдарды қолдану және әлеуметтік зерттеулер оқытудың дәстүрлі түрлерін әртараптандыруға ғана емес, сонымен қатар әртүрлі міндеттерді шешуге мүмкіндік береді: оқытудың көрнекілігін арттыру, оны саралауды қамтамасыз ету, білімді бақылауды жеңілдету, оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту.

Сабақта АКТ қолдану нәтижелері:

- пәнге, зерттелетін материалға қызығушылық артады;
- жеке тәсіл қолданылады;
- оқу материалын ұсыну кезінде көріну дәрежесі артады;
- балалардың шығармашылық әлеуеті дамуда;
- оқу процесін модельдеу мүмкіндіктері пайда болады;

- оқушылардың шаршауы төмендейді;
- сауалнама уақыты қысқарады.

Тарих сабағының әртүрлі кезеңдерінде проблемалық оқыту технологиясын белсенді қолдану: білімді өзектендіру және іс-әрекеттегі қиындықтарды бекіту кезеңінде, оқу тапсырмасын қою кезінде, сондай-ақ іс-әрекеттің қиындығы мен рефлексиясынан шығу жобасын құру кезінде және т.б. оқушылардың алдына қойылған проблемалық мәселелер оларды іс-әрекетке итермелейді, проблемаларды өз бетінше шешуге, іздеу жоспарын құруға үйретеді. Сонымен қатар, сабақтағы проблемалық жағдай балаларды талдауға, сұрақтарға шығармашылық көзқараспен қарауға үйретеді.

Осы технологияны қолдану нәтижелері:

- оқушылардың өз ұстанымдарын негіздеу қабілеті жетілдірілуде;
- біреудің көзқарасын құрметтеуге тәрбиеленеді;
- оқушылардың танымдық белсенділігі жанданады;
- шығармашылық жұмыстардың саны артып келеді;
- мұғалім дайын білім бермейді-балалар оларды өздері ашады.

Тест технологияларын қолданудың мақсаты-ассимиляция дәрежесін анықтау, оқушылардың материалын анықтау, білім, дағдылар деңгейін анықтау, оқу материалын игеру бойынша жұмысты жандандыру, сәттілік жағдайын жасау. Сабақтарда ұйымда тест тапсырмаларын белсенді қолдану: оқушылардың өзіндік жұмысы өзін-өзі бақылау режимінде, тарих және әлеуметтік зерттеулер сабақтарында оқу материалын қайталау кезінде, аралық бақылау жүргізу үшін, есеп және қорытынды бақылау жұмыстарын жүргізу үшін, сондай-ақ сабақтарда алған білімдерін жүйелі жеке және топтық бақылауды жүзеге асыру үшін тиімді болып саналады.

Білім берудегі интеграция технологиясы балалардағы әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыруға, табиғаттағы, қоғамдағы және жалпы әлемдегі құбылыстар арасындағы байланысты түсінуге ықпал етеді. Бұл технология оқушылардың назарын, белсенділігін, ойлау икемділігі мен әлеуетін дамытады, қоршаған шындықты белсенді білуге, себеп-салдарлық байланыстарды түсінуге және табуға, логика мен коммуникативті қабілеттерді дамытуға итермелейді.

Белсенді формаларды қолдануға қызығушылық оларды тарихи мектеп білім беру жүйесінде қолданудың кең мүмкіндіктеріне байланысты, өйткені бұл формаларды әртүрлі жас санаттарына бейімдеу ерекше қиындықтар туғызбайды.

Білім беру процесінің мақсаттары мен міндеттерін іске асыру туралы тек белгіленген тұжырымдамалық және әдістемелік аспектілер бойынша ғана емес, сонымен қатар оқушылар әдетте сабақтарда алатын тапсырмалар түрлерінің нақты мазмұны бойынша бағалауға болады.

Тапсырмалардың мазмұнды ақпаратын жинау және ретке келтіру осы тақырып бойынша белгілі бір "тарихи іргетас" құруға әкеледі.

Мұғалім жоғарыдағы білім түрлері арқылы тарих пәндерін оқытуда оқушылардың танымдық деңгейін арттырады. Яғни, оқушылар өз беттерімен тапсырма орындап, оқу материалдарының мазмұнын жақсы меңгеріп, өз ойларын толық және дәлелді жеткізуге төселеді. Олардың ойлау және сөйлеу қабілеттері артады. Өз беттерімен керекті материалды тауып, тапсырмаларды дұрыс орындауға үйренеді. Тарих пәні ең қызықты, оқушылардың белсенділігін, танымдық қабілетін арттыруға мүмкіндігі жоғары пән.

Дегенмен әрбір сыныптың танымдық қызығушылығының тәжірибесі мен даму дәрежесі әртүрлі. Ал әрбір сыныптағы әдіс пен тәсіл оқушылардың танымдық қызметінің белгілі бір деңгейіне есептелінеді. Сондықтан да оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту үшін сәйкес оқыту әдісін тандай білу керек.

**"Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Орал қаласы білім беру бөлімінің
"№ 33 жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог-модератор
Қазиуллина Жанар Алибекқызы**

МУЛЬТИПЛИКАЦИЯЛЫҚ ФИЛЬМДЕР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Қазіргі әлемнің жылдам даму қарқыны біздің күнделікті өмірімізге, сонымен қатар барлық жұмыс үдерістеріне және ағылшын тілін оқыту мен оқудың нормаларына, жүйелеріне тұрақты түрде әсер етіп, өзгерістер мен түзетулерді талап етеді.

Қазіргі уақытта пәндік қатынастарға көбірек көңіл бөлінеді, осылайша оқушының жан-жақты дамыған тұлғасын қалыптастыру барған сайын тиімді бола түсуде, ал оқытудың дәстүрлі әдістері екінші орынға шығып қалуы, дәстүрлі әдістің қазіргі қоғамда қолданудың тиімсіздігін білдіреді.

Айта кету керек, мұғалім мен оқушылардың қызметі мемлекеттік стандартпен нақты реттеледі, ол білім берудің нормалары мен ережелерін қамтитын білім беру бағдарламалары болып табылады.

Сабақ енді монолог түрінде емес, шығармашылық бағытта жүреді. Яғни мұғалім тақырып бойынша берілген тапсырманы оқушыларға түсіндіреді, ал оқушылар шығармашылық бағытта өздері жұмыстанады. Шығармашылық бағытта оқушыларға бірқатар міндеттер қойылады-олар берілген тапсырманы мұғалімнің бақылауымен өз бетінше орындауы қажет.

Ағылшын тілін үйрену мен оқытудағы жаңа талаптар мұғалімнің оқу материалын әр түрлі бағытта түсіндіруінде, басқаша айтқанда, сабақ кезінде әрекетінің барлық түрлерін: оқу, сөйлеу, тыңдау және жазуды игеруде тиімді болатын тәсілді ұсынады.

Тәсіл, әдістемедегі негізгі бағыт ретінде, ағылшын тілін оқыту жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, оқыту әдістері мен тәсілдерін таңдау үшін негіз болып, таңдалған оқыту стратегиясы туралы түсінік береді.

Қазіргі уақытта, атап айтқанда ағылшын тілін оқытуда әр оқушының жеке әлеуетін дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдің маңыздылығы мен танымалдылығы артып келеді. Осы тәсілдегі білім беру процесінен күтілетін нәтиже-ол жан-жақты дамыған, өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі дамытуға құштар оқушыны қалыптастыру болып табылады.

Жеке тұлғаны қалыптастыру бағытында осы әдістерді оқу процесінде қолданудың сәтті болуы, мына жағдайлармен қамтылуына тікелей тәуелді:

1. Оқу кабинетінің сабақты өткізуі үшін қажетті цифрлық құралдармен толық қамтамасыз етілуі;

2. Өткізілетін міндетті тестілеу кезінде білім алушылардың білім деңгейлерінің ескерілуі;

3. Тұлғаның психологиясын, оның әлеуметтік ортасын егжей-тегжейлі зерттеу.

Бастауыш сынып оқушыларының бірнеше тобында жүргізілген жеке зерттеу нәтижесінде, мұғалімнің ағылшын тілін үйрету кезінде нақты алдына қоюы керек міндеттері анықталды, атап айтқанда:

1. Оқушының тілді меңгеру деңгейін анықтайтын тестілеуді жеке сұхбаттасу түрінде өткізу.

2. Оқушының туыстарымен қарым-қатынас жасап, сондай-ақ жеке сауалнама өткізу арқылы алынған мәліметтер негізінде оқушының психологиялық портретін жасау.

3. Деңгейіне қарай оқушының ағылшын тілін меңгеруі мен ерекшеліктерін анықтап, осыған сай білім бағдарламасын құру.

4. Оқыту процесінде оқушылардың арасында достық атмосфераны қалыптастырып, оқу процесінің барысын, сондай-ақ қажет болған жағдайда оқу материалының мазмұнының тақырыпқа сай реттеп отыру қажет.

Өз кезегінде оқушылар өздерінің оқу процесінің маңыздылығын нақты түсініп, бір мақсатқа жету үшін мына міндеттерді ұстануы қажет, атап айтқанда:

1. Оқу жоспарымен бекітілген барлық сабақтарға қатысу,
2. Сабақта және үйде мұғалімнің берген тапсырмаларын орындау,
3. Сабаққа белсенді қатысу.

Оқытудың алғашқы кезеңінде тіл, ең алдымен, мотивтерді, қызығушылықтар мен қабілеттерді ескере отырып, баланың жеке басын дамыту құралы ретінде қарастырылуы керек. Тілдегі қарым-қатынас пен белсенділік арқылы және тілмен әрекет жасау арқылы бала әлемді және өзін дамытады, тәрбиелейді, үйренеді, яғни балаға шетелдік білім беру процесі бере алатын барлық рухани байлықты игереді. Бастауыш мектепте білім беру процесін ұйымдастыру үшін балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқытудың мақсаттарын, міндеттерін, құралдарын, әдістемесі мен технологияларын дұрыс анықтау қажет.

Бала әрдайым қарым-қатынастың тікелей және белсенді қатысушысы болуы керек. Ана тілінде қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру, шет тіліндегі қарым-қатынасты жеңілдетеді, ал шет тілі ана тілінде сөйлесуге ықпал етеді. Шет тілі-мұндай қарым-қатынастың нақты нәтижелеріне қол жеткізудің қосымша құралы. Бастауыш сынып оқушыларын шет тіліне оқытатын мұғалімдердің алдына өте маңызды міндет қойылады, өйткені жаңа тілмен танысудың бастапқы кезеңі балалар өміріндегі маңызды сәт болып табылады. Сондықтан жаңа тілді үйрену процесі сауатты педагогикалық басшылықпен жүргізілуі керек.

Мұғалімге шығармашылық жұмыс жүргізу үшін кең өріс беріледі- ол оқушылардың жасын, даму деңгейін назарға ала отырып, әдістемеге сай тілдік және тақырыптық материалдарды таңдап, оны толықтыра, нақтылай алады. Оқушының алғаш ағылшын тілімен жұмыстанып, оны әрі қарай меңгеріп қабылдауы, бұның барлығы тікелей мұғалімге байланысты. Жалпы шет тілін оқыту фонетикалық, лексикалық, грамматикалық, пәндік-тақырыптық мазмұнды және шет тілдік қарым-қатынас салалары мен тақырыптарын қамтиды.

Оқыту мазмұны тілдік материалды (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық, пәндік-тақырыптық мазмұн) оның ішінде шет тілдік қарым-қатынас салаларын, тақырыптары мен жағдайларын қамтиды. Оқытудың тілдік мазмұнын анықтап, оны құрастыру кезінде ең бірінші материалдың грамматикалық құндылығына және бұл жұмыстың оқушыларға түсіну үшін жеңіл екендігін ескеру қажет. Тілдік материалдың табиғаты балалардың психикалық және сөйлеу дамуының жас кезеңдерімен анықталады, яғни, оқу үшін пайдаланылатын материал оқушылардың қарым-қатынасының типтік жағдайымен, олардың жалпы және ойын іс-әрекетімен байланысты болуына қажетті ұғымдарды, мағыналар мен белгілерді қамтуы керек. Сабақ барысында тақырып ең алдымен оқушыларға өз ана тілінде игерілгеннен кейін ғана, мұғалім тақырыпты ағылшын тілінде талқылап, оқушылармен жұмыстануы қажет. Сонымен қатар, сабақ кезінде психикалық функциялардың даму деңгейін ғана емес, сонымен бірге бала үшін қандай қажеттіліктер мен іс-әрекеттің маңызды екенін, оның жас дамуының қай кезеңінде екенін ескеру қажет. Егер біз ұсынылған материал, әдістер мен құралдар қазіргі уақытта баланың психологиялық қажеттіліктеріне сәйкес келетін болса, онда оқыту тиімді болады.

Ерте жастан шет тілін үйрену өте тиімді. Балалар жаңа нәрсені тез есте сақтайды және пайдалы дағдыларды оңай үйренеді. Алайда сабаққа қызығушылық қалыптастыру әрдайым оңай жұмыс емес.

Ағылшын тіліндегі мультфильмдер оқушының тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырудың тиімді әдісі болып табылады. Себебі мультфильм баланың назарын аударуда негізгі құрал бола алады және оған жаңа тілді қабылдауға көмектеседі. Көру барысында оқушыларда жаңа сөздерді дұрыс айтылу игеріледі, сонымен қатар ағылшын тілінде сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Баланың ой-санасын дамытуға арналған мультфильмдер жаңа сөздерді үйрену үшін жақсы әдіс-тәсіл болып табылады. Егер бала экранда не болып жатқанына қызығушылық танытса, ол кейіпкерлердің репликаларын яғни олардың айтқан сөздерін есте сақтайды. Ағылшын тілін қабылдау оңайырақ болу үшін төменгі жастағы балаларға арналған мультфильмдерді сабақ кезінде көрсетуге болады. Әдетте, оларда өте қарапайым лексика мен ондағы репликалардың мағынасы оқушылар үшін қабылдауға жеңіл

болады. Бала өзара әрекеттесу процесінде ол үшін жаңа тілді - ересектермен және бір-бірімен, достарымен, ертегі кейіпкерлерімен қарым-қатынас жасайды. Баланың шет тілін қарым-қатынас құралы ретінде пайдалану қажеттілігін сезінуі маңызды. Қарым-қатынас процесінде балаларға қызықты және қол жетімді ақпаратты (ертегі сюжеті, ертегі кейіпкерлерінің ерекше оқиғалары және т.б.) пайдалану керек, құрылған сюжетке өзінің "мінезі", "тарихы" бар белсенді кейіпкерлер үнемі енгізілу керек. Бұл сюжет негізінде мектеп жасындағы балаларға өз кейіпкерлерін таңдауына, оны сабақ барысында өзінің қалауынша әңгімелеу арқылы сабақтың барысын қызықты етіп ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бала өзінің барлық ойларын, білімі мен қабілеттерін әр түрлі іс-әрекетте жүзеге асырмай сәтті дами алмайтындықтан, іс жүзінде оқыту бейнелеу, музыка, би және басқа да іс-әрекеттің мүмкіндіктерін кеңінен қолдану және интегративті оқыту мүмкіндіктерін барынша пайдалану қажет. Бала өзінің сүйікті кейіпкерлеріне күлкілі және қауіпті жағдайлардың барлық түрлерінен шығуға көмектесу үшін саяхат кезінде бір нәрсені түсініп, шет тілінде айтуы керек. Осылайша әрекет ете отырып, ол көптеген лексикалық және грамматикалық материалдарды игеріп қана қоймайды, сонымен қатар шет тілін меңгеруге қажетті лингвистикалық қабілеттер мен психикалық функцияларды дамытады. Осындай әдіс-тәсілдер баланың ағылшын тілін меңгеруіне және тілдік ортаға енуге өте пайдалы болуы мүмкін.

Тағы бір нұсқа – бейімделген оқу мультфильмдері. Олар ойын түрінде және қызықты түрде қарапайым грамматикалық ережелерді, сөздер мен сөз тіркестерін түсіндіреді. Сапалы бейнематериал мен үйлесімді сюжеттің болуына байланысты бала ақпаратты оңай үйренеді.

Мультфильмдерді дамытудың артықшылықтары:

Балаларды мультфильмнің сюжеті арқылы қызықтыру оңай, сондықтан олар мультфильмді қызығушылықпен және қуанышпен қарайды.

Көру кезінде оқушылар ағылшын тіліндегі сөздермен танысып, тілге біртіндеп үйренісу арқылы есту қабілеті дамиды, сөзді дұрыс айту қабілетіде қалыптасады.

Бала жаңа сөздер мен сөз тіркестерін тез есте сақтайды, оның ұмытылып қалмауы үшін берілген сөз тіркестерін мультфильм көрінісімен байланыстыру қажет. Ағылшын тіліндегі мультфильмдердің көптігі балаға қызықты тақырып бойынша сюжетті таңдауға және тілді кез-келген жағынан меңгеруіне мүмкіндік береді. Және балалардың жас мөлшеріне қарай материалдарды таңдау оңай болады. Арнайы оқу мультфильмдерінің көмегімен бала грамматиканың негіздерін біле алады.

Егерде мультфильмдерді көргеннен кейін оқушыларға тапсырмалар беріп, жұмыстанып отырса, мультфильмдерді қолдану тиімділігі айтарлықтай жоғары болады. Балалар мультфильмдерге байыпты және мұқият қарайды және көргендерін қуана талқылайды. Сондықтан жас ерекшеліктеріне сәйкес кішігірім тапсырмаларды орындау олар үшін қиын болмайды.

Мысалы, мультфильмде айтылған жеке кейіпкерлерді немесе заттарды бейнелейтін карталарды дайындауға болады. Қарап шыққаннан кейін балаға бұл суреттер көрсетіліп, оларда не бейнеленгенін сұрауға болады. Бұл қаралған үзінді де қолданылған лексиканы бекітуге көмектеседі.

Көптеген балалар мультфильмдерінде әндер бар. Егер баланың қалауы болса, оны кейіпкерлермен бірге ән айтуды ұсынуға болады. Осылайша жаңа сөздермен танысуға, кейін оны есте сақтауда жеңілрек болады. Сөз тіркестерін қайталау оларды жақсы есте сақтауға мүмкіндік береді, ал сюжетпен ассоциативті байланыс оларды оқушыларға түсінікті етеді.

Оқушылармен мультфильмді көргеннен кейін, оны бірге талқылауда өте пайдалы. Одан мультфильмдегі үзіндіні қайталап беруін өтінуге болады. Мысалы қызықты жерінен көріністерді оқушылармен талқылап, оны ойнау арқылы олардың сөздік қорын нығайтуға ғана емес, ағылшын тілінде сөйлеуді үйренуге де мүмкіндік береді.

Қаралған мультфильмдермен байланысты тапсырмалар тағы бір маңызды функцияны орындайды: олар баланың материалды қалай игеретінін, ол үшін тым қиын немесе жеңіл екендігін бақылауға мүмкіндік береді. Егер қиындықтар тіпті қарапайым тапсырмалармен болса, басқа мультфильмдерді таңдаған жөн.

Шет тілін оқытуда бейнематериалдарды пайдалану негізгі әдістемелік принципке - көрнекілік принципіне негізделген. Мультфильмдерді қарау кезінде ақпаратты қабылдау және өңдеу есту-көру синтезі түрінде жүзеге асырылады, оның негізінде шет тілдерін оқытудың аудиолингвальды және аудиовизуальды әдістері жасалды. Мультфильмдер тілдік ортаға мүмкіндігінше жақын оқу жағдайларын жасайды және сөйлеу жағдайын дыбыстық және визуалды құралдармен ойнатады. Мультфильмдердің бұл ерекшеліктері оларды оқу процесін қарқындалту және оған максималды коммуникативті бағыт беру үшін пайдалануға мүмкіндік береді.

Жоғары ақпараттық, білім беру, тәрбиелік және дамытушылық құндылығы бар аудио жазбалар мен баспа мәтіндерінен бейнематериалдардың айырмашылығы, мұнда оқиғаның орны, сұхбаттасушылардың сыртқы келбеті және вербалды емес қарым-қатынасы (дене тілі, бет-әлпеті, қимылдары, интонациясы) туралы көрнекі ақпаратты қамтиды. Көрнекі визуализация нақты ақпаратты да, белгілі бір контексттегі сөйлеудің таза тілдік ерекшеліктерін де жақсы түсінуге және есте сақтауға көмектеседі.

Ауызша, акустикалық белгілер (дыбыстар, үнсіздік, музыка) фильмдегі кейіпкерлер мен декорлардың бейнесі балаларға ақпаратты синхронды түрде қабылдауға көмектеседі, ал әдебиет көздерінде ол тек бейнелу түрінде ұсынылған. Мультфильмдердің әдеби шығармалармен салыстырғанда тағы бір артықшылығы-олардың адамдарға күшті эмоционалды әсері, бұл мультфильмдерге ақпаратты неғұрлым айқын және көлемді түрде жеткізуге, сонымен қатар балалардың ынтасын арттырудың құралы ретінде қызмет етуге мүмкіндік береді. Мультфильм балаларды шет тілінде сөйлесуге, оқу-ізденіс және шығармашылық қызметке ынталандырады. Мультфильммен жұмыс жасау кезінде топта әртүрлі іс-шаралар өткізуге болады, мысалы, жұпта немесе топта орындалатын тапсырмалар, пікірталастар, қойылымдар, бұл балаларға сөйлеуге және сөйлеу кезінде өздерін еркін сезінуге көмектеседі.

Педагог И.В.Тереховтың айтуынша, оқу процесінде қолданылатын фильмдер оқытудың негізгі принциптерін жүзеге асырудың айтарлықтай әлеуетке ие:

- 1) Коммуникативтік және мәдениетаралық бағыттағы қағидалары;
- 2) Көрнекілік және қолжетімділік қағидалары;
- 3) Білім алушылардың жас ерекшеліктерін есепке алу қағидаты;
- 4) Оқушылардың ойлау қабілетін ынталандыру және дамыту принциптері;
- 5) Оқушылардың саналы белсенділігі;
- 6) Оқытудың міндеттері мен мазмұнына және әдістер мен тәсілдердің оқыту мақсаттарына сәйкестігіне қарай оқытудың әртүрлі нысандарын ұштастыру қағидаттары;
- 7) Теорияның практикамен байланыс принципі.

Мультфильмдер ана тілінің сөйлеу әрекетін және көрнекі қатар арқылы экстралингвистикалық факторларды көрсетеді, бұл оны көрнекі және түсінікті етеді. Сондай-ақ, материалдың қол жетімділігі фильммен жұмысты оңтайландыратын заманауи медиа форматтарымен қамтамасыз етіледі.

Мультфильмдерді ағылшын тілінде көру балаларға пайдалы болады. Сонымен қатар, мультфильмдер, ең алдымен, балалар аудиториясына бағытталғанын есте ұстаған жөн, нәтижесінде ағылшын тіліндегі мультфильмдерді дыбыстаған кезде ағылшын тілінің классикалық нұсқасын айту ережелері сақталады. Мультфильмдерді қарау тілді үйренудің бастапқы кезеңдерінде пайдалы болады, өйткені ағылшын тіліндегі мультфильмдерде сленг, күрделі грамматикалық бұрылыстар, сондай-ақ мультфильмдердегі сөйлеу қарқыны өлшенеді және нақты дикциямен бірге түсінуде қиындықтар туғызбайды. Сонымен қатар, бұл ертегілер шет тілін үйренудегі негізгі мәселелердің бірі-ағылшын тілін есту арқылы қабылдауға көмектеседі. Сондай-ақ, балалар интонацияны және айтылымды оңай үйренеді және сөзсіз сөздік қорын толықтырады. Мультфильмдердегі әндерді балалар оңай есте сақтайды, өйткені мәтіннің мазмұны оқушыларға жеңіл әрі қызықты етіп жазылуында. Қазіргі уақытта шет тілін ерте оқыту педагогикалық практикадағы басым бағыттардың бірі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 Бабиченко, Д.Н. Искусство мультипликации / Д.Н. Бабиченко. – М.: Искусство, 1964. – 150 с.
- 2 И. Вано. Рисованный фильм. — М.: Госкиноиздат, 1950. — 84 с.
- 3 Иванов-Вано И., "Советское мультипликационное кино", М.: "Знание", 1962
- 4 Садуль Жорж - Всеобщая история кино. Том 1 (Изобретение кино 1832-1897, Пионеры кино 1897-1909). Страница – 144
- 5 Ж. Садуль. Всеобщая история кино. Том 1. — М.: "Искусство", 1958.
- 6 Почивалов А.В., Сергеева Ю.Е. Пластилиновый мультфильм своими руками. Как оживить фигурки и снять свой собственный мультфильм. — М.: Эксмо, 2015. — 64 с.
- 7 Горшкова В. Е. «Перевод в кино»: Монография. - Иркутск: Иркутский гос. лингвистический ун-т, 2006. 276 с.
- 8 Золотницкий, А.В. Как дублируются кинофильмы / А.В. Золотницкий. – М. : Искусство, 1954. – 64с.
- 9 Б. Н. Коноплев. Основы фильмопроизводства / В. С. Богатова. — 2-е изд.. — М.: «Искусство», 1975. — 448 с.

- 10 Горшкова В.Е. Особенности перевода фильма с субтитрами // Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета имени академика М.Ф.Решетнева. – Красноярск, 2006. – №3(10). – С.141-144.
- 11 Е. А. Иофис. Глава VII. Позитивный процесс // Киноплёнки и их обработка / В. С. Богатова. — М.,: «Искусство», 1964. — 300 с.
- 12 Матасов Р.А. Перевод кино/видео материалов: лингвокультурологические и дидактические аспекты / Р.А. Матасов. – М. : МГУ, 2009. – 211 с.
- 13 Paquin, R. Le doublage ail Canada : politiques de la langue et langue des politiques / R. Paquin // Meta, 2000. – P. 127-133.
- 14 Комиссаров, В.Н. Общая теория перевода. Учебное пособие. – М.: ЧеРо, 2000. – 136 с.
- 15 Worster D. The art of satire, p.125-126.
- 16 Sedgewick G.G. Of irony, especially in drama. Toronto, 1948, p.13.
- 17 Worster D. The art of satire. Cambridge, 1940, p.90-108.

**"Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Орал қаласы білім беру бөлімінің
"№ 33 жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі
Бекмұдина Мейрамгул Махсотовна**

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА КӨБЕЙТУ КЕСТЕСІН ОҢАЙ МЕҢГЕРУ ЖОЛДАРЫ

Жалпыға бірдей білім беру станандарттарында бастауыш сынып оқушыларын ойлауға, талдауға, өз бетінше ой қорытуға, бағдарламада қарастырылған математикалық білімдерді меңгеруге, шығармашылық белсенділік пен ойлау қабілетін дамытуға тәрбиелеуге көп көңіл бөлінеді.

Жалпы білім беретін мектепте «Математика» пәнінің іргелі ұстанымы ретінде білім берудің дамытушы функциясының басымдылық принципі алға қойылған. Осыған байланысты жалпы білім беретін мектепті қазіргі даму кезеңінде жаңарту білім беруді оқушылардың белгілі бір білім көлемін меңгеруіне ғана емес, сонымен қатар олардың жеке тұлғасын дамытуға, олардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағдарлауды көздейді.

Бастауыш мектепте өз бетінше ойлайтын, бойында туындайтын мәселелерді шеше алатын, негізгі нәрсені бөліп көрсететін және жалпылама қорытынды жасай алатын, алған білімдерін іс жүзінде қолдана алатын тұлғаны дайындауға алғышарттар жасалады. Сондай-ақ жеке тұлғаны дамыту мақсаттары алға қойылып, пәндік білім мен дағдылар оларға жету құралы ретінде қарастырылады.

Оқулық – оқытудың негізгі құралы. Оқулықтар белгілі бір жүйеде орналасқан және курстың логикалық өзегі болып табылатын теориялық материалды (белгілі бір ұғымдарды, қасиеттерді, ережелерді, математикалық терминологияны және т.б. анықтау) қамтиды. Сонымен қатар оқулықта жаттығулар жүйесі де қамтылған, оның көмегімен оқушылар теориялық білімді де меңгеріп, бағдарламада анықталған іскерліктер мен дағдыларды меңгеруі тиіс. Бастауыш сыныпқа арналған қазіргі заманғы математика оқулықтарын талдау нәтижелері оқулықтардың әдістемелік жүйесі мұғалімнің іс-әрекетін сабақта жаңалық ашу және таң қалдыру атмосферасын құруға, өз бетінше оқу дағдыларын дамытуға бағыттайтынын айтуға мүмкіндік береді.

Математика оқулықтарының беттерінде ұсынылатын оқу материалы оқушылардың әмбебап интеллектуалдық әрекеттерін қалыптастыруға, бір математикалық объектінің әртүрлі қызметтерін, маңызды белгілерін анықтауға, игерілген іс-әрекет тәсілдері мен алған білімдерін беруге жағдай жасайды.

Біздің зерттеуіміздің міндеті – бастауыш сынып оқушыларының кестелік көбейту туралы білімдерін және оны практикада қолдану дағдыларын сапалы түрде қалыптастыруға ықпал ететін оқытуды ұйымдастырудың әдістемелерін, әдістерін және жолдарын табу.

Көбейту төрт негізгі арифметикалық амалдың бірі болып табылады. Арифметикада көбейту деп бірдей мүшелердің қосындысының қысқаша жазбасы түсініледі. Мысалы, $5 \cdot 3$ белгісі «үш бесті қосу» дегенді білдіреді, яғни бұл жай ғана $5+5+5$ санының стенографиялық белгісі. Көбейтілетін сандар «көбейткіштер», көбейтудің нәтижесі «көбейтінді» деп аталады. Көбейтудің мағынасы - бірдей мүшелердің қосындысын сәйкес белгілермен және керісінше ауыстыру.

Көбейту екінші сынып оқу бағдарламасының негізгі тақырыбы болып табылады. Көбейту шамаларды өлшеу процесінде жаңа өлшемдерге көшумен байланысты ерекше әрекет ретінде қарастырылады. Көбейту кестесін оқып-үйрену және меңгеру математиканы оқытуда өте маңызды сәт болып табылады. Сонымен қатар, мұғалімдер бастауыш сынып оқушыларының кестелік жағдайларды әртүрлі жылдамдықпен есте сақтау фактісімен жиі кездеседі.

Кейбір оқушылар көбейту кестесін оңай және тез меңгереді. Оларды кестелік көбейтумен танысу мен орындауға байланысты кез келген әрекет қызықтырады. Олар әр түрлі тапсырмаларды орындауда дербестікке ұмтылады және сабақта күрделі психикалық әрекетке дайындығымен, сонымен қатар тиімділіктің жоғарылауымен ерекшеленеді.

Басқа бір оқушылар тобы, керісінше, жеке ерекшеліктеріне байланысты бір таңбалы сандарды көбейту кестесін есте сақтауға көп уақыт жұмсайды. Олардың ішінде баяу, жүйке жүйесі инертті, қозу үрдісінен тежелу процесі басым балалар бар. Олар бір әрекеттен екіншісіне тез ауыса алмайды, тапсырманың өзгеруіне, мұғалімнің сұрақтарына тез жауап бере алмайды.

Мұғалім көбейту кестесін оқып үйрену және есте сақтау үдерісін қызықты етіп, кез келген оқушыны жалықтырмайтындай етіп жасауы керек.

100 шегінде бөлу және көбейту кестесін білмей келесі сыныптарда математикадан бағдарламалық материалды ойдағыдай меңгеру мүмкін емес. Сондықтан математика сабақтарында бұл материалды неғұрлым табысты меңгеру үшін көбейту кестесін есте сақтаудың әртүрлі әдістері мен тәсілдерін қолдану қажет. Көбейтудің нақты мағынасын аша отырып, ең алдымен оқушылардың жиындардағы сәйкес амалдарды орындау тәжірибесін кеңейту керек.

Пифагор кестесі

Ең басты мақсат — көбейту кестесін жаттап алу болғанымен, үйренуден алдын оның мәнін түсініп алуының маңызы зор. Ол үшін көбейтуді қосумен алмастырамыз: бірдей сандар біз көбейтетін санға бірнеше рет қосылып отырады. Мысалы, $6 \cdot 8$ — 6 санын бір-біріне 8 рет қосу.

Бірдей мәндерді түспен белгілеп көрсету

Пифагор кестесі — көбейтуді үйренудегі таптырмас көмекші құрал, сондай-ақ онда кейбір заңдылықтар көрсетілген. Мысалы, көбейткіштердің орнын ауыстырғанда көбейтіндінің мәні өзгермейді ($4 \cdot 6 = 6 \cdot 4$). Осы сияқты "бірдей" жауаптарды ажырату үшін қандай да бір түспен белгілеп алыңыз, ал бұл көбейту кестесін қайталау кезінде шатастып қалмауға көмектеседі.

Пифагор кестесін ең қарапайым және түсінікті бөлігінен бастап үйренген жөн: 1, 2, 5 және 10-ға көбейту. Қандай да бір санды 1-ге көбейткенде, оның мәні сол санның өзіне тең болады, яғни өзгермейді, ал санды 2-ге көбейтсек, оның 2 еселенген мәніне тең болады. Қандай да бір санды 5-ке көбейткендегі мәні не 0-мен, не болмаса 5-пен аяқталады. Ал санды 10-ға көбейтсек, екі таңбалы сан шығады, сол көбейткіш санның өзі мен нөл саны.

«Қиын емес, оңай...» әдісі

Бүгін балаға көбейту кестесінде «керемет қиын ештеңе жоқ» деп түсіндіреміз. Осыған дәлел ретінде жұмысты санды 1-ге көбейтуден бастаймыз. Балаларға кез келген санды бірге көбейткенде, сол сан шығатынына керемет қуанады, себебі оңай. Осыдан математикалық ереже шығады: санды 1-ге көбейткенде сол санның өзі шығады.

Сол күні санды 10-ға көбейтуге көшеміз: 1-ге көбейтуге ұқсас, тек нәтижесінде кез – келген санға 0-ді қосып отырамыз. Мысалы: $1 \times 10 = 10$, $2 \times 10 = 20$ т.с.

Дәл сол күні 2-ге көбейтуге үйренеміз. Егер бала сабақта қосу амалын жақсы меңгерген болса, онда ол еш қиналмайды, өйткені кез-келген санға дәл сондай санды қосу керек. Мысалы: $2 \times 2 - \text{ім} = 2 + 2 = 4$, $2 \times 3 - \text{ім} = 3 + 3 = 6$ және т.с.с.

Егер бала шаршамаса санды 4-ке көбейтуді үйретеміз. Ол да қиын емес. Санды 2-ге көбейтіп, нәтижесіне дәл соны қосу керек. Мысалы: $5 \times 4 - \text{ім} = 5 \times 2 - \text{ім} + 5 \times 2 - \text{ім}$, яғни $10 + 10 = 20$. Қалай үйренсе де жауаптары қайталанып отырады. Осы орайда тағы ереже: көбейткіштердің орны ауысқанымен, көбейтінді мәні өзгермейді. Мысалы: $5 \times 2 - \text{ім} = 2 \times 5 - \text{ім}$ немесе $4 \times 5 - \text{ім} = 5 \times 4 - \text{ім}$.

«Мотивация» әдісі

Бұл күні мақсатымыз - санды 5-ке көбейту. Балаға 5-тің кестесі көрсетіледі, ол бәрін бірден түсініп алады. Тақ санды 5-ке көбейту нәтижесі 5-пен аяқталады, ал жұп сандарды 5-ке көбейту нәтижесі 0-мен аяқталады.

Мысалы: $5 \times 3 - \text{ім} = 5 \times 2 - \text{ім} + 5 = 10 + 5 = 15$,

$5 \times 4 - \text{ім} = 5 \times 3 - \text{ім} + 5 = 15 + 5 = 20$.

Енді санды 3-ке көбейту де солай оңай: 2-ге көбейтуді білеміз, енді оған керек санды қосу ғана қалды.

Мысалы: $4 \times 3 - \text{ім} = 4 \times 2 - \text{ім} + 4$ яғни $8 + 4 = 12$

Сондай-ақ көбейту кестесін оңайырақ жаттатуда әртүрлі ойын технологияларын да қолдана аламыз. Мысалы, «Тауып көр», «Кім жылдам?», «Сиқырлы билеттер» және «Бірліктер - ондықтар» ойыны.

Қорытындылайтын болсақ, оқушылар қазіргі кезде математика пәнімен мектеп табалдырығын аттаған кезден бастап таныса бастайды.

Ендеше математика пәнінің айнымас міндетті бөлігі көбейту кестесін оқушы білуге тиіс. Осы әдістемелік нұсқаулық арқылы, көбейту кестесін үйренгеннен кейін, сан алуан құбылыстардың зердесімен шолу жасайтын данышпан ғалымдар құпиясын жинақтап, ғылымға бет бұрып, олардың айнымас білімдер жиынтығын білетін болады.

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Ақжар ауылдық округі

«Шұғыла» бөбекжай бақшасы

Тәрбиеші, педагог-модератор

Рустемова Парида Абдыхановна

ТӘРБИЕ НЕГІЗІ – ҚҰНДЫЛЫҚ

Құндылықтар адам өмірінің маңызды компоненттері болып табылады және ол әрбір тұлғаның дүниетанымын, іс-әрекеттерін, таңдауларын қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Тәрбиенің негізі де осы құндылықтардан тұрады. Тәрбие – бұл адамның рухани, моральдық, интеллектуалдық және физикалық дамуына бағытталған жүйелі процесс, ол адамды қоғамда дұрыс әрекет етуге, өз орнын табуға үйретеді. Құндылықтар тәрбиенің өзегі болып табылады, себебі олар жеке тұлғаның өміріндегі басты бағдарламға айналады.

Құндылықтар дегеніміз – адамның өмірінде маңызды деп саналатын ұғымдар, принциптер, мақсаттар мен идеалдар. Олар ұлттық, мәдени, рухани және адамгершілік аспектілерді қамтиды. Адамның өмірінде қалыптасатын этикалық құндылықтар оның жақсы мен жаманды ажырата білуіне, қоғамда дұрыс қарымқатынас жасауына, сондай-ақ өз әрекеттерін дұрыс бағытта бағалауға мүмкіндік береді. Тәрбие процесінде балаға ұлттық, адамгершілік құндылықтарды үйрету өте маңызды. Бұл құндылықтар адамның өз-өзіне деген сенімін арттырып, оның болашақта қоғамға пайдалы азамат болып қалыптасуына негіз болады. Мысалы, ұлтымыздың дәстүрлі құндылықтары ретінде қонақжайлық, адалдық, еңбекқорлық, батырлық, отансүйгіштік, қайырымдылық сияқты қасиеттер әрдайым тәрбиенің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Құндылықтарды балаға тәрбиелеу, оларды дұрыс өмірлік қағидаттар мен мақсаттарға бағыттау арқылы, қоғамның дамуындағы ізгілікті негізді құрайды. Тәрбие берушілердің алдына қойған негізгі мақсаттарының бірі – баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына, оның әлемге деген көзқарасының ашылуына, сондай-ақ адамгершілік қасиеттерінің дамуына ықпал ету. Бұл процесс ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отыратын халықтық дәстүрлер мен ұлттық құндылықтар арқылы жүзеге асады.

Тәрбиенің негізі – құндылықтардың дұрыс ұрпақтан-ұрпаққа берілуін қамтамасыз ету. Себебі, құндылықтар адамның өмірінде әрі қарай қайталанатын істердің бағытын белгілейді, оның мақсаттарын айқындайды және қоғамның жалпы дамуына әсер етеді.

Кіріспе

Балабақша – балалардың жан-жақты дамуына, тәрбиеленуіне және жеке тұлға болып қалыптасуына ықпал ететін маңызды мекеме. Балалар осы жас кезеңінде өмірдің ең маңызды құндылықтарын меңгереді. Тәрбие негізі – әр баланың бойына адамгершілік, еңбекқорлық, әділдік, достық, махаббат сияқты құндылықтарды сіңіру болып табылады. Бұл құндылықтар олардың дүниетанымын кеңейтіп, қоғамда дұрыс қарым-қатынас орнатуға және болашақта ұтымды шешімдер қабылдауға көмектеседі.

Балабақшада тәрбие беру барысында ата-аналармен және ұстаздармен тығыз байланыста болу маңызды, өйткені балалар өз өмірінде көріп, естіп, сезінген нәрселерін тез қабылдайды. Сондықтан да тәрбиеші баланың жүрегіне дұрыс құндылықтарды сіңіре отырып, оның тұлғалық дамуына негіз қалайды. Құнды қасиеттерді бала бойына тәрбие арқылы сіңіріп, оны болашақта қоғамда өз орнын табуға және дұрыс шешімдер қабылдауға бағыттаймыз. Осылайша, тәрбие – әрбір ұрпақтың өмірінің негізі, ал құндылықтар – сол өмірдің бағыт-бағдары болып табылады.

Өзектілігі

Баланың рухани қажеттілігін қамтамасыз етудің бірден бір жолы – ұлттық тәрбие, бұл сөздің мәніне терең үңілсек, білдей бір ұлтты тәрбиелеп шығарудың жауапкершілігін, міндетін және мақсатын көреміз. Ұлттық тәрбие ұлттық өнер, ұлттық киім немесе ұлттық ойындармен шектеліп қоймайды, оның тамыры тереңде жатыр. Ол – күнделікті сәлемдесуден бастап, қарым-қатынас жасау, тұрмыстіршілік барысындағы кез келген жағдаятта көрініс алатын ауқымды үдеріс. Ұлттық құндылықтарымыз бала бойына рухани-адамгершілік қасиеттерді сіңіруге, жақсы мінез-құлық қалыптастыруға, жақсы мен жаманды, дұрыс пен бұрысты ажыратуына бағытталады. Баланың рухани қажеттілігін қамтамасыз етудің бірден бір жолы – ұлттық тәрбие, бұл сөздің мәніне терең үңілсек, білдей бір ұлтты тәрбиелеп шығарудың жауапкершілігін, міндетін және мақсатын көреміз.

Тәрбие негізі – құндылықтың маңыздылығы:

1. Әлеуметтік құндылықтар жүйесін қалыптастыру: Балабақшадағы тәрбие процесі балаларға адамгершілік, достық, әділдік, мейірімділік, жауапкершілік сияқты маңызды құндылықтарды танытады. Бұл құндылықтар балалардың қоғамда дұрыс қарым-қатынас орнатуына, бір-бірін түсініп, сыйлауға үйретеді.

2. Баланың ішкі дүниесінің бай болуы: Құндылықтар балалардың ішкі дүниесін байытып, олардың дұрыс мінез-құлық қалыптастыруына септігін тигізеді. Әсіресе, қайырымдылық, адалдық, мейірімділік сияқты қасиеттер оларды жанжақты дамыған тұлға етеді.

3. Өмірлік ұстанымдар мен сенімдерді қалыптастыру: Тәрбие негізі – құндылықтар балалардың өмірге деген көзқарасын, сенімдері мен ұстанымдарын қалыптастырады. Балабақшада үйретілетін құндылықтар оларды болашақта жақсы азамат болуға, қоғамға пайдалы еңбек етуге бағыттайды.

4. Психологиялық тұрғыдан жетілу: Құндылықтар негізінде тәрбиеленген балалар өз сезімдерін, ойларын басқара алады. Олар жағымды және жағымсыз эмоцияларды айыра отырып, стреске төзімді, сенімді және эмоционалды түрде тұрақты болып өседі.

5. Өзін-өзі бағалау және өзіндік құрмет: Адамгершілік құндылықтарды меңгерген бала өзіне және басқаларға деген құрметті сезінеді. Мұндай балалар өзін-өзі бағалау мен өзіндік құрметтің негізінде өз әрекеттерін, шешімдерін саналы түрде қабылдайды.

6. Қоғамдық жауапкершілік сезімін дамыту: Құндылықтар балаларды қоғамдағы өз орнын дұрыс сезінуге, ұжымда жұмыс істей білуге, басқа адамдардың құқығы мен бостандығын құрметтеуге үйретеді. Бұл олардың әлеуметтік ортада оңтайлы және жауапты қатынас орнатуына көмектеседі.

Тәрбие негізі – құндылық бағдарламасын жүргізудегі әдіс-тәсілдер.

1. Әңгімелеу әдісі

- Мазмұнды әңгімелер: Ұлттық дәстүрлер, әдет-ғұрыптар мен салттар туралы әңгімелер айту. Мысалы, қазақ халқының салт-дәстүрлері, тойлары, ұлттық мерекелер мен олардың маңызы туралы балаларға қызықты әрі түсінікті етіп әңгімелеу.

- Ұлттық ертегілер: Қазақ ертегілерін әңгімелеп беру немесе сахналау арқылы балаларға ұлттық құндылықтар туралы ақпарат беру.

2. Практикалық іс-әрекет әдісі

- Ұлттық ойындар: Балаларды ұлттық ойындарға тарту (мысалы, "Асық ату", "Арқан тарту")

т.б) арқылы ұлттық құндылықтарды ойын арқылы үйрету.

- Қолөнер жұмыстарын ұйымдастыру: Балалармен бірге ұлттық қолөнердің элементтерін жасау (мысалы, киіз басу, кесте тігу, ұлттық ою-өрнектерді салу).

3. Дидактикалық ойындар мен тапсырмалар

- Ұлттық тақырыпта дидактикалық ойындар: Балаларға қазақ халқының мәдениетіне қатысты дидактикалық ойындар ұйымдастыру. Мысалы, ұлттық тағамдар, киімдер немесе музыкалық аспаптар туралы сұрақтар мен тапсырмалар беру.

- Мақал-мәтелдер, жаңылтпаштар: Балаларға қазақтың мақал-мәтелдерін, жаңылтпаштарын жаттатқызып, олардың мағыналарын түсіндіру.

4. Театрландырылған әдіс

- Сахналау: Балаларды ұлттық ертегілерді сахналауға қатыстыру сол арқылы ұлттық мәдениетке деген қызығушылықтарын арттыру.

- Драматизация: Балалардың ұлттық дастарқан жайып, әдет-ғұрыптарды көрсетуге мүмкіндік беретін кейіпкерлер арқылы бейнеленетін ұлттық әдет-ғұрыптар мен салттарды сахналау.

5. Музыкалық әдіс

- Ұлттық әндер мен би: Қазақтың халық әндері мен би қимылдарын балаларға үйрету, оларды орындауға баулу.

- Ұлттық музыкалық аспаптармен таныстыру: Балаларға домбыра, қобыз, сыбызғы сияқты ұлттық музыкалық аспаптар туралы айтып, оларды тыңдату.

6. Көрнекі әдіс

- Көрнекілік қолдану: Ұлттық киімдер, ою-өрнектер, қолөнер бұйымдарын көрсету арқылы балаларға қазақ халқының мәдениетін таныстыру.

- Тақырыптық көрмелер: Ұлттық құндылықтар, дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар туралы көрмелер ұйымдастыру. Балалар бұл көрмелерге қатысып, ұлттық мәдениетпен таныса алады.

7. Шығармашылық іс-әрекет әдіс

- Сурет салу, қолөнер жасау: Балаларға ұлттық тақырыпта сурет салуды, қолөнер бұйымдарын жасауды ұсыну. Мысалы, қазақтың ұлттық өрнектерін салу немесе киіз басу.

- Ән айту және музыкалық аспаптарда ойнау: Балаларды қазақтың ұлттық әндерін айтып, домбыра, қобыз сияқты музыкалық аспаптарда ойнауға үйрету.

8. Экскурсиялар мен саяхаттар

- Экскурсиялар: Балаларды ұлттық мәдениеттің нақты нысандарымен таныстыру үшін музейлерге, көрмелерге немесе мәдени орындарға экскурсиялар ұйымдастыру. Мұндай іс-шаралар баланың ұлттық құндылықтарға деген қызығушылығын арттырады.

Күтілетін нәтиже

1. Ұлттық дәстүрлер мен мәдениетті білу

Балалар қазақ халқының дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын меңгереді (мысалы, Наурыз, Тұсау кесер, Бесік тойы) Олар ұлттық салттар мен мейрамдардың мағынасын түсінеді, сонымен қатар осы дәстүрлерге қатысудың маңыздылығын сезінеді.

2. Ұлттық тілді меңгеру

Қазақтың мақал-мәтелдерін, жаңылтпаштарын, өлеңдерін жаттап, оларды дұрыс қолдана біледі. Қазақ тілінде қарапайым сөйлемдермен сөйлеу, өз ойын ашық әрі сенімді жеткізу дағдыларын меңгереді.

3. Ұлттық құндылықтарды құрметтеу

Балалар ұлттық құндылықтарды, халықтың мәдениетін, тарихын бағалайды, ұлттық мәдениеттің ерекшеліктерін біледі және құрметтейді. Оларда қазақ халқының адалдық, әділдік, қонақжайлылық, еңбекқорлық, шыншылдық сияқты рухани құндылықтарға деген құрмет қалыптасады.

4. Ұлттық өнер мен шығармашылыққа қызығушылық

Балалар қазақтың ұлттық музыкасы, әндері, биі мен аспаптарымен танысып, оларды тыңдайды және орындайды. Ұлттық қолөнермен (киіз басу, ою-өрнек салу) танысып, шығармашылық жұмыстар арқылы қазақ халқының мәдениетіне деген қызығушылықтары артады.

5. Ұлттық ойындар мен топтық іс-әрекеттерде белсенділік

Балалар ұлттық ойындар мен жарыстарға белсене қатысып, командалық жұмыс жасау дағдыларын дамытады. Олар ұлттық ойындардың ережелерін меңгеріп, сол арқылы әділдік, достық, күш пен ептілік сияқты құндылықтарды үйренеді.

6. Әдептілік пен адамгершілік қасиеттердің дамуы

Балалар үлкендерге құрмет көрсетуді, мейірімді болуды, адалдықты, топтық ортада жақсы қарым-қатынас орнатуды үйренеді. Олардың моральдық және этикалық ұстанымдары қалыптасып, қазақ халқының құндылықтарына негізделген әдептілік пен адамгершілік қасиеттері дамиды.

7. Қоғамдық ортада ұлттық мәдениетті таныту

Балалар өздерінің ұлттық мәдениетін ұжымда таныстырып, өз ұлтын мақтаныш етеді. Олар ұлттық киімдерді киіп, ұлттық мерекелер мен шараларда белсенді қатысып, ұлттық құндылықтарды қоғамда насихаттайды.

8. Табиғатпен үйлесімді өмір сүру

Балалар қазақ халқының табиғатқа деген ерекше қарым-қатынасын түсінеді, экологиялық тәрбиені қабылдайды. Ұрпақтар сабақтастығы арқылы табиғат пен адам арасындағы қатынасты бағалап, қоршаған ортаға деген құрмет қалыптасады.

9. Жеке тұлғаның дамуы

Ұлттық құндылықтарды ұстану арқылы бала өзіндік жеке тұлға ретінде қалыптасады, баланың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығы мен сүйіспеншілігі оның тұлғалық дамуына, өздігінен дамуға ұмтылуына ықпал етеді.

Пікір

Бұл бағдарлама қазіргі қоғамның маңызды мәселелерінің бірі – балалардың бойында ұлттық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған. Ерте жастағы тәрбиенің маңыздылығы ерекше екенін ескергенде, ұлттық құндылықтарды балаларға балабақша кезеңінде таныстыру қажеттілігі туындайды.

Балабақша жасындағы балалардың санасы ашық және қабылдауға дайын болғандықтан, оларды ұлттық құндылықтармен таныстырудың тиімді кезеңі болып табылады. Бұл бағдарлама балаларға ұлттық мәдениет, тіл, дәстүр мен әдет-ғұрыптарды жеткізе отырып, олардың бойында ұлттық сана-сезімді, отансүйгіштік пен адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруды мақсат етеді.

Ұлттық құндылықтар – біздің халқымыздың тарихи мұрасы мен мәдени ерекшеліктері болып табылады. Ұрпақтан-ұрпаққа берілетін бұл құндылықтар баланың дүниетанымын, тәртібін, өмірге деген көзқарасын айқындайды. Балабақшадағы тәрбиеші ретінде біз балаларға осы құндылықтарды дұрыс, қызықты және қолжетімді тәсілдермен ұсынуымыз қажет. Бағдарламада ұсынылған әдіс-тәсілдер балалардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын оятып, оларды өз тілінде сөйлеуге, ұлттық дәстүрлерді сақтауға және құрметтеуге тәрбиелейді.

Бұл бағдарлама балабақшадағы тәрбиенің негізгі мақсатын жүзеге асыруға, яғни балалардың өзін-өзі тануына, қоғамда дұрыс қарым-қатынас орнатуына, ұлттық құндылықтарға негізделген тәрбиенің қалыптасуына жол ашады. Ұлттық құндылықтарды бала кезден бастап тәрбиелеу арқылы біз оның жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етіп, болашақта оның өз мәдениетіне, тілінде сөйлеуге, дәстүрлерін құрметтеуге деген сезімін оятамыз.

Сонымен қатар, бұл бағдарлама балабақшадағы тәрбиеші мен ата-аналардың бірлесе отырып, ұлттық құндылықтарды жеткізудегі ортақ жұмысының негізі болып табылады. Отбасы мен балабақша арасындағы тығыз байланыс арқылы ғана ұлттық тәрбие жүйелі және тұрақты болып қалыптасады.

Қорыта келе, «Тәрбие негізі – ұлттық құндылық» бағдарламасы балабақшадағы тәрбиенің басты мақсатын жүзеге асыруға арналған аса маңызды құрал. Бұл бағдарлама балалардың ұлттық сана-сезімін оятып, олардың болашақта өз халқына деген құрметі мен сүйіспеншілігін арттырады, ұлттық құндылықтарды сақтау мен дамытуға ықпал етеді.

Қорытынды

Ұлттық құндылықтар – қоғамның рухани тірегі және ұрпақ тәрбиесінің негізі. Тәрбие жұмыстарында ұлттық құндылықтарды басты орынға қою – ұлттың болашағы үшін маңызды. Бұл бағдарламада қарастырылған ұлттық құндылықтарды тәрбиеде қолданудың жолдары мен тәсілдері еліміздің мәдени мұрасын сақтау мен дамытуға бағытталған. Ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келе жатқан дәстүрлерді сақтап, оларды жаңа ұрпаққа дұрыс жеткізу – бүгінгі қоғамның алдында тұрған басты міндеттердің бірі.

**«Жетісу облысының білім басқармасы» мемлекеттік мекемесінің
«Талдықорған қаласының облыстық №1 «балабақша-мектеп-интернат» арнайы кешені» КММ
Музыка мұғалімі
Садыков Бахытбек Торешович**

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ МЕКЕМЕДЕГІ МУЗЫКАЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

«Туғанда дүние есігін ашады өлең» — деп Абай атамыз жырлағандай шыр етіп дүние есігін ашқан нәрестеге өмірінің алғашқы күндерінен бастап-ақ музыка әсер етеді. Ең алғашқы анасының әлдиі, бесікке таянып айтқан ананың бесік жыры бөбектің жанын тынышталдырып тәтті ұйқыға кетуіне әсер етеді. Ана әлдиін бойына сіңіріп өскен сәби тәй-тәй қадам басқаннан-ақ балабақша есігін ашады. Сол балаға музыкалық эстетикалық тәрбие бере отырып, жан-жақты жеке тұлғаны дамытудың алғашқы баспалдағы балабақшада жалғасады.

Музыкамен танысу сонымен қатар өз елінің ұлттық дәмін, дәстүрін және белгілі бір музыкалық композиция жасалған белгілі бір тарихи кезеңді сезінуге көмектеседі. Музыкалық тәрбие арқылы балаларға музыка әлеміне есік ашылады, біз жан сұлулығына алғашқы қадамдар жасауға көмектесеміз. «Балалық шақ музыкасыз мүмкін емес және ойынсыз, ертегісіз мүмкін емес» деп жаңашыл-педагог В. Сухомлинский айтқандай, нәрестенің дүниеге келуімен байланысты ырымдар «Шілдехана», «Бесікке салу», «Қырқынан шығару» т.б. бәрі де әнсіз, өлеңсіз, жырсыз өтпеген. Бала өмір бойы ән ырғағына бөленіп жүреді. Міне, осындай сыртқы ортаның әсерінен баланың бойында әдемілікке, әсемдікке деген сезім күйі қалыптасып, эмоциялық әсері нәрестені ерте бастан музыкаға баулуға, эстетикалық тәрбиенің белсенді көмекшісі етуге мүмкіндік туғызады. Музыкалық тәрбиенің негізгі міндеттері- балаларға қуаныш сыйлау, бала бойына музыкаға деген сүйіспеншілік егу, оның қабылдау қабілетін (есту, есте сақтау, ырғақ сезімін) дамыту мен оған белсенді үн қосуға ынталандыру, музыкамен қимылды, биді және ойынды байланыстыру.

Ән сабағы — ән тыңдау, ән айту, музыкалық-ырғақтық қозғалысты, балалар музыкалық аспабында ойнау, әуенді ойын бөлімдерінен тұрады. Түрлі де қызықты музыкалық аспаптар балалардың ән сабағына деген қызығушылықтарын арттырып, есте сақтау, зейінді болу қабілетін дамытып, балалардың ұяндығы ашылып, ән сабағына деген қызығушылықтары арта түседі. Н. А. Ветлугина атап өткендей, мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі әсер ету көздерінің бірі-мектепке дейінгі білім берудегі музыкалық сабақтар. Баланың керемет музыкалық қабілеттерінің болмауы оның музыкамен айналысуына кедергі болмайды, керісінше, дәл осындай балаларға музыкалық сабақтар, әсіресе ән айту сабақтары өте қажет және нақты пайда әкеледі. Балалардың музыкалық тәрбиесі тұлғаның дамуына тікелей әсер етеді. Қазіргі кезеңде мұғалімдер арасында балалардың сөйлеуін дамыту мәселелері туралы көптеген сұрақтар қойылып жүр. Осы мәселені шешуші факторлардың бірі — музыка. Музыка дұрыс сөйлеуді қалыптастыруда интонациялық сипатқа ие. Музыканы сүю үшін сөйлеу ортасын қажет ететін сөйлеуді меңгеру үдерісі сияқты, баланың әртүрлі кезеңдердегі және стильдердегі музыкалық шығармаларды қабылдау, олардың интонациясына үйрену және шығарманың мазмұнын түсіну тәжірибесі болуы керек. Сөйлеу, есту қабілетінің дамуына әндердің орындалуы, әртүрлі дыбыстарда ән айту, дөңгелек би ойындары ықпал етеді. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуі ән айту кезінде тиімді қалыптасады, өйткені ол құрылымы мен басқа да бірқатар параметрлері бойынша музыка тіліне ұқсас: ритм, қарқын, фразалар, динамика, интонация, шарықтау шегі және т. б. жылдар өткен сайын дауыс мобильді, икемді болады, көлемі, тембрлік түсі артады. Дауысы бар баланың ән айтудағы сезімдерін білдіруге, болашақта шығармашылыққа өмірлік күш беретін эмоцияларды алуға мүмкіндігі бар.

Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласы
"Олимпиада резервінің облыстық мамандандырылған мектеп-интернат-колледжі" КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Демеуова Лунара Рыскалиевна

ЖАЗЫЛЫМ - ОЙДЫ ЖЕТКІЗУ ДАҒДЫСЫ

Заманауи білім беру саласында оқушылардың танымдық іс-әрекетін тиімді ұйымдастыру - бүгінгі таңдағы басты мақсат, сондай-ақ нәтижеге жетудің тиімді құралы. Қазіргі таңдағы ХХІ ғасырдың оқушысы педагогтан жаңашыл бағытты, яғни сабақтың жаңа форматта өтуін қалайды. Білімнің маңызы артып бара жатқандығын білім алушылардың ұмтылысынан да байқауға болады. Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында оқушылардың даму деңгейіне қойылатын талаптардың бірі - жас ерекшелігіне сай оқу әрекетінің негізгі дағдылары, функционалдық сауаттылық деңгейлері қалыптасқан, жеке басына қызмет көрсете алатын, шығармашыл, жан-жақты дамуға мүдделі тұлға тәрбиелеп шығару.

Осы орайда қазақ тілі сабақтарында оқушылар құрылымдалған оқу (тыңдалым, оқылым, айтылым, жазылым) дағдыларын меңгеруде. Дағды – адам өзі жасаған әрекеттері арқылы бойына орнығатын қасиет. Ал жазылым продуктивті дағдылар қатарына жатады. Продуктивті дағды – тілді қолданып сөйлеу немесе жазу, яғни айтылған сөзді, хабарды қағаз бетіне түсірудің жолы. Жазу арқылы коммуникацияға түсу үшін біз әріптер мен сөздерді пайдалана отырып, сөйлем құраймыз, сол сөйлемдерді топтастыру арқылы өз ойымызды жазбаша түрде жеткізе аламыз.

Мектеп бағдарламасында жазылымға қатысты - жоспар құру; әртүрлі жанрда мәтіндер құрастыру; жазба жұмыстарын әртүрлі формада ұсыну; эссе жазу; оқылым және тыңдалым материалдары негізінде жинақы мәтін жазу; мәтіндерді түзету және редакциялау секілді жұмыс түрлері қамтылған. Сондықтан қай сыныпта болмасын, қазақ тілі сабақтарында аталған оқу мақсаттарына жетуге назар аударылады. Тұрақталған оқу мақсаттары арқылы қазіргі оқушы әртүрлі жанрда мәтін жазуға және ажыратуға машықтануда. Жазылым дағдысы баладан жоғары деңгейдегі ойлауды талап етеді. Ойын жазбаша сауатты беру, тың идеялар айту, жанрға сай жазу – үлкен зиялылықтың белгісі. Бұл деңгей бірден уысқа түсе қоймайды.

Ұлт ұстазы А.Байтұрсынұлының: «Жазу жоқ кезде оқу жоқ. Оқудан жазу дүниеге бұрын келген. Оқуды жазу тудырған. ...Оқу мен жазу қатар жүреді. Оқытушылар үйретуді оқудан бастаса, әдістер оқытқанын жаздырып, жазудан бастаса, жаздырғанын, не жазғанын оқытып отыруы керек», – деп, балаға білім берудегі оқу мен жазудың қызметін айқындап берген тұжырымы қазіргі білім берудің бағытымен сабақтасып жатыр. Олай болса, мектептегі «Қазақ тілі» пәнін оқытуда сөйлесім әрекетінің бір түрі - жазылымға басымдылық берген жөн.

Мектептегі оқушының жазба жұмыстарын әдіскер-ғалым А.Көшімбаев: «оқушының қиял дүниесінің қазынасы, ойлау жұмысының нәтижесі», - деп бағалаған.

Жалпы «жазылым» термині «жазу» деген мағынаны емес, «жаза білу», «ойынды басқа біреуге түсінікті болу үшін, қағаз бетінде сауатты жеткізе білу» дегенді білдіреді. Қазақ тілінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасының толықтырылуы ретінде ұсынылып отырған бағдарлама білім алушылардың жазылым дағдысымен жұмыс жасауда түрлі әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, олардың өз ойларын жазбаша еркін жеткізу және жаза білу сынды дағдыларды игеруге мүмкіндік береді. Әр жазылымның өзіне сай ерекшелігі болады: жазу стилінің деңгейлері: ресми (ғылыми, іс қағаздар стилі) және бейресми (ауызекі сөйлеу сөздері, хабарламалар); қағаз

бетінде орналасу тәртібі; ақпараттарды орналастыру реті; мәтіннің ұйымдастырылуы. Негізінен алғанда жазылым дағдыларын негізгі екі топқа бөліп қарастыру маңызды болып табылады. Алғашқысы – сауаттылық, ал келесісі – негізгі идея, яғни ойды жеткізе білу мүмкіндігі.

Осыған байланысты сауаттылыққа негізделген дағдыларды бөліп көрсетуге болады:

1. Ең бастысы – емлені ұстану;
2. Әріптерді дұрыс жазумен қатар сауатты жазу дағдысын қалыптастыру;
3. Тыныс белгілерін тыныс белгі ережесіне сәйкес қолдану;
4. Жазылым тапсырмаларын жазу кезінде дұрыс бағыттау;
5. Қажетті сөзді дұрыс қолдана білу және таңдау;
6. Грамматикалық тақырыптарға негізделген ережелерге сәйкес жазу;
7. Сөйлемдердің, сөз тіркестерінің, сөз бен сөздердің дұрыс байланысын орнату;
8. Абзацты, идеяға негізделген көлемді бөліктерді ұйымдастыру.

Ұсынылған міндеттер негізінде идеяларды ұсыну қабілетімен байланысты негізгі дағдылар:

1. Сәйкес стильді таңдағанда абай болу;
2. Идеяны, рефлексияны нақты ұйымдастыру;
3. Қажет болса, мәтін түрін пайдалануға мүмкіндік беру және мәтінде берілген мағынаны

жеткізу үшін қажетті қызметтерді пайдалану.

Аталған қызметтерге мәтінді баяндау, қызметі, қандай да бір өтініш білдіру, қажет жағдайда алғыс айту, қорытындылау жатады.

Жазылым дағдысында үйлесімділік және жүйелілік ерекше орын алады. Үйлесімділік-айтылым және тыңдалым дағдысында қолданылатын сөздердің логикалық үндестік табуы. Оқушыға түсінікті болуы үшін жазудағы ойдың жүйелі және логикалық бағытта дұрыс байланыста болуы жүйелілікті қамтиды. Сыныпта ұсынылған жазылым тапсырмасын нақты орындауы үшін ұсынылған қадамдар маңызды:

- Ең алдымен жазу керек дүниенің мақсатын анықтау маңызды (тақырыбы, идеясы, , стилі, жанры).
- Тақырып бойынша ойды дұрыс жеткізу жоспарын жасау.
- Алдымен жұмыс жүйелі болуы үшін шимай нұсқасын жазу. Бұдан соң оны өзгертуге болады.
- Жіберілген қателерді түзету және мүмкіндігінше мазмұнын толықтыру).
- Жазылған жазылым жұмысын тексеру. Қателерін түзете отырып, сауаттылыққа тексеру және түзеу

жұмысын жүргізу.

- Соңғы дұрыс нұсқаны жазып шығу.

Сонымен қатар, жазылым дағдысының жүйелі, дұрыс қалыптасуы сабақ үдерісінде әдістерді түрлендірумен тығыз байланысты. Өйткені, әдістер білім алушылардың танымдық қызығушылығы мен дербестігін, оқу іс-әрекетіне оң көзқарасын дамытады және жаңа материалды зерделеу кезінде жақсы нәтиже беретіндігін байқатты. Жазылым түрлері қай уақытта да қоғамдық-әлеуметтік сұранысқа сай мектеп бітірушілердің міндетті түрде меңгеріп шығуы тиіс білімі мен білігінің түпкі нәтижесі болып табылатындығы анық.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 Бұйрығы [электронды ресурс] // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1200008170> (қаралған күні 02.09.2023)
2. Байтұрсынов, А. Тіл тағылымы [Мәтін]. – Алматы, 1992. – 448 б.
3. Аймауытов, Ж. Ана тілін қалай оқыту керек? [Мәтін] // Алты томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Ел-шежіре, 2013. – Т. 6. – 384 б.
4. Көшімбаев, А. Қазақ әдебиетін оқыту методикасы [Мәтін]. – Алматы : Мектеп, 1969. – 207 б.
5. Абдразахова, Ф. Ж. Қазақ тілін шетелдік студенттерге жазылым әрекеті арқылы үйрету әдістемесі (жоғары оқу орындарының филология факультетіне арналған): пед.ғыл.канд. авторефераты [Мәтін]. – Алматы, 2003. – 29 б.
6. Құлмағамбетова, А. Тілдік төрт дағды бойынша белсенді оқыту тапсырмалары: оқу-әдістемелік құрал [Мәтін]. – Астана, 2014. – 54 б.

Алматинская область, Илийский район, село М. Туймебаева
КГУ "Средняя школа № 19"
Учитель биологии, педагог-эксперт
Нурекешова Камила Жалгасовна

ПРАКТИКУМ ПО РЕШЕНИЮ БИОЛОГИЧЕСКИХ ЗАДАЧ

На учителя предметника возлагается особая ответственность, так как он должен обучать учащихся не только знаниям по предмету, но и применять эти знания в жизни. В настоящее время недостаточно просто знать факты. Важно развивать навыки, которые помогут учащимся успешно адаптироваться в реальной жизни. Очень важно применять знания, анализировать информацию, решать проблемы. Эти навыки можно развить с помощью функциональной грамотности, то есть использовать практические знания. Важно чтобы учащиеся смогли применять биологические знания в повседневной жизни, анализировать экологические и медицинские проблемы. И поэтому, нужно рассматривать задания связанные с развитием функциональной грамотности учащихся. Учителя биологии не только дают учащимся биологические знания, но и развивают навыки, необходимые в жизни.

В основном наиболее распространённый способ решения задач на уроках биологии – это устное мышление и рассуждения. Поэтому учащиеся воспринимают такие "задачи" как традиционные вопросы или рефлексивные задания, или даже просто вопросы рассуждения. Часто возникают ситуации, когда ученики хорошо знают материал, но не могут решить задачи. После прочтения условия многие не понимают, с чего начать решение.

Выполнение и решение различных биологических задач помогает закрепить знания по биологии, а также правильно применять полученные знания на практике. Решение задач и обсуждение вопросов – это не только хороший способ проверки знаний учащихся, но и прекрасный метод освоения основ предмета. Решение задач способствует более глубокому пониманию и прочному усвоению важных правил и теорий.

Что значит "решить задачу"? Многие считают, что это просто найти ответ. Однако решение задачи – это не только ответ на поставленный вопрос, но и система мыслительных действий, которая включает анализ условий задачи и пошаговое её решение с использованием формул и логических рассуждений.

Актуальность развития способности решать биологические задачи растёт в связи с необходимостью применять знания на практике. Решение биологических задач позволяет лучше понять фундаментальные общебиологические понятия, отражающие структуру и функции биологических систем на всех уровнях организации жизни. Содержание многих задач, включённых в курс, направлено на расширение и углубление знаний. Многие познавательные задачи помогают связать теоретические знания с практикой и жизнью. Решение некоторых задач требует углубления знаний, а решение других – применения знаний, полученных в процессе обучения.

Методологическая основа: Основными методологическими ориентирами в этом вопросе являются:

Активное обучение — на основе активных методов обучения, таких как решение задач, дискуссии, работа в группах, которые стимулируют учащихся к самостоятельному поиску решения, анализу и синтезу информации. Это помогает ученикам развивать навыки критического мышления и умение применять теоретические знания на практике.

Принцип проблемного обучения — ключевым элементом является использование проблемных задач, которые требуют от учащихся поиска решений и применения знаний для анализа конкретных

биологических процессов. Такой подход помогает развивать способность учащихся работать с научными проблемами, разрабатывать гипотезы и проводить исследования.

Интерактивное обучение — важной частью методологии является вовлечение учащихся в диалог и взаимодействие друг с другом и с преподавателем. В ходе практических занятий учащиеся учатся аргументировать свои решения, обсуждать их и учитывать мнения коллег, что способствует развитию коммуникативных и исследовательских навыков.

Моделирование биологических процессов — для лучшего понимания теории используется моделирование реальных биологических процессов и явлений. Это помогает учащимся визуализировать сложные биологические механизмы и на практике освоить методы их анализа.

Интегративный подход — предполагает интеграцию знаний из разных областей науки (биологии, химии, физики, математики). Такой подход способствует формированию у учеников целостного представления о природе и научных процессах, а также развивает навыки междисциплинарного анализа.

Исследовательский подход — ориентирована на развитие у учеников навыков научной работы. Учащиеся вовлечены в исследовательскую деятельность, что помогает им развивать способности к самостоятельному поиску информации, анализу данных и формулированию выводов.

Конструктивистский подход — базируется на принципах конструктивизма, согласно которому ученики активно строят свои знания через взаимодействие с учебным материалом и окружающим миром. Учебный процесс организован таким образом, чтобы учащиеся могли самостоятельно открывать новые знания и осознавать их значимость в контексте реальных жизненных ситуаций.

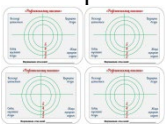
Список литературы

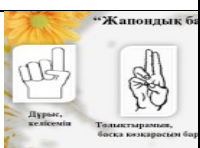
1. Соловьева А.Р., Ибраимова Б.Т. Учебник для общеобразоват.шк.- Алматы: Атамұра, 2018.
2. Соколова Н.П. Биология. Пособие для подготовительных отделений и поступающих в ВУЗы. Москва. “Высшая школа”, 1994 г.
3. Захаров В.Б. Биология. Справочные материалы. Москва. Издательский дом, 1997 г.
4. Резникова В.З., Сивоглазов В.И. Биология. Человек и его здоровье. Методическое пособие для учителя. Москва, 1998 г.
5. Никишов А.И., Петросова Р.А. Биология в таблицах. Москва, 1998 г.
6. Батуев А.С. Биология. Москва, 1999 г.
7. Анисимова В.С. Физиология и гигиена человека. Москва, 1984 г.

Алматы облысы, Іле ауданы, Боралдай кенті
«№39 гимназия мектепке дейінгі шағын орталығымен» МКМ
Химия пәнінің мұғалімі
Муралова Назигуль Муралықызы

ХИМИЯЛЫҚ РЕАКЦИЯ ТЕНДЕУЛЕРІ БОЙЫНША ЕСЕПТЕР ШЫҒАРУ

Бөлім:		8.2В Стехиометриялық есептеулер	
Педагогтің аты-жөні:		Муралова Назигуль Муралықызы	
Күн:	Сыныбы : 8 «А»	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Тақырыбы:	Химиялық реакция тендеулері бойынша есептер шығару		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	8.2.3.5 -химиялық реакция тендеулері бойынша заттың массасын, зат мөлшерін есептеу		
Сабактың мақсаты:	Оқушыларды химиялық реакция тендеулері бойынша заттардың массасын және зат мөлшерін есептеуді үйрету. Бұл мақсатқа жету үшін оқушылар химиялық реакция тендеулерін пайдаланып, берілген заттардың мөлшерін табуды, реакцияға қатысқан және өнім ретінде түзілген заттардың массаларын есептеуді меңгереді.		
Құндылықтар	✓ Озық ойлы ұлт:еңбекқорлық және кәсіби біліктілік ✓ Адал азамат: Өділдік және жауапкершілік		

Сабақ барысы				
Сабақ барысы	Мұғалімнің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 3 мин	I. Ұйымдастыру кезеңі: Оқушылармен амандасу, түгендеу. 2. Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыруда шаттық шеңбері жүзеге асырылады. жағымды психологиялық ахуал орнатады	Оқушылар шеңберге тұрып « шаттық шеңбері » әдісі арқылы сыныпта жағымды ахуал орнатады .	Кері байланыс: Мадақтау арқылы бағаланады.	Түрлі түсті стикерлер
5 мин	II Үй тапсырмасы « Банкомат » әдісі арқылы сұрақ қояды, өткен тақырыптар бойынша білімдерін еске түсіреді.	Оқушылар « Банкомат » әдісі арқылы өткен тақырыптар бойынша білімдерін еске түсіреді. 	Кері байланыс: Мадақтау арқылы бағаланады. «Жарайсың!» «Тамаша жауап» т.б	Оқулық дәптер ,қалам.
2 мин	WORTWALL платформасында тапсырма орындау «Киноматофера» әдісі арқылы сұрақтар қою отырып жаңа сабақтың тақырыбын, мақсатын анықтайды.	Жұптық жұмыс 1 жұп тапсырмасы: https://wordwall.net/el/resource/38429006 2 жұп тапсырмасы https://wordwall.net/pt/resource/38258542 3 жұп тапсырмасы https://wordwall.net/cs/resource/38258542 « Киноматофера » әдісі арқылы Бейне роликті көріп отырып, жаңа сабақтың тақырыбын, мақсатын анықтайды https://youtu.be/k1kSrCI6MhO?si=upA_ko52UTpgj82r	Дескриптор: WORTWALL платформасында тапсырма орындайды 	Интернет желісін пайдалану
Сабақтың ортасы 10 мин	Жаңа сабақ. Топтық жұмыс Мұғалім оқушыларға тақырыпты өз бетінше меңгеруге оқуға береді.	Оқушылар мұғалімнің түсіндіруін тыңдап, берілген нұсқау бойынша жұмыс жасайды. Тақырып соңындағы есептерді шығарады Реагенттің массасын табу.12 г көміртек C газы толық жанғанда, қанша грамм көмірқышқыл газы CO2 түзіледі? Көміртек пен оттегінің реакция теңдеуін жазыңыз: $C+O_2 \rightarrow CO_2$ Зат мөлшері мен мольарлық массаны қолданып, есептеуді орындаңыз. Өнімнің массасын есептеу 18 г су H2O ыдырағанда, қанша грамм сутегі H2 және оттегі O2 түзіледі? Реакция теңдеуін жазыңыз: $H_2O \rightarrow 2H_2 + O_2$ Зат мөлшерін тауып, өнімдердің массасын есептеңіз.	Дескриптор Берілген есептерді шығарады. талқылайды. Жалпы балл-2	A4 парағы

20 мин	Сабақты бекіту тапсырмалары. Мұғалім тақырып бойынша білімдерін тиянақтау үшін жеке, жұптық жұмыстар ұйымдастырады Жұмыстың орындалуына бақылау жасайды, Оқулықта берілген есептерді орындату Оқушылармен жеке жұмыс ұйымдастырады, бақылау жасайды, ЕБҚ оқушыға қолдау көрсетеді Пиза тапсырмасын орындау. Тәжірибе көрсету Жаңа сабақты қортындылау тапсырмалары. Quizizz тест орындау	Тапсырма №1 Жеке жұмыс Реакция теңдеулерін аяқтаңдар және теңестіріңдер. $Mg + O_2 =$ $H_2O =$ $Zn + HCl =$ $P + O_2 =$ $H_2SO_4 + KOH =$ $Fe_2O_3 + H_2 =$ Тапсырма №2. жеке жұмыс Зат мөлшері 1,6 моль оттек сутекпен толық әрекеттесті. Түзілген судың зат мөлшерін есептендер $2 \text{ топ } Cu + 2 AgNO_3 \rightarrow$ $Cu(NO_3)_2 + 2 Ag$ 188 грамм мыс нитраты түзілген болса, реакцияға қатысқан мыстың массасын есептеңіз. (64 г) Ал күміс нитратының қанша грамы қатысқан? (340 г) 3 топ: $Fe_2O_3 + 3 C \rightarrow 2 Fe + 3 CO$ Егер 56 грамм темір түзілсе, неше грамм көміртек реакцияға түскен? (18 г) Ал 28 грамм көміртек монооксиді түзілсе неше грамм темір (III) оксиді реакцияға түскен? (48 г) Заттардың негізгі сандық сипаттамаларын жаз. Ас содасы +сірке қышқылы 1.сұрақ Қандай процес жүзеге асты ? 2.сұрақ Неліктен шар үрленді ? https://quizizz.com/admin/quiz/672c98010bc7c7627d8d1473?at=672c9a0f4cde237432f1e422&MCQ_saved=true	Дескриптор: Реакция теңдеулерін аяқтап және теңестіреді Жалпы балл-2 Дескриптор Берілген есептерді шығарады. талқылайды. Жалпы балл-3 Дескриптор: Заттардың негізгі сандық сипаттамаларын жазды Жалпы балл-1 Дескриптор Пиза тапсырмасын орындайды,сұрақтарға жауап береді Жалпы балл-2 Дескриптор: Quizizz тест орындайды Жалпы балл-2	Оқулық дәптер.
Сабақтың соңы	Кері байланыс «Химиктер» әдісі Мұғалім сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, кері байланысын тыңдайды. Мақсаты: Оқушы алған білімін саралай білуге дағдыланады. Тиімділігі: Тақырып бойынша оқушылардың пікірін анықтайды. Жинақталған деректердің құнды болуын қадағалайды.	Кері байланыс «Химиктер» әдісі Маған сабақта қиын болды Маған сабақта жеңіл болды Маған әлі де көмек керек	Мұғалім оқушыларды «Жапондық бағалау» әдісі арқылы бағалайды. Яғни «Дұрыс келісемін», «Толықтырамын, басқа көзқарасым бар», «Менің сұрағым бар». Сонымен қатар 1-10 баллдық жүйе бойынша оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігі бойынша бағаланады.	
1 мин	Үй тапсырмасы	Тақырып 17 б.ж		

Алматы облысы, Талғар ауданы, Бірлік ауылы
Б.Момышұлы атындағы №35 мектеп - гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі
Қалдыбетова Гулим Жумановна

МАТЕМАТИКА ПӘНІНЕН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІ АРҚЫЛЫ ОЯТУ

Аннотация: мақалада математика сабақтарында геймификация әдістерін қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Ойын тәсілдері оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, олардың танымдық белсенділігін күшейтуге және логикалық ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Геймификация оқыту үдерісін жандандырып, оқушылардың оқу мотивациясын арттырып қана қоймай, олардың дербес білім алуына және шығармашылық қабілеттерінің дамуына ықпал етеді. Сондай-ақ, мақалада математиканы оқытуда ойын элементтерін қолданудың артықшылықтары, тиімді әдістері мен олардың оқу нәтижелеріне әсері талданады.

Кілт сөздер: геймификация, математика, ойын әдістері, оқыту, оқушылардың мотивациясы, логикалық ойлау, білім беру технологиялары, шығармашылық даму, оқыту әдістері, интерактивті оқыту.

Мектеп оқушыларының оқу процесіне деген ішкі мотивациясын дамыту және қолдау – қазіргі педагогиканың басты міндеттерінің бірі. Бүгінгі таңда 5-6 сынып оқушылары арасында оқуға деген қызығушылықтың төмендеуі және мектепке деген алаңдаушылықтың күшеюі жиі байқалады. Бұл құбылыс білім беру жүйесінде жаңа, тиімді оқыту әдістерін іздеуді талап етеді. Себебі оқытудың нәтижелілігі оқушының белсенділігіне, танымдық қызығушылығына және білім алуға деген ұмтылысына тікелей байланысты. Бала тек оқу нәтижесіне ғана емес, сонымен қатар оқу іс-әрекетінің өзіне де қызығушылық танытуы қажет.

Осы мақсатта білім беруді геймификациялау оқушылардың ішкі мотивациясын ынталандырудың инновациялық және тиімді әдістерінің бірі ретінде қарастырылады. Геймификация – ойын элементтерін және әдістерін ойыннан тыс сценарийлерге енгізу арқылы оқушылардың оқу процесіне қатысуын арттыруға, мотивациясын күшейтуге және оқу тапсырмаларын орындау барысында белсенділігін дамытуға ықпал етеді. Бұл тәсіл оқушыларды қызықтырумен қатар, олардың сыни ойлауын, шығармашылық қабілеттерін және өзіндік шешім қабылдау дағдыларын жетілдіруге көмектеседі.

Дәстүрлі оқыту әдістері оқушыларға базалық білім беруге бағытталғанымен, олардың шығармашылық ойлауын дамытуға және практикалық дағдыларын қалыптастыруға әрдайым жеткілікті деңгейде ықпал ете бермейді. Сондықтан дәстүрлі әдістерді толықтыру мақсатында ойын технологияларын қолдану оқу процесінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Ойын әдістері арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артып, оларды белсенді оқу іс-әрекетіне тарту жеңілдейді. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушылардың оқу материалын терең меңгеруіне, мәселелерді шешу барысында логикалық және креативті ойлау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазіргі таңда математика сабақтарында ойын тәсілдерін қолдануға арналған әдістемелік материалдар мен ғылыми жарияланымдар жеткіліксіз. Бұл бағытта тиімді ойын түрлерін жасау көбінесе тәжірибелі мұғалімдердің шығармашылығына байланысты. Алайда, математикалық ойындар

оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруда шешуші рөл атқарады және олардың белсенділігіне айтарлықтай әсер етеді.

Ойын әдісі оқушылардың дайындық деңгейіне қарамастан, барлық санаттағы балалар үшін бірдей тиімді болып табылады. Оқушылар түрлі математикалық ойындарға белсенді қатысып, сол арқылы өз білімдерін жетілдіре алады. Бұл ретте, математикалық ойындар тек қосымша құрал ретінде емес, оқу процесінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс. Оның негізгі мақсаты – әртүрлі ойын тәсілдерін пайдалану арқылы оқушылардың математикаға деген қызығушылығын дамыту және олардың танымдық белсенділігін арттыру.

Математика көбінесе күрделі және абстрактілі пән ретінде қабылданатындықтан, кейбір оқушыларда алаңдаушылық пен сенімсіздік тудыруы мүмкін. Дегенмен, математиканы оқытуда ойын элементтерін қолдану бұл көзқарасты өзгертіп, оқу процесін қызықты әрі интерактивті етуге мүмкіндік береді. Геймификация математиканы қызықты және маңызды білім саласы ретінде қабылдауды жақсартуға көмектеседі. Ойын есептері мен сценарийлері нақты өмірде математикалық ұғымдардың практикалық қолданылуын көрсететін етіп жасалуы мүмкін. Бұл білім алушыларға математиканың қолданылуын жақсы түсінуге мүмкіндік береді және оларды оқуға ынталандырады.

Математика сабақтарындағы геймификацияның тағы бір артықшылығы-сыни ойлау мен мәселелерді шешу дағдыларын дамыту. Ойын сценарийлері көбінесе оқушылардан логикалық ойлауды, жағдайларды талдауды және олардың ақыл-ой қабілеттерін дамытуға ықпал ететін шешімдер табуды талап етеді.

Алайда, математика сабақтарында геймификация сәтті жұмыс істеуі үшін әр оқушының жеке қажеттіліктері мен түсіну деңгейін ескеру қажет. Ойын тапсырмалары мен сценарийлері икемді және оқушылардың әртүрлі оқу стильдері мен қабілеттеріне бейімделуі керек.

Математика сабақтарында оқушыларға математикалық ұғымдарды жақсы меңгеруге, логикалық ойлауды дамытуға және алған білімдерін іс жүзінде қолдануға көмектесетін әртүрлі ойындар мен жаттығулар қолданылады. Математика сабақтарында қолдануға болатын ойындардың бірнеше мысалдарына:

1. **“Сандық басқатырғыштар”** – оқушыларға белгілі бір математикалық ережелерді қолдана отырып, сандарды орналастыру немесе шешімін табу қажет болатын логикалық тапсырмалар.
2. **“Математикалық викторина”** – тез ойлауды және математикалық фактілерді жылдам еске түсіруді дамытуға арналған сұрақ-жауап ойыны.
3. **“Геометриялық пішіндер ойыны”** – оқушыларға әртүрлі фигуралармен жұмыс істеу арқылы олардың қасиеттерін түсіндіру.
4. **“Сан тізбегін құрастыр”** – сандар арасындағы заңдылықтарды табуға және логикалық ойлауды дамытуға бағытталған ойын.
5. **“Математикалық жарыс”** – топтық немесе жұптық форматта өтіп, оқушылардың есептерді шешу жылдамдығын арттыруға көмектесетін динамикалық ойын.
6. **“Шығармашылық есептер”** – оқушыларға математикалық білімдерін күнделікті өмірде қолдануға мүмкіндік беретін сценарийлік тапсырмалар. Бұл ойындар мен жаттығуларды оқушылардың әртүрлі жас санаттары мен білім деңгейлеріне бейімдеуге болады. Олар математика сабақтарын қызықты, қол жетімді және математикалық ұғымдарды түсіну және қолдану үшін тиімді етуге көмектеседі.

Білім беруді геймификациялау оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, оқу үдерісінің тартымдылығын жоғарылатады. Бұл тәсіл тек оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын, ынтымақтастық қабілетін және дербес ойлауын дамытады. Геймификацияның негізгі артықшылықтарының бірі – білім алушылардың оқу мотивациясын күшейтуі. Ойын элементтерімен толықтырылған сабақтар барысында:

- Оқушылардың өзара әрекеттесу деңгейі жоғарылайды – топтық жұмыста көмек көрсету, пікір алмасу және бірлескен шешім қабылдау процестері белсенді дамиды.
- Өз бетінше іздену дағдылары қалыптасады – оқу тапсырмаларын орындау барысында оқушылар әртүрлі ақпарат көздерін қолдануды үйренеді.
- Оқуға деген қызығушылық артады – ойын элементтерімен толықтырылған сабақтар монотонды жаттығуларды болдырмай, оқушыларды белсенді қатысуға ынталандырады.

Жалпы, геймификация әдістерін математика сабақтарында қолдану оқушыларды осы пәнге тартудың және қызықтырудың тиімді әдісі ғана емес, олардың шығармашылық және логикалық ойлау дағдыларын дамытуға ықпал ететін маңызды құрал болып табылады. Білім беру үдерісін ойын түрінде

ұйымдастыру математиканы тек оқу пәні ретінде ғана емес, әлемді танудың маңызды құралы ретінде қабылдауға көмектеседі. Сонымен қатар, дұрыс таңдалған ойын элементтері оқушылардың өзіндік белсенділігін арттырып, олардың пәнге деген оң көзқарасын қалыптастырады.

Математика сабақтарында геймификация әдістерін қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың ойлау қабілетін, логикалық талдау дағдыларын және шығармашылық белсенділігін дамытуға ықпал етеді. Ойын элементтері оқу үдерісін жеңіл әрі тартымды етіп, балаларды белсенді оқуға ынталандырады.

Геймификацияның басты артықшылықтарының бірі – оқушылардың оқу мотивациясын жоғарылату, өзара ынтымақтастық пен дербес іздену дағдыларын қалыптастыру. Ойын арқылы оқыту әсіресе математика сияқты абстрактілі пәндерді меңгеруде тиімді болып табылады, себебі ол оқушыларға күрделі ұғымдарды интуитивті және қолжетімді түрде түсінуге мүмкіндік береді.

Осылайша, геймификация дәстүрлі оқыту әдістерін толықтыра отырып, оқушылардың білім сапасын жақсартуға және олардың математикаға деген оң көзқарасын қалыптастыруға ықпал етеді. Мұғалімдер үшін бұл тәсіл оқыту әдістерін жаңғыртуға және оқу үдерісін әртүрлі оқушылардың қажеттіліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді. Демек, математиканы геймификация арқылы оқыту – заманауи білім берудің тиімді құралы болып табылады.

Алматы облысы, Талғар ауданы, Бірлік ауылы
Б.Момышұлы атындағы №35 мектеп - гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі
Бобетаева Толкын Бейсеновна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ, ОЙЛАУ DAҒДЫЛАРЫН ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫ АРҚЫЛЫ ЗЕРТТЕУ

Аннотация. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу және ойлау дағдыларын оқу сауаттылығы арқылы дамыту мәселесі қарастырылған. Оқу сауаттылығының мәні мен маңызы, оның оқушылардың сөйлеу, ойлау қабілеттерінің дамуына әсері туралы сөз болады. Сөйлеу дағдыларын қалыптастыру арқылы балалардың сөздік қоры кеңейіп, өз ойларын тұжырымдап, қисынды жеткізу қабілеті артады. Сонымен қатар оқу сауаттылығының арқасында оқушылардың шығармашылық қабілеттері, сыни ойлау дағдылары қалыптасады. Мақалада оқу сауаттылығының әртүрлі аспектілері, оны тиімді дамыту үшін қолданылатын әдіс-тәсілдер мен практикалық ұсыныстар қамтылған. Оқу сауаттылығы арқылы балалардың коммуникативтік дағдылары мен интеллектуалдық қабілеттері дамиды, бұл олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Кілт сөздер: оқу сауаттылығы, сөйлеу дағдылары, ойлау дағдылары, бастауыш сынып, шығармашылық қабілеттер, сыни ойлау, коммуникативтік дағдылар, оқушының жеке тұлға ретінде дамуы.

Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу және ойлау дағдыларын дамыту мәселесі қазіргі білім беру жүйесінде ерекше маңызды орын алады. Бастауыш мектеп жасындағы балалардың ой-өрісін кеңейтіп, тілдік қабілеттерін жетілдіру оқу сауаттылығының негізінде жүзеге асырылады. Оқу сауаттылығы тек

оқу мен жазуды меңгеру емес, сонымен қатар балалардың ақпаратты қабылдау, түсіну және оны талдап, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін қалыптастыру болып табылады. Бұл дағдылар оқушылардың күнделікті өмірде, оқу процесінде, сондай-ақ олардың әлеуметтік қарым-қатынасында өте маңызды рөл атқарады.

Оқу сауаттылығының негізі – мәтіндермен жұмыс істеу барысында баланың ойын жинақтап, оны дұрыс жеткізу қабілетін дамыту болып табылады. Оқушылардың сөйлеу дағдылары мен ойлау қабілеттерінің қалыптасуы мектепте білім беру үдерісінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын дамыту үшін оқыту процесінде түрлі әдіс-тәсілдер мен әдістемелік құралдар қолданылуы қажет. Бұл орайда, балаларға мәтіндер арқылы сөйлеу мен ойлау дағдыларын қалыптастыру, олардың ақпаратты дұрыс қабылдап, оны жүйелі түрде жеткізу қабілеттерін дамыту – басты мақсаттардың бірі.

Оқу сауаттылығын қалыптастыру – бұл тек оқу дағдысын ғана емес, балалардың сыни ойлау қабілетін, шығармашылық және коммуникативтік дағдыларын дамытуды да қамтитын күрделі процесс. Баланың оқу сауаттылығының жоғары деңгейде болуы оның мектептегі оқу жетістіктерін арттырып, қоғамдық өмірге бейімделуіне мүмкіндік береді. Оқу сауаттылығын дамытуда оқушыларға түрлі тапсырмалар мен жаттығулар беріліп, олар мәтінді оқып түсіну, маңызды ақпаратты таңдап алу, өз ойын логикалық түрде тұжырымдап айту сияқты дағдыларды меңгереді. Бұл дағдылар балалардың өмірінде үлкен маңызға ие, себебі олар тек мектепте ғана емес, тұрмыста да қажетті қабілеттер болып табылады.

Сөйлеу дағдыларын дамытудағы оқу сауаттылығының рөлі ерекше. Оқушылар мәтінді дұрыс оқу және түсіну арқылы тілдік қорларын байытады, сөйлеу тілі де дамиды. Мәтінмен жұмыс істей отырып, балалар дұрыс сөйлеу, сөздерді дұрыс қолдану, интонацияны реттеу, сөйлем құрылымын сақтау сияқты негізгі тілдік дағдыларды меңгереді. Оқу барысында балалардың сөздік қоры кеңейіп, өз ойларын жүйелі түрде айтуға, пікір алмасуға, өз көзқарастарын дәлелдеп, тұжырымдап жеткізуге дағдыланады.

Оқу сауаттылығы балалардың ойлау дағдыларын дамытуда да маңызды рөл атқарады. Мәтінмен жұмыс істеу барысында балалардың талдау, салыстыру, абстрактылы ойлау қабілеттері дамиды. Олар мәтінді оқи отырып, оны сыни тұрғыдан талдап, өз көзқарастарын білдіре алады. Сондай-ақ, мәтінді оқу балалардың ойлау шеңберін кеңейтіп, олардың дүниетанымын қалыптастыруға ықпал етеді. Осылайша, оқу сауаттылығы оқушылардың тілдік және ойлау дағдыларын жетілдіруге, олардың когнитивті қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды.

Мектепке дейінгі және бастауыш сыныптарда оқу сауаттылығын дамыту үшін мұғалімдер оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес әдіс-тәсілдерді таңдауы керек. Оқушылардың тілін дамытуда ойын элементтерін қолдану өте тиімді. Ойындар арқылы балалар тек оқуды меңгеріп қана қоймай, ойлау қабілеттері де дамиды. Оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін мәтіндер таңдау барысында олардың жас ерекшеліктерін, қызығушылықтарын ескеру маңызды. Мектеп бағдарламасында ұсынылатын мәтіндер балалардың оқу сауаттылығын арттыруға, олардың танымдық қызығушылығын оятуға бағытталған болуы тиіс. Бұл мәтіндер әртүрлі жанрларда, түрлі тақырыпта болуы мүмкін, бірақ олардың барлығы баланың сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал ететін мазмұнға ие болуы қажет.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын қалыптастырудың негізі – мәтінмен жұмыс жүргізу. Мәтінмен жұмыс тек оқу мен жазуды үйрету емес, сонымен қатар балалардың сыни ойлауын дамыту, тіл байлығын кеңейту және олардың ақыл-ой қабілеттерін жетілдіру болып табылады. Оқушылардың мәтінмен жұмыс істеуі олардың танымдық қызығушылықтарын оятып, оқу үдерісінде белсенді қатысуына мүмкіндік береді. Осы себепті бастауыш сыныпта мәтінмен жұмыс жүргізудің түрлі әдіс-тәсілдерін қолдану маңызды болып табылады.

Мәтінмен жұмыс жасаудың негізгі мақсаты – балалардың мәтінді дұрыс оқып, түсінуін қамтамасыз ету, мәтіннің мазмұнын тереңірек ұғындыру және оның негізгі ойы мен мақсатын анықтай білу қабілетін дамыту. Осы мақсатқа жету үшін әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың мәтінді талдауға және сыни тұрғыдан ойлауға деген дағдыларын қалыптастыру қажет. Мәтінмен жұмыс жасаудың ең басты әдістері – түсініп оқу, мәтінді талдау, сұрақ-жауап әдісі, мәтіннен негізгі ойды ажырату және шығармашылық тапсырмалар. Бұл әдістер балалардың өздігінен ойлап, шешім қабылдауға дағдылануына ықпал етеді.

Мәтінді түсініп оқу әдісі – оқушыларға мәтіннің мазмұнын толық түсініп, оның негізгі ойын ашуға көмектеседі. Бұл әдісте балалар алдымен мәтінді бір рет оқып шығып, одан соң сұрақтарға жауап беру арқылы мәтіннің мағынасына тереңірек үңіледі. Мұғалім мәтін бойынша бірнеше сұрақтар қоя отырып, оқушыларды мәтіннің негізгі идеясына бағыттайды. Бұл тәсіл арқылы оқушылар мәтінді тек оқып қана

қоймай, оның мағынасын түсініп, өз ойларын жүйелеп айтуға үйренеді. Сонымен қатар, бұл әдіс балалардың оқыған материалды есте сақтау қабілетін дамытады.

Мәтінмен жұмыс жүргізудің тағы бір тиімді әдісі – мәтінді талдау әдісі. Мұнда балалар мәтіннің құрылымын, тілін, оның ішкі мағынасын талдайды. Мәтінді талдау арқылы оқушылар әр сөйлем мен абзацтың мағынасын анықтайды, сол арқылы мәтіннің негізгі идеясын ашып, өз пікірлерін білдіре алады. Бұл әдіс әсіресе оқушыларға мәтіннің жанрлық ерекшеліктерін түсінуге, әдеби шығармаларды талдауға мүмкіндік береді. Талдау барысында балалардың пікірлерін тыңдап, мұғалім әрбір оқушының ойын құрметтеп, оны дәлелдермен ұсынуға дағдыландырады.

Сұрақ-жауап әдісі де мәтінмен жұмыс жүргізудің маңызды бір бөлігі болып табылады. Бұл әдіс оқушылардың ойлау дағдыларын дамытуға, олардың өз пікірін білдіруіне, мәтіннің негізгі мағынасын түсінуге мүмкіндік береді. Мұғалім мәтіннің мазмұнын сұрақтар арқылы талдайды, әрі оқушылардың жауаптарын тыңдап, оларды қорытынды жасауға, мәселені тереңірек қарастыруға шақырады. Сұрақтар оқушыларды тек қарапайым жауап берумен шектелмей, оларды шығармашылық тұрғыдан ойлануға, талқылауға және өз пікірлерін дәлелдеуге жетелейді. Бұл әдіс балалардың сыни ойлау қабілетін дамытады, себебі олар сұрақтар арқылы әртүрлі тұжырымдар мен шешімдер қабылдай алады.

Мәтіннен негізгі ойды ажырату әдісі – оқушыларды мәтінді оқып, оның ең маңызды бөлімдерін, негізгі тақырыпты анықтауға үйретеді. Бұл әдіс балалардың назарын мәтіннің мағынасына, сөздер мен сөйлемдердің құрылымына аударуға көмектеседі. Мәтіннен негізгі ойды анықтау арқылы оқушылар мәтіннің мәнін түсінеді және оны өз сөздерімен қайта жеткізуге қабілетті болады. Бұл әдіс әсіресе шығармашылық жазу мен еркін тақырыптағы әңгімелер жазу барысында өте тиімді.

Шығармашылық тапсырмалар да бастауыш сынып оқушыларымен мәтінмен жұмыс жүргізуде маңызды орын алады. Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың өз ойларын еркін әрі қызықты түрде жеткізуге мүмкіндік береді. Мұғалім оқушыларға түрлі тақырыптар бойынша шығармашылық тапсырмалар беріп, олардың өзіндік ойлау қабілеттерін дамытады. Мұндай тапсырмалар балалардың шығармашылық әлеуетін ашып, сөздік қорын байытады. Сонымен қатар, бұл тапсырмалар балалардың тілін дамытып, оларды дұрыс сөйлеуге, мазмұнды әрі қызықты әңгімелер жазуға үйретеді.

Мәтінмен жұмыс жүргізу кезінде бастауыш сынып мұғалімдерінің алдына қойылатын басты мақсат – оқушыларды оқу процесіне қызықтырып, олардың білімге деген ынтасын арттыру. Оқу сауаттылығының деңгейі жоғары балалардың сыни ойлау дағдылары да дамиды. Мұғалімдер оқушыларды мәтінмен жұмыс істеуге бағыттай отырып, олардың танымдық қабілеттерін арттырады, сөздік қорын кеңейтеді және сөйлеу дағдыларын жетілдіреді. Мәтінмен жұмыс жүргізудің әдіс-тәсілдері оқушылардың тілін дамытуға, шығармашылық қабілеттерін арттыруға, оқу мен жазу дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Бастауыш сынып мұғалімдерінің мәтінмен жұмыс жүргізу барысында кездесетін кейбір қиындықтарды шешу үшін арнайы әдіс-тәсілдер мен практикалық ұсыныстар қажет. Мұғалімдер мәтіндер таңдау кезінде оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеріп, олардың қызығушылықтарын арттыруға тырысуы керек. Әсіресе, мәтіндердің қызықты және түсінікті болуы, оқушылардың есте сақтау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, мәтінмен жұмыс жүргізу барысында балалардың жеке тұлғасын дамытуға бағытталған тапсырмалар мен ойындар қолдану тиімді. Оқушылардың әртүрлі деңгейде қатысуына мүмкіндік туғызу арқылы, олардың сөйлеу және ойлау дағдыларын қалыптастыруға болады.

Осылайша, бастауыш сынып оқушыларымен мәтінмен жұмыс жүргізу – бұл оқушының жеке тұлғасын қалыптастыру, оның сөздік қорын байыту және ойлау қабілеттерін дамыту үшін аса маңызды үдеріс. Мәтінмен жұмыс жүргізудің әдіс-тәсілдері оқу үдерісін қызықты әрі тиімді етуге мүмкіндік береді, сондықтан әрбір мұғалім бұл әдістерді қолдану арқылы балалардың білім сапасын арттыруға үлкен үлес қоса алады.

Қорыта келе, бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу, ойлау дағдыларын дамытуда оқу сауаттылығының орны ерекше. Оқушыларды мәтінмен жұмыс істеуге баулу, оларға дұрыс оқу және жазу дағдыларын үйрету, мәтінді талдай отырып, оларды сыни тұрғыдан ойлауға жетелеу – мұғалімнің маңызды міндеті. Осы арқылы оқушылар тек тілдік дағдыларды ғана емес, ойлау дағдыларын да жетілдіреді, олар өмірде кезігетін мәселелерді шешуге, өз ойларын нақты әрі түсінікті жеткізуге қабілетті болады. Оқу сауаттылығының жоғары деңгейі балалардың мектепте ғана емес, қоғамда да табысты болуының негізі болып табылады.

**Атырау облысы, Атырау қаласы
№13 Д. Байбосынов атындағы мектеп-гимназия
Физика пәні мұғалімі
Аманова Гулжиһан Аманқызы**

ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Қазіргі уақытта мектеп білімінің алдында оқыту мазмұнын, оқыту әдістерін жаңарту және осы негізде жаңа сапалы нәтижелерге қол жеткізу міндеті тұр. Бүгінгі таңда білім беру ұйымына талаптар қойылады, оған сәйкес қазіргі сабақта іс-әрекет принципі жүзеге асырылуы керек, оның мәні баланың білімді дайын түрде алмайтындығында, бірақ оны еңбек процесінде өндіретіндігінде. Қазіргі қоғамның өзекті мәселесі-өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру құралдарын меңгерген, мәселені шешудің тиімді жолдарын таба алатын, қажетті ақпаратты іздей алатын, сыни тұрғыдан ойлайтын және пікірталасқа түсе алатын тәуелсіз тұлғаны дамыту. Өзі үшін ол өзінің педагогикалық қызметінің мақсатын анықтады: заманауи білім беру технологиялары негізінде білім алушылардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін жандандыру және құзыретті, әлеуметтік белсенді тұлғаны дайындауға мүмкіндік беретін әмбебап оқу іс-әрекеттерін дамыту үшін жағдай жасау.

Оқу процесінде қолданылатын білім беру педагогикалық технологияларының кең спектрі бар:

- Проблемалық оқыту. Оқу іс-әрекетінде проблемалық жағдайларды құру және оларды шешу үшін оқушылардың белсенді тәуелсіз іс-әрекетін ұйымдастыру, нәтижесінде білімдерді, дағдыларды шығармашылық игеру жүреді, оқушылардың ойлау қабілеттері дамиды. Проблемалық оқыту элементтерін қолдану сабақта оқушылардың шығармашылық ойлау жұмысына жағдай жасауға мүмкіндік береді. Оқу материалының үлкен көлемін мағынасыз есте сақтау қажеттілігі жоғалады. Үй тапсырмасын дайындау уақыты азаяды, өйткені оқу материалының негізгі бөлігін сабақта үйренеді.

- Көп деңгейлі оқыту. Мұғалім әлсіз оқушыға көмектеседі және мықтыға назар аударады. Осылайша, күшті оқушылар өздерінің қабілеттерінде расталады, ал әлсіздер оқу жетістіктерін сезінуге мүмкіндік алады, оқу мотивациясының деңгейі артады.

- Оқытудың жобалық әдістері. Бұл әдістеме бойынша жұмыс оқушылардың жеке шығармашылық қабілеттерін дамытуға, кәсіби және әлеуметтік өзін-өзі анықтауға саналы түрде қарауға мүмкіндік береді.

- Оқытудағы зерттеу әдістері. Оқушыларға өз білімдерін дербес толықтыруға, зерттелетін мәселеге терең үңілуге және оны шешу жолдарын болжауға мүмкіндік береді, бұл дүниетанымды қалыптастыруда маңызды. Бұл әр оқушының жеке даму траекториясын анықтау үшін де маңызды.

- Дәріс-семинар-сынақ жүйесі. Бұл жүйе негізінен орта мектепте қолданылады, өйткені бұл оқушыларға жоғары оқу орындарында оқуға дайындалуға көмектеседі. Материалды блоктарға шоғырландыруға және оны бірлік ретінде ұсынуға және оқушылардың алдын-ала дайындығын бақылауға мүмкіндік береді.

- Оқытуда ойын әдістерін қолдану технологиясы: рөлдік, іскерлік және оқу ойындарының басқа түрлері. Ой-өрісін кеңейту, танымдық іс-әрекетті дамыту, практикалық іс-әрекетте қажетті белгілі бір дағдыларды қалыптастыру, жалпы білім беру дағдылары мен дағдыларын дамыту.

- Ынтымақтастықта оқыту (топтық, топтық жұмыс). Ынтымақтастық ересектер мен балалардың бірлескен даму қызметі идеясы ретінде түсіндіріледі. Жеке көзқарастың мәні-оқу пәнінен емес, баладан пәнге өту, оқушының мүмкіндіктерінен өту, оқушылардың жеке басына психологиялық-педагогикалық диагностиканы қолдану.

- Денсаулық сақтау технологиялары. Бұл технологияларды қолдану сабақ барысында әр түрлі тапсырмаларды біркелкі бөлуге, ақыл-ой әрекетін физикалық минуттармен алмастыруға, күрделі оқу материалын беру уақытын анықтауға, өзіндік жұмыстарды жүргізуге уақыт бөлуге, оқытуда оң нәтиже беретін техникалық оқыту құралдарын нормативті қолдануға мүмкіндік береді.

- Сабақтағы оқушылардың танымдық белсенділігінің дәрежесі мұғалімнің сабақта қандай әдістерді қолданатынына байланысты. Проблемалық оқыту физика сабақтарында оқушылардың оқу-танымдық құзыреттілігінің мотивациялық компонентінің пайда болуын қамтамасыз ететін маңызды педагогикалық технологиялардың бірі ретінде әрекет етеді. Бұл технология мені қораптан тыс тартады, алдымда үлкен практикалық мүмкіндіктер ашады, шығармашылықты дамытуға, сабақта оқушылардың пассивтілігін жеңуге, пән бойынша білім сапасын арттыруға ықпал етеді.

- Физиканы оқыту, пәннің ерекшеліктеріне байланысты, заманауи ақпараттық технологияларды қолдануға қолайлы сала болып табылады. Ақпараттық технологияларды мен сабақтарды өткізуде де, оқушылардың сабақтан тыс іс-әрекетін ұйымдастыруда да қолданамын.

Физиканы оқытудың инновациялық технологиялары (зерттеу, ойын, пікірталас және т.б.) оқушылардың сабақтағы субъективті ұстанымымен сипатталатын іс-әрекеттерінің түрлерін қамтуы керек, өйткені сабақтағы оқушылардың іс-әрекеті физикалық білімнің мазмұны мен құрылымымен ғана емес, сонымен қатар олардың жеке қажеттіліктері мен мүдделерімен де анықталады. Физиканы оқытудың инновациялық технологияларын қолдану әдістемесі, егер олар оқушыларды сабақтағы танымдық іс-әрекетке толық қосуды қамтамасыз етсе, нәтижелерді өз бетінше алуды және талдауды, іздеу қызметін ұйымдастырудың диалогтық формасын, оқушылардың сабақтың мазмұнына жағымды эмоционалды көңіл-күйін және олардың оқу іс-әрекетінде жетістікке жетуге бағдарлануын қамтамасыз етсе, тиімді болады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар. Білім беру мазмұнын өзгерту және шектеусіз байыту, интеграцияланған курстарды пайдалану, интернетке қол жеткізу. Мен физика сабақтарында ақпараттық технологияларды келесі бағыттарда қолданамын:

- мультимедиялық сабақ сценарийлері немесе сабақ үзінділері;
- сабақтарға дидактикалық материалдарды дайындау;
- дайын бағдарламалық өнімдерді өз пәні бойынша пайдалану;
- сабақтар мен сыныптан тыс жұмыстарға дайындық кезінде интернеттен қажетті ақпаратты іздеу;
- Интернеттен қажетті ақпаратты іздеу;
- веб-сайт материалдарымен жұмыс;
- дайын бағдарламаларды қолдана отырып тесттер жасау;
- білімді бақылауды ұйымдастыру үшін компьютерлік тренажерлерді қолдану.

Сабақтарда мен мультимедиялық проекторды жиі қолданамын, соның арқасында сыныптағы барлық жазбалар айқын көрінеді. Компьютерлік технологияларды қолдана отырып, мен бүкіл оқу жылында ағымдағы тақырыптар бойынша тестілеуді өткіземін. Тапсырмаларды тексеру сабақта бірден жүргізіліп, әр оқушының жеке қателіктерін анықтауға болады. Қателерді талдау нәтижелері бойынша оқушылар жеке үй тапсырмасын алады. Бұл форма тәуелсіз, бақылау жұмыстарын тексеруді жеңілдетеді, өйткені барлық тестілер оларды орындағаннан кейін бірден автоматты түрде бағаланады және мұғалімге сұрақтар туындаған кезде тапсырманы өзіне ыңғайлы етіп орындауға мүмкіндік береді. Оқу материалы берілген материалды бекітуге көмектесетін әртүрлі деңгейдегі тапсырмалармен, жаттығулармен, сауалнамалармен бірге жүреді.

Бұл оқыту технологиясы жеке сипатта болады, өйткені білім алушының өзі оқу қарқынын анықтайды, жеке сабақтарға, тесттерге, тапсырмаларға бірнеше рет оралуы мүмкін. Мұндай оқыту жүйесі сізді өз бетіңізше жаттығуға және өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі бақылау дағдыларын алуға мәжбүр етеді. Бұл мектеп бағдарламасының бөлімдерінің тақырыптарын ғана емес, сонымен қатар мектеп курсынан тыс тақырыптарды терең зерттеуге, сондай-ақ белгілі бір тақырыптар бойынша оқушылардың білімі мен дағдыларындағы олқылықтарды жоюға мүмкіндік береді; белгілі бір уақыт аралығында мектепке баруға мүмкіндігі жоқ оқушыларды даярлау; қызығушылықтары бойынша қосымша білім беру; оқушыларды емтиханға дайындау.

Компьютерлік модельдер дәстүрлі сабаққа оңай енеді және оқу іс-әрекетінің жаңа түрлерін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде, білімді бекіту кезеңінде көптеген оқушылар өз міндеттерін ойлап тауып, оларды шеше бастайды, содан кейін компьютерді қолдана отырып, өз ойларының дұрыстығын тексереді. Шығармашылық және зерттеушілік сипаттағы тапсырмалар

оқушылардың физиканы оқуға деген қызығушылығын едәуір арттырады және қосымша ынталандырушы фактор болып табылады. Осы себептен мұндай сабақтар әсіресе тиімді, өйткені оқушылар өз бетінше шығармашылық жұмыс барысында білім алады. Үйде компьютері бар көптеген оқушыларым шығармашылық үй тапсырмасын орындау үшін оқу бағдарламаларын пайдаланады, олардың нәтижелері сабақта орындалады. Бұл маған оқушылармен жеке жұмыс жасауға, олардың білім беру ортасын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Материалды ұсынудың ең тиімді және инновациялық формаларына мультимедиялық презентациялар жатады. Мультимедиялық презентацияларды сабақтың кез-келген кезеңінде қолданған жөн, бұл маған оқытылатын материалды тереңірек және саналы түрде игеруге, сабаққа уақытты үнемдеуге, оны ақпаратпен қанықтыруға ықпал ететін әртүрлі оқыту құралдарын тез біріктіруге мүмкіндік береді. Мен физика курсының барлық бөлімдері бойынша презентация сабақтарының кітапханасын әзірледім және жүйеледім. Балалар өздері презентацияларды дайындайды және оларды сабақта жауаптарында пайдаланады.

Қазіргі жағдайда оқушылардың білім деңгейіне ғана емес, сонымен қатар өз бетінше жұмыс істей білуге, мәселені әртүрлі ғылымдар тұрғысынан қарастыруға жоғары талаптар қойылады. Дарынды балалармен жұмысымның бір түрі - олардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру. Оқушылар жаһандық экологиялық проблемаларды түсінуге, физикалық процестерді, анимацияларды, дербес компьютерді модельдеуді қолданудың тәсілдері мен тәсілдерімен әр түрлі аспектілерден проблемаларды зерттеуге қатысады, олар сабақтарда субъект деңгейінде көрнекі бейнелер жасауға, білімнің пәнаралық интеграциясына, оқушылардың оқу іс-әрекетін жандандыра отырып, ойлаудың шығармашылық дамуына ықпал етеді.

Атырау облысы, Атырау қаласы
№13 Д.Байбосынов атындағы мектеп-гимназия
Химия пәні мұғалімі
Ибол Жадыра Қуанышқызы

ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДЫ ЖАҚСARTУ ҮШІН МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ЭЛЕКТРОНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ҚАЛАЙ ПАЙДАЛАНУҒА БОЛАДЫ?

Химия орта мектептерде білім беру жүйесіндегі ең қиын пәндердің бірі екені жасырын емес. Оқу басталғаннан кейін көп ұзамай білім алушылардың танымдық қызығушылығы мен білім сапасы теориялық материалдың үлкен көлемі мен күрделілігіне байланысты төмендеп, оқу уақытының жеткіліксіздігінен тақырыпты толық түсініп үлгермей жатады.

Бұл мәселенің шешімін химия сабағында ақпараттық технологияны пайдаланудан көреміз. Электрондық оқулықтар, зертханалық практикумдар, оқу құралдары, тренажерлар, білімді тексеру жүйелері, мультимедиялық технологияларға негізделген жүйелер болып табылатын компьютерлік бағдарламалар мен оқыту жүйелері пәндік оқытудың тиімді интерактивті құралдары болып табылады.

Заманауи мектептің оқу-тәрбие процесінің сапасын арттыруда оқу процесін белсендіруге, дамыта оқыту идеяларын жүзеге асыруға, фактілік білімді механикалық игеруден жаңа білімді өз бетінше меңгеру қабілетіне көшуді қамтамасыз ететін оқу процесін ұйымдастырудың нысандары мен әдістерін жетілдіруге бағытталған электрондық білім беру ресурстарын оқыту тәжірибесіне кеңінен енгізу маңызды рөл атқарады.

Сапалы электрондық білім беру ресурсы жаңа педагогикалық құралдарды: интерактивті, модельдеу, мультимедияны, өнімділік пен коммуникацияны қолдану есебінен инновациялық қасиеттерге ие.

- Интерактивтілік оқыту үдерісіне жүйелік-белсенділік тәсілін қолдануға мүмкіндік береді. Пәндік аймақтың мазмұны манипуляциялауға болатын осындай білім беру объектілерімен және кедергі келтіруі мүмкін процестермен ұсынылған.
- Модельдеу зерттелетін заттар мен процестерді зерттеуге тән химиялық реакцияларды жүзеге асырады.

- Мультимедиа оқу объектілерін әртүрлі тәсілдермен көрсетуге мүмкіндік береді: анимация және дыбыс, графика, фотосуреттер, флэш-бейнелер, видеолар көмегімен объектілер мен процестердің шынайы көрсетілуін қамтамасыз етеді.

- Өнімділік қажетті ақпаратты іздеу жылдамдығын арттырады, оқу іс-әрекетінің тиімділігін арттырады.

- Коммуникация тікелей байланыс мүмкіндігін, ақпаратты жедел ұсынуды, online режимінде Интернетте орналасқан білім беру ресурстарына жылдам қол жеткізу мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Мұғалімдік іс-әрекетінде мультимедиялық ресурстарды пайдаланудың арқасында оқытылатын материалды қызықты, көрнекі етіп, оқушылардың ақпараттық қабылдауын арттыра отырып, танымдық қызығушылығын оятуға, химия курсының оқу жоспарын жақсы меңгеруге үлесімді қосуға қол жеткіздім.

Электрондық білім беру ресурстарын пайдаланудың артықшылықтарымен қатар кейбір кемшіліктерді де атап өткен жөн. Сонымен, электрондық білім беру ресурстарын ұтымсыз пайдалану мыналарға әкелуі мүмкін:

- оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамыту мүмкіндігі шектеледі, терминдермен жұмыс істеу және жазу дағдылары белсенді түрде дамымайды;

- компьютерде жұмыс істеудің рұқсат етілген уақытынан асқан жағдайда мектеп оқушыларының денсаулық жағдайы нашарлайды;

- оқушылардың психикалық әрекетін шектен тыс алгоритмдеу байқалады.

Әрбір мұғалім оқытуда электрондық білім беру ресурстарын орынды пайдалануы, сабақты ұйымдастыруда өзіндік дидактикалық материалдарын әзірлеуде шығармашылықпен жұмыс істеуі қажет. Сабақта ақпараттық технологияны тиімді пайдалану, педагогикалық шеберлік пен компьютерлік технология мүмкіндіктерін шебер ұштастыру ғана мұғалімнің оқу процесін қызықты, шығармашылық, есте қаларлықтай етіп өткізуге мүмкіндік беріп, мектеп оқушыларының танымдық белсенділігі мен сапасын арттыруға ықпал етеді.

Мультимедиялық сабақтар келесі дидактикалық міндеттерді шешуге көмектеседі:

- пән бойынша негізгі білімді меңгеру;
- алған білімдерін жүйелеу;
- өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру;
- жалпы оқу мотивациясын қалыптастыру;
- оқушыларға оқу материалы бойынша өздік жұмыста оқу-әдістемелік көмек көрсету.

Қазіргі қазақстандық білім беруде көрнекілік түрлерінің бірі ретінде мультимедиялық оқыту құралдарын пайдалануға ерекше көңіл бөлінеді. Ұсынылған материалдың көрнекілігі оқушының қабылдауының негізгі арналарының қатысуына байланысты оны меңгеру деңгейін арттырады. Қабылдау түріне қарай А.В. Федоров оқу процесінде қолданылатын мультимедиялық құралдардың классификациясын береді. Оларды аудиовизуалды, визуалды, дыбыстық деп бөледі.

Аудиовизуалды оқыту құралдарына оқушыға көрнекі және есту арқылы әсер ету мен қабылдауға арналған техникалық ресурстар мен медиа мәтіндер жатады. Мысалға:

1) оқушылардың алған білімдерін талдау және синтездеу, себеп-салдарлық байланыстарды орнатуға әмбебап оқу қызметін дамытуға бағытталған оқу бейнефильмдері, фильмдер, мультфильмдер, бейне роликтер мен бағдарламалар. Оқытудың аудиовизуалды әдісінің бұл техникалық құралдары мәнерлі, сабақ барысында аз уақытты қажет ететінін, бірақ сонымен бірге ақпараттың көп мөлшерін беретінін атап өту маңызды;

2) интерактивті презентациялар мен слайд-шоулар алған білімдерін жүйелеуге қызмет етеді, материалды баяндайтын оқытушыға немесе оқушыға негіз және көмекші ретінде пайдаланылады.

Аудиовизуалды оқыту құралдары сабақты «жандандырады», сол арқылы оқушының назарын аудару арқылы оқу процесіне қатысуын қамтамасыз етеді, оқуға деген ынтасының деңгейін арттырады және қабылдаудың дамуына ықпал етеді.

Оқытудың визуалды құралдарына оқу әрекеті процесінде оқушыға көрнекі әсер ету мен қабылдауға арналған техникалық ресурстар мен көрнекі мәтіндер жатады. Мысалы, үлгілер, фото нұсқаулар, портреттер, картиналар мен фотосуреттер, объектілер, сызбалар, сканерлер мен шаблондар.

Оқытудың визуалды құралдарын пайдалану барысында олар түсінікті, жан-жақты, назар аударатын, оқушылардың сенсорлық тәжірибесін белсендіретін, сабақтың мақсатына сай және оқу міндеттерін шешуге көмектесетін болуы керек деп қорытынды жасауға болады. Олардың демонстрациясы мұғалімнің ауызша түсіндірмесі арқылы бекітілуі керек.

Сабақта және сабақтан тыс жұмыстарда қиял мен презентацияны дамыту үшін дыбыстық оқыту құралдары жиі қолданылады. Оларға оқу процесінде есту арқылы әсер ету мен қабылдауға арналған техникалық құралдар мен медиамәтіндер жатады.

Мультимедиялық технологияны түсіндірмелі және иллюстративті оқыту әдісі ретінде қарастыруға болады, оның негізгі мақсаты оқу материалын жеткізу арқылы оқушылардың ақпаратты игеріп алуын ұйымдастыру және көру жады қосылған кезде оның сәтті қабылдануын қамтамасыз ету болып табылады. Адамдардың көпшілігі естігенінің 5%, көргенінің 20% есте сақтайтыны белгілі. Аудио және бейне ақпаратты бір мезгілде қолдану есте сақтауды 40-50%-ға дейін арттырады. Мультимедиялық бағдарламалар ақпаратты әртүрлі формада береді және осылайша оқу процесін тиімдірек етеді. Белгілі бір материалды оқуға кететін уақытты үнемдеу орта есеппен 30% құрайды, ал алынған білім жадта әлдеқайда ұзағырақ сақталады. Химия сабағында мультимедиялық технологияларды қолданғанда сабақтың құрылымы түбегейлі өзгермейді, ол әлі де барлық негізгі кезеңдерді сақтайды, тек олардың уақытша сипаттамалары өзгереді.

Жұмысымда дайын электронды оқулықтарды пайдаланамын, сабаққа, жеке тақырыптарға электронды қосымшалар құрастырамын, жеке тақырыптар бойынша тест тапсырмаларын құрастырамын, ғылыми жұмыстарды, презентацияларды жобалауда АКТ қолданамын. Мысалы, презентациялар жасап, сабақ түсіндіруде genially, sliderocket, Focusky, Canva, crello, buncее; оқушылардың білімін тексеруде квиз тест құрастыруда Gimkit, plickers, Classtime, kahoot, Mentimeter, Quizizz қолданбалары мен сервистері көп септігін тигізеді. Ал дидактикалық ойындарды Wordwall, QuizWhizzer, Blooket қосымшаларында әзірлеймін. Барлық аталған сервистер мен қолданбалар білім беру процесіне қажетті, оқушылардың сабаққа белсенділігі мен қызығушылығын арттыратындығына жұмыс барысында көз жеткізіп келемін. Бұл білім сапасын арттыруға, оны серпінді етуге, бірнеше мәселелерді шешуге әрі көрнекілік, қолжетімділік, даралық, бақылау, дербестік сияқты қасиеттерді қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сабақтарда тиімдірек болу үшін тақырыптық жинақтарды, портреттерді, фотосуреттерді, заттардың иллюстрацияларын қолданамын.

Мектеп оқушыларының ақпараттық құзыреттілігі барлық оқу пәндерінің сапалы дамуы үшін қажет. Компьютерлік мәдениетті меңгеру, мектеп оқушыларының ақпараттық құзыреттілігін қалыптастыру өскелең ұрпақты әлемдік ақпараттық кеңістікке қосудың қажетті шарты болып табылады.

Осылайша, химия сабағында оқу-тәрбие процесіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізу оқушылардың жеке қасиеттерін дамыту үшін қолжетімді формада танымдық және ойындық қажеттіліктерін пайдалануға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Музаева, З. М. Интерактивные методы преподавания химии в современной школе / З. М. Музаева. — Текст: непосредственный // Инновационные педагогические технологии: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2015 г.). — Казань: Бук, 2015. — С. 20-24.
2. Осин А.В. Электронные образовательные ресурсы нового поколения в вопросах и ответах [Текст]/А.В. Осин. - М.: Агентство "Социальный проект", 2007. - 32 с.
3. Литке Н.В. Использование электронных образовательных ресурсов на уроках химии // [Вестник научных конференций](#). 2017. № 6-3 (22). С. 67-69.

**Маңғыстау облысы білім басқармасының
“№2 арнайы мектебі” коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Дефектолог мұғалімі
Мурадова Фариза Мурадовна**

ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУ ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДА ДЕФЕКТОЛОГТЫҢ ҚЫЗМЕТІ

Аннотация. Бұл мақалада ерекше білім берілуі қажет балалардың әлеуметтік бейімделуін және коммуникация дағдыларын дамытуда дефектологтың атқаратын рөлі талқыланады. Әлеуметтік бейімделу мен коммуникативтік дағдылардың бала өміріндегі маңызы зор екендігі, сонымен қатар дефектологтың бұл бағыттағы жұмысы мен қолданатын әдістері кеңінен қарастырылды. Мақалада балалардың психологиялық, эмоционалдық, және әлеуметтік дамуына әсер ететін факторлар, сондай-ақ дефектологтың балалармен жұмыс барысында жүзеге асыратын негізгі стратегиялары мен тиімді әдіс-тәсілдері ұсынылды. Әлеуметтік және коммуникативтік дағдылардың дұрыс қалыптасуы баланың болашақтағы өміріне зор ықпал ететінін ескере отырып, мақалада ерекше қажеттілігі бар балалармен жұмыс істеу тәжірибесі мен ұсыныстары қамтылды.

Кілт сөздер: дефектолог, әлеуметтік бейімделу, коммуникация дағдылары, ерекше білім беру, балалар, психологиялық қолдау, инклюзивті білім беру, коррекциялық әдістер, әлеуметтік даму.

Кіріспе

Әлеуметтік бейімделу және коммуникация дағдылары кез келген баланың өмірінде ерекше орын алады. Бұл дағдылар адамның айналадағы қоғаммен қарым-қатынасын жеңілдетіп, оның әлеуметтік ортаға енуіне ықпал етеді. Ал ерекше білім берілуі қажет балалардың бұл дағдыларды қалыптастыруы өте маңызды. Өйткені олардың дамуы мен әлеуметтенуі кезінде түрлі қиындықтар мен кедергілер туындайды.

Мұндай балалардың қажеттіліктерін ескере отырып, олармен жұмыс жүргізетін мамандардың бірі — дефектолог. Дефектологтың әлеуметтік бейімделу мен коммуникация дағдыларын дамытудағы рөлі айтарлықтай зор. Оның кәсіби қызметі баланың жеке ерекшеліктеріне сай жүзеге асырылады. Бұл жұмыстың негізінде ерекше қажеттілігі бар балалардың әлеуметке сіңісіп, қоршаған ортамен тіл табысып өмір сүруіне көмектесу жатыр. Сондықтан да дефектологтың жұмысы қоғам үшін өте маңызды.

1. Әлеуметтік бейімделудің маңызы

Әлеуметтік бейімделу — бұл баланың қоғамның толыққанды мүшесі бола алу қабілеті. Ол тек сыртқы қарым-қатынас емес, адамның ішкі дүниесінің, өзін-өзі тануы мен қабылдауының да маңызды бір бөлшегі болып табылады. Әлеуметтік бейімделу үдерісінде баланың өзіндік пікір қалыптастыруы, өз құқығын қорғауы, достармен дұрыс қарым-қатынас орнатуы, қоғамның заңдары мен ережелеріне сай әрекет етуі басты орын алады.

Кез келген адамның психологиялық тұрғыдан қалыптасуы оның қоршаған ортамен дұрыс қарым-қатынас жасауына тікелей байланысты. Әлеуметтік бейімделу балалардың дамуындағы маңызды кезеңдердің бірі болып табылады. Ерекше қажеттілігі бар балалардың қоғамдық өмірге толық араласуы үшін дефектологтың көмегі өте қажет. Мәселен, мұндай балаларға әлеуметтік өзара әрекеттесу мен дұрыс коммуникация дағдыларын қалыптастыру мақсатында әртүрлі педагогикалық әдістер мен жаттығулар қолданылып, оларды оқыту барысында жеке қажеттіліктері ескеріледі.

Дефектологтың негізгі міндеті – бұл балаларға өз эмоцияларын білдіруге, қоршаған ортамен дұрыс қарым-қатынас жасауға үйрету. Балалардың тілдік дағдыларын дамыту, дене тілі мен вербальды емес коммуникация құралдарын түсіну, әлеуметтік ортада өзін ұстау дағдыларын қалыптастыру жұмысын жас ұрпақтың әлеуметке қосылуының іргетасы ретінде қарастыру қажет.

2. Коммуникация дағдыларын дамытудағы дефектологтың қызметі

Коммуникация дағдылары – адамның қоршаған ортамен байланыс орнату, ақпарат алмасу, өз ойын жеткізу, қажеттіліктерін түсіндіру қабілеттерін білдіреді. Бұл дағдылардың дұрыс дамуы баланың психоэмоционалдық ахуалын қалыпты ұстауға, әрі айналадағы адамдармен өзара түсіністікке қол жеткізуіне көмектеседі. Коммуникация дағдыларының жетіспеушілігі балаларды қоғамнан оқшаулайды, оның өз-өзіне сенімсіздігін арттырады, психологиялық қиындықтарға әкеледі.

Дефектологтың басты міндеттерінің бірі – балалардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру, сөйлеу және тыңдау қабілеттерін дамыту болып табылады. Бұл балаларға арнайы жаттығулар, ойындар мен тренингтер арқылы жүзеге асырылады. Мысалы, сөйлеу тілін дамытуға арналған түрлі тілдік ойындар, рөлдік ойындар, жалпы әңгімелер мен диалогтар баланың қарым-қатынас жасаудағы дағдыларын жетілдіреді. Тілде кемістігі бар балалар үшін дефектолог сөздік қорын молайту, тілдің грамматикалық құрылымдарын дұрыс қолдануды үйрету әдістерін пайдаланады.

Жас баланың психологиялық дамуы үшін тілдің маңызы зор. Ал ерекше қажеттілігі бар балаларда тілдік дамудың кешеуілдеуі немесе сөйлеу қабілетінің болмауы олардың әлеуметтік ортаға бейімделуін қиындататын басты факторларға айналады. Осы орайда, дефектологтың міндеті – баланың тілін дамыту ғана емес, оның қарым-қатынас дағдыларын, сондай-ақ эмоцияларын түсіну, қабылдау және басқару қабілетін қалыптастыру.

3. Дефектологтың әлеуметтік бейімделу мен коммуникация дағдыларын дамытудағы әдістері мен құралдары

Әлеуметтік бейімделу мен коммуникация дағдыларын дамыту үшін дефектолог бірқатар әдістерді пайдаланады. Бұл әдістер баланың жас ерекшеліктері мен жеке қажеттіліктеріне негізделген.

- **Ойын терапиясы:** Ойын – балалардың негізгі әрекеті болғандықтан, ол арқылы баланың әлеуметтік қарым-қатынас дағдылары мен эмоциялық жағдайын бақылауға болады. Әлеуметтік рөлдер ойнау, топтық ойындар балалардың өзара қарым-қатынас жасауды үйренуіне, бірлесіп әрекет етуіне ықпал етеді.

- **Әңгімелесу және пікірталас:** Балалармен пікірталастар өткізу, ертегілерді бірге оқып, олардың мазмұнын талқылау баланың ойлау қабілетін, сөздік қорын және қоғамда өз ойын айта алу дағдыларын дамытады. Мұндай әңгімелер балаға өзінің ішкі әлемін түсінуге, оны сыртқа шығару тәсілдерін үйренуге мүмкіндік береді.

- **Әлеуметтік тренингтер:** Дефектолог әлеуметтік тренингтер арқылы балалардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. Тренингтерде балалар әлеуметтік ситуацияларды қалай шешу, қиындықтарды қалай жеңу, өз пікірін қалай қорғау қажеттіліктері мен әдістерін үйренеді.

- **Коррекциялық педагогика әдістері:** Дефектологтар әр баланың жеке ерекшеліктеріне сәйкес коррекциялық педагогикалық әдістерді қолданады. Бұл әдістер әлеуметтік ортаға бейімделу процесін жеңілдетеді, сондай-ақ баланың сенімділігін арттырады.

4. Қорытынды

Әлеуметтік бейімделу мен коммуникация дағдыларының дамуы ерекше білім қажеттілігі бар балалардың өмірінде аса маңызды рөл атқарады. Бұл дағдыларды дамыту баланың қоғамға толығымен сіңісіп, өз орнын табуына ықпал етеді. Дефектологтың кәсіби қызметі осы саладағы табысты жұмыстың кілті болып табылады. Әлеуметтік ортадағы қарым-қатынас қиындықтарын жеңіп, баланың өз мүмкіндіктерін толық аша білуіне қолдау көрсету – дефектологтың басты міндеті. Сондай-ақ баланың психологиялық жағдайын ескере отырып, әр балаға жеке тәсілмен қолдау көрсету оның дамуына және әлеуметтік бейімделуіне тиімді әсер етеді.

«Тіл мен қарым-қатынас адамды адам етіп көрсетеді» деген сөздің мағынасы бүгінгі күні ерекше білім беру жүйесінде айрықша мәнге ие. Әлеуметтік бейімделу мен коммуникация дағдыларын дамыту – болашақ ұрпақтың жарқын жолға аяқ басуына жол ашатын маңызды іс-шара.

Алматы қаласы
№126 мамандандырылған лицейі
Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі
Идинов Бағдат Нурболатұлы

ОҚУ - ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІНДЕ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мектеп оқушыларының қимылдық ойындар арқылы дене мәдениетін дамытуда олардың ақыл - ой және қимыл-қозғалысына және біліктілігіне ғана емес, психологиялық аспектілеріне де үлкен мән беру қажеттігі туындап отыр.

Адам анатомиясын зерттеген жаратылыстанушылар мен дәрігерлер ежелгі дәуірде-ақ психикалық құбылыстардың ми қызметімен байланыстылығы жөнінде болжам айтқан, әрі психикалық сырқаттарды сол ми қызметінің бұзылу салдарынан деп топшылаған. Мұндай пікір, көзқарастарға жарақат немесе сырқаттан зақымданған адам бас миына бақылаулар негіз болған. Осындай сырқаттарға кезіккен адамның психикалық қызметі күрт бұзылысқа түседі: көзі көрмейді, құлағы естімейді, ес, ойлау, сөйлеу қабілеті кемиді, кейде өз қозғалысын басқара алмай қалады.

Организмге әсер етуші тітіркендіргіштер мен оларға жауап реакциялар арасында уақытша байланыстар түзіледі. Осы байланыстарды пайда ету бас ми қыртыстарының ең маңызды қызметі. Уақытша жүйке байланысы ми қызметі ретінде психикалық іс-әрекеттің қайбірінің болмасын негізгі физиологиялық механизмі болып табылады. Миға қандай да бір тітіркендіргіш әсер етпей, ешбір психикалық құбылыс өздігінен туындамайды. Әрқандай психикалық процесс пен қалаған уақытша байланыстың соңғы нәтижесі тыс әсерлерге жауап сипатындағы сырттай көрініс берген әрекет. Психикалық қызмет осыдан объективтік дүние заттары мен құбылыстарының әсерінен туындайтын мидың рефлекторлық бейнелеу жұмысы.

Уақытша жүйке байланысын әрқандай психикалық іс-әрекетін физиологиялық механизмі деп танудың маңыздылығынан психологиялық құбылыстың физиологиялық құбылыстармен бірдейлігі келіп шықпайтынын есте сақтаған жөн. Психикалық іс-әрекет тек қана физиологиялық механизм сипатымен шектеліп қалмай, мидағы бейнеленген нақты дүние, яғни психикалық құбылыстың мазмұнымен байланысты.

Сонымен психика дегеніміз – мидың қасиеті. Ағзаның психикалық әрекеті барлық дене мүшелерінің қызметі арқасында жүзеге асады. Олардың бірі сыртқы әсерлерді қабылдайды, екіншілері олардың барлығын сигналдарға айналдырып, іс-әрекетті жоспарлап, қадағалап отырады, ал келесісі – бұлшық еттерді әрекетке келтіреді. Осы күрделі жұмыстардың бәрі қосылып, адамның психо-физиологиялық қалыптасуының белсенді құралы болады.

Мұндай психо-физиологиялық ерекшеліктер табиғатын зерделеу зерттеліп отырған мәселенің түйінді шешімдерін табуда маңызды деп есептейміз.

Дене тәрбиесін беруде адамның психикалық әрекет заңдарын, оның желісі мен құрылым ерекшеліктерін айқын түсіну үшін жан әрекетін туындатушы тән адам миының құрылымымен танысып, оның жан күйі көріністерінің сол тән бөлігімен қандай байланыста болатынын білу қажет.

Бас миының бағаналы бөлігі – күрделі де тіршілікке өте қажет шартсыз рефлекстік әрекеттерді басқаратын орталық. Сору, шайнау және жұтыну рефлекстері осы тетігі құрамындағы сопақша мидың жауап әрекет орталығынан басқарылады. Кейбір қорғаныс рефлекстерін (түшкіру, жөтел, жас ағу) де

осындай жүйке іске асырады. Мұны дене қимылымен өзара байланысын зерделеу болашақ дәрігерлер үшін мәнділігі жоғары .

Оқушылардың психо-физиологиялық ерекшеліктері мен адамдарға қатынасының орнығуы немесе өзгеруіне себепші – бұл оқушылардың жас деңгейі. Мұны зерттейтін болсақ 12-15 жас бұл адамгершілік және өнер талғамы, эстетикалық сезімдердің белсенді даму кезеңі, психологиялық тұрақталу және мінездің қалыптасу және орнығу кезеңі және ең негізгісі, мақсатты және жүйелі түрде білім алуға азаматтық, кәсіби машықтануға, ынталы түрде ой және дене еңбегімен айналысатын т.б. әлеуметтік рөлдердің нақты қалыптасатын кезеңі болып табылады.

Оқушыларға дене тәрбиесін беруде адамның психологиялық табиғатына сай халықтық педагогика элементтерін пайдалануда көрсетілген типтердің ерекшеліктері бойынша жұмыс түрін таңдау қажеттігі маңызды.

Халқымыз: «Тірлігің – ірі, тілің – майда болсын», - дейді. Адамның ішкі жан дүниесі оның сөзі мен тілінен анық байқалады. Қалай сөйлегеніне және қандай сөз тіркестерін қолданатынына қарап, сөз ырғағы мен әуенін талдай отырып, сөйлеу процесіндегі тыныстары мен жеделдігіне орай, жеке адамның ерекшеліктері байқалады. Сонымен қатар мінезді дұрыс түсінуде адам үшін маңызды болған қоғамдық құндылықтар мен жеке талғамдар арақатынасы шешуші мәнге ие. Әр қоғамның өзіне сай маңызды да мәнді міндеттері болады. Міне, осы міндеттерді іске асыру барысында мінез қалыптасады. Кейін солар тұрғысынан тексеріледі, бағаланады. Мінез – оқушының қандай да қасиетінің төзімділігі, өжеттігі, енжарлығының т.б. көрінісі ғана болып қоймастан, қоғамдық мәні бар іс-әрекетке ие болған бағыт-бағдар сипатын аңдатады. Осыдан мінездің тыңғылықтылығы адамның өмірлік бағыт-бағдары негізінде нақты бір жүйеге келеді. Мінездің қалыптасуындағы басты шарт – өмірлік мақсат, мұраттың нақтылығы. Мақсаттың болмауы не оның шашыраңқылығы – босбелбеулік мінезсіздіктің белгісі. «Өсіретін де – мінез, өшіретін де – мінез» деген халқымыз.

«Жаман мінез не іспен, не күшпен түзеледі».

Оқушының биологиялық жағдайына мән берсек, мұнда жоғарғы жүйке қызметінің типін, физикалық күшін, дене құрылысының, бет әлпеті ым-ишарасынан сондай-ақ тұқымқуалаушылық, туа біткен нышандарын т.б. ерекшеліктерді білу қажет. Адамның саналы іс-әрекеті биологиялық себеп-салдармен байланыс жоқ. Дене тәрбиесі сабағында талап дұрыс қойылса, жас маман биологиялық қажеттікке мойынсынбай, қандай да бір кедергілерді жеңуге талпынады. Алғашқыда күрделі болып көрінген дене жаттығуларын саналы әрекетпен жоғары деңгейде жасауға бағыттайды және терең заңдылықтарын тануға ұмтылып, соларға орай өз әрекет-қылығына бағыт таңдайды. Дене тәрбие сабағында оқушының психологиялық жағдайы мен физиологиялық ерекшеліктерін ескеріп, олардың тәжірибені игеруі жаттығуларды үйренуі, әрекет-қылық тәсілдерінің нәтижесі – оқушылардың өз тәжірибелерінің өнімі емес, өткен әулеттерінің, яғни гендік ерекшеліктердің берілетіндігін де естен шығармау керек .

Бір жағынан құндылық бағыттары жүйесін, себеп-салдардың өзгеруі мен кәсіби- мүмкіндіктерінің өсуіне байланысты жас мамандардың – спортта рекорд көрсететін көркем өнер, техникалық сондай-ақ ғылыми жетістіктерге олар жете алатын кезеңде екендігін де ескеру қажеттігі туындайды.

Осы тұрғыдан алып қарағанда, қимылдық ойындарды жеке сайыс элементтерімен дене тәрбиесінде пайдалану өзектілігі арта түседі.

Егер дене шынықтыру жаттығулары қалыпты жағдайда жүріп жатса, соңғы нәтиже мен темперамент арасында ешқандай да тәуелді байланыс болмайды. Сонымен тұлғаның қалыпты жағдайдағы әрекет нәтижесі оның шапшаң не енжар екендігіне қарамай, бірдей өлшемде болады, себебі соңғы өнім нәтижесі басқа факторларға, әсіресе, түрткілер мен қабілет деңгейіне байланысты келеді . Темперамент ерекшеліктері осы жаттығулар мен әрекетті орындау тәсілдерін өзгертуге ықпал жасауы мүмкін.

Оқушылар темпераменттеріне қарай нәтиже емес, сол нәтижеге жету жолдарын таңдауымен ажыратылады. Темпераменттің тума ерекшеліктері тәжірибе, әлеуметтік ортаға және өз басын билей алуға байланысты психикалық процестерде көрініс береді. Жағдайға орай жауап-әрекет, бір жағынан, жүйке жүйесінің сипатына, екінші тараптан, білім алуы, тәрбие, дене мәдениеті кәсіби тәжірибеге тәуелді болмақ. Мысалы, тәжірибелі маманның әрекет шапшаңдығы туа берілген қасиет емес, ол жаттығу мен үйренудің нәтижесі екендігі хақ. Ал сол әрекеттердің іске асу шегі жүйке жүйесінің мүмкіндіктерімен анықталады.

ГККП «Детская музыкальная школа города Макинск при отделе образования по Буландынскому району управления образования Акмолинской области»
Педагог вокального отделения, педагог-эксперт
Тасанова Айгуль Рахимжановна

ВОКАЛЬНО – ИСПОЛНИТЕЛЬСКАЯ РАБОТА В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КЛАССЕ ЭСТРАДНОГО ВОКАЛА

Аннотация: статья посвящена инклюзивному образованию на уроках музыки. В ней рассматриваются принципы и методы внедрения инклюзивного подхода в музыкальное обучение, а также роль музыки в развитии детей с особыми образовательными потребностями. Статья подчеркивает важность инклюзивного музыкального образования, которое создает равные возможности для всех детей, включая тех, кто имеет особыми потребностями, и способствует их социальной интеграции и развитию.

Ключевые слова: инклюзивное образование, уроки музыки, музыкальное образование, дети с особыми образовательными потребностями, дифференцированное обучение, индивидуальный подход, коллективная работа.

В последние десятилетия инклюзивное образование в Казахстане и зарубежом становится важным и актуальным направлением в сфере педагогики и музыкального воспитания. Оно включает в себя обучение и воспитание детей с различными образовательными потребностями в обычных учебных заведениях, создавая равные условия для всех учащихся, независимо от их физических или ментальных особенностей. Одной из наиболее перспективных форм такого образования является преподавание в классах эстрадного вокала, где дети с особыми образовательными потребностями могут развивать свои вокальные и исполнительские способности наравне с другими учениками.

Инклюзивное образование направлено на создание доступной образовательной среды для всех детей, включая тех, кто имеет особые потребности. Это предполагает не только физическую доступность, но и соответствующую организацию учебного процесса, использование разнообразных методов и подходов, которые помогают каждому ребенку раскрыть свои способности и развить личный потенциал.

Музыка является универсальным языком, который помогает детям с особыми образовательными потребностями лучше понимать и воспринимать окружающий мир. На уроках музыки у детей есть возможность проявить свои творческие способности, развивать координацию, слуховое восприятие, внимание, а также эмоциональное восприятие через музыку.

Инклюзивное музыкальное образование предоставляет детям с различными потребностями, включая нарушения слуха, речи, аутизм, нарушения опорно-двигательного аппарата, равные возможности для участия в музыкальной деятельности. Это достигается за счет использования адаптированных подходов, технологий и методов обучения, которые учитывают индивидуальные особенности каждого ученика.

На уроках музыки можно применять различные методы, подходы и технологические решения, которые помогут создать инклюзивную образовательную среду.

- **Дифференцированное обучение.** Преподаватель должен учитывать индивидуальные особенности учащихся и предоставлять задания разной сложности, использовать различные темпы работы в зависимости от возможностей каждого ребенка. Например, учащиеся с нарушениями слуха могут учиться по методике визуального восприятия музыки (например, с помощью жестов, цвета или

движений), а дети с нарушениями речи — через вокальные и ритмические упражнения, которые помогают улучшить дикцию и развивать голос.

- **Использование адаптированных материалов.** Для детей с особыми потребностями важно использовать специальные музыкальные инструменты, обучающие программы и материалы, которые помогают более эффективно осваивать учебный материал. Это могут быть, например, музыкальные игрушки для детей с нарушениями моторики, тактильные инструменты, а также мультимедийные ресурсы, которые визуализируют музыкальные произведения.

- **Коллективная работа.** Музыкальные занятия в инклюзивных классах могут включать игры и упражнения, направленные на развитие сотрудничества и взаимодействия между детьми. Совместное исполнение музыкальных произведений, участие в хоровом пении, игре на музыкальных инструментах помогает развивать коммуникацию, взаимопонимание, улучшает настроение и уверенность учеников.

Вокальное обучение, в частности, требует индивидуального подхода, так как каждый ученик имеет свои особенности: уровень развития музыкального слуха, голосовые данные, способности к сценическому исполнению. Включение детей с особыми потребностями в музыкальные классы эстрадного вокала помогает им развивать важные навыки, такие как уверенность в себе, умение работать в коллективе, эмоциональное выражение через музыку.

Эстрадный вокал — это один из жанров вокального искусства, который сочетает в себе элементы различных стилей: от популярной музыки до мюзиклов и джаза. В этом контексте он представляет собой прекрасную возможность для детей с особыми образовательными потребностями проявить себя, поскольку требует не только хорошего голоса, но и способности к артистизму, импровизации и эмоциональной выразительности.

Для детей с аутизмом, например, эстрадный вокал может стать способом выражения своих чувств и эмоций, а также развить коммуникативные навыки через групповую работу. Учащиеся с нарушениями слуха могут улучшить свою звуковосприятие и научиться правильной артикуляции через практику с фортепиано, ритмическими упражнениями и развитием чувства ритма. Эстрадная музыка с её яркой мелодией и доступными гармониями помогает детям почувствовать связь с окружающим миром.

Для эффективной работы в классе эстрадного вокала, который включает детей с особыми образовательными потребностями, необходимо применение разнообразных методических подходов.

- **Дифференцированное обучение.** Это ключевой принцип инклюзивного образования, который позволяет подбирать индивидуальные задания в зависимости от способностей каждого ученика. Вокальные упражнения могут варьироваться по сложности, а также использоваться адаптированные методики для обучения учащихся с нарушениями слуха или речи.

- **Использование мультимедийных средств.** Видео и аудио материалы с примерами профессиональных исполнителей, а также использование музыкальных программ и приложений для тренировки голоса и слуха помогают детям легче усваивать материал и находить новые способы выражения через музыку.

- **Групповая работа.** Уроки в классе эстрадного вокала часто включают совместное исполнение, что помогает учащимся развивать навыки командной работы, а также укрепляет их социальные связи и улучшает взаимопонимание.

- **Игровые и творческие элементы.** В инклюзивных классах важно применять игровые и творческие методы для повышения мотивации и вовлеченности учащихся. Творческие задания на создание вокальных номеров, ролевые игры, использование театрализованных элементов в исполнении песен делают процесс обучения увлекательным и полезным.

Несмотря на все преимущества, инклюзивное обучение в классе эстрадного вокала сталкивается с рядом проблем и вызовов. Одной из них является необходимость в индивидуализированном подходе для каждого ученика, что требует от преподавателя высокой квалификации и опыта работы с детьми с особыми потребностями. Кроме того, существует потребность в материально-техническом обеспечении — специализированных инструментах и оборудовании, а также в создании комфортной и поддерживающей атмосферы для детей с различными ограничениями.

Также важно, чтобы преподаватели были готовы работать в условиях постоянных изменений и адаптации методик, что требует гибкости и креативности в подходах к обучению. Командная работа педагогов, специалистов по коррекционной педагогике и психологов является необходимым условием для успешной реализации инклюзивной модели.

Таким образом, вокально-исполнительская работа в условиях инклюзивного образования в классе эстрадного вокала играет важную роль в развитии творческих и личностных качеств детей с особыми образовательными потребностями. Применение индивидуальных методов обучения, использование современных технологий и подходов, создание поддерживающей и развивающей среды способствует не только развитию вокальных данных, но и общему психоэмоциональному состоянию учащихся. Важно помнить, что инклюзивное образование — это не просто доступность знаний, а возможность каждому ребенку раскрыть свой творческий потенциал и почувствовать себя частью общества.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Мұнайлы ауданы бойынша білім бөлімінің
"№4 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Информатика пәні мұғалімі
Бекназарова Карылгаш Саткалиевна**

ИНФОРМАТИКА БОЙЫНША ОЛИМПИДАЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Қазақстанды дамытудың стратегиялық міндеттері барлық білім алушыларға үздік білім, қызықты жұмыс, жақсы табыс, жеке өмірі мен шығармашылық қызметі үшін қолайлы орта беретін қоғам құру болып табылады. Бұл мәселені шешудің басты факторы шикізат биржаларынан әр адамның зияткерлік әлеуетіне баса назар аудару болып табылады. Өркениеттің келесі, жоғары сатысына жету үшін әр адамның интеллектуалды әлеуетін ашып, байсалды өзін-өзі бағалауды, өзін-өзі дамытуды және кәсіпкерлікті ынталандыру қажет. Бұл процесте информатика интеллектуалды ойлауды дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл ғылым мектепте оқытындардың ішіндегі ең практикалық болып табылады және абстракцияның жоғары деңгейіне ие. Бұл абстрактіліден нақтыға дейін ойлауды дамытуға ықпал етеді, бұл оны білімді ұсынудың ең табиғи тәсілі етеді. Осылайша, информатика мен зияткерлік ойлауды дамыту Қазақстанның даму мақсаттарына қол жеткізудің негізгі факторы болып табылады.

Информатика пәнінің олимпиадалар болашақ ғылыми қызметке жақсы дайындық ретінде қызмет етеді, ақыл-ойды дамытады. Біріншіден, олимпиадалар жоғары қиындық мәселелерін шешу қабілетін дамытуға ықпал етеді. Айта кету керек, бұл ретте олар оқушылардың дайындық дәрежесі туралы пайымдау үшін құнды материалдар беріп қана қоймай, информатика саласындағы ең дарынды және дайындалған жастарды анықтап қана қоймайды, сонымен қатар пәнді тереңірек зерттеуге ынталандырады. Олимпиадалар оқушыларды қазіргі жағдайда, бәсекелестік жағдайында өмірге дайындайды. Тапсырмаларды, әсіресе олимпиадалық тапсырмаларды шеше білу әрқашан оқушының дарындылығының көрсеткіштерінің бірі болды.

Оқушылардың интеллектін дамыту үшін белгілі бір талаптарды қанағаттандыратын олимпиадалық тапсырмаларды таңдау қажет:

- олимпиадалық міндеттер стандартты емес жағдайларда білімді өз бетінше қолдану арқылы логикалық ойлауды дамытуға ықпал етуі керек. Тапсырмалар оқушының пәндік білімінің сапасын арттырып, жаңаларын қалыптастыру қажет;

- олимпиадалық міндеттер олардың жүйелі орындалуын, білім алушылардың қызметінің әртүрлілігін қамтамасыз етуі және зерттелетін материалға сәйкес келуі тиіс. Тапсырмалар жүйесін әзірлеу кезінде алдыңғы тапсырма келесі тапсырманы орындауға негіз болуы керек. Тапсырмалар қарапайымнан

күрделіге дейін құрылуы керек. Әр тапсырма белгілі бір шеберлікті қалыптастырады, тапсырмалар жүйесі тұтастай алғанда оқушылардың дағдылар жүйесіне бағытталған;

- олимпиадалық міндеттер өз бетінше зерттеуді, мәселені шешу әдісін таңдауды, мәселені шешу тәсілін әзірлеуді ынталандыруы тиіс;

- оқушылардың танымдық дербестігін қалыптастыратын олимпиадалық тапсырмалар жүйесі оқушыны шығармашылықпен дамытуы тиіс.

Олимпиадалық тапсырмалар әдеттегі мектеп тапсырмалары үшін қолданылатыннан өзгеше шешімге ерекше көзқарасты қажет етеді. Д.Поя мен С. А. Яновскаяның еңбектеріне негізделген олимпиадалық есептерді шешу әдістемесі келесі қадамдарды қамтиды: алдымен мәселенің шартын түсіну керек, содан кейін шешім жолын табу, стандартты есепті құру, оны ерекше жағдайға келтіру, арнайы әдістерді қолдану арқылы шешу, табылған шешім идеясын жүзеге асыру және соңында шешімді тексеру және талдау. Пәнаралық байланыстардың маңыздылығының артуына байланысты олимпиадалық тапсырмалар күрделене түсуде және оларды шешу үшін оқушылар тек теориялық білім мен практикалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар техникалық білім мен эксперименттік дағдыларды да игеруі керек. Олимпиадалық есептерді шешу стандартты емес, аралас тәсілді қажет етеді. Сондықтан әртүрлі олимпиадалық тапсырмаларды қолдана отырып, информатиканы оқыту кезінде оқушылардың интеллектін дамыту үшін мұғалім белгілі бір ойларды ескеруі керек. Біріншіден, тапсырмалар оқушылар үшін мүмкін болуы керек. Екіншіден, бір сабаққа таңдалған олимпиадалық тапсырмалар ойлаудың әртүрлі компоненттеріне әсер ету үшін әртүрлі болуы керек. Үшіншіден, егер оқушылар белгілі бір мәселені шеше алмаса, онда оны келесі сабаққа дейін ойлануға қалдырған жөн. Төртіншіден, оқушыларға қосымша үй тапсырмасы берілуі керек-мысалы, ұқсас тапсырманы құрастыру және шешу. Сонымен, сабақта уақыт шектеулі болған жағдайда, олимпиадалық тапсырмаларды сабақтан тыс уақытта қолдануға болады.

Информатика пәнінен олимпиадалық есептерді шешуге үйрету келесі мақсаттарды қояды:

- оқушыларды олимпиадалық есептерді шешудің кейбір әдістерімен таныстыру;
- оқушылардың шығармашылық әлеуетін, олардың жемісті ақыл-ой әрекетіне қабілеттерін, логикалық ойлауын, алгоритмдік мәдениетін, түйсігін дамыту;
- информатика бойынша оқушылардың дағдыларын кеңейту және білімдерін тереңдету.

Олимпиадалық есептерді шешуді үйренудің ең маңызды және қажетті шарты-ақыл-ой әрекетінің әдістерін игеру: талдау, синтез, салыстыру, абстракциялау, нақтылау, жіктеу, жүйелеу, жалпылау. Ақыл-ой әрекетінің әдістерін игеру сабақтарда жіктеу жаттығуларын, салыстыру жаттығуларын, абстракцияны игеру жаттығуларын, ұқсастық жаттығуларын және басқаларды қолдануды қамтиды. Олардың барлығы ойлаудың икемділігі мен тереңдігіне әсер етеді. Олимпиадалық есептерді шешуді оқытудың дұрыс әдісі оқушылардың жалпы әдістері мен тәсілдерін оқытумен өзіндік жұмысын ұтымды үйлестіру болады.

Информатика пәнінен олимпиадалық есептерді шартты түрде келесіге бөлуге болады: ең қысқа жолды табу міндеттері, комбинаторлық типтегі есептер, іріктеу есептері, сұрыптау есептері, «Шахмат» типтегі есептер, арифметикалық есептер.

Шахмат есептері көбінесе математикалық бағытқа ие, бірақ оларды әртүрлі бағдарламалау тілдерінің көмегімен шешу одан да қызықты. Шахмат кодтау үшін маңызды қасиеттерге ие: операцияларды (қозғалыстарды) орындаудың нақты ережелері, түпкі мақсат (мат) және дискретті сипат.

Олимпиадалық есептерді шешу дарынды балаларды анықтауға және дайындауға ғана емес, сонымен қатар олардың танымдық тәуелсіздігінің жоғары деңгейін, ойлау дағдыларын, шешудің оңтайлы жолын таңдау қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Олимпиадалық тапсырмаларды сабақ контекстіне қосуға болатыны сөзсіз, бірақ мұны пәнді оқытуға бөлінген сағаттардың бір бөлігі ретінде жасау өте қиын. Интеллектті сәтті дамыту үшін оқушылар қосымша жаттығулар жасап, олимпиадалық тапсырмаларды шешуді үйренуі керек. Осылайша, пәндік олимпиадаларға дайындық және оған қатысу оқушылардың жеке басының интеллектуалды өсуін арттырудың тиімді әдістерінің бірі болып табылады. Олимпиадалық есептерді шешу оқушының интеллектін, тапқырлығын дамытуға ықпал етеді, мектеп бағдарламасын тереңірек меңгеруге, типтік емес, күрделі мәселелерді шешуді үйренуге мүмкіндік береді, жаңа білімді өз бетінше іздеуге ынталандырады. Әр түрлі сипаттағы мәселелерді шешу дағдылары неғұрлым ертерек тұжырымдалса, оның олимпиадалық жарыстарға қатысуы соғұрлым тиімді болады. Біздің елімізде жыл сайын әртүрлі деңгейде өткізілетін пәндік олимпиадалар оқушылардың зияткерлік дамуын ынталандырады, дарынды және дарынды балаларды анықтауға көмектеседі және оларға білім беруді жалғастыруға көмектеседі.

**Маңғыстау облысы Мұнайлы ауданы
"№12 жалпы білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Информатика пәні мұғалімі
Турмагамбетова Маржан Нурбавлиевна**

ЖАҒАНДАНУ ЗАМАНЫНДА ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Қоғамның дамуы және оның өркендеуі тек экономикалық ресурстармен ғана шектелмейді, ең алдымен адами ресурстарға тәуелді. Қоғамның дамуы үшін ең құнды активтердің бірі - өскелең ұрпақ. Бұл жастардың білім беру және тәрбиелеу сапасы біздің мемлекетіміздің болашағы үшін өте маңызды. Студенттерді оқыту және тәрбиелеу олардың дамуының негізгі факторлары болып табылады.

Қазіргі студент әлеуметтік ортада сәтті бейімделуге дайын болуы керек, тиімді өзара әрекеттесу дағдылары мен сапалы қарым-қатынас орната білуі керек. Ол функционалды сауатты болуы керек, яғни талдау, сыни тұрғыдан ойлау, коммуникация және ақпараттандырылған шешім қабылдау дағдыларына ие болуы керек.

Білім сапасы функционалды сауаттылықтың даму деңгейімен тікелей байланысты. Бұл дегеніміз, студенттер өздерінің білімдері мен дағдыларын нақты жағдайларда қолдана білуі, олардың құндылығын білуі және оларды мәселелерді шешуге және мақсаттарына жетуге қолдана білуі керек. Функционалды сауаттылықты дамыту сыни ойлауды, шығармашылық көзқарасты және өзін-өзі дамыту қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді. Осылайша, студенттердің функционалды сауаттылығын дамытатын сапалы білім өзгермелі жағдайларға тиімді бейімделе алатын және күрделі міндеттерді шеше алатын болашақ қоғамды құруда маңызды рөл атқарады.

Функционалды сауатты адам білім алуға, оны күнделікті мәселелерді шешуге және әлеуметтік байланыстар орнатуға белсенді қолдана алады. Қазіргі қоғам функционалды сауаттылықта маңызды рөл атқаратын цифрлық технологияларды меңгерместен мүмкін емес. Цифрлық сауаттылық функционалды сауаттылықтың ажырамас бөлігі болып табылады.

1957 жылы ЮНЕСКО «сауаттылық» терминін енгізіп, оны қоғамға сәтті бейімделу үшін осы дағдыларды оқу, жазу және пайдалану дағдыларының жиынтығы ретінде анықтады. Бұл адамға қоғамда өмір сүруге және жұмыс істеуге толық қатысуға мүмкіндік беретін сауаттылық. Алайда, бүгінгі күні функционалды сауаттылық ұғымы оқу мен жазуды қарапайым меңгеруден асып түседі. Ол сондай-ақ ақпаратты тиімді пайдалану, деректерді талдау, саналы шешімдер қабылдау және ұжымда жұмыс істеу қабілетін қамтиды. Сандық сауаттылық барған сайын маңызды бола түсуде, өйткені ол адамға сандық құралдарды қолдана отырып, ақпаратты басқаруға және оларды өмірдің әртүрлі аспектілерінде қолдануға мүмкіндік береді.

Қазіргі әлемде цифрлық сауаттылық негізгі дағды мәртебесіне ие болды, өйткені ол іс жүзінде барлық қызмет салаларының ажырамас бөлігіне айналуға және функционалды сауаттылықтың жоғары деңгейінің негізгі элементі болып табылады.

Цифрлық сауаттылық дегеніміз-ақпаратты алу, өңдеу, беру және әртүрлі мәселелерді шешу үшін цифрлық технологияларды, құралдар мен ресурстарды тиімді пайдалану мүмкіндігі. Ол компьютерлермен, ғаламтормен, бағдарламалық жасақтамамен, әлеуметтік желілермен, цифрлық медиамен және қазіргі технологияның көптеген басқа аспектілерімен жұмыс істеу дағдыларын қамтиды. Цифрлық сауаттылық білім беру, бизнес, ғылыми зерттеулер, мемлекеттік басқару, медицина немесе күнделікті өмір сияқты әртүрлі қызмет салаларында өте маңызды. Бұл ақпаратты тиімді және жылдам

бөлісуге, ресурстарды табуға және мәселелерді шешуге, процестерді автоматтандыруға және өнімділікті арттыруға мүмкіндік береді.

Функционалдық сауаттылықтың сапасы цифрлық дағдыларды меңгеру деңгейіне тікелей байланысты. Цифрлық сауаттылықтың жоғары деңгейіне ие адам заманауи ақпараттық қоғамның талаптарын сәтті жеңе алады және цифрлық экономикаға белсенді қатыса алады.

Жаһандану дәуірінде цифрлық сауаттылықты арттыру өте маңызды. Жаһандану әртүрлі елдер мен мәдениеттер арасындағы байланыстың артуына әкеледі, ал цифрлық технологиялар жаһандық деңгейде байланыс пен ақпарат алмасудың негізгі құралы болып табылады.

Жаһандану дәуірінде цифрлық сауаттылықты арттырудың маңыздылығы бірнеше факторлардан туындайды:

1. Ақпаратқа қол жеткізу: дүние жүзіндегі елдер мен адамдар арасындағы байланыстың артуы ақпараттың кез келген уақытта және кез келген жерде қолжетімді болғанын білдіреді. Цифрлық сауаттылық қолжетімді ақпаратты тиімді табуға, бағалауға және пайдалануға мүмкіндік береді, бұл ақпараттандырылған шешімдер қабылдау және жаһандық ортада сәтті бейімделу үшін қажет.

2. Байланыс: цифрлық технологиялар бүкіл әлемдегі адамдармен жедел байланыс пен байланыс құралдарын ұсынады. Цифрлық сауаттылықты арттыру жаһандық ауқымда тиімді өзара іс-қимыл жасауға, ынтымақтасуға және мәдениетаралық қатынастар құруға мүмкіндік береді. Бұл жаһандық келісімді қамтамасыз ете отырып, тілдік және географиялық кедергілерді жеңуге көмектеседі.

3. Экономиканың дамуы: жаһанданған экономикада цифрлық технологиялар шешуші рөл атқарады. Олар сауданы, қаржылық операцияларды, онлайн-бизнесті және әлемдік экономиканың басқа аспектілерін жеңілдетеді. Цифрлық сауаттылықты арттыру цифрлық экономикаға қатысуға, инновациялық технологияларды құруға және пайдалануға, өзгерістерге бейімделуге және жаһандық бизнес ортасында бәсекеге қабілетті болып қалуға мүмкіндік береді.

4. Цифрлық сауаттылық азаматтарға саяси, әлеуметтік және мәдени өмірге белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Ол өзін-өзі көрсетуге, қоғамдық пікірталасқа қатысуға, ақпарат таратуға және өзін-өзі қорғауға мүмкіндік береді. Цифрлық сауаттылықты арттыру азаматтық қоғам мен демократияның дамуына ықпал етеді.

Тұтастай алғанда, жаһандану дәуірінде цифрлық сауаттылықтың артуы жаһандық қоғамға табысты бейімделу мен қатысу үшін ажырамас болып отыр. Бұл көкжиектерді кеңейтуге, байланыстарды нығайтуға және жаһандық ауқымда жеке және ұжымдық мүмкіндіктерді дамытуға ықпал етеді.

Информатика сабақтары студенттер арасында цифрлық сауаттылықты қалыптастыруда маңызды рөл атқарады:

1. Компьютермен және бағдарламалық жасақтамамен жұмыс істеу негіздері: информатика сабақтары студенттерді компьютермен, операциялық жүйелермен және әртүрлі бағдарламалармен жұмыс істеу негіздерімен таныстырады. Бұған интерфейсте шарлау, файлдарды басқару, құжаттарды құру және өңдеу дағдылары, кестелермен, презентациялармен және басқа қосымшалармен жұмыс істеу негіздері кіреді. Бұл дағдылар тиімді жұмыс істеудің және цифрлық құралдармен өзара әрекеттесудің негізі болып табылады.

2. Онлайн қауіпсіздік және этика: информатика сабақтары онлайн қауіпсіздік ережелерін, жеке ақпаратты қорғауды және цифрлық ортада этикалық ұстанымдарды сақтауды үйретуді қамтиды. Студенттер қауіпсіздікке төнетін қатерлерді білуге және алдын алуға, желідегі жауапты мінез-құлықты дамытуға, авторлық құқықты сақтауға және басқалардың деректері мен пікірлерін құрметтеуге үйренеді. Бұл сабақтар цифрлық әлемде саналы және этикалық мінез-құлықты қалыптастыруға көмектеседі.

3. Ақпараттық сауаттылық: информатика сабақтары сонымен қатар студенттерге сыни тұрғыдан ойлау, ақпаратты бағалау және талдау, сәйкес және сенімді дереккөздерді табу, таңдау және пайдалану дағдыларын үйретеді. Студенттер сандық кеңістіктегі ақпаратты тиімді сүзуге және бағалауға үйренеді, зерттеу және негізделген шешім қабылдау дағдыларын дамытады.

4. Компьютерлік ойлау және мәселелерді шешу: информатика сабақтары студенттердің компьютерлік ойлауын дамытады, бұл оларға мәселелерді талдауға, оларды кішігірім бөліктерге бөлуге және шешімдерді табу үшін алгоритмдік ойлауды қолдануға мүмкіндік береді. Бұл дағдылар студенттерге информатика саласында ғана емес, сонымен қатар жүйелі көзқарас пен шығармашылық мәселелерді шешуді қажет ететін өмірдің басқа салаларында да көмектеседі.

5. Инновациялық ойлау және шығармашылық: информатика сабақтары студенттердің шығармашылық ойлауын ынталандырады және олардың инновация қабілетін дамытады. Олар цифрлық

материалдарды жасауды және бейімдеуді, бағдарламалар мен қосымшаларды әзірлеуді, мәселелерді шешуді және жаңа идеяларды ұсынуды үйренеді. Бұл шығармашылықты, тәуелсіздікті және өз қабілеттеріне деген сенімділікті дамытуға көмектеседі.

Осылайша, информатика сабақтары студенттер арасында цифрлық сауаттылықты қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, оларға цифрлық әлемге сәтті бейімделу және белсенді қатысу үшін қажетті білім, дағдылар мен психикалық модельдер береді.

**Атырау облысы Атырау қаласы
№35 Х.Ерғалиев атындағы мектеп гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Сағынғалиева Балауса Бауыржанқызы**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА ӘРТҮРЛІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

Мектеп өміріне еніп отырған жаңа технологиялардың ерекшелігі өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан-жақты дамыту. Соның ішінде мүмкіндігі шектеулі оқушылардың дамуына да жаңа технология элементтерін пайдалану өз әсерін тигізуде. Бастауыш мектеп оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды, қайталанбас кезең. Сондықтан бастауыш білім үздіксіз білім берудің алғашқы баспалдағы, қиын да жауапты іс. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде. Қазіргі заманның талабына сай болу және жаңа формация мектебінде жұмыс істеп жүрген педагогтардың алдында тұрған проблемаларды шешу негізгі мақсат болып табылады, олар: баланы оқи білуге үйрету; баланы ойлауға үйрету; баланың өзін-өзі тұлға ретінде дамуына жағдай жасау.

Бастауыш білім – үздіксіз білім берудің баспалдағы. Мұғалімнің негізгі ұстанған мақсаты - білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабаққа тиімді пайдалана білуі, бір сөзбен айтқанда - оқу үрдісін дамыту.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы:

- Кез келген ұстазға сапалы сабақ беруге мүмкіндік беретіндігімен.
- Оқыту мен ұйымдастырудың тиімді әдістерінің (стратегияларының) көптігімен.
- Оқу мотивацияларын өзгертуге пайдалы екендігімен.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының өзге технологиялардан ерекшеліктері:

• Сын тұрғысынан ойлау сабақтарының құрылымы (қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс).

- Негізгі үш кезеңінің маңыздылығы.
- Стратегиялардың психологиялық астары мен ерекшеліктері.

Осы жобамен жұмыс жасау барысында мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлануға үйретеді. Педагогикалық технология оқушылардың жеке басын дамыту мен білім беру мақсатына жету жолындағы педагогикалық қызметтің, ісәрекеттің жүйелі дамып отыратын жобасы ретінде оқушы белсенділігін арттыруды көздейді. Ал, оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді.

Сабақта оқытудың ойын формалары - мұғалім мен оқушылардың өзара әрекеттесуін тиімді ұйымдастыру, оларды оқытудың нәтижелі формасы бәсекелестік, шынайы қызығушылық элементтерімен байланысты. Оқушылар өздерінің үйреніп жатқанын байқамайды: олар жаңа нәрселерді үйренеді, есте сақтайды, ерекше жағдайларда бағдарланады, дағдылар мен қиялдарды дамытады. Тіпті ең пассивті оқушылар да ойынға үлкен қызығушылықпен кіреді. Сабаққа дидактикалық ойындар мен ойын сәттерін қосу Оқу процесін қызықты әрі көңілді етеді, оқушылардың бойында көңілді жұмыс көңіл-күйін қалыптастырады, оқу материалын игерудегі қиындықтарды жеңуге жол бермейді.

Проблемалық оқыту - сабақ тақырыбын, сабақ мақсаттарын және оқушылардың өзіндік жұмысын хабарлау кезеңдерінде қолданылады. Сонымен, балаларды оқыта отырып, сіз проблемалық диалогты енгізе аласыз.

Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар сабақтарда, сабақтан тыс және сыныптан тыс жұмыстарда қолданылады. Көптеген сабақтар компьютерлік презентацияларды қолдану арқылы жүзеге асырылады, әсіресе материалды көрнекі түрде ұсынуды қажет ететіндер. Қоршаған әлем - "Қала бойынша саяхат", "Ботаникалық бақта", "Әріптерді үйрену", "Ойын-сауық алфавиті". Дауысты және дауыссыз дыбыстар туралы білімді бекіту кезінде "Дыбысты табыңыз", "Дыбыстық схема жасаңыз", "Сөз жасаңыз" жаттығулары;" т.б. компьютерлік презентациялар қолданылады. Оқытуда компьютерлік технологияларды қолдану сабақтағы оқу іс-әрекетін саралауға мүмкіндік береді, оқушылардың танымдық қызығушылығын белсендіреді, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, ақыл-ой белсенділігін ынталандырады, зерттеу жұмыстарын ынталандырады. Бастауыш мектептен бастап білім алушылар сабақтарға дайындық кезінде компьютерді қолдануға бағытталған: баяндамалар, презентациялар, эсселер орындайды.

Жобалық оқыту технологиясы жұмыста тікелей немесе жанама оқытудың басқа түрлеріне қосымша ретінде қолданылады. Ол дәстүрлі жүйені алмастырмайды, бірақ оны түрде толықтырады және кеңейтеді. Пәндік жобалар қоршаған әлем сабақтарында кең таралды: "Қыстағы өсімдіктер", "Біздің сыныптағы өсімдіктер", "Гүлзарда не өседі", математикада: "Сандар әлемінде" және басқалары. Жобалық жұмыс аясында оқушылар "Үй жануарлары", "Біздің су айдындарының балықтары", " Ауыл табиғаты", "Менің үйім" және т.б. жобалар ұжымдық және жеке орындалады. Әрбір жаңа жобаны орындау үшін бірнеше қызықты, пайдалы және өмірге қатысты тапсырмаларды шешу қажет. Жоба құнды, өйткені оны орындау барысында оқушылар өз бетінше білім алуға үйренеді, танымдық және оқу іс-әрекетінде тәжірибе алады. Бұл әдіс оқушылардың көркемөнерпаздығын, өзін-өзі көрсетуге деген ұмтылысын ынталандырады, қоршаған әлемге белсенді көзқарасты, эмпатияны және оған қатысуды қалыптастырады.

Өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру - қазіргі заманғы адамның табысының қажетті шарты. Бастауыш мектепте денсаулық сақтау технологиялары ерекше орын алады, олар сабақта да, сыныптан тыс жұмыстарда да қолданылады. Денсаулық сақтау тәсілі сабақтың барлық кезеңдерінде байқалады, өйткені ол әр түрлі іс-шаралардың нақты ауысуын қамтамасыз етеді. Сабақтарда дене шынықтыру минуттары, сөйлеу жаттығулары, релаксация жаттығулары өткізіледі.

Қандай технологияны пайдаланған кезде де оқушының белсенділігі, мақсатқа ұмтылуы, ақпаратты өзі іздеп табуы, шапшаңдығы мен еркіндігі, шығармашылдығы, көңілкүйінің көтеріңкі болуы қамтамасыз етіледі. Қорыта келгенде, қазіргі кезде мектептерде жиі қолданылып отырған жаңа технологиялар ойлауды дамыту, қабілетті қалыптастыруға бағытталған әдіс-тәсілдер. Оқушыларымның сабаққа деген қызығушылықтары артып, сыныптың білім сапасы көтерілді. Егер де жаңа технология элементтерін сабақта өз дәрежесінде ұйымдастыра білсек, өз нәтижесін береді деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Андреев О. Ролевая игра: как ее спланировать, организовать и подвести итоги /О. Андреева// Школьное планирование. — 2010. — № 2. — С.107–114
2. Апатова Н. В. Информационные технологии в школьном образовании. — М.: Школа-Пресс, 2002.
3. Ягодко Л. И. Использование технологии проблемного обучения в начальной школе /Л. И. Ягодко// Начальная школа плюс до и после. — 2010. — № 1. — С.36–38.
4. Заболотная, С. М. Использование современных технологий обучения в начальной школе в процессе реализации ФГОС / Молодой ученый. — 2017. — № 15 (149). — С. 571-573. — URL:

КГУ «Общеобразовательная школа №12» Отдела образования по городу Актау
Управления образования Мангистауской области
Учитель начальных классов, педагог-исследователь
Жанаманова Гулмира Ерденовковна

РАБОТА НАД СЛОВАРНЫМИ СЛОВАМИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Аннотация: Эта статья посвящена проблеме словарной работы в начальной школе, а именно – трудностям, связанным с изучением слов с непроверяемыми написаниями и безударными гласными. Также рассматриваются причины возникновения ошибок, связанные с природой гласных звуков, и приводятся методы их устранения. Особое внимание уделяется современным методическим приемам: фонетическому анализу, словообразовательному подходу, мнемотехническим техникам, игровым технологиям и контекстному обучению.

Ключевые слова: словарная работа, начальная школа, правописание, орфографическая грамотность, методика преподавания, развитие речи.

Современное обучение русскому языку направлено не только на развитие грамотности, но и на формирование языковой компетенции учащихся. Одним из важных аспектов этой работы является изучение словарных слов — слов, правописание которых не подчиняется общим орфографическим правилам и требует запоминания. Работа над такими словами помогает школьникам избежать ошибок в письменной речи, расширяет их словарный запас и способствует развитию орфографической зоркости.

Словарные слова — это лексические единицы, правописание которых необходимо запоминать. Они часто встречаются в повседневной речи, но их написание нельзя проверить по общепринятым орфографическим правилам. Например, слова «карандаш», «тетрадь», «молоко», «семья» требуют специальной работы для их освоения. Работа с такими словами особенно актуальна в начальной школе, когда у учащихся формируется базовое орфографическое мышление. Однако и в старших классах продолжение работы над словарными словами остаётся важным для развития грамотной письменной речи.

Правописание словарных слов — одна из сложных тем начальной школы. Если учащийся не усваивает их своевременно, это становится серьезной проблемой, которая переносится в среднее звено и усложняет дальнейшее обучение. Ошибки в написании базовых слов закрепляются, формируя устойчивые речевые и орфографические трудности.

Работа над правописанием словарных слов требует систематического и кропотливого подхода. Важно не просто механически заучивать написание, но и применять специальные методики, позволяющие прочно закрепить знания. Учителя используют различные приемы, включая мнемотехники, ассоциативные связи, игровые упражнения и диктанты, что способствует осмысленному запоминанию.

Письменная речь — это развернутая и наиболее точная форма выражения мыслей, в которой необходимо учитывать не только смысл слов, но и их правильное написание. В устной речи многие нюансы передаются через интонацию, мимику и контекст, тогда как в письменной речи важно соблюдение всех орфографических норм. Постепенное накопление словарного запаса играет ключевую роль в развитии речи ребенка и его грамотности.

Уже с первых страниц «Азбуки» младшие школьники сталкиваются с первыми словарными словами. В дальнейшем их количество увеличивается с каждой страницей учебников по русскому языку,

литературному чтению, математике, окружающему миру и другим предметам. К концу курса начальной школы ученики должны запомнить и правильно писать более 500 наиболее употребительных слов.

Одной из актуальных проблем школьного образования является недостаточное внимание к словарной работе. Часто она носит эпизодический характер, что замедляет процесс формирования правильной письменной и устной речи у учащихся. В результате дети продолжают допускать ошибки при написании слов с непроверяемыми орфограммами, даже переходя из класса в класс.

Без овладения употребительными словами с непроверяемыми написаниями ученики не могут в полной мере освоить нормы литературного языка и его письменную форму. Особое внимание на уроках русского языка уделяется формированию функциональной грамотности. Именно в начальных классах закладываются основные орфографические навыки, от которых зависит дальнейшее обучение ребенка, его способность уверенно владеть родным языком, а также его общее интеллектуальное и речевое развитие.

Программа по русскому языку предусматривает обязательное изучение слов, правописание которых нельзя проверить с помощью правил. Однако многие дети испытывают трудности с запоминанием таких слов. Учителя отмечают, что изучение словарных слов – это сложный и трудоемкий процесс. Повторение становится монотонным, из-за чего учащиеся быстро утомляются и теряют интерес к занятиям. В результате даже к концу начальной школы у многих детей остаются пробелы в правописании часто употребляемых слов.

Среди эффективных приемов работы можно выделить:

- Игровые технологии – включение элементов игры (ребусы, загадки, кроссворды, карточки) для повышения мотивации детей.
- Ассоциативные методы – использование зрительных, слуховых и смысловых ассоциаций для запоминания написания слов.
- Визуализация – опора на зрительную память с помощью цветowych выделений, схем и таблиц.
- Контекстное обучение – включение словарных слов в рассказы, сочинения и диалоги, что помогает запомнить их в естественном употреблении.
- Метод мнемотехники – составление рифмовок, коротких стихотворений и словесных образов для запоминания сложных слов.

Работа над словом в учебном процессе является важной частью развития речи и мышления учащихся. Мыслительная деятельность требует языковых средств для выражения, а богатство словарного запаса влияет на точность и глубину мысли. Как говорил Л. Н. Толстой: “Почти всегда непонятно не само слово, а то понятие, которое выражается словом. Слово почти всегда готово, когда готово понятие.”

Этот принцип объясняет стремление многих авторов расширить содержание школьных учебников по русскому языку, дополняя их знаниями энциклопедического характера, упражнениями и заданиями, способствующими развитию познавательной активности, самостоятельности и творческих способностей учащихся.

Словарная работа остается одной из ключевых проблем начального образования. Если этот вопрос не решен на раннем этапе, он превращается в серьезное препятствие в дальнейшем обучении и социальной адаптации ребенка. Начальная школа – это важнейший период в жизни будущего члена общества, и качество усвоенных знаний может оказать влияние не только на его дальнейшее образование, но и на судьбу всего общества.

Одной из наиболее сложных тем словарной работы является изучение безударных гласных в корнях слов. Это один из наиболее проблемных аспектов орфографии, требующий значительного количества времени в курсе русского языка. Ошибки на безударные гласные встречаются во всех возрастных группах, включая выпускников средней школы. При этом большинство учеников знают правила, но испытывают трудности при их применении в нестандартных ситуациях, когда требуется не просто механическое воспроизведение алгоритма, а осознанный подход к написанию.

Природа гласных звуков делает их усвоение сложным. В отличие от согласных, которые образуют “берега” речи, гласные звуки изменяются в зависимости от позиции в слове. В ударном положении они произносятся отчетливо, но в безударном – изменяют свое звучание. Это приводит к несоответствию между буквами и звуками, затрудняя орфографическое освоение слов.

Учителю начальных классов необходимо сформировать у детей устойчивые навыки правописания безударных гласных. Для этого используются различные методики:

- Фонетический анализ – выделение ударных и безударных гласных, сравнение их звучания.

- Словообразовательный метод – поиск однокоренных слов, где гласный находится под ударением.
- Мнемотехнические приемы – запоминание слов через рифмы, ассоциации и зрительные образы.
- Игровые технологии – включение словарных слов в ребусы, загадки, кроссворды.
- Контекстное обучение – использование слов в рассказах, сочинениях и диалогах для запоминания

их в естественной среде.

Эффективные методы работы над словарными словами:

1. Визуальное запоминание

Одним из первых шагов в изучении словарных слов является визуальное восприятие. Учителю рекомендуется:

- демонстрировать слова на карточках,
- использовать таблицы с иллюстрациями,
- применять зрительные диктанты.

Такие методы помогают учащимся запомнить написание слов и ассоциировать их с определёнными образами.

2. Фонетический и морфемный анализ:

Разделение слова на слоги, определение ударной и безударной гласной, выделение морфем позволяет учащимся осознать структуру слова. Например, при разборе слова «молоко» можно обратить внимание на безударную гласную «о», которая требует запоминания.

3. Ассоциации и мнемотехники:

Использование ассоциаций помогает учащимся лучше запоминать сложные слова. Например, для запоминания слова «весна» можно предложить ассоциацию: «ВЕСна – природа ВЕСелится».

4. Игровые методы:

Игры — эффективный инструмент для изучения сложных слов. К числу таких методов относятся:

- «Испорченный телефон» — когда ученики передают друг другу слова и записывают их;
- «Словесные лабиринты» — ученики ищут правильное написание среди множества вариантов;
- «Орфографическая рыбалка» — ученики «ловят» карточки со словами и правильно их записывают.

5. Диктанты и самостоятельные работы:

Постоянная практика написания словарных слов способствует закреплению знаний. Полезны:

- зрительные диктанты;
- взаимные диктанты (когда ученики диктуют друг другу слова);
- творческие диктанты (использование слов в рассказах, эссе).

6. Работа с текстами:

Чтение и анализ текстов, содержащих словарные слова, помогает учащимся запомнить их написание в контексте. Особенно эффективны упражнения, где ученикам необходимо вставлять пропущенные буквы или исправлять ошибки.

Таким образом, работа над словарными словами — это важный элемент изучения русского языка. Она способствует развитию грамотности, расширению словарного запаса и формированию орфографических навыков. Использование разнообразных методик, включая визуальное восприятие, ассоциации, игры и письменные упражнения, позволяет сделать процесс обучения интересным и продуктивным. Регулярная практика и творческий подход помогут учащимся уверенно применять изученные слова в письменной и устной речи, что повысит общий уровень их языковой грамотности.

Использованные литературы:

1. Выготский Л.С. «Мышление и речь» - Астрель – 2011;
2. Погодина А. Словарная работа на основе метода ярких ассоциаций // Начальная школа. 2010. № 13.

Қызылорда облысы Арал ауданы
№73 орта мектебі
Педагог-психолог
Дабылова Назира Темірбекқызы

КҮЙЗЕЛІСТІ БАСҚАРУ ДАҒДЫЛАРЫ: 4-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОРТА БУЫНҒА БЕЙІМДЕЛУІ

Аннотация. Бұл мақалада күйзелісті басқару дағдыларының педагог-психолог үшін маңызы мен рөлі қарастырылады. Күйзеліс — адамның эмоционалды және психологиялық жағдайына әсер ететін күрделі құбылыс болып табылады. Педагогтар мен психологтар үшін күйзелісті басқару дағдылары кәсіби қызметтің тиімділігін арттыруға, жұмыс барысында эмоциялық жағынан шаршаудың алдын алуға және психологиялық күйзелістерді болдырмауға мүмкіндік береді. Мақалада күйзелісті басқарудың әртүрлі әдіс-тәсілдері, оның ішінде эмоциялық интеллект, релаксация техникасы және стресске төзімділікті дамыту әдістері талқыланады. Сонымен қатар, педагог-психологтардың өздері күйзелісті басқаруда қолданатын тиімді әдістер мен дағдылар туралы сөз болады. Бұл мақала оқырмандарға күйзелісті басқарудың мәнін терең түсінуге және өз кәсіби қызметінде қолдануға бағытталған.

Кілт сөздер: күйзеліс, күйзелісті басқару, педагог-психолог, эмоциялық интеллект, стресске төзімділік, релаксация, психологиялық дағдылар.

Күйзеліс қазіргі қоғамның ең өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Күйзеліс әртүрлі жағдайларға байланысты пайда болады, бірақ оның адамға теріс әсері барлық уақытта бірдей болмайды. Күйзеліс кез келген жастағы, әлеуметтік немесе кәсіби мәртебесі әртүрлі адамдарға әсер етуі мүмкін. Әсіресе, педагог-психологтар үшін күйзеліс пен оны басқарудың дағдыларының маңызы ерекше. Өйткені педагогикалық және психологиялық қызметке байланысты түрлі стресстік жағдайлар мен қиындықтар туындауы мүмкін. Олардың жұмысы эмоционалды интеллект пен жоғары кәсіби шеберлікті талап етеді, бұл күйзелісті басқаруды қажет етеді.

Күйзеліс — адамның физикалық және психологиялық жағдайына теріс әсер ететін күрделі құбылыс. Күйзеліс адамның ішкі ресурстарын пайдалануына, оның денсаулығына және жалпы өмір сүру сапасына әсер етуі мүмкін. Бірақ күйзеліс барлық уақытта теріс болып қалмайды. Кейде күйзеліс жеке өсу мен даму үшін мүмкіндік бола алады. Күйзелістің пайдалы жағы да болуы мүмкін, өйткені ол адамды жаңа жағдайларға бейімделуге, қиындықтарды жеңуге ынталандырады. Дегенмен, созылмалы күйзеліс адамның денсаулығына зиян келтіріп, оның психоэмоциялық жағдайын нашарлатуы мүмкін. Сондықтан күйзелісті басқару дағдыларының маңызы зор.

Педагог-психологтардың қызметінде күйзеліс өте жиі кездеседі. Олардың жұмысы эмоционалды тұрғыдан өте ауыр болып келеді, өйткені олар әртүрлі адамдармен, әсіресе балалармен және олардың ата-аналарымен жұмыс істейді. Мұндай жұмыс эмоционалды шығындарға әкелуі мүмкін. Тәрбиеші мен психологтың кәсіби қызметі тек оқу процесі мен психологиялық кеңес берумен ғана шектелмейді. Олар балалармен және олардың ата-аналарымен жұмыс істеу кезінде әртүрлі стресстік жағдайларға тап болады. Сондықтан күйзелісті басқару әдістері педагог-психолог үшін маңызды кәсіби дағды болып табылады.

Күйзелісті басқарудың бірден-бір маңызды аспектісі — эмоциялық интеллект. Эмоциялық интеллект адамның эмоцияларын тануға, оларды дұрыс басқаруға және өз эмоцияларына байланысты

дұрыс шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Бұл дағды педагог-психологтар үшін аса маңызды, өйткені олар өздерінің эмоцияларын жақсы түсініп, оларға дұрыс жауап бере алуы керек. Эмоциялық интеллект күйзеліс жағдайында сабырлық сақтауға, оң эмоцияларды дамытуға және теріс эмоцияларды жеңуге көмектеседі. Эмоциялық интеллектті дамытудың басты мақсаты — адамның өз-өзімен және басқа адамдармен қарым-қатынасында үйлесімділікті сақтай отырып, күйзелісті басқаруды үйрену.

Күйзелісті басқарудың тағы бір маңызды әдісі — релаксация техникасы. Релаксация — бұл адамның денесі мен психологиясының тынығуына, күйзеліс деңгейін төмендетуге мүмкіндік беретін әдістердің жиынтығы. Релаксация техникаларын меңгеру педагог-психологтарға күйзелісті жеңуге, жұмыс барысында сергек болуға және физикалық, психологиялық күйзелістерді төмендетуге көмектеседі. Релаксация әдістері әртүрлі болуы мүмкін, бірақ олардың барлығы адамның көңіл-күйін жақсартуға және күйзеліс деңгейін төмендетуге бағытталған. Мұндай әдістердің арасында тыныс алу жаттығулары, йога, медитация және позитивті ойлау жаттығулары бар.

Педагог-психологтардың күйзелісті басқару дағдыларын дамыту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Күйзеліс адамның жұмыс өнімділігін төмендетеді, эмоциялық күйзелістер мен психологиялық мәселелер туғызады, сондықтан осы дағдыларды меңгеру өте маңызды. Күйзелісті басқарудың келесі әдістері де белгілі бір нәтижелер береді. Мысалы, уақытты басқару, еңбек пен демалыс арасында теңгерімді сақтау және жеке шекараларды құрметтеу — күйзелісті басқарудың маңызды компоненттері. Өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі тыныштандыру да педагог-психолог үшін маңызды дағдылар болып табылады. Мұндай әдістерді қолдану олардың стреске төзімділігін арттырады, қызметтегі қиындықтар мен кедергілерді жеңуге көмектеседі.

Тәрбиешілер мен психологтардың күйзелісті басқару дағдыларын дамыту үшін арнайы тренингтер мен семинарлар ұйымдастыру маңызды. Бұл шаралар педагогтардың және психологтардың өз кәсіби қызметінде күйзелісті жеңуге бағытталған дағдыларды меңгеруіне ықпал етеді. Тренингтер мен курстар барысында күйзелісті басқарудың түрлі әдістері мен тәсілдері таныстырылады, сонымен қатар психологиялық көмек көрсету бойынша тәжірибелік дағдыларды дамытуға арналған жаттығулар жүргізіледі. Мұндай тренингтер педагогтардың өздерін жақсы сезінуіне және кәсіби қызметте жақсы нәтижелерге жетуіне көмектеседі.

4-сынып оқушыларының орта буынға бейімделуі — бұл баланың психоэмоциялық және әлеуметтік дамуының күрделі әрі жауапты кезеңі. Бұл жас кезеңі оқушылар үшін жаңа бастамалар мен талаптарды білдіреді, себебі олар енді бастауыш сыныптан орта буынға өтеді, яғни 4-сыныптан 5-сыныпқа көшу кезінде көптеген өзгерістер болады. Психологиялық тұрғыдан бұл кезең баланың өзіне, қоршаған ортасына және оқу процесіне деген жаңа көзқарастар мен қатынастарды қалыптастырумен ерекшеленеді. Баланың жаңа әлеуметтік ортаға бейімделуі, оның когнитивтік және эмоциялық дамуының маңызды кезеңі болып табылады, әрі бұл процесс оқу үрдісін жетілдіруге әсер етеді.

4-сынып оқушыларының орта буынға бейімделу процесі бірнеше аспектілерден тұрады: бұл әлеуметтік бейімделу, оқу талаптарына сәйкес өзгерістер, эмоциялық тұрақтылықтың қалыптасуы және қарым-қатынас дағдыларын дамыту. Орта буынға көшу кезеңінде оқушы өз көзқарастарын қалыптастырып, өзіндік «Мен»-ін іздеуге тырысады. Олар өздерінің жеке тұлғалық қасиеттері мен өзгелермен қарым-қатынасында жаңа дағдыларды меңгеруге ұмтылады. Бұл кезеңде балалардың зияткерлік дамуында да елеулі өзгерістер орын алады. Оқушылар жаңа ақпаратты тез қабылдай бастайды, абстрактылы ойлау қабілеттері дамиды және оқу жүктемелері артады. Осыған байланысты олардан эмоционалдық төзімділік, жаңа ақпаратты өңдеу қабілеті және өзін-өзі ұйымдастыру талап етіледі.

Психологиялық тұрғыдан орта буынға бейімделудің алғашқы қиындықтары баланың ата-анасы, мұғалімдері мен құрдастарымен қарым-қатынасында байқалады. Бұл кезеңде балалар жаңа білім беру жүйесімен танысып, өздерін жаңа әлеуметтік рөлде көруге бейімделеді. Әсіресе, балалардың тұлғалық ерекшеліктеріне байланысты олардың бейімделу процесі әртүрлі болып келеді. Кейбір балалар оқу жүктемесінің көбеюіне, жаңа пәндер мен ережелерге бірден бейімделе алады, ал басқа балалар үшін бұл кезең психологиялық тұрғыдан қиын болуы мүмкін. Көбінесе мұндай жағдайлар оқушының психоэмоциялық жағдайына теріс әсер етуі мүмкін, оларда стресстің, алаңдаушылықтың және өзін-өзі бағалаудың төмендеуі байқалады.

Оқушының орта буынға бейімделуіндегі тағы бір маңызды аспект — олардың эмоциялық дамуы. Бұл жас кезеңінде балаларда өздерін танып білу, өз сезімдерін түсіну және оларды дұрыс басқару қабілеті қалыптаса бастайды. 4-сынып оқушылары үшін эмоциялық тұрақтылықты дамыту — орта буынға бейімделудің негізгі шарты болып табылады. Көп жағдайда балалар өздерінің эмоцияларын басқара

алмай, ашуланшақтық, мазасыздық немесе депрессия сияқты сезімдерді сезінуі мүмкін. Бұл сезімдер балалардың оқу процесіне, құрдастарымен және мұғалімдерімен қарым-қатынасына теріс әсер етеді. Сондықтан педагогтар мен психологтар бұл жағдайды ескеріп, балаларға өз эмоцияларымен жұмыс істеуді үйретуі қажет.

Сонымен қатар орта буынға бейімделудің әлеуметтік аспектісі де өте маңызды. Бұл кезеңде балалар әлеуметтік ортаға, сыныптағы өз орнына деген қатынасын қалыптастырады. Олар өздерінің құрдастарымен қарым-қатынаста жаңа дағдыларды меңгереді, өздерін командада жұмыс істеуге, бірлесіп әрекет етуге үйренеді. Бұған қоса, балалар өздерін ата-аналарымен, мұғалімдерімен, сондай-ақ басқа ересектермен де қарым-қатынастарын жаңа деңгейде түсіне бастайды. Бұл процесс кейде қиындықтар туғызады, өйткені оқушылар әлеуметтік рөлдер мен тұлғалық жауапкершіліктерді түсінуді қажет етеді. Педагогтар мен психологтардың осы кезеңде көмек көрсетуі балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға үлкен әсер етеді.

4-сынып оқушыларының орта буынға бейімделуін жеңілдету үшін педагогтар мен психологтар түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы керек. Оқушылардың эмоционалдық тұрақтылығын арттыру үшін эмоционалдық интеллекті дамыту жаттығулары, релаксация әдістері, сондай-ақ балаларға стрессті басқаруға арналған арнайы техникалар ұсынылады. Сонымен қатар әлеуметтік дағдыларды дамыту үшін топтық жұмыстар, әлеуметтік ойындар мен әртүрлі интерактивті әдістер тиімді болады. Мұғалімдер мен психологтар балаларға өз эмоцияларымен жұмыс жасауды, позитивті ойлауды және өз сезімдерін басқара білуді үйретуі керек.

Оқушының мектепке деген жағымды қатынасын қалыптастыру, оның оқу мотивациясын арттыру үшін орта буынға бейімделуді жеңілдететін арнайы бағдарламалар мен тренингтер ұйымдастыру қажет. Оқушылардың өздерінің білімге деген қызығушылығын сақтап, білім алуға деген ынтасын арттыру үшін ынталандыру мен қолдау көрсету маңызды. Сонымен қатар, ата-аналармен бірлесе отырып, балалардың психоэмоциялық жағдайын бақылау және оларды қолдау жұмыстары да аса маңызды. Ата-аналар мен мұғалімдер балаларға тұрақты түрде психологиялық қолдау көрсетіп, олардың сенімділігін арттыруы тиіс.

Қорытындылай келе, 4-сынып оқушыларының орта буынға бейімделуі — бұл күрделі әрі жауапты процесс. Бұл кезеңде оқушылар психологиялық тұрғыдан жаңа білім беру жүйесіне, әлеуметтік ортаға, оқу жүктемелеріне бейімделеді. Оқушылардың орта буынға бейімделуіне ықпал ететін түрлі педагогикалық және психологиялық әдістер бар. Эмоциялық тұрақтылық, әлеуметтік дағдылар, өзін-өзі тану және басқару қабілеті бұл процесте маңызды рөл атқарады. Сондықтан педагогтар мен психологтар оқушыларға осы кезеңде қолдау көрсетіп, олардың жеке тұлғалық және әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған жұмыстарды жүргізуі керек.

Атырауская область, Курмангазинский район, село Курмангазы

Общая средняя школа имени М.Ауэзова

Учитель начальных классов

Таяшева Асем Еркегалиевна

ЗАЩИТА ОРГАНИЗМА ЧЕЛОВЕКА ОТ БОЛЕЗНЕЙ И ИНФЕКЦИЙ. КАК БЫТЬ ЗДОРОВЫМ

Предмет: Естествознание Урок: 22	Школа: М. Ауэзова	
Дата:	ФИО учителя: Таяшева А.Е.	
Класс: 3 «В»	Количество присутствующих: 16	Количество отсутствующих:
Раздел (сквозная тема):	Раздел 4- Живая природа. Человек	
Тема урока:	Защита организма человека от болезней и инфекций. Как быть здоровым.	
Цели обучения в соответствии с учебной программой:	3.2.3.5 - объяснять способы защиты организма человека от болезней и инфекций 3.1.2.4-планировать и проводить эксперимент	
Цели урока:	Объяснять способы защиты организма человека от болезней и инфекций; планировать и проводить эксперимент.	

[illegible]

2 группа:

Приём «Инсерт»

- Во время работы с учебным текстом проведёте маркировку специальными значками. «+» - уже знали, знакомо; «-» - думали иначе или не согласны; «!» - новое; «?» - не поняли, есть вопросы.

Дескрипторы:

№	Вид работы	Балл
1	Читает текст	1 балл
2	Анализирует текст	2 балла
3	Отмечает значками.	2 балла

Вывод: из всего прочитанного мы сделали вывод, для сохранения и укрепления иммунитета.

3 группа:

Приём «Кроссворд».

-Отгадайте загадки. Запишите отгадки, следуя нумерации. Выпишите буквы из разноцветных кружочков. Узнайте, какой принцип здоровья нам необходим?

Дескрипторы:

№	Вид работы	Балл
1	Разгадывает загадки.	1 балл
2	Выписывает буквы из разноцветных кружочков.	2 балла
3	Собирает ключевое слово.	2 балла

- Все отгадки – предметы личной гигиены. К чему это всё?

Вывод: чтобы укрепить иммунитет необходимо ежедневно соблюдать правило личной гигиены.

- Чтения отрывка из стихотворения В.В. Маяковского «Что такое хорошо и что такое плохо».

Физ минутка

-Итак, иммунитет отражает общее состояние здоровья, силы организма – чем крепче иммунитет, тем здоровее организм. Вы только что подтвердили гипотезу. Всё, что укрепляет иммунитет, укрепляет здоровье. Это соблюдение режима дня, правил личной гигиены, здоровое питание, закаливание, занятия спортом.

Исследовательская работа

Парная работа.

Ученик читает отрывок из стихотворения В.В. Маяковского «Что такое хорошо и что такое плохо». Дети под музыку выполняют несколько упражнений нейробики.

Учащиеся выполняют исследовательскую работу с микроскопом. При этом строго соблюдают технику безопасности.

При выполнении придерживаются плана.

баллы и комментируют.

Заполняют лист успеха, выставляют баллы и комментируют.

Заполняют лист успеха, выставляют баллы и комментируют.

Раздаточный материал.

Портрет В.В. Маяковского и иллюстрации к произведению.

Микроскоп, лук, пинцет, пипетка, йод, зелёнка, вода, салфетки, фонарик.

ООП
Поддержка
для
учащихся с
низкой
успеваемости
и
достижениям
и (отставание
или низкая
мотивация.)

-Инфекции могут ослабить наше здоровье. А инфекции это бактерии, грибок, вирусы, опасные микроэлементы.

- Но есть и полезные бактерии. Например, в кишечнике человека есть множество бактерий, которые **помогают переваривать пищу**.

Человек использует некоторые бактерии для создания кисломолочных продуктов. Если их добавить в молоко, то получатся **сыр, простокваша, кефир, йогурт, творог**.

Бактерии и другие мелкие живые организмы, которые видны только в микроскоп, называют **микроорганизмами**, или **микробами**. Их изучает наука **микробиология**.

-Бактерии – это очень маленькие живые существа. Впервые удалось их увидеть только тогда, когда появился микроскоп.

- Микроскоп - увеличительный прибор с помощью которого можно увидеть невидимые глазом тела.

Лечебные свойства лука

Говорят «лук — от семи недугов». Он содержит много витаминов и фитонциды. Лук борется с простудой, повышает иммунитет, избавляет от микробов. Возвращает физическую силу.

Это один из самых популярных продуктов в народной медицине. Причём, большинство его полезных свойств, известных с давних времён, подтверждает и современная наука.

Задания: При помощи микроскопа исследуйте микропрепарат.

Так как мы не имеем права работать и с живыми бактериями и вирусами, их исследуют ученые в определённых условиях, будем работать с доступным материалом.

Дескрипторы:

№	Вид работы	Балл
1	Соблюдает технику безопасности.	1 балл
2	Исследует клетки лука.	2 балла
3	Рисует полученную клетку на микроскопе.	2 балла

Дети слушают лекцию мед работника школы.

Учащиеся выполняют практическую работу.

Заполняют лист успеха, выставляют баллы и комментируют.

Раздаточный материал.

Вывод: живой растительный организм состоит из клеток. Содержимое клетки представлено полужидкой прозрачной цитоплазмой, в которой находятся более плотное ядро с ядрышком. Клеточная оболочка прозрачная, плотная, упругая, не даёт цитоплазме растекаться, придаёт ей определённую форму. Некоторые участки оболочки более тонкие — это поры, через них происходит связь между клетками. Таким образом, клетка — это единица строения растения.

Профилактическая работа по борьбе с инфекционными заболеваниями.

- А сейчас приглашаю замечательного медработника нашей школы Жанну Куттыгалиевну. Она расскажет вам о пользе и противопоказаниях прививок.

Обратная связь

Перед вами лист с факторами, укрепляющие или ослабляющие иммунитет организма. Соотнесите стрелками факторы с определениями.

Дескрипторы:

№	Вид работы	Балл
1	Определяет и соотносит факторы укрепляющие иммунитет.	2 балл
2	Определяет и соотносит факторы ослабляющие иммунитет.	2 балла
3	Делает выводы	1 балла

Заполняют лист успеха, выставляют баллы и комментируют.

3. Конец урока.
35-40 мин

Итог урока

-Какую цель мы поставили в начале урока?

- Достигли этой цели?

Рефлексия

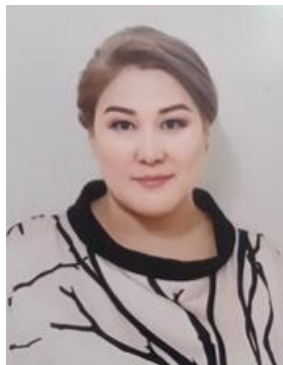

Дети отвечают на поставленные вопросы.

Клеют снежинку на вид работы на уроке, которая больше всего понравилась.

Картинки к рефлексии.

**Қызылорда облысының білім басқармасының
“Арал ауданының психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті” КММ
Басшысы
Тұяқбайқызы Мақпал**

АУТИЗМ СПЕКТРІ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ БІЛІМ АЛУҒА АРНАЛҒАН ЖЕКЕ ОҚУ ЖОЛЫН ҚҰРУ: ТИІМДІ ӘДІСТЕР МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СТРАТЕГИЯЛАР

Аннотация: мақалада аутизм спектрі бұзылыстары (АСБ) бар балаларды оқытуда дараландырудың маңызы мен тәсілдері қарастырылады. Оқытуды дараландыру арқылы әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескеріп, тиімді білім беру ортасын құрудың жолдары талқыланады. Мақалада мұғалімдердің кәсіби дамуы, оқу процесін бейімдеу, мониторинг жүргізу және ата-аналармен тығыз байланыс орнату сияқты негізгі аспектілерге көңіл бөлінеді. Сондай-ақ, балалардың даму динамикасын бақылау мен білім беру әдістерін әрбір оқушының қажеттілігіне қарай бейімдеу арқылы оқыту тиімділігін арттыруға болатындығы көрсетілген.

Кілт сөздер: дараландыру, аутизм спектрі бұзылыстары, оқыту әдістері, кәсіби даму, оқу процесін бейімдеу, мониторинг, ата-аналармен жұмыс, оқу ортасы, балалардың даму динамикасы, интеграция.

Әр жыл сайын жалпы білім беретін мектептерде пән мұғалімдері инклюзивті ортада жұмыс істеу қажеттілігіне жиі кездеседі, мұнда шартты түрде нормотипті оқушылармен қатар ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар оқиды. Бұл категориядағы ең айқын топтардың бірі – аутистік спектрдің бұзылыстары (АСБ) бар балалар.

Қазіргі мектеп – бұл оқушылардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, әрқайсысына оқу үшін қолайлы және қолдау көрсететін жағдайлар жасау маңызды орын алатын орта. АСБ бар балалар, әдетте, ақпаратты қабылдау, әлеуметтік адаптация және қоршаған ортамен қарым-қатынас жасауда ерекше сипаттамаларға ие, бұл педагогтерден оқытудың бейімделген әдістемелерін қолдануды, арнайы педагогикалық технологияларды енгізуді және ұжымда қабылдау атмосферасын қамтамасыз етуді талап етеді. Сонымен қатар, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың санының артуы диагностика деңгейінің және ата-аналар мен педагогтардың хабардарлығын арттырумен байланысты. Бұл балаларға ерте араласу мүмкіндіктерін ашып, олардың мүмкіндіктерін толық аша алатын жеке білім беру бағыттарын әзірлеу жолдарын ұсынады.

Инклюзивті білім беру – бұл әрбір оқушыға оның жеке ерекшеліктері мен білім беру қажеттіліктеріне қарамастан, сапалы білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін жүйе. Бұл тәсіл әр баланың ерекше екенін мойындауға және мектепте барлық оқушылардың өз қабілеттерін толық ашуына жағдай жасауға бағытталған.

Инклюзивті білім беру аясында оқушылардың физикалық және когнитивті ерекшеліктері, сондай-ақ олардың әлеуметтік және эмоционалдық қажеттіліктері ескеріледі. Негізгі мақсат – тек академиялық даму ғана емес, сонымен қатар балаларда өзара әрекеттесу дағдыларын қалыптастыру, айырмашылықтарды құрметтеу және өз күштеріне сенімді болу.

Инклюзивті тәсілді жүзеге асыру үшін мектептер бейімделген білім беру бағдарламаларын енгізеді, оқытудың сараланған әдістерін пайдаланады және қажетті ресурстарға, мысалы, тьюторларға, арнайы оқу материалдарына және қолдау технологияларына қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Осылайша, инклюзия тек білім беру практикасы ғана емес, барлық оқушыларға тең мүмкіндіктер жасауға бағытталған

гуманистік педагогиканың негізі болып табылады. Инклюзивті ортада оқушы мен мұғалім арасындағы тиімді өзара әрекеттесу үшін тығыз ынтымақтастықты, өзара түсіністік пен қолдауды қалыптастыру қажет. Бұл процесте «индивидуализация» әдісінің маңызы ерекше, ол білім беру бағдарламасы бойынша білімдерді терең және саналы түрде меңгеруге жағдай жасайды.

Балалармен жұмыс істеу үшін аутистік спектр бұзылыстары (АСБ) бар балаларды оқыту кезінде әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады, олар оқу материалын бейімдеуге көмектеседі. Мұндай тәсілдерге мыналар жатады:

- Визуалды күшейту: Схемалар, диаграммалар, кестелер және иллюстрациялар қолдану арқылы ақпаратты жеңіл қабылдауға және құрылымдауға көмектесу.
- Ойын технологиялары: Оқу процесіне ойын элементтерін енгізу, бұл оқытуды қызықты әрі назар аударуға ықпал етеді.
- Әртүрлі деңгейдегі тапсырмалар: Оқушыларға олардың жеке мүмкіндіктері мен материалды меңгеру қарқынына сәйкес тапсырмаларды беру.
- Шығармашылық элементтер: Оқушыларды шығармашылық жобаларды орындауға тарту, мысалы, модельдер жасау, суреттер салу немесе зерттеу жұмыстарының шағын жобаларын орындау.
- Эвристикалық және іс-әрекеттік тәсілдер: Шешімдер табудағы дербестікке және білімдерді практикалық қолдануға баса назар аудару, бұл аналитикалық және когнитивті дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді.

Оқу ортасын толықтай индивидуализациялау және дәстүрлі сабақты бейімдеу үшін, бастапқы кезеңде ұйымдастырушылық және әдістемелік аспектілерге назар аудару қажет. Мұғалімдердің нақты қажеттіліктерін анықтау маңызды, олар мыналарды қамтуы мүмкін:

- Дифференциацияланған оқыту әдістері мен материалдары: Әр оқушының ерекше мүмкіндіктеріне сәйкес әдістемелерді дайындау.
- Жеке қолдау көрсету: Оқушылардың әрқайсысына қажетті көмек көрсету үшін, оларды жеке дамыту жоспары бойынша қолдау.
- Оқыту әдістерін бейімдеу: Оқушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, қолданылатын оқыту әдістерін өзгерту және әртүрлі құралдарды пайдалану.
- Бағалау және мониторинг: Әр оқушының даму деңгейін және оқу процесіндегі прогресін үнемі бақылау, кері байланыс беру.

Бұл тәсілдер аутистік спектр бұзылыстары бар балаларға тиімді оқу ортасын қалыптастыруға және олардың әлеуетін барынша дамытуға мүмкіндік береді.

Арнайы білім беруді қажет ететін балаларға оқу процесінің табысты болуындағы маңызды элементтердің бірі – жетістік жағдайларын жасау, бұл балаға өз күшіне сенімділікті арттыруға көмектеседі. Әсіресе қателіктерін түзетуге мүмкіндік беру өте маңызды, бұл ретте жайлы орта сақталуы керек және стресс болдырмау қажет.

Табысты тәсілдерге мынадай мысалдар келтіруге болады:

- Позитивті кері байланыс пайдалану: Баланың жеткен жетістіктерін, тіпті ең кішкентай жетістіктерін де оң сөздермен мақтап, оның күш-жігерін бағалаған жөн. Бұл балаларға өздерін маңызды сезінуге және оқуды әрі қарай жалғастыруға ынталандырады.
- Задандық күрделілігін кезең-кезеңімен арттыру: Алдымен балаларға қарапайым тапсырмаларды ұсыну қажет, оларды өздеріне сенімді түрде орындауға болады. Постепенно тапсырмаларды күрделендіре отырып, бала қателіктерден үйреніп, дамуына мүмкіндік алады.
- Жеке тапсырмалар мен көмек көрсету: Жеке немесе шағын топтарда жұмыс істеуге мүмкіндік беру балаларға материалды шоғырландыруға және мұғалімнен жеке көмек алуға мүмкіндік береді.
- Әртүрлі оқу технологияларын пайдалану: Визуалдық материалдар, интерактивті бағдарламалар, ойындар мен мультимедиялық ресурстар балаларға материалды жақсырақ түсінуге және меңгеруге көмектеседі.
- Қателіктер үшін қауіпсіз атмосфера жасау: Баланың қателіктерді оқу процесінің бір бөлігі ретінде қабылдауы өте маңызды, және оларды түзетуге болады. Мұндай көзқарас алаңдаушылықты азайтады және баланың өзіндік сенімділігін дамытады.
- Адаптацияланған материалдарды пайдалану: Арнайы білім беруді қажет ететін балаларға ірі шрифт, қарапайым иллюстрациялар, кестелер мен схемалар сияқты бейімделген оқу материалдарын беру өте маңызды, бұл ақпаратты жақсырақ түсінуге және меңгеруге көмектеседі.

Осы тәсілдер арнайы білім беруді қажет ететін балалардың өздерінің күшті жақтарын көрсетуге, қиындықтарды жеңуге және оқу процесінде жетістікке жетуге мүмкіндік беретін орта қалыптастырады.

Жеке білім беру – балаларды оқыту процесінде ерекше назар аударуды қажет ететін маңызды бағыттардың бірі болып табылады, әсіресе аутизм спектрі бұзылыстары (АСБ) бар оқушылар үшін. Оқу процесін тиімді бейімдеу үшін мұғалімдердің кәсіби дамуы мен барлық білім беру субъектілерінің желілік өзара әрекеттесуі қажет. Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу материалдарының қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін пән мұғалімдеріне сабақтардың мазмұнын, ұйымдастыру стратегияларын және қазіргі заманғы оқыту әдістерін қолдану маңызды.

АСБ бар оқушылардың оқу мен даму динамикасын бақылау жеке оқытуда басты рөл атқарады. Бұл оқушының үлгерімі, мінез-құлық реакцияларын бақылау және ықтимал қиындықтарды болжауды қамтиды. Ата-аналармен тиімді өзара әрекеттесу, оларды тәрбиелеу мен оқыту әдістері туралы ақпараттандыру оқу процесін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Оқу деңгейлері арасында сабақтастықты қамтамасыз ету де маңызды. Мысалы, бастауыш сыныптан орта мектепке ауысу кезінде бастауыш сынып мұғалімдері мен сынып жетекшілері, пән мұғалімдері және психолого-педагогикалық қолдау мамандары өзара ақпарат алмасып, баланың оқу ерекшеліктері мен мүдделері туралы бөлісуі керек. Бұл ақпаратты ұйымдастырылған кездесулерде немесе анкета арқылы жүзеге асыруға болады.

АСБ бар оқушыларға бейімделген сабақтарды ұйымдастыруда педагогтарға көмек көрсету үшін әдістемелік және көрнекі материалдар әзірлеу қажет. Бұл сабақ жоспарлары мен технологиялық карталар болуы мүмкін, онда оқушылардың мінез-құлық реакцияларына байланысты материалды ұсынудың түрлі нұсқалары қарастырылады. Сонымен қатар, жеке немесе топтық сабақ кестесін пайдалану балаларға өздерінің іс-әрекетін жоспарлауға және сыныптастарымен қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Осылайша, оқытуды дараландыру үшін жағдай жасау кешенді тәсілді талап етеді, оған мұғалімдердің кәсіби дамуы, желілік өзара әрекеттесу, оқушылардың динамикасын бақылау және оқу ортасын бейімдеу кіреді. Бұл шаралар аутизм спектрі бұзылыстары (АСБ) бар балалардың білім беру процесіне толықтай интеграциялануын қамтамасыз етіп, олардың табысты дамуы мен әлеуметтенуіне мүмкіндік береді.

**ГККП «Узынагашский межшкольный учебно-производственный комбинат»
ГУ «Отдела образования по Жамбылскому району Управления образования Алматинской области»
Мастер по вождению
Бисенбаев Ергали Адылханович**

НАЧАЛО ДВИЖЕНИЯ И ОСТАНОВКА АВТОМОБИЛЯ В ЗАДАННОМ МЕСТЕ

Цели урока: Обеспечить применение теоретических знаний о правилах начала движения и остановки автомобиля, сформировать умения и навыки пользования органами управления при начале движения и остановки автомобиля. Воспитать чувство ответственности за безопасность других участников дорожного движения, пассажиров и бережное отношение к автомобилю.

Тип урока: комбинированный

Метод проведения урока: - словесный, наглядный, практический.

Оборудование: - учебный автомобиль, стойки разметочные.

Место проведения: - Закрытая площадка автошколы

Время: 1 ч.

Ход урока

1. Организационный момент -1 минута

- представление учащихся,
- заполнение книжки учета вождения,
- форма одежды, готовность к уроку.

2. Вводный инструктаж. -25 минут

1. Сообщить тему и цель занятия.
2. Провести инструктаж по технике безопасности при запуске двигателя автомобиля и движении автомобиля, актуализировать знания ПДД.
3. Показать приемы плавного начала движения автомобиля с места, приемы остановки автомобиля в заданном месте с работающим двигателем.
4. Проверить степень усвоения материала путем опроса обучаемого и отработкой навыка на заглушенном автомобиле, исправить допущенные ошибки.

3. Текущий инструктаж – 30 минут

Самостоятельная работа обучающегося по алгоритму на заведенном автомобиле:

Начало движения:

- включить указатель поворота;
- нажать на педаль сцепления и включить первую передачу;
- убедиться в отсутствии помех для движения;
- отпустить стояночный тормоз;
- увеличить нажатие на педаль газа, плавно отпустить педаль сцепления с задержкой в точке схватывания;
- начав движение, выключить указатель поворота.

Движение по прямой:

- движение по прямой 30 — 50 м до контрольной стойки.

Остановка в контрольной точке:

- включить правый указатель поворота;
- плавно, до упора, выжать педаль сцепления;
- плавно притормозить и остановить автомобиль возле контрольной стойки;
- поднять до упора рычаг стояночного тормоза
- поставить рычаг переключения передач в нейтральное положение;
- отпустить педаль тормоза;
- выключить указатель поворота.

Мастер наблюдает за работой учащегося, исправляет ошибки.

Ошибками считать: нарушение правил пуска двигателя, неплавное начало движения, остановка автомобиля не в заданном месте; нарушение техники вождения автомобиля.

4. Заключительный инструктаж – 4 минуты

- Сообщаем о достижении целей этого занятия;
- Указываем на ошибки, их причины и последствия этих ошибок;
- Оцениваем работу учащегося и заполняем книжку учета вождения;
- Сообщаем следующую тему занятия, просим актуализировать знания, которые были получены при изучении теоретического курса по основам безопасного управления транспортными средствами категории «В».

**ГККП «Узынагашский межшкольный учебно-производственный комбинат»
ГУ «Отдела образования по Жамбылскому району Управления образования Алматинской области»
Техническое обслуживание автомобиля
Чашабаев Ардак Турсумбекович**

«ТЕХНИЧЕСКОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ДВИГАТЕЛЯ»

Тип урока: Урок обобщения и систематизации знаний

Цели:

А) обучающая: обобщение, систематизация, закрепление знаний по теме «Техническое обслуживание двигателя», углубленное раскрытие узловых вопросов темы;

Б) развивающая: развитие творческого и логического мышления, умения применять знания в практической деятельности и аргументировано отстаивать свое мнение;

В) воспитательная: воспитание чувства ответственности за результаты коллективного труда, взаимоподдержку.

Г) методическая: раскрытие активных форм и методов обучения в структуре комбинированного урока

Меж предметные связи:

Физика. Тема: «Двигатели внутреннего сгорания».

Материаловедение: Тема «Металлы и сплавы»

Используемые образовательные технологии: профессиональная ориентация, сбережение здоровья, проектное обучение, ИКТ.

Материально-техническое оснащение:

- компьютер;
- электронная презентация;
- карточки-задания;
- плакаты;
- план урока;
- видеоролики по теме «Устройство автомобиля», «Компьютерная диагностика автомобиля»

Ход урока:

1. Организационный момент

Проверка готовности учащихся к уроку.

1. Мотивация обучения. Цель и задачи урока

Задачей слесаря по ремонту автомобиля является не только ремонт автомобиля после поломки. Гораздо важнее не допустить поломки. Сегодня мы подводим итоги изучения темы: «Техническое обслуживание механизмов двигателя». Вы расскажете о том, что узнали по этой теме. При подготовке к уроку вы разбили на группы, и каждая группа представит свой раздел темы. На основе своих знаний вы попытаетесь решить практические задачи.

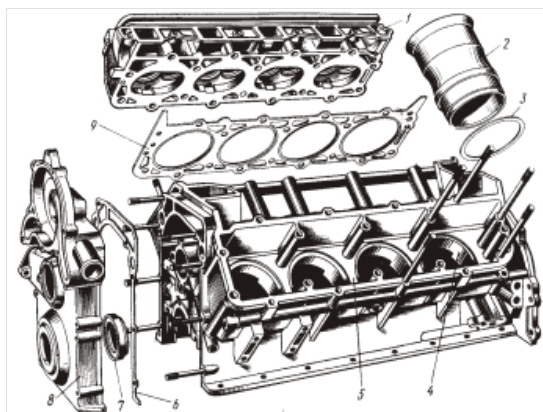
В конце урока мы узнаем о новых направлениях в диагностике механизмов и деталей двигателя.

Запишите, пожалуйста, номер урока и его тему: «Техническое обслуживание механизмов двигателя».

1. Актуализация и обобщение знаний

Проверка домашнего задания (с демонстрацией электронной презентации):

Группа 1. Устройство механизмов двигателя

Головка и блок цилиндров V-образного восьмицилиндрового двигателя

1 – головка правого ряда цилиндров, 2 – гильза цилиндра, 3 – прокладка гильзы, 4 – направляющий палец для гильзы, 5 – блок цилиндров, 6 – прокладка крышки распределительных шестерен, 7 – сальник переднего конца коленчатого вала, 8 – крышка распределительных шестерен, 9 – прокладка головки цилиндров

1.Общее устройство и принцип работы двигателя

Двигатель внутреннего сгорания – преобразует энергию расширяющихся газов в механическую работу.

Рабочий цикл 4-х тактного карбюраторного двигателя происходит за 2 оборота коленчатого вала:

1 такт: впуск горючей смеси: впускной клапан открыт, поршень идет вниз

2 такт: сжатие рабочей смеси: поршень идет вверх, клапана закрыты

3 такт: рабочий ход – газы давят на поршень, и он проворачивает коленчатый вал, клапана закрыты

4 такт: выпуск отработавших газов: выпускной клапан открыт, поршень идет вверх

2. Назначение и детали кривошипно-шатунного механизма

(КШМ)

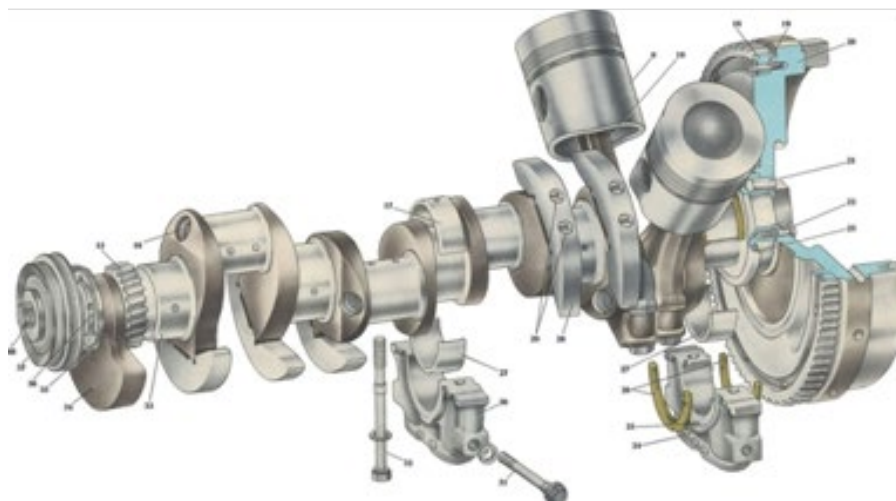
Назначение КШМ: преобразует прямолинейное возвратно-поступательное движение поршня во вращательное движение Кв.

Основные детали:

неподвижные: блок цилиндров, головка блока, крышка блока распределительных колес, поддон

подвижные: поршень с кольцами и поршневым пальцем, шатун, коленчатый вал, маховик.

Подшипники калевала – сталеалюминевые вкладыши

3.Назначение и виды ГРМ. Привод.

Назначение ГРМ: служит для открытия и закрытия клапанов, обеспечивая: впуск горючей смеси, выпуск отработавших газов и надежную изоляцию камеры сгорания на 2 и 3 тактах.

Клапана заставляются открыться в нужный момент кулачком распределительного вала, который получает вращение от калевала через шестерни. На шестерне распредвала зубьев в 2 раза меньше, поэтому распредвал за рабочий цикл делает один оборот. При сборке шестерни собираются по специальным меткам.

Шестерни распредвала - втулки из антифрикционного сплава

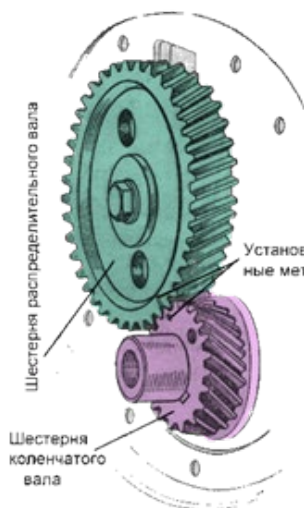
В зависимости от расположения распредвала механизмы газораспределения могут быть:

с нижним расположением распредвала – в блоке цилиндров

и с верхним расположением распредвала – в головке блока

4. ГРМ с нижним расположением распредвала

Основные детали механизма газораспределения с нижним расположением распредвала: распределительный вал, зубчатые колеса Рв и Кв, толкатель, штанги, коромысло, ось коромысел, клапана, направляющие клапанов.

5. ГРМ с верхним расположением распредвала. Тепловой зазор

Применение полученных знаний (работа в малых группах)

Постановка проблемных вопросов (ПРИЛОЖЕНИЕ 1):

Задача – ситуация 1:

Клиент обратился на СТО с жалобой на повышенный расход смазочного материала и большую дымность выпуска отработавших газов двигателя. Является ли это следствием неправильной работы механизмов двигателя? Если да, то назовите причину и методы устранения неисправностей?

Ответ: Причины:

- износ и поломка поршневых колец, потеря ими упругости
- износ канавок под поршневые кольца
- износ и повреждение гильз цилиндров
- подсос смазочного материала через зазоры между стержнями клапанов и направленными втулками
- нарушение уплотнений Кв

Задача-ситуация 2:

Клиент обратился на СТО с жалобой на стуки в двигателе. Является ли это следствием неправильной работы механизмов двигателя? Назовите причины и методы устранения неисправностей?

Ответ: Причины:

- поломка клапанных пружин и заедание клапанов
- задиры поверхностей гильз и поршней
- увеличенные зазоры между стержнями клапанов и носками коромысел
- износ поршневых пальцев, отверстий для них в бобышках поршней и во втулках верхних головок шатунов
- износ шатунных и коренных подшипников

Задача-ситуация 3:

Клиент при проведении ежедневного обслуживания обнаружил появление пузырьков воздуха в горловине радиатора. В чем причина? Назовите методы устранения неисправности?

Ответ: Причина:

- износ колец, потеря ими упругости, их закоксованность или поломка, износ головки и блока цилиндров или стенок поршневых канавок, потеря герметичности клапанов или прокладки головки цилиндров

Задача-ситуация 4.

Клиент обратился на СТО с жалобой на падение мощности двигателя. Является ли это следствием неправильной работы механизмов двигателя? Если да, то назовите причину и методы устранения неисправностей?

Ответ: Причины:

- падение компрессии в результате износа цилиндропоршневой группы (износ колец, канавок, цилиндров)
- неправильная регулировка ГРМ
- накопление нагара в камере сгорания

Презентации групп: Причины неисправностей и их устранение.

5. Подведение итогов урока

Комментирование работы учащихся, выставление оценок.

6. Домашнее задание: подготовиться к контрольной работе.

**Атырау облысы, Мақат ауданы
Муса Баймұханов атындағы орта мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі
Қапақова Толқын**

ЖОЛДА ЖҮРУ ЕРЕЖЕЛЕРІ

Мектеп:	Атырау облысы, Мақат ауданы, Муса Баймұханов атындағы орта мектеп	
Мұғалімнің аты-жөні:	Қапақова Толқын	
Сынып:	3 «Г»	
Күні:		
Сабақтың тақырыбы	Жолда жүру ережелері	
Сабақтың мақсаты	Балалардың көшеде, жолда жүру қауіпсіздік ережелері туралы алған білімдерін пысықтау, өмірлік қауіпсіздік ережелеріне үйретуді жалғастыру. Танымдық белсенділігін, жол белгілерін білу мен олардың атқаратын қызметін, қоғамдық және көліктердегі тәртіп сақтау заңдылықтары туралы түсініктерін, ойын арқылы ойлау қабілетін, тіл байлықтарын дамыту. Шығармашылық қабілеттерін арттыру.	
Құндылықтарға баулу	Жолда жүру ережелерін орындауға, дамытушы ойындар арқылы ұйымшылыққа тәрбиелеу.	
Сабақтың жоспарланған кезеңі	Сабақтағы жоспарланған жаттығу түрлері	Ресурстар
Сабақтың басы	Ұйымдастыру бөлімі. Сәлемдесу. Шаттық шеңбері: Алтын сәуле арайлы. Даламызға тарайды. Қуанышпен шат күліп, Қарсы алайық арайды. Қайырлы күн, қонақтар!	Слайд
Сабақтың ортасы	-Балалар, бүгін біздің сабақта Мақат ауданының полиция бөлімінің полиция майоры Исаков Бағлан Ысмайылханұлы мен Жексенбайқызы Айдана қонақта. -Көліктер қайда жүреді? - Жолда. -Көшедегі жолдар қандай болады екен? -Ұзын, қысқа, тар-кең -Көшеде келе жатқан адамдарды кімдер дейді? -Жаяу жүргіншілер. Бейнематериалға назар аударайық: https://www.youtube.com/watch?v=sqDo992YQu4 https://www.youtube.com/watch?v=eewvn7qEI3A «Сақта жолдың тәртібін» Көшеге шыққаннан кейін, айналамызға абайлап, қарап жүрмесек болмайды. Себебі жолда жүру тәртібін қатаң сақтаған адам өз өмірінің қауіпсіздігін де қамтамасыз ете алады. -Үлкен жолда доп ойнауға, велосипедпен көшеде жүруге болмайды. -Келе жатқан көліктің алдынан өтуге бола ма?	бағдаршам, жол белгілері, жол қауіпсіздігі туралы суреттер, слайд арқылы суреттер көрсету, жол макеті

Сергіту сәті:

-Жол жүру ережесіне байланысты сыныптастарыңның жаттаған өлеңдеріне назар аударайық:

- 1.Ераман
- 2.Алтын
- 3.Эсманур
- 4.Гаухар
- 5.Нияз
- 6.Нұрмаш

Көрініс: «Жол жүру ережесін сақта!»

Бағдаршам: Б.Алихан

Менің атым бағдаршам,
Мекен жайым тұрақты.
Жаксы білем міндетімді,
Мүдірмеймін ешқашан.

-Балалар, бағдаршам біздің өмірімізді қауіптен сақтандыратын көмекшіміз.

Жаяу жүргінші: Райана

Жолда жүрсең сақ бол, асықпа,
Бағдаршамды кара, түсін анықта.
Рұқсат еткен жерден өт, белгіге кара,
Қауіпсіздік – бәрінен де қымбат!

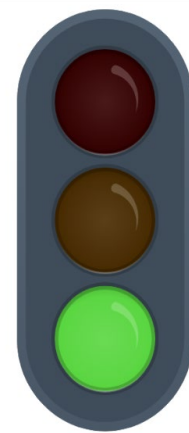
Жол реттеуші: Санжар

Қызыл түс — тоқта, көліктер тұр,
Сары түс — дайын бол, асықпа бекер.
Жасыл түс — жол ашық, жүре бер,
Мен бақылап тұрмын, тәртіпті сақта, сен!

Ойын: «Сақ бол!»

Қызыл көзін жағады. (қозғалмай тұру)
Сары көзін жағады. (қол шапалақтау)
Жасыл көзін жағады. (бір орында тұрып жүру).

Топтық жұмыс: Пазл құрастыру

Интербелсенді тақта

Сабақтың соңы
Рефлексия

«Сұрақ-жауап» ойыны.

«Wordwall» платформасы арқылы

- Бағдаршамның неше түсі бар?
- Үш: қызыл, сары, жасыл.
- Қай түс жанғанда көліктер жүреді?
- жасыл
- Көлік күтетін жерді қалай атайды?
- Аялдама
- Көшеде жаяу жүрген адамдарды кімдер дейді?
- Жаяу жүргіншілер
- Бағдаршамның «қызыл» көзі не дейді? «Тоқта!» - дейді.
- Жаяу адамдардың өтетін жолындағы сызықты не дейді?
- Ақ жолақ немесе зебра жол.
- Бағдаршам жоқ көшеден қалай өтеміз?
- Көшенің ортасына келгенде оң жаққа қарайды.
- Жарайсыңдар, балалар!

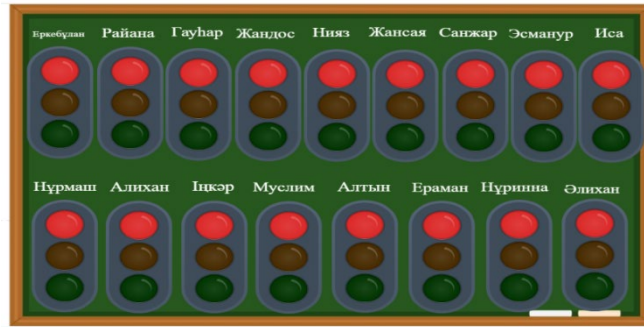
Интербелсенді тақта

<https://wordwall.net/ru/resource/8609376/7/%d0%b6%d0%be%d0%bb%d0%b4%d0%b0-%d0%b6%d2%af%d1%80%d1%83-%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%b6%d0%b5%d1%81%d1%96>

Кері байланыс

Енді сендерге жұмбақ жасырғым келіп тұр:
Үш көзі бар қаз – қатар.
Кезек – кезек ашады.
Үшеуінен байқасам
Үш түрлі нұр шашады. **Бағдаршам**
Тамаша! Дұрыс таптындар!
Ендеше бағдаршам әдісі арқылы бүгінгі сабаққа кері байланыс жасаймыз.

-Ендігі сөз кезегін қонақтарға береміз.

<https://teacher.gynzy.com/en/board/aafa3d13-e611-40ab-8885-df60b789b779>

Өскемен қаласы
Asyl bala балабақшасы
Тәрбиеші, педагог-модератор
Жумагулова Назым Когеновна

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ МЕКЕМЕ МЕН ОТБАСЫНЫҢ СЕРІКТЕСТІГІ: БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында балалардың адамгершілік, еңбек, ақыл-ой, дене, көркемдік және эстетикалық дамуының тиімділігін арттыру мақсатында әртүрлі әлеуметтік мекемелермен ынтымақтастықта айтарлықтай тәжірибе жинақталған. Балабақша тәрбиешілері балалармен жұмыстың мазмұны мен формаларын үнемі жетілдіріп отырады, мектепке дейінгі ұйымда балаға тәрбиелік ықпал етудің органикалық үйлесіміне қол жеткізуге, жеке тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз етуге ұмтылуда.

Мәселенің өзектілігі – балабақшаның алғашқы әлеуметтік институт, ата-анамен қарым-қатынас жасайтын, олардың педагогикалық білімін бастайтын алғашқы білім беру мекемесі екендігінде.

Адамның дамуына көптеген биологиялық және әлеуметтік факторлар әсер етеді. Тұлғаның қалыптасуына әсер ететін негізгі әлеуметтік фактор – отбасы, дәстүрлі түрде отбасы – тәрбиенің негізгі институты. Адамның отбасында алғанының бәрі оның кейінгі өмірінде сақталады. Отбасының маңыздылығы адамның өмірінің елеулі бөлігінде онда болуымен, тұлғаның негізі отбасында қаланады. Анасымен, әкесімен, ағаларымен, әпкелерімен, ата-әжелерімен және басқа туыстарымен тығыз қарым-қатынас жасау барысында бала өмірінің алғашқы күндерінен бастап тұлғалық құрылым қалыптаса бастайды. Отбасының құрамына, жанұя мүшелерінің арасындағы қарым-қатынасқа және жалпы айналасындағы адамдарға деген көзқарасына қарай, адам дүниеге оң немесе теріс қарайды, өз көзқарасын, басқалармен қарым-қатынасын қалыптастырады. Отбасындағы қарым-қатынастар адамның болашақта мансабын қалай құратынына, қай жолмен жүретініне де әсер етеді. Отбасы тәрбие мен білім берудің оң және теріс факторы ретінде әрекет ете алады.

Қоғамдық және отбасылық тәрбиенің өзара әрекеттесу идеясы шетелде және елімізде өзінің дамуында ұзақ жолдан өтті. Оқу-тәрбие процесіндегі өзара әрекеттестік – әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық байланыстардың бірлігіндегі өзара тәуелді байланыстар жүйесі, мұнда әлеуметтік жағы педагогикалық өзара әрекеттің нәтижесін алдын ала анықтайды, психологиялық жағы оны жүзеге асыру механизмін қамтамасыз етеді, ал педагогикалық жағы оның шеңберінде педагогикалық өзара әрекетті ұйымдастыру процесінің өзі қажетті және мүмкін болатын ортаны жасайды.

Мектеп жасына дейінгі баланың тұлғасын дамыту ортасы ретінде отбасын тарта отырып, мектепке дейінгі ұйымда білім беру кеңістігін құру Қазақстандағы мектепке дейінгі білім беру жүйесін дамытудың перспективті бағыттарының бірі болып табылады.

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде жаңарып жатқан қоғамда баланы тәрбиелеудің тактикалық, жақын міндеттерін шешуді қамтамасыз ететін педагогтардың ата-аналармен қолдаушы өзара әрекеттесуі де, балабақша мен отбасы арасындағы қажетті терең байланыстарды қамтамасыз ете отырып, қоғамдық тәрбие жағдайында баланың невротизация деңгейін төмендетуге мүмкіндік беретін сындарлы өзара әрекеттесу де бар.

Отбасымен қарым-қатынасты дамытудың негізгі шарты «мұғалім-бала-ата-ана» жүйесіндегі қарым-қатынас болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру ұйымының мамандарынан психологиялық-педагогикалық технологияларды білу талап етіледі.

Ата-аналарды психологиялық-педагогикалық тәрбиелеу екі бағытта жүзеге асырылады:

- ақпараттық білім беру: жанұядағы тәрбие үрдісінің әдістері арқылы балалардың жас ерекшеліктерімен таныстыру; отбасындағы рекреациялық іс-әрекет түрлері.

- ата-аналардың практикалық дағдылар мен қабілеттерді меңгеруі бойынша тәрбиелік білім беру: балалардың іс-әрекетін басқару; балалардың сөйлеуін дамыту; балалардың физикалық және психикалық жағдайын нығайту; балалардың білуге құштарлығын дамыту; балалардың шығармашылық қиялын, оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыру; жалпы адамзаттық құндылықтармен таныстыру; баланың мектептегі оқуға психологиялық дайындығын қамтамасыз ету.

Көптеген жас отбасылар мәдени-тарихи отбасылық дәстүрлерді ұстанбайды, сондықтан баланың мәдени дамуы нашарлайды. Барлық отбасы мүшелерінің мүдделерін біріктіре отырып, бос уақытын ұйымдастыру бүгінгі күнде әр отбасының қолынан келе бермейді. Мектепке дейінгі ұйымның жұмысына ата-ананың қатысуы барлығына тиімді. Балалар туыстарына мақтанышпен және құрметпен қарай бастайды. Ата-аналар педагогтармен өзара әрекеттесу және балабақша өміріне қатысу арқылы өз баласымен де, педагогикалық ұжыммен де ынтымақтастық тәжірибесіне ие болады. Бірлескен қарым-қатынас процесінде мұғалімдер отбасындағы ата-ана мен бала қарым-қатынасы туралы баға жетпес ақпарат алады, бұл көптеген балалардың мәселелерінің себебі болып табылады.

Ата-аналардың өз балаларының өміріне қатысуы оларға балалар әлемін ересектер әлемінен ажыратуға, оны өзіне теңестіру және оны басқа балалармен салыстыруға болмайтынын түсінуге, баланың күшті және әлсіз жақтарын көріп, тәрбие мәселелерін шешуде ескеруге, баланың іс-әрекетіне шынайы қызығушылық танытуға және эмоционалды қолдауға дайын болуға, біржақты әсер ету арқылы ештеңе жасауға болмайтынын түсінуге көмектеседі. Баламен сенімді қарым-қатынас орнату, оның істеріне шын жүректен қатысу, оның қуанышы мен қайғысын бөлісу маңызды.

Балабақшалардың тәжірибесі көрсеткендей, педагогтар әрқашан нақты міндеттер қойып, отбасымен жұмыстың мазмұны мен әдістерін өздеріне сәйкес таңдай алмайды, себебі ата-аналардың педагогикалық білімінің мазмұны жеткілікті дәрежеде сараланбаған. Ынтымақтастық әдістерін таңдауда тәрбиешілер нақты отбасылардың мүмкіндіктері мен өмір сүру жағдайларын ескермейді, көбінесе отбасымен жұмыстың ұжымдық түрлерін ғана пайдаланады. Оның себептері отбасы тәрбиесінің ерекшеліктерін жеткіліксіз білу, ата-аналардың педагогикалық мәдениетінің деңгейін, бала тәрбиесінің ерекшеліктерін талдай алмау және соған сәйкес олардың іс-әрекетін ата-ана мен балаға қатысты жобалай алмау болып табылады. Көптеген мұғалімдердің коммуникативті дағдылары жеткіліксіз дамыған.

Заманауи зерттеулерді талдау балабақша мен отбасының өзара әрекеттесу жұмысын келесі жолмен құруға болатындығын көрсетеді:

- оқушының жанұясын және отбасындағы бала тәрбиесінің шарттарын зерттеу;
- ата-аналармен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдері;
- ата-аналарды педагогикалық тәрбиелеудің әдістері мен формалары;
- ата-аналардың белсенділігін арттыру;
- мұғалімдерге отбасының әртүрлі санаттарымен жұмыс істеу бойынша ұсыныстар.

Тәрбиеленушінің жанұясын зерттеу мұғалімнің оны жақынырақ тануына, отбасының тұрмыс-тіршілігін, салт-дәстүрін, рухани құндылықтарын, тәрбиелік мүмкіндіктерін, баланың ата-анасымен қарым-қатынасын түсінуге мүмкіндік береді. Бірақ отбасын зерттеу – мұғалімнен отбасының барлық мүшелеріне құрмет көрсетуді, шынайылықты, бала тәрбиесіне көмектесуге ұмтылуды талап ететін мәселе екенін есте ұстаған жөн. Отбасын зерттеу әдістері отбасын сипаттайтын мәліметтерді жинақтайтын, бейімдейтін, жалпылайтын, бала тәрбиесіндегі көптеген қатынастар мен заңдылықтарды ашатын құралдар саналады.

Ата-аналарға әртүрлі мәселелік жағдаяттар ұсынылады, оларды шешу бала тәрбиелеудің педагогикалық негіздерін, олардың психологиясын білуді талап етеді, сонымен қатар олар тек балалармен бірге шешілетін жағдайларды ұсынады. Мұндай сабақтар ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынасты жақсы білуге, тәрбиедегі кемшіліктерге назар аударуға, ықпал етудің қосымша түзету шараларын қабылдауға, ата-аналардың іс-әрекетін дұрыс бағытқа бағыттауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық ұжым мектепке дейінгі білім беру ұйымы мен отбасының өзара әрекеттесу сапасын үнемі бағалау қажеттілігін түсінуге керек.

Жұмыс формалары өте алуан түрлі болуы мүмкін, олар балабақшаның мүмкіндіктеріне, ұжымның шығармашылық әлеуетіне байланысты. Мұғалімдердің отбасымен өзара әрекеттесу мәселесіне

қатынасын зерттеу тестілеу, сауалнамалар, сауалнамалар көмегімен мүмкін болады. Алынған нәтижелерді талдау балабақшаның одан әрі жұмысы үшін маңызды қорытындылар жасауға көмектеседі.

Жұмыс тақырыптары мен формалары келесідей болуы мүмкін:

- Шығармашылық жұмыстар: «Қазіргі отбасы – ол қандай?», «Мұғалім жұмысындағы бақылаудың рөлі. Бақылау түрлері».

- Педагогикалық кеңестердің тақырыптары: «Балабақшадағы балалар мен педагогтардың денсаулығын сақтау», «Балалардың сөйлеуін дамыту». «Мұғалімнің жеке қасиеттерінің педагогтар мен тәрбиеленушілердің отбасы арасындағы оң қарым-қатынасқа әсері», «Баланың психикалық денсаулығын нығайтудағы отбасы мен мектепке дейінгі білім беру мекемесінің өзара әрекеттесуі», «Баланың денсаулығы туралы құндылық идеяларын қалыптастыру, оны нығайту және сақтау қажеттілігі», «Баламен қарым-қатынас жасауда оның денсаулығы мен қауіпсіздігіне табиғаттың әсері».

- Консультациялар: «Балаларды тәрбиелеудегі әдістемелік нұсқаулар. Олардың психологиялық мәні», «Отбасында дамуында бұзылыстары бар баланы тәрбиелеу», «Балаға қорқыныштан арылуға және өзіне деген сенімділікке қалай көмектесуге болады?», «Балабақша мен отбасының өзара әрекеттестігі тақырыбына ата-аналар сауалнамасын дайындау және өткізу. Мақсаттары мен міндеттері», «Тәрбиешінің күнделікті жұмысындағы отбасы диагностикасының әдістемесі», «Отбасы бала көзімен».

- «Ата-аналар мен педагогикалық ұжым: өзара әрекеттесу әдістемесі» дөңгелек үстелі.

- Мәселелік семинарлар: «Отбасы жүйе ретінде. Отбасының эмоционалдық салауаттылығы», «Баланың отбасындағы, мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі және қоғамдағы орны».

- Семинар-тренингтер: «Отбасындағы толеранттылыққа тәрбиелеу», «Отбасымен өзара әрекеттесудегі тәрбиешінің ұстанымы. Педагогикалық тиімділік негіздері».

- «Отбасы тәрбиесі – балалардың мінез-құлық бұзылыстарының себептері» дәрістер.

Өкінішке орай, ата-аналардың аз бөлігі ғана бұл жағдайды өзгерту үшін бірлескен күш-жігердің құндылығын түсінеді, конструктивті түрде өзара әрекеттесу, монологтан диалогқа көшу, мәселелерді естуді үйрену және оларды шешуде бір-біріне қолдау көрсету қажет.

Педагогтар тарапынан отбасымен өзара әрекеттесу кезінде туындауы мүмкін: қарсылық, сенімсіздік, қалаусыздық, үйлестірудің болмауы, мектепке дейінгі білім беру ұйымындағы мамандардың бытыраңқылығы. Бұл қиындықтарды бірте-бірте беделге ие болу, отбасымен жұмысқа қатысу ынтасын арттыру, ортақ мүдделерді табу және процеске жеке қатысу арқылы жеңуге болады. Пайда болған қиындықтарды жеңу - ұзақ мерзімді жұмыс, оның нәтижесі бірден байқалмайды.

Отбасында, сондай-ақ мектепке дейінгі білім беру ұйымында тұлға тек баланың ғана емес, сонымен бірге оның ата-анасы мен мұғалімдерінің де тұлғасы болып қалыптасады. Бала тәрбиесі ересек адамның жеке басын байытады, оның әлеуметтік тәжірибесін арттырады. Әрбір адамның өмірінде ата-ана үлкен және жауапты рөл атқарады, олар балаға жаңа мінез-құлық үлгілерін береді, олардың көмегімен ол айналасындағы әлемді біледі, ол өзінің барлық іс-әрекетінде оларға еліктейді. Бұл тенденция баланың ата-анасымен, ұстаздарымен жағымды эмоционалдық байланысы және оның анасы мен әкесі, сондай-ақ сүйікті ұстазы сияқты болуға ұмтылуының арқасында күшейе түседі. Ата-аналар осы заңдылықты сезініп, баланың жеке басының қалыптасуы көбіне соларға байланысты екенін түсінгенде, олардың барлық іс-әрекеті, жалпы мінез-құлық баланың бойында сол қасиеттердің қалыптасуына және адами құндылықтарды түсінуге ықпал ететіндей әрекет етеді. Дамудың барлық кезеңдері адамның жаңа әлеуметтік жағдайларға бейімделуін талап етеді, жеке тұлғаның жаңа тәжірибемен байытылуына, әлеуметтік жағынан жетілуіне көмектеседі.

Осылайша, балабақша мен отбасының біртұтас білім беру кеңістігіндегі өзара әрекеттесуі жалпы мектепке дейінгі білім беру ұйымы қызметінің ең маңызды бағыты болып табылады.

Орал қаласы
Батыс Қазақстан облыстық дарынды балаларға арналған мамандандырылған
ақпараттық технологиялар мектеп-лицей-интернаты
Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары
Ихсанова Бибигүл Жанашовна

ЖАС СЫНЫП ЖЕТЕКШІГЕ АТА-АНАЛАРМЕН ТИІМДІ ЖҰМЫСТЫ ЖӘНЕ ЖИНАЛЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУҒА ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ

Жас сынып жетекшісі үшін ата-аналармен тиімді жұмыс ұйымдастыру өте маңызды. Бұл жұмыс балалардың дамуына және сыныптың жалпы ахуалын жақсартуға ықпал етеді. Ата-аналармен жұмысқа қатысты әдістемелік көмек ретінде төмендегідей ұсыныстарды ұсынамын.

1. Ата-аналармен байланыс орнатудың негізі

- Ашықтық: Ата-аналармен ашық әрі сенімді қарым-қатынас орнату маңызды. Бұл балалардың дамуында да үлкен рөл атқарады. Олар сынып жетекшісінен кез келген уақытта көмек ала алатынын сезінуі керек.
- Қамқорлық: Әр ата-ана өзінің баласының дамуына алаңдайтынын түсіну керек. Оларға тек балалар туралы емес, сонымен қатар балалардың жалпы жағдайы мен жағдайы туралы ақпарат беру маңызды.

2. Ата-аналармен алғашқы кездесуді ұйымдастыру

Алғашқы кездесулерде сіздің ата-аналармен қарым-қатынасыңыздың негізі қаланады. Бұл жиналыста сіз:

- Өзіңізді таныстыру: Өз қызметіңізбен таныстырып, сыныптың жалпы жұмыс жоспарын көрсету.
- Оқу бағдарламасы мен жоспарларды түсіндіру: Балалардың оқу бағдарламасы, бағалау критерийлері, сабақтардағы негізгі бағыттар туралы ақпарат беру.
- Құқықтар мен міндеттер: Оқушылар мен ата-аналардың құқықтары мен міндеттерін анықтау.

3. Ата-аналармен тиімді коммуникация құру

- Жеке байланыс: Әр ата-анамен жеке сөйлесіп, оның баласы туралы толық ақпарат жинаңыз. Егер ата-ана баласының белгілі бір мәселелеріне алаңдайтын болса, оларды тыңдап, қолдау көрсету маңызды.
- Құралдар мен әдістер: Ата-аналармен байланыс үшін түрлі құралдарды пайдаланыңыз: WhatsApp топтары, электронды пошта, телефон қоңыраулары. Әр ата-ананың өзіне ыңғайлы әдісін қолдану маңызды.
- Кері байланыс: Ата-аналармен жиі кері байланыс жасаңыз. Бұл оларды өз балаларын бақылап, сыныптың жағдайын түсінуге мүмкіндік береді.

4. Ата-аналармен жоспарлы жиналыстар өткізу

Ата-аналар жиналыстарын ұйымдастыру кезінде:

- Жиналыстың мақсатын айқындау: Әр жиналыстың мақсаты болуы керек. Мысалы, оқу жетістіктері, тәртіп мәселелері, мектептің іс-шаралары туралы ақпарат беру.
- Ата-аналарды тарту: Ата-аналардың пікірін тыңдауға мүмкіндік беріңіз, олар өз ойларын айтуға және сұрақтар қоюға шақырылуы тиіс.
- Жиналыс жоспары:
 1. Сынып жағдайы мен оқушылардың жетістіктері туралы қысқаша ақпарат.
 2. Мектептің жаңа бағдарламалары мен әдістемелік жаңалықтары.
 3. Мәселелер мен ұсыныстарды талқылау.

4. Ата-аналардың сұрақтары мен пікірлері.

5. Ата-аналармен бірлескен іс-шараларды ұйымдастыру

- Мектептік іс-шаралар: Ата-аналарды мектептік іс-шараларға қатысуға шақырыңыз (мерекелер, спорттық жарыстар, шығармашылық кештер).

- Өлеуметтік жауапкершілік: Ата-аналар мен оқушылардың қоғамдық жұмыстарға қатысуын ұйымдастырыңыз. Мысалы, қайырымдылық акцияларына немесе мектеп ауласын тазалау жұмыстарына қатысу.

6. Балалардың жеке дамуы мен тәрбиесі туралы хабардар ету

- Оқушылардың жеке жетістіктері мен қиындықтары: Оқушының академиялық және жеке дамуы бойынша ата-аналарға үнемі ақпарат беріп тұрыңыз. Бұл оның мектепке деген қатынасын жақсартуға көмектеседі.

- Тәртіп мәселелері: Егер оқушының тәртібімен байланысты мәселелер туындаса, ата-аналармен ерте кезеңде хабарласыңыз. Бұл мәселелерді бірге шешуге мүмкіндік береді.

7. Ата-аналарға бағыт-бағдар беру және кеңес беру

Ата-аналарға балаларының білім алуына және тәрбиесіне көмек көрсету үшін кеңестер мен нұсқаулар ұсыну пайдалы. Мысалы:

- Оқу әдістері мен дағдыларын дамыту үшін ата-аналарға үй тапсырмаларын дұрыс ұйымдастыру, балаларға уақыт бөлу, олармен тиімді әңгімелесу жолдарын көрсету.

- Психологиялық кеңестер: баланың эмоционалдық жағдайы мен стресстің әсері туралы ақпарат беру.

8. Ата-аналармен ұзақ мерзімді қатынасты нығайту

- Қолдау көрсету: Ата-аналарға өз балаларымен қарым-қатынас құруда көмек көрсету. Оларға баланың оқуына, дамуына қатысты қандай да бір қиындықтар болса, бірге шешу жолдарын ұсыну.

- Кәсіби даму: Өзіңіздің кәсіби біліктілігіңізді арттырып, ата-аналарға тиімді жұмыс істейтін педагог ретінде сіздің біліміңіз бен дағдыларыңыздың әсері зор.

Жас сынып жетекшісі ретінде ата-аналармен жұмыс тиімді жүргізілгенде, балалардың оқуына, тәрбиесіне және жалпы сынып ахуалына оң әсер етеді. Сондықтан ата-аналармен тұрақты әрі сенімді байланыс орнату, олардың қатысуын арттыру үшін түрлі тәсілдерді пайдалану өте маңызды.

Жас сынып жетекшісі үшін ата-аналар жиналысын ұйымдастыру маңызды әрі жауапты тапсырма. Төменде осы мақсатта көмек ретінде әдістемелік нұсқаулық ұсынамын:

Жиналыстың мақсатын айқындау. Ең алдымен, ата-аналар жиналысының негізгі мақсатын анықтаңыз. Бұл, мысалы:

- Оқу жылының алғашқы жиналысы (оқу бағдарламасы, оқу нәтижелері).
- Оқушылардың тәртібі, мінез-құлқы немесе жеке дамуы туралы ақпарат беру.
- Мектептің іс-шаралары мен жобалары туралы хабарлау.

Жиналысқа қажетті ақпаратты жинақтау. Жиналыста көтерілетін мәселелер бойынша толық ақпаратты жинап, оны жүйелі түрде дайындаңыз. Мысалы:

- Оқушылардың оқу жетістіктері (бағалары, сабақ үлгерімі).
- Тәртіп, қатысу және мінез-құлық туралы ақпарат.
- Мектептің немесе сыныптың алдағы жоспарлары.

Уақыты мен орны. Ата-аналар жиналысын өткізу үшін ыңғайлы уақыт пен орын таңдаңыз. Әдетте, жұмыс күндерінің соңғы сағаттарында немесе демалыс күндерінде өткізген дұрыс. Бұл ата-аналардың келу мүмкіндігін арттырады.

Қатысушыларды шақыру. Ата-аналарға алдын ала хабарлама жіберіңіз:

- Жиналыстың уақытын, орнын, тақырыбын көрсетіңіз.
- Қажет болған жағдайда алдын ала сұрақтар мен ұсыныстарды қабылдаңыз.

Жиналыстың құрылымы мен жоспары. Жиналыстың тәртібі болуы қажет:

1. Кіріспе – өзіңізді таныстырып, жиналыстың мақсатын айтыңыз.

2. Негізгі бөлім – көтерілетін мәселелерді ретімен түсіндіріңіз:

- Оқушылардың оқу жетістіктері мен қиындықтары.
- Тәртіп мәселелері және оқу үрдісіне қатысты сұрақтар.
- Мектептің маңызды жаңалықтары мен іс-шаралары.

Қорытынды – ата-аналардың пікірлері мен ұсыныстарын тыңдаңыз. Жиналысқа қатысты кез келген сұрақтарға жауап беріңіз.

Ата-аналардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Жиналыста ата-аналардың пікірін тыңдаңыз. Олардың ұсыныстары мен пікірлері маңызды, себебі олар балалардың білім алуына тікелей әсер етеді. Белсенді пікірталас жүргізу үшін сұрақтар қойып, ата-аналарды өз ойларын ортаға салуға шақырыңыз.

Жиналыстың нәтижелерін қорытындылау. Жиналыстың соңында басты мәселелерді қысқаша қорытындылап, алдағы жоспарларды атап өтіңіз. Егер ата-аналардан қандай да бір міндеттемелер алынса, оларды нақтылап, қай уақытта орындау керектігін белгілеңіз.

Жиналыс қорытындысы бойынша хаттама жасау. Жиналыстан кейін оның қорытындыларын хаттама түрінде жазып, оны ата-аналармен бөлісу маңызды. Бұл хаттама да келешекте маңызды дереккөз ретінде қызмет етуі мүмкін.

Жиналыстың нәтижесін бақылау. Ата-аналармен өткізіп, айтылған ұсыныстар мен мәселелерді бақылап, олардың орындалуына назар аударыңыз. Бұл болашақта ата-аналармен тиімді қарым-қатынас орнатуға көмектеседі.

Қосымша кеңестер:

- Жиналысты қызықты әрі интерактивті етіп өткізуге тырысыңыз. Мысалы, оқушылардың жетістіктері туралы бейнемазмұн немесе презентация жасауға болады.

- Ата-аналардың балаларының мектепке деген көзқарасын өзгерту үшін, мысалдар мен нақты фактілерді келтіріңіз.

- Әр түрлі ата-аналар категориясы үшін (қоғамдық өмірге қатысатындар, жұмыс істейтіндер және т.б.) арнайы амалдар мен әдістер қолдануды ұмытпаңыз.

Жақсы ұйымдастырылған ата-аналар жиналысы сыныптың дамуына, балалардың оқу процесінің жақсаруына үлкен әсер етеді.

Алматы облысы, Қаскелен ауданы, Қырғауылды ауылы

«Ақ көгершін» балабақшасы

Тәрбиеші, педогог-сарапшы

Изанова Дурия Бектургановна

«ТАБИҒАТТЫҢ СЫЙЫН АЯЛАЙЫҚ»

Мақсаты: Балаларды табиғат ұғымымен таныстырып, экологиялық мәдениетті қалыптастыру. Жанашырлық және жауапкершілік сезімдерін қалыптастыру; өз атамекенінің табиғатын қорғауға, сүйуге тәрбиелеу.

Балалар, бүгінгі сабағымыз ерекше болады.

Әңгімелеу. «Табиғат — Ана».

Табиғат – Ананың Жер, Су, Ағаш деген үш ұлы болыпты. Олар өте ақылды, мейірімді екен.

Табиғат - Ана бір күні ұлдарын шақырып алып:

- Адамдарға көп қызмет еткен ұлыма үлкен сый тартамын, -деп уәде береді.

Сонда ұлдары анасының айтқанына қуанып келісіп, адамдарға жақсылық жасауға жолға шығыпты. Үшеуі үш жаққа кетіп, адамдарға көп игілікті істер жасапты. Күндердің күнінде үшеуі еліне қайтып оралғанда, аналарының бұрынғыдан да бетер көріктене түскеніне риза болған ұлдары:

-Апатай, Сіз қандай керемет күйге түскенсіз, мұның сыры неде?- дегенде Табиғат -Ана: -Аяулы ұлдарым менің, бұның сыры сендердің адамзатқа жасаған қайырымдылықтарыңда,- деп жауап береді. Содан бері Жер, Су, Ағаш аналарының сұлулығын сақтап қалу үшін, адамдарға адал қызмет етумен келеді екен.

Тәрбиеші: Балалар біздерді Табиғат-Ана үш ұлымма барып келіндер сендердің көмектерің керек балалабақшамызға ерекше, өзгеше бір қауырсын жіберіпті. орманнан келіпті.

Тәрбиеші: Табиғат-Ана бізден көмек сұрап жатыр көмек береміз ба? (ия)

Орманға баруға бізге мына жапырақ көмектеседі оңға

Қауырсыным оңға

Қауырсыным соға

Ұшы-ұшы қауырсын

Орманға бізді апаршы

Не болғанын көрсетші

Қауырсынмен бірге айналып

Ғажайып орманға тап болдық

Орманда құстардың сайрап жатыр, айнала сондай әдемі.

Балалар мұнда не көріп тұрсындар? (құстар)

Қандай құстар? (қыстап қалатын құстар, аттарын атайды)

Қараңдаршы мынау қандай белгі, білесіндерме бұл нені білдіреді? (Тоқта)

Қараңдаршы қарғаның ұясын бұзып тастапты. Құстың ұясын бұзуға болады ма? Ұяны бұзу оңай, ал ұяны салу өте қиын. Келіндер біз қарғаға ұя жасап берейік (Балалар пришивкаммен бұталарлы екінші жерге таып ұя жасайды) Құстың ұясын бұзуға болмайды.

Құсты атуға болмайды, құс — адамның досы.

Орман сәні – құстар

Қараңдаршы балалар мынау не? Қараңдаршы орманды қоқыс басып кетіпті, жинап тазартайық. не істеуіміз керек?

Балалар: Қоқыс қалдықтардан тазартуымыз керек.

Тәрбиеші: Қараңдаршы балалар бұл жерде не жатыр.

Балалар: Қағаз, газет, журнал пластик бутулкалар, темір қалдықтары

Тәрбиеші: Қоқыс қалдықтарын әр жәшікке сұрыптап салып жинаймыз, ендеше жұмысқа кіріспес бұрын қолымызға қолғапкиіп, қоқысты жинаймыз.

Тәрбиеші: Біздің Жер-Анамыз қандай болды?

Балалар: Тап-таза болды. Әдемі болды

Тәрбиеші: Балалар ауа қандай болады екен қасиетімен танысайық. Ауаны біз көреміз ба, Ұстай аламыз ба, Исі бар ма? (Тәжірибе жасау)

Ұшы-ұшы жапырақ

Неге көмек керегін бізге көрсетші

Қауырсыным оңға

Қауырсыным соға

Ұшы-ұшы қауырсын

Орманға бізді апаршы

Не болғанын көрсетші

Қауырсынмен бірге айналып

Ғажайып теңізге тап болдық

Енді тағы кімге көмек керек екен. Әрі қарай жүрейік

Ұшы-ұшы жапырақ

Неге көмек керегін бізге көрсетші

Балалар қараңдаршы мына жерде бізге қандайда бір белгілерді көрсетіп жатыр көрейікші қандай белгілер екен. Бұл балалар Экологиялық белгілер. Бұл белгілер бізге жасауға болмайды деген ескерту белгілері. Мұхият қараңдар және әр белгі нені білдіретінін айтасындар

«Экологиялық белгілер» ойыны

Жасыл шөпті жұлуға болмайды, ол біздің жерімізге көрік береді.

Ағашты кесуге болмайды, ол бізге таза ауа береді.

Суды ластауға болмайды, сусыз өмір жоқ.

Күнімізді бұлт баспасын.

Асқар тауларымыз биік болсын.

Гүлді жұлуға болмайды, гүлді аялау керек.

Көбелекті өлтірмеңдер, ол — әдемілік белгісі.

Аққуды атуға болмайды, ол сұлулық белгісі.

Ағашты кесуге болмайды тәжірибе жасап көрейікші (Шыршаны газеттің үстіне қоямыз, үстінен лейкамен су құямыз не болды су жерге жетпеді егер шыршаны кесіп тастасақ не болады екен шыршаны алып тастап су құйып көреміз ен болды жер су болды Көрдіндерме балалар ағаш, шырша ол құстар мен аңдардың жаңбыр жауғанда қорғаны Және ағаштар ауаны тазалап тұрады екен

Тәрбиеші: Енді ойын ойнайық Ойын «Тірі ме, өлі ме?»

Балалар табиғат дегеніміз не екен?

- Бізді қоршаған орта

- Табиғат екіге бөлінеді . Өлі табиғат және тірі табиғат.

- Өлі табиғатқа: тас, тау, су, жер, топырақ жатады.

- Тірі табиғатқа ағаш, гүлдер, жан – жануарлар, өсімдіктер, құстар, адамдар жатады. Олар бір-бірін толықтырып өмір сүреді.

- Табиғатсыз өмір сүре аламыз ба?

- Әр бала өзі алған суреттің атын атап қандай табиғатқа жататынын атайды (Түлкі- ол тірі табиғатқа жатады)

Табиғат туралы қандай мақал-мәтелдер білесіңдер, кім айтады?

- «Бір тал кессең, он тал ек»

- «Жер құтты болса, мал сүтті болады»

- «Тау бұлағымен сәнді, көл құрағымен сәнді»

- «Жер – Ана , ел - бала » Жер адамды асырайды, ана баласын асырайды.

Алтын жерден алынады.

Білім кітаптан алынады.

Гүл жердің көркі.

Жаңбыр жауса жер ырысы!

«Адамдардың табиғатсыз күні жоқ, оны айтар табиғаттың тілі жоқ» демекші, біз Жер-Анамызды, оның байлықтарын сақтап қалуымыз керек

Ойын: «Жақсылық - жамандық»

Ойын шарты: Мен сендерге «жақсы» мен «жаман» қасиеттер туралы сөздер айтамын. Сендер оған жақсы немесе жаман деп жауап бересіңдер.

- Ағаш отырғызу. (жақсылық)

- Орман өртеу (жамандық)

- Құстарға жем шашу.....

- Құстың ұясын бұзу

- Суды ластау.....

- Гүлдерді баптау.....

- Орманға қалдық заттар қалдыру.....

Қорытынды:

Біз бүгін қайда бардық, не істедік , кімдерге көмектестік?

Табиғат нешеге бөлінеді?

Туған жеріңнің табиғатын қалай қорғайсың?

Балалардың тілектері:

- Аспанымыз ашық болсын

- Жеріміз кең болсын

- Суымыз тұнық болсын

- Ауамыз таза болсын!

Ақмола облысы, Бурабай ауданы, Бурабай кенті
«С.Сейфуллин атындағы ЖББМ» КММ
Математика және информатика мұғалімі, педагог-зерттеуші
Ошакбаева Гүльзайра Култасовна

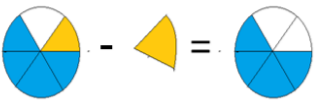
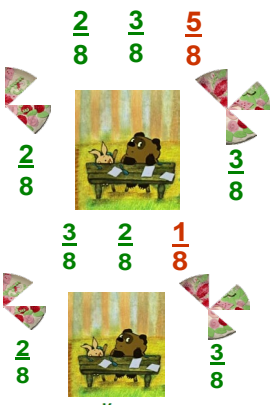
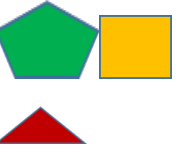
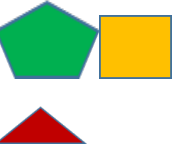

ЖАЙ БӨЛШЕКТЕРДІ ҚОСУ ЖӘНЕ АЗАЙТУ

Бөлім:	5.2А Жай бөлшектерге амалдар қолдану
Педагогтің Тегі, Аты,	Ошакбаева Гүльзайра Култасовна
Пән/Сынып:	5 сынып; Қатысқандар саны: Қатыспағандар саны:
Күні:	
Сабақтың тақырыбы:	Жай бөлшектерді қосу және азайту
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	5.1.2.17 бөлімдері бірдей бөлшектерді қосу және азайтуды орындау; 5.1.2.18 бөлімдері әртүрлі бөлшектерді қосу және азайтуды орындау;
Сабақтың мақсаттары:	1. Бөлімдері бірдей және бөлімдері әр түрлі бөлшектерді қосу және азайтудың ережесін білу; 2.Бөлімдері бірдей және бөлімдері әр түрлі бөлшектерді қосу және азайтуға есептер шығара алу; 3. Жай бөлшектерді қосу және азайту амалын мәтін есептер шығаруда қолдана алу;

Сабақ барысы:

Уақыты	Кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
5 минут	Ұйымдастыру	Сәлеметсіздерме! Бүгін, Жай бөлшектерді қосу және азайту тақырыбын қарастырамыз Бүгінгі сабақта меңгеретіні: 1. Бөлімдері бірдей және бөлімдері әр түрлі бөлшектерді қосу және азайтудың ережесін білу; 2.Бөлімдері бірдей және бөлімдері әр түрлі бөлшектерді қосу және азайтуға есептер шығара алу; 3. Жай бөлшектерді қосу және азайту амалын мәтін есептер шығаруда қолдана алу; Миға шабуыл. Сұрақтар: 1.Жай бөлшектер. Жай бөлшектің негізгі қасиеті. Бөлшекті қысқарту дегеніміз не?	Сәлемдесу; Ұй тапсырмасын көрсету; Сабақ мақсатын тыңдау, танысу Сұрақтарға жауап береді	Оқушылардың белсенділігіне қарай мұғалім ауызша мақтау сөздермен бағалауы	Жалпы білім беретін мектептің 5–сыныбына арналған оқулық. PADLET тақтасы, Learning app Платформасын да сұрақтар ¹ QR кодпен жұмыс орындау

Сабақтың ортасы	Жаңа тақырыпты түсіндіру 10мин	Жаңа материалмен танысу Ереже Ереже 1: Бөлімдері бірдей бөлшектерді қосу, олардың алымдарын қосып, алым етіп, сол бөлімнің өзін қалдыру керек $\frac{a}{c} + \frac{b}{c} = \frac{a+b}{c}$ Ереже Ереже 2: Бөлімдері бірдей бөлшектерді азайтқанда азайғыштың алымынан азайтқыштың алымын азайтып, алым етіп жазып, сол бөлімнің өзін қалдыру керек. $\frac{a}{c} - \frac{b}{c} = \frac{a-b}{c}$ -Мысал. $\frac{5}{6} - \frac{1}{6}$ айырмасының мәнін табайық. $\frac{5}{6} - \frac{1}{6} = \frac{5-1}{6} = \frac{4}{6} = \frac{2}{3}$	Жаңа материалмен танысады Сұрақтар болса мұғалімнен сұрайды Маңызды ережелерді жазып алады Мысал: Қосындысы Қанша болады? $\frac{5}{16} \text{ кг} + \frac{9}{16} \text{ кг} = \frac{5+9}{16} = \frac{14}{16} \text{ (кг)}$	Дескриптор: 1) Берілген суреттің боялған бөлігін бөлшекқж-ны құрастырған умбетова меруерт мирзамидинов на түрінде жазады; 2) Бөлшектерді қосу және азайту ережесін пайдаланып, есептейді «Бағдаршам» әдісі ОРТАША ЖАҚСЫ ӨТЕ ЖАҚСЫ 	Жалпы білім беретін мектептің 5–сыныбына арналған оқулық. Screenclassrum тақтасы Оқулық, оқу құрал жабдықтары, тақта, бор Интербелсенді тақта
Бекіту тапсырмалары 25мин	1-тапсырма. Мысалға қарап орындаңыз $\frac{1}{6} + \frac{2}{6} = \frac{1+2}{6} = \frac{3}{6}$ Өз бетімен орындағға беріле тапсырма $\frac{1}{6} + \frac{3}{6}$ $\frac{3}{6} + \frac{2}{6}$	2-тапсырма. Қияр мен қызанақтың салмағын тап Қосындысы Қанша болады? $\frac{5}{16} \text{ кг} + \frac{9}{16} \text{ кг} = \frac{5+9}{16} = \frac{14}{16} \text{ (кг)}$	Дескриптор: -мысалға қарап жай бөлшектерді қосуды орындайды Дескриптор: Қызанақ пен қиярдың салмақтарын қосады; Жай бөлшектерді қосу амалын қолданады; Жауабын табады	Дескриптор: -мысалға қарап жай бөлшектерді қосуды орындайды Дескриптор: Қызанақ пен қиярдың салмақтарын қосады; Жай бөлшектерді қосу амалын қолданады; Жауабын табады	Оқулық, оқу құрал жабдықтары, тақта, бор Интербелсенді тақта
Сабақтың соңы	5мин	Оқулықпен жұмыс 421. Өрнектің мәнін табыңдар: 1) $\frac{1}{9} + \frac{4}{9}$ 2) $\frac{7}{8} - \frac{3}{8}$ 3) $\frac{15}{19} - \frac{6}{19}$ 4) $\frac{5}{16} + \frac{1}{16}$ 5) $\frac{3}{14} + \frac{11}{14}$ 6) $\frac{11}{21} + \frac{4}{21}$ 422. Есептеңдер: 1) $\frac{2}{5} + \frac{3}{5}$ 2) $\frac{3}{7} - \frac{2}{7}$ 3) $\frac{7}{20} - \frac{3}{20}$ 4) $\frac{1}{9} + \frac{5}{9}$ 5) $\frac{6}{23} - \frac{2}{23}$ 6) $\frac{3}{20} + \frac{7}{20}$ 7) $\frac{13}{29} - \frac{2}{29}$ 8) $\frac{11}{51} + \frac{13}{51}$ 9) $\frac{17}{72} - \frac{13}{72}$ 10) $\frac{32}{55} - \frac{23}{55}$ 11) $\frac{5}{33} + \frac{6}{33}$ 12) $\frac{13}{48} - \frac{11}{48}$ Кері байланыс 	Оқушылар кітаптағы есептерді тақтада орындайды ҚБ: «Екі жұлдыз, бір ұсыныс» бойынша мұғалімнің бағалауы 	Дескриптор: -мысалға қарап жай бөлшектерді қосуды орындайды -бөлімдері бірдей жай бөлшектерді азайтуды орындайды	Оқулық, оқу құрал жабдықтары, тақта, бор Интербелсенді тақта
Сабақтың соңы	5мин	Саралау: Бұл кезеңде саралаудың «Қорытынды» тәсілі көрінеді. Үйге тапсырма: №	 Менің ойымша,.... Себебі,.... Мысалы,.... Қорыта айтқанда,....	Сонымен қатар 1-10 баллдық жүйе бойынша оқушылардың қатысу бағаланады.	Жұмыс дәптерлері. Слайд. Білім поштасы, хаттар

Алматы қаласы
№ 157 жалпы білім беретін мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі
Алимтаева Акмарал Еркінбековна

1.000.000 – ҒА ДЕЙІН МЫҢДЫҚТАРМЕН САНАУ

Мектеп		Алматы қаласы Наурызбай ауданы № 157 жалпы білім беретін мектеп		
Пәні:		Математика		
Бөлім:		1А. 1.000 көлеміндегі сандар. Қосу және азайту.		
Педагогтің аты - жөні		Алимтаева Ақмарал		
Күні:				
Сыныбы: 3		Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:	
Сабақтың тақырыбы		6 сабақ. 1.000.000 – ға дейін мыңдықтармен санау (Математика 1 бөлім 17-19 бет Алматыкітап баспасы, 2018 ж.)		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары		3.1.1.4 санаудың ірі бірлігі – мыңдықты құрастыру, 1 000 000-ға дейін мыңдықтармен санау, жазу, салыстыру;		
Сабақтың мақсаты		❖ Сен толық мыңдықтармен танысасың;		
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі\уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалнау	Ресурстар
Сабақтың басы 2 минут	Оқушылармен сәлемдесу Оқушыларды түгендеу Оқушылардың зейінін сабаққа аудару Сабаққа дайынбыз ба? Көңіл – күйіміз қандай? Ендеше сабағымызды бастайық?	Оқушылар сәлемдеседі. Кезекші оқушы сыныпты түгендейді Сабаққа назарын аударады. Керемет! Тамаша! Ғажап! Алақай! Оқушылар сабаққа зейінін салады	Қ.Б Керемет!	
Психалогиялық ахуал қалыптастыру Тренинг ережесі Алдыңғы білім 3 минут	Ғылымның сырын ұғына, Шығындар білім шыңына. Ұқыптылық пен зеректік, Жеткізеді біздерді, Математика сырына. ❖ Сабағымыз сәтті болсын! ❖ Бүгінгі сабағымыздың мақсатына жеттейік! • Сабақта бір - бірімізді • Сабақта қта уақы тты: • Сабақта тапсырмаларға; • Сабаққа қатсықанда: <u>5 сабақ. Үш таңбалы сандарды ауызша қосу және азайту</u>	Психологиялық ахуал туғызады ✓ Сыйлаймыз, тыңдаймыз! ✓ Үнемдейміз! ✓ Нақты, дәл жауап береміз! ✓ Шапшаңдықты, тапқырлықты көрсетеміз! Белсенділік танытып, жақсы баға аламыз! 10 460 + 500 = 960 90 459 - 9 = 450 180 - 90 =	Қ.Б Керемет! Дескриптор Есепті шығарады 1 балл	Оқулық

	16 бет 10 есеп ❖ Дұрыстығын тексере отырып есепте 460 + 500 = 180 - 90 = 459 - 9 = 540 - 500 = 90 + 80 = 540 - 300 = 709 + 80 = 290 - 90 = 870 – 50 = 830 + 70 = 89 + 700 = 750 - 300 =	540 - 500 = 40 90 + 80 = 170 540 - 300 =240 709 + 80 = 789 290 - 90 = 200 870 – 50 = 820 830 + 70 = 900 89 + 700 = 789 750 - 300 =450		16 бет															
Сабаққа кіріспе 15 минут ұжымдық жұмыс 	Сынып жұмысы 6 сабақ. 1.000.000 – ға дейін мыңдықтармен санау. Сабақ мақсаты ❖ Сен толық мыңдықтармен танысасың; Көркем жазу 900 900 1.000 1.000 Оқулықпен жұмыс «Ой қозғау» әдісі 1 тапсырма Айтылым; 17 бет 1 есеп ❖ Есепте А) Әр қораптан бір – бірден жүздікті, ондықты және бірлікті таңдап алып, үш таңбалы 6 сан құрастыр. Ә) Жазылған сандарда барлығы қанша жүздік, ондық, бірлік барын ата Айтылым; 17 бет 2 есеп ❖ Кестеде жазылған сандарды оқы. Ондағы әр санның рарядтық қосылғыштарын ата. <table><tr><th>Жүздіктер</th><th>Ондықтар</th><th>Біраіктер</th></tr><tr><td>5</td><td>0</td><td>6</td></tr><tr><td></td><td>4</td><td>1</td></tr><tr><td>7</td><td>2</td><td>0</td></tr><tr><td>9</td><td>9</td><td>9</td></tr></table>	Жүздіктер	Ондықтар	Біраіктер	5	0	6		4	1	7	2	0	9	9	9	Сабақ мақсатын хабарлайды ✓ Күн ретін жазады ✓ Көркем жазады 1 А) 652, 718, 861, 121, 216, 574 Ә) 652 = 6 жүзд 5 онд 2 бірл 718 = 7 жүзд 1 онд 8 бірл 861 = 8 жүзд 6 онд 1 бірл 121 = 1 жүзд 2 онд 1 бірл 216 = 2 жүзд 1 онд 6 бірл 574 = 5 жүзд 7 онд 4 бірл 2 506 = 500 + 6 41 = 40 + 1 720 = 700 + 20 999 = 900 + 90 +9	Дескриптор 1.Үш таңбалы 6 сан құрастырады. 2.Сандарды жүздіктерге, ондықтарға бірліктерге жіктеп айтады <u>1 балл</u> Дескриптор Санның рарядтық қосылғыштарын атайды <u>1 балл</u>	Оқулық 17 бет
Жүздіктер	Ондықтар	Біраіктер																	
5	0	6																	
	4	1																	
7	2	0																	
9	9	9																	
Сабақтың ортасы 15 минут ұжымдық жұмыс 	Оқулықпен жұмыс 2 тапсырма «Білімінді қолдан» әдісі Айтылым; 17 бет 3 есеп Мәтінді оқы. Онда қандай сандар бар? Қандай сандармен таныссың, ал қайсысы саған таныс емес? Қазақстанның өсімдіктер әлемінде ағаштың 68 түрі, бұталы өсімдіктердің 266 түрі,	3. 68, 266, 2.000, 849	Дескриптор Мыңдықтар санымен танысады <u>Қ.Б Тамаша!</u>	Оқулық 17 бет															

көпжылдық, өсімдіктің 2.000 – нан астам түрі және біржылдық өсімдіктің 849 түрі бар деп есептеледі.

Есіңе сақта!

Өте көп заттарды мыңдықтармен санайды. Мыңдық – жаңа санау бірлігі. Мыңдықтармен де бірліктер сияқты санайды

Есіңе сақта!

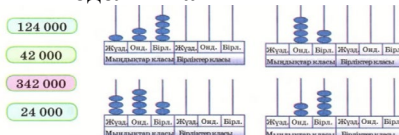
10 бірлік мың = 1 ондық
мың = 10.000
10 ондық мың = 1 жүздік
мың = 100.000
10 жүздік мың = 1 мыңдық
мың = 1 миллион =

Есіңе сақта!

Мыңдықтар, он мыңдықтар және жүз мыңдықтар - **екінші класты немесе мыңдықтар класын құрайды**

Айтылым; 18 бет №4 есеп «Ойлан тап» әдісі

❖ **Сандарды оқып, олардың моделін тап**

Көп таңбалы сандарды солдан оңға қарай кластар атауымен оқиды. **Бірліктер** класы мен барлық цифры нөл болған **кластың** атауы айтылмайды.

Көп таңбалы сандарды дұрыс оқу үшін оларды 3 разрядтан кластарға бөліп алады. Ол үшін оң жағынан 3 цифрдан бөліп алады.

Мысалы: 656.00 – алты

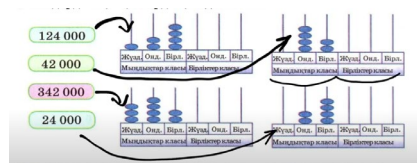
Оқулықпен жұмыс

Есіңе сақта!

Есіңе сақта!

Есіңе сақта!

4

Есіңе сақта!

5

600 – алты жүз
6.000 – алты мың
60.0000 – алпыс мың
600.000 – алты жүз мың

Дескриптор
Жаңа сабақты түсінеді
Қ.Б Тамаша!

Оқулық
18 бет

Дескриптор
Сандардың моделін табады
1 балл

Дескриптор
Жаңа сабақты түсінеді
Қ.Б Тамаша!

Оқулық
18 бет

Дескриптор
Берілген сандарды жазады және айтады
1 балл

Дескриптор

жұптық жұмыс

	3 тапсырма «Ойлан тап» әдісі Жазылым; 18 бет №5 есеп Бір таңбалы санның оң жағына нөлді жаз. (екі нөл, үш нөл, төрт нөл, бес нөл). Қандай сандар пайда болды. Жазылым; 18 бет №6 есеп ❖ Сандарды оқы <table><tr><th rowspan="2">Класс</th><th colspan="3">Миллиондар</th><th colspan="3">Мыңдықтар</th><th colspan="3">Бірліктер</th></tr><tr><th colspan="3">3-класс</th><th colspan="3">2-класс</th><th colspan="3">1-класс</th></tr><tr><th rowspan="2">Разрядтар</th><th>жүзл.</th><th>онд.</th><th>бірл.</th><th>жүзл.</th><th>онд.</th><th>бірл.</th><th>жүзл.</th><th>онд.</th><th>бірл.</th></tr><tr><th>9-шы</th><th>8-ші</th><th>7-ші</th><th>6-шы</th><th>5-ші</th><th>4-ші</th><th>3-ші</th><th>2-ші</th><th>1-ші</th></tr><tr><td rowspan="2">Сандар</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table> Миллион – бұл мың мыңдық. Ол 1 саны және алты нөлмен жазылады: 1.000.000. Миллион - миллиондар класының бірлігі. Миллион – жаңа санау бірлігі. Көп таңбалы сандарды жоғары разрядтан бастап салыстырады.	Класс	Миллиондар			Мыңдықтар			Бірліктер			3-класс			2-класс			1-класс			Разрядтар	жүзл.	онд.	бірл.	жүзл.	онд.	бірл.	жүзл.	онд.	бірл.	9-шы	8-ші	7-ші	6-шы	5-ші	4-ші	3-ші	2-ші	1-ші	Сандар																			6 6.000 – алты мың 56.000 – елу алты мың 456.000 – төрт жүз елу алты мың 1.000.000 – бір миллион Есіңе сақта!	Сандарды оқиды <u>1 балл</u>	Оқулық 19 бет
Класс	Миллиондар			Мыңдықтар			Бірліктер																																																						
	3-класс			2-класс			1-класс																																																						
Разрядтар	жүзл.	онд.	бірл.	жүзл.	онд.	бірл.	жүзл.	онд.	бірл.																																																				
	9-шы	8-ші	7-ші	6-шы	5-ші	4-ші	3-ші	2-ші	1-ші																																																				
Сандар																																																													
Сабақтың Соңы 5 минут ұжымдық жұмыс 	Сабақты бекіту Жазылым; 19 бет 9есеп Зертте! ❖ Есепті шығар. Қазақстанның Қызыл кітабында өсімдіктің 370 түрі тіркелген, ал саңырауқұлақтың бұдан 360 түрі кем. Сонда Қызыл кітапқа барлығы қанша өсімдік пен саңырауқұлақтың түрлері тіркелген? Қызыл кітапқа тағы не енгенін анықта. Үй жұмысы: 19 бет 7, 8 есеп	9. Өсімдік – 370 түрі Саңырауқұлақ - ? 360 – қа кем ? Қызыл кітап - не енгенін анықта Ш: 370 – 360 = 10 370 + 10 = 380 Ж: Қызыл кітапқа барлығы 380 өсімдік пен саңырауқұлақ түрлері бар	Дескриптор Тиісті таңбаны қойып жазады <u>Қ.Б. Тамаша!</u>	Оқулық 19 бет																																																									
Кері байланыс 1 минут	Кері байланыс ➤ Бүгінгі сабақта білдім: ➤ Қызықты болған сәттері: ➤ Түсінбеген тұстары:	Бүгінгі сабақтан алған білімдерін ойымен бөліседі																																																											

**Қостанай облысы білім басқармасының
“Озат” мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты” КММ
Интернат тәрбиешісі
Бектасова Сайран Жарылқапбергеновна**

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жасөспірімдердің эстетикалық тәрбиесі – олардың рухани және мәдени дамуының маңызды бөлігі. Бұл тәрбие – болмыстағы және өнердегі сұлулықты көру, түсіну және бағалау қабілетін қалыптастырып қана қоймай, шығармашылық әлеуетін дамытады. Эстетикалық тәрбие арқылы жасөспірімдер өз ортасын тануға, өнерді сезінуге және өмірдегі үйлесімділікке ұмтылады. Эстетикалық тәрбие берудегі басты мақсат жасөспірімдердің бойына адамгершілік қасиеттерді дамытып, ғасырлар бойы сақталған ұлттық құндылықтар жүйесін, рухани мұраларды, халық ауыз әдебиетін оқып-үйренуге баулу. Осы аталған эстетикалық тәрбие түрлері жаһандану дәуіріндегі рухани азғындау қаупінен сақтанатын бірден-бір жол.

Эстетикалық тәрбиенің басты ерекшеліктерінің бірі – бұл кезеңдегі эмоционалдық сезімталдықтың жоғарылауы. Жасөспірімдер қоршаған әлемді ерекше ықыласпен қабылдап, оның көркем жақтарына назар аударады. Олар табиғаттағы, өнердегі немесе адамдар арасындағы сұлулықты сезінуге бейім. Осыған байланысты жасөспірімдерге эстетикалық тәжірибе алу үшін жағдай жасау маңызды: оларды театрға, мұражайға, көркем көрмелерге апару арқылы олардың талғамы мен көзқарасын қалыптастыруға болады. Бұл әрекеттер олардың мәдени көкжиегін кеңейтіп, өскелең ұрпақтың өнерге деген қызығушылығын арттыратыны сөзсіз.

Эстетикалық тәрбие ақыл-ой, адамгершілік, дене тәрбиелерімен тығыз байланысты. Ол адамды рухани байытып, көркем-шығармашылық қабілетін дамытуға ықпал етуге тиісті. Эстетикалық тәрбие жасөспірімдердің өзін-өзі тануына ықпал етеді. Олар өнер арқылы өз сезімдерін, көзқарастары мен арман-тілектерін жеткізуге мүмкіндік алады. Бұл процесте музыка тыңдау, сурет салу, өлең жазу сияқты шығармашылық әрекеттер ерекше рөл атқарады. Өнер олардың ішкі әлемін байытып, өзіндік «менін» табуға көмектеседі.

Жасөспірімдерге эстетикалық тәрбие беру барысында олардың сын тұрғысынан ойлау қабілетін дамыту қажет. Өнер туындыларын талдап, олардың мазмұнын, символикасын түсіну қабілеті жасөспірімдердің ой-өрісін кеңейтіп, дербес пікір қалыптастыруға үйретеді.

Эстетикалық тәрбиенің тағы бір ерекшелігі – бұл процестің кешенділігі. Жасөспірімдердің тек өнер саласында ғана емес, күнделікті өмірде де сұлулықты көру қабілетін дамыту маңызды. Бұл тұрғыда күнделікті қарым-қатынастың мәдениеті, киімдегі талғам, үй интерьерін безендіру сияқты аспектілерге мән беріледі.

Қорытындылай келе, жасөспірімдердің эстетикалық тәрбиесі олардың жеке тұлғалық дамуының негізі болып табылады. Ол жасөспірімдерді тек сұлулықты бағалауға ғана емес, сонымен қатар өздерінің шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге, рухани әлемін байытуға және үйлесімді өмір сүруге үйретеді. Сондықтан эстетикалық тәрбиені әртүрлі тәсілдермен ұйымдастыру маңызды, бұл жасөспірімдердің болашақтағы өміріне оң әсер етеді.

**Алматы облысы, Қарасай ауданы, Кемертоған ауылы
"Кемертоған ауылындағы жайлы мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Жумаканова Гульмира Атаевна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДА ЖОБА ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының «Білім беру қызметіне қойылатын талаптар» бөлімінде: «Бастауыш білім берудің мақсаты мынадай кең ауқымды дағдылар негіздерін меңгерген білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасау болып табылады:

- 1) білімді функционалдықпен және шығармашылықпен қолдана білу;
- 2) сын тұрғысынан ойлау;
- 3) зерттеу жұмыстарын жүргізе білу;
- 4) ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана білу;
- 5) коммуникацияның түрлі тәсілдерін, оның ішінде тілдік дағдыларды меңгеру;
- 6) топпен және жеке жұмыс істеу дағдылары», - деп көрсетілген.

Бұдан бүгінгі күні басты мақсат оқушыларды біліммен қаруландыру емес, оларда жалпы оқу біліктілігі мен дағды, құзіреттіліктерді қалыптастыру, басты міндеті оқушы тұлғасының жан-жақты, үйлесімді дамуы үшін жағдай туғызу деген түйін шығара аламыз. Ол үшін әрбір баланың қандай да бір өзіне тән қабілетін ашу және дамыта түсу керек. Барлық баланың табиғатынан зерттеуші болуға, оқуға және өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылысы жоғары болғандықтан, бала қабілетін ашу және дамыту құралдарының бірі, біздің ойымызша, зерттеушілік іс-әрекет болып табылады.

Жобалық оқыту оқушылар тарапынан шынайы ілімді ынталандырады және күшейтеді, өзін-өзі анықтау, шығармашылық және нақты қатысу процесінде субъективтілік саласын кеңейтеді.

Оқу жобалары әдісінің негізінде оқушылардың танымдық қызығушылықтарын дамыту, өз білімдерін өз бетінше құрастыру және ақпараттық кеңістікте бағдарлау, жоба тақырыбына байланысты мәселелерде құзыреттілігін көрсету, сыни ойлауды дамыту жатыр. Бұл әдіс әрдайым оқушылардың өзіндік іс – әрекетіне бағытталған-жеке, жұптық немесе топтық, оны оқушылар белгілі бір уақыт аралығында орындайды. Жобаны жүзеге асырудың басым әдісіне сәйкес зерттеу, шығармашылық, шытырман оқиғалы ойын, ақпараттық және тәжірибеге бағытталған жобалар ажыратылады.

Осылайша, жобаны әзірлеу-бұл адамның өз қажеттіліктерін түсіну арқылы, пәндік іс-әрекетте өзін-өзі жүзеге асыру арқылы өзін-өзі дамыту жолы. Қазіргі педагогикалық технологиялардың ішінде соңғы жылдары оқушылардың жобалық қызметі танымал бола бастады, өйткені ол:

- тұлғаға бағытталған;
- қызығушылық пен жұмысқа қатысудың артуымен сипатталады;
- педагогикалық мақсаттарды барлық кезеңдерде іске асыруға мүмкіндік береді;
- өз тәжірибесінен, нақты істі іске асырудан үйренуге мүмкіндік береді;
- өз еңбегінің өнімін көрген оқушыларға қанағат әкеледі.

Қазіргі білім беру технологиялары-кез-келген мұғалімнің шығармашылық қызметі үшін өріс. Білім алушының жеке қызығушылығы – білім беру процесінің шешуші факторы. Менің ойымша, басты міндеттердің бірі-оқыту мен тәрбиелеудің заманауи білім беру технологияларын игеру арқылы мұғалімнің педагогикалық шеберлігін арттыру.

Педагогикалық технология-оқытудың тиімділігін арттыратын оқыту мен оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың әдістері, әдістемелері мен формаларының жиынтығын пайдалану кезінде негізделген оқу процесін жобалау, олардың қолданылуы нақты белгіленген нәтижеге ие. Кез-келген жаңа технологияны игере отырып, мұғалімнің жаңа педагогикалық ойлауы басталады: әдістемелік тілдің анықтығы, құрылымы, айқындылығы. Сабақтарда жаңа педагогикалық технологияларды қолдана отырып, мен оқу процесін жаңа тұрғыдан қарастыруға және жеке тұлғаны қалыптастырудың психологиялық механизмдерін игеруге, жақсы нәтижелерге қол жеткізуге болатындығына көз жеткіздім.

Ғаламтор-ақпаратты іздеудің және игерудің ең ыңғайлы заманауи тәсілдерінің бірі. Мен желі ресурстарын сабақтар мен презентацияларға қосымша материал іздеу үшін де, өзімді тәрбиелеу және біліктілігімді арттыру үшін де қолданамын. Бүгінгі таңда жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттері мен зерттеу дағдыларын дамытуға бағытталған оқу процесін ұйымдастыру мәселесі өткір тұр. Жобалық оқыту технологиясын мен балалармен жұмыс жасауда кеңінен қолданамын. Жобалық қызмет маған оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін жетілдіріп қана қоймай, оқытудың мазмұнды негізін кеңейтуге мүмкіндік береді. Жобалық оқыту технологиясын қолдану жалпы интеллектуалды дамуды арттырады, сонымен қатар тәуелсіздік, мақсаттылық, жауапкершілік, бастамашылық, табандылық, төзімділік сияқты жеке қасиеттердің дамуына ықпал етеді. Бұл әдістің негізінде оқушылардың танымдық дағдыларын дамыту, өз білімдерін өз бетінше құрастыру, ақпараттық кеңістікте бағдарлау, сыни және шығармашылық ойлауды дамыту, мәселені көру, тұжырымдау және шешу қабілеті жатыр. Бастауыш сынып оқушыларының жобалық қызметінде оқу қызметінің келесі кезеңдері ерекшеленеді:

- мотивациялық (мұғалім жалпы идеяны мәлімдейді, оң мотивациялық көзқарас қалыптастырады; оқушылар өз идеяларын талқылайды, ұсынады);

- жоспарлау-дайындық (жобаның тақырыбы мен мақсаттары анықталады, міндеттер тұжырымдалады, іс-қимыл жоспары жасалады, нәтиже мен процесті бағалау критерийлері белгіленеді, бірлескен іс-әрекеттің әдістері алдымен мұғалімнің көмегімен, кейінірек оқушының тәуелсіздігінің артуымен келісіледі);

- ақпараттық-операциялық (оқушылар материал жинайды, әдебиеттермен және басқа көздермен жұмыс істейді, жобаны тікелей орындайды; мұғалім бақылайды, үйлестіреді, қолдайды, өзі ақпарат көзі болып табылады);

- рефлексивті-бағалау (оқушылар жобаларды ұсынады, ұжымдық талқылауға және жұмыс нәтижелері мен процесін мазмұнды бағалауға қатысады, ауызша немесе жазбаша өзін-өзі бағалауды жүзеге асырады, мұғалім ұжымдық бағалау қызметіне қатысады).

Ақпаратты ұсынудың негізгі түрлері-жазбалар, сызбалар, кесінділер немесе мәтіндер мен суреттер. Әрбір жобаны сәтті аяқтауға жеткізу керек, бұл баланың нәтижеге деген мақтаныш сезімін қалдырады. Жоба бойынша жұмыс аяқталғаннан кейін балаларға өз жұмыстары туралы айтуға мүмкіндік беріледі.

Оқу іс-әрекетінің қызықты түрі оқу-зерттеу қызметі болып табылады. Нақты оқу әрекетіне қатысты оқу-зерттеу қызметінің құрылымы жаңа элементтермен толықтырылады. Жалпыланған түрде оны келесідей көрсетуге болады: мәселенің қойылуы - гипотезалар - гипотезаны тексеру әдісін таңдау - гипотезаны тексеруге бағытталған әрекеттер - нәтижелерді талдауға дайындау - талдау, нәтижелерді жалпылау - қорытынды (растау немесе гипотезаны жоққа шығару). Осы кезеңдердің барлығын жүзеге асыруға балалардың өздері қатысады. Бір ғана ерекшелік мүмкін - кейбір жағдайларда мәселені мұғалімнің өзі анықтауы мүмкін. Белгіленген әрекеттер циклі (мәселені қоядан нәтиже алуға дейін) көп уақытты алады, сондықтан оқу және зерттеу жұмыстары әдетте сабақтан тыс уақытта жүзеге асырылады.

Ғылыми-зерттеу жұмысы оқушыны тыңдаушыдан оқу процесінің белсенді қатысушысына ауыстыруға мүмкіндік береді. Зерттеушілік мінез-құлық баланың дүниені түсінуінің маңызды көздерінің бірі болып табылады. Барлау, ашу, зерделеу – беймәлім әлемге қадам басуды білдіреді. Балалар табиғатынан зерттеуші және әртүрлі зерттеу жұмыстарына үлкен қызығушылықпен қатысады. Зерттеудің табысты болуы көбінесе оның ұйымдастырылуына байланысты. Балаларды бақылауға, салыстыруға, сұрақ қоюға үйрету және оған жауап табуға деген құштарлықты дамыту өте маңызды. Сондықтан қосымша әдебиеттерді оқып, тәжірибе жасауды үйрену, нәтижелерді талқылау, басқа адамдардың пікірін тыңдау керек. Зерттеу жұмыстарын жүргізгенде балалар ойлауға, қорытынды жасауға үйренеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Рассказова Ж. В. Исследовательская деятельность учащихся в условиях общеобразовательной школы: функция и виды // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2012. – № 6. – С. 246–247;

Алматы облысы, Іле ауданы, М.Туймебаев ауылы
№19 орта мектеп
Информатика пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Ермаханова Улганым Ермахановна

ФИЗИКАЛЫҚ ПРАКТИКУМДЫ ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯ МЕН НӘТИЖЕ

Кіріспе Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде инновациялық технологияларды қолдану маңызды рөл атқарады. Әсіресе, физикалық практикумды оқытуда жаңа әдістер мен технологияларды енгізу оқушылардың теориялық білімін бекітіп, практикалық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мектептегі оқытуда эксперимент зертханалық жұмыстар, физикалық практикум жұмыстары, сабақтан тыс тәжірибелер мен бақылаулар түрінде жүзеге асырылады. Бұл мақалада физикалық практикумды оқытудың инновациялық әдістері мен олардың нәтижелілігі қарастырылады.

Физикалық практикумдағы инновациялық әдістер

1. Сандық технологияларды пайдалану

- Виртуалды зертханалар мен симуляциялар.
- Ақылды сенсорлар мен деректерді тіркеу құрылғылары.
- Компьютерлік модельдеу бағдарламалары.

2. Жобалық оқыту әдісі

- Оқушылар мен студенттерге нақты өмірлік жағдайлармен байланысты тапсырмаларды беру.
- Ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге бағытталған жобалар.
- Тәжірибелік есептерді шешуге арналған шығармашылық топтық жұмыс.

3. Геймификация элементтерін енгізу

- Оқу процесінде ойын әдістерін қолдану.
- Балл жинау, марапаттар жүйесі арқылы мотивацияны арттыру.
- Интерактивті тапсырмалар мен квиздер ұйымдастыру.

4. STEM-білім беру аясында интеграцияланған тәсіл

- Физика, математика, инженерия және технология пәндерін біріктіру.
- Робототехника мен бағдарламалауды физикалық практикуммен байланыстыру.
- Инженерлік есептеулер мен физикалық эксперименттерді қатар жүргізу.

Физикалық практикумдағы инновацияның нәтижелері

Оқушылардың тақырыпты жетік меңгеріп, физика ғылымының көп ашылмаған сырларын біліп, физикалық практикумды оқытудағы инновация мен нәтиже жайлы білімдерін толықтырады. Бірі танғалдыратын, бірі естен тандыратын, ал кейбірі ойға жеткізетін сырларын біліп жатады.

- Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады.
- Теориялық білімді практикада қолдану мүмкіндігі күшейеді.
- Ғылыми зерттеуге бейімділік қалыптасады.
- Оқушылардың сыни ойлау және проблемаларды шешу дағдылары дамиды.
- Командалық жұмыс және шығармашылық қабілеттері жақсарады.

Қорытынды Физикалық практикумды оқытуда инновациялық әдістерді қолдану білім алушылардың білім сапасын арттырып қана қоймай, олардың кәсіби және зерттеушілік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Сондықтан оқу үдерісіне жаңа технологиялар мен әдістерді енгізу – заман талабы.

Мұндай тәсілдер арқылы оқушылар физиканың күнделікті өмірмен байланысын тереңірек түсініп, шығармашылық қабілеттерін дамыта алады.

Ақпаратты іздестіру мен таңдаудағы дербес белсенділік бүгінгі таңда мотивацияның маңызды құралы және тұлға дамуының шарты болып табылады. Сондықтан инновациялық іс-әрекет мұғалімдердің ғылыми-әдістемелік қызметімен және студенттердің оқу-зерттеу қызметімен тығыз байланысты.

Әдебиеттер тізімі:

1. «What the Nobel Laureates Receive». Retrieved November 1, 2007. Архивная копия от 30 октября 2007 на Wayback Machine
2. «The Nobel Prize Selection Process», Encyclopædia Britannica, accessed November 5, 2007 (Flowchart).
3. FAQ nobelprize.org. Дата обращения: 14 октября 2012. Архивировано 25 сентября 2006 года.
4. Finn Kydland and Edward Prescott's Contribution to Dynamic Macroeconomics: The Time Consistency of Economic Policy and the Driving Forces Behind Business Cycles (PDF). Официальный сайт Нобелевской премии (11 октября 2004). Дата обращения: 17 декабря 2012. Архивировано 28 декабря 2012 года.
5. Gingras, Yves. Wallace, Matthew L. Why it has become more difficult to predict Nobel Prize winners: A bibliometric analysis of nominees and winners of the chemistry and physics prizes (1901–2007) // Scientometrics. — 2009. — № 2. — С. 401. — doi:10.1007/s11192-009-0035-9.

Түркістан облысы Кентау қаласы

“Т. Рысқұлов атындағы №24 жалпы білім беретін мектеп” коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі

Тулебаева Алия Анапияқызы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ САБАҚТА ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Бастауыш сыныпта ақпараттық технологияларды сабақта пайдаланудың негізгі мақсаты: Қазақстан Республикасында біртұтас білімдік ақпараттық ортаны құру, жаңа ақпараттық технологияны пайдалану, Қазақстан Республикасындағы ақпараттық кеңістікті әлемдік білім беру кеңістігімен сабақтастыру болып табылады. Бастауыш сынып оқушыларының АКТ-ға қызығушылықтары өте басым болғандықтан визуальды қабылдаулары өте жоғары еске сақталады. Оған жету үшін баланың танымдық қызығушылықтарын, қабілеттері мен мүмкіндіктерін дамыту қажет. Оқушылардың танымдық іс-әрекетін басқарудың бір әдісі-білім беру процесіне оқытудың жаңа ақпараттық технологияларын енгізу. АКТ-ны қолданатын сабақтар әсіресе бастауыш мектепте өзекті.

Бастауыш сынып оқушыларының тақырыптың мазмұны мен процесінің өзіне емес, танымдық іс-әрекеттің формалары мен әдістеріне қызығушылығы басым. Сондықтан мүмкіндігінше иллюстрациялық материалды қолдана отырып, оларды оқытуды құру өте маңызды. Көрнекілік зерттелетін материалдың игерілуін арттырады, өйткені оқушыларда қабылдаудың барлық арналары қатысады: визуалды, механикалық, есту, қиял, эмоциялар. Олар балаларға зерттелетін материалға тереңірек енуге, оқу процесін аз шаршатуға көмектеседі. Жаңа ақпараттық технологияларсыз қазіргі мектепті елестету мүмкін емес.

Бастауыш сынып мұғалімі үшін ең бастысы-балаға ақпаратты алу және өңдеу үшін компьютерді пайдалану мүмкіндігін көрсету, оны қазіргі қоғамдағы өмірге дайындау, компьютерді денсаулығына зиян келтірместен қолдануға үйрету. Бастауыш мектепте АКТ сабақтарында қолдану мүмкіндік береді:

- оқушылардың қоршаған әлемнің ақпараттық ағындарын шарлау қабілетін дамыту; ақпаратпен жұмыс істеудің практикалық тәсілдерін игеру;
- қазіргі заманғы техникалық құралдардың көмегімен ақпарат алмасуға мүмкіндік беретін дағдыларды дамыту;
- түсіндірме-суреттелген оқыту әдісінен баланың оқу іс-әрекетінің белсенді субъектісіне айналатын белсенділікке ауысу.

Бұл: оқушылардың білімді саналы түрде игеруіне ықпал етеді, оқушылардың танымдық белсенділігін жандандыру, сабақтарды жоғары эстетикалық деңгейде өткізу (музыка, анимация), көп

деңгейлі тапсырмаларды қолдана отырып, оқушыға жеке қарау. Ақпараттық технологияларды қолдана отырып, оқу процесінің ерекшелігі-оның жеке қабілеттері мен мүдделеріне сүйене отырып, таным процесін құратын оқушы іс-әрекеттің орталығы болады. Мұғалім көмекші, кеңесші ретінде әрекет етеді, белсенділікті, бастаманы, тәуелсіздікті ынталандырады. Компьютерді пайдалану сабақтың кез — келген кезеңіне-жеке немесе сөздік жұмыс кезінде, жаңа білімді енгізу кезінде, оларды жалпылау, бекіту, білімді, дағдыларды бақылау үшін органикалық түрде енгізілуі мүмкін.

Бастауыш мектептегі сабақтарға оқу материалын дайындау мен ұсынудың ең сәтті түрлерінің бірі мультимедиялық презентациялар жасау деп атауға болады. Мультимедиялық презентациялар-бұл компьютерлік бағдарламалар арқылы ақпаратты ұсынудың ыңғайлы және тиімді әдісі. Ол динамиканы, дыбыс пен бейнені, яғни баланың назарын ұзақ уақыт бойы ұстап тұратын факторларды біріктіреді. Қабылдаудың екі маңызды мүшесіне (есту және көру) бір уақытта әсер ету әлдеқайда үлкен әсерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мультимедияның әдістемелік күші - оқушының дыбыстық және визуалды бейнелердің дәйекті ағынын қабылдаған кезде оны қызықтыру және оқыту оңайырақ, оған тек ақпараттық ғана емес, сонымен қатар эмоционалды да әсер етеді. Сонымен қатар, презентация мұғалімге оқу материалын сыныптың, тақырыптың, пәннің ерекшеліктеріне сүйене отырып дербес құрастыруға мүмкіндік береді, бұл сабақты максималды оқу әсеріне жету үшін құруға мүмкіндік береді.

Мен өз жұмысымда АКТ-ны жиі қолданамын. Менің ақпараттық технологияларды қолдану тәжірибем АКТ-ны дидактикалық тұрғыдан ойластырылған қолдану жағдайында дәстүрлі сабақ шеңберінде жеке және сараланған жұмыс үшін шексіз мүмкіндіктер пайда болатындығын көрсетеді. Олар өзіндік жұмыстың тиімділігін арттырады, шығармашылыққа, дағдыларды игеруге және шоғырландыруға мүлдем жаңа мүмкіндіктер береді, оқытудың жаңа формалары мен әдістерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Оқу процесінде айтарлықтай өзгеріс бар, оны ойдағыдай оқу үшін қажетті негізгі процестер ретінде ойлау мен қиялды дамытуға бағыттау; оқушылардың танымдық іс-әрекетін тиімді ұйымдастыру қамтамасыз етіледі. Жұмыста мен дайын мультимедиялық өнімдер мен компьютерлік оқу бағдарламаларын қолданамын, өз презентацияларымды жасаймын, интернет құралдарын оқу және сыныптан тыс жұмыстарда қолданамын.

Бастауыш сыныптарды оқытуда ақпараттық технологияларды қолданудың мүмкіншіліктері өте көп. Мәселен, 3-4 сыныптарда әдебиеттік оқу пәні бойынша оқушыларға әуелі презентация көрсету арқылы өлең авторының өмір жолымен таныстырып, осы өлеңнің шығу тарихына ерекше тоқталып, мазмұнын меңгертіп, тапсырмаларды орындатуға болады. Әрі қарай оқушы автордың өмірбаяны туралы мәліметтерді ғаламтордан іздеп, тауып, жинақтап өз білімдерін толықтырады. Мен үй тапсырмасы ретінде шығармашылыққа қабілетті балаларға, сол әңгіме немесе шығармаға байланысты презентация жасап әкеліп, келесі сабақта интерактивті тақта арқылы сыныпқа көрсетуге тапсырмалар беріп отырамын. Міне, осындай ақпарат құралдарының көмегімен сабаққа қатысу белсенділігі төмен оқушылардың да қызығушылығын арттыруға болады

Психологиялық-педагогикалық зерттеулер бастауыш мектепте АКТ мүмкіндіктерін пайдалану мыналарға ықпал ететіндігін көрсетті:

- оқуға деген ынтаны арттыру, көрнекіліктің жоғары деңгейіне байланысты білім беру процесінің тиімділігін арттыру,
- танымдық белсенділікті арттыру,
- оқушылардың сапалы үлгерімін арттыру,
- көрнекі-бейнелі, ақпараттық ойлауды дамыту,
- бастауыш сынып оқушыларында өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі бақылау дағдыларын дамыту,
- сабақта бастауыш сынып оқушыларының белсенділігі мен бастамашылығын арттыру,
- оқудың жайлылық деңгейін арттыру.

Ақпараттық технологияларды қолданатын сабақтар алған білімдерін кеңейтіп, бекітіп қана қоймай, оқушылардың шығармашылық және интеллектуалдық әлеуетін едәуір арттырады. Бастауыш сынып оқушысының қиялы мен өзін дәлелдеуге деген ұмтылысы үлкен болғандықтан, оны өз ойларын, соның ішінде ақпараттық технологиялардың көмегімен мүмкіндігінше жиі айтуға үйреткен жөн. Бастауыш мектепте сабақтарда ақпараттық технологияларды қолдану кез-келген оқушыға өзін көрсетуге мүмкіндік береді, ал оқушының өзі жұмыс формаларын таңдайды. Ақпараттық технологияларды қолданатын сабақтар балаларға ғана емес, мұғалімнің өзіне де қызықты. Олар мұғалім мен оқушының өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді.

Астана қаласы
"І.Жансүгіров атындағы №58 мектеп-гимназия" ШЖҚ МКК
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Жаксылыкова Лазат Акановна

КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМУЫ

Аннотация: Бұл жұмыста: «Көркем еңбек сабағында мектеп оқушыларының көркемдік дамуы», «Материалдарды өңдеу технологиясы» бөлімін оқу барысында оқушының танымдық белсенділігі зерттелді.

Кіріспе

«Балалардың шығармашылық қабілеттері мен таланттарының бастауы олардың қолында. Бейнелеп айтқанда саусақтан шығармашылық ойдың қайнар бұлағынан нәр беретін ең жақсы ағындар шығады. Баланың қолының қимыл-қозғалысында сенімділік пен тапқырлық неғұрлым жоғары болса, құралмен өзара әрекеттесу неғұрлым нәзік болса, осы әрекеттесу үшін қажетті қимылдар соғұрлым күрделірек болса, қолдың табиғатпен, қоғамдық еңбекпен әрекеттесуі соншалықты тереңірек баланың рухани өміріне енеді. Басқаша айтқанда: баланың қолында қаншалықты шеберлік болса, соғұрлым бала ақылды болады».

Еңбекке баулу – жалпы білім беретін мектептің бастапқы кезеңінде баланы оқытудың, тәрбиелеудің және дамытудың міндетті шарты және құрамдас бөлігі және оқушылардың әртүрлі сыныптық және сабақтан тыс жұмыстары арқылы жүзеге асырылады.

Еңбекке баулудың мақсаты – еңбек әрекетін қалыптастыру негізінде оқушылардың жеке тұлғасын дамыту.

Өз қолдарымен бірдеңе жасау арқылы балалардың зейіні мен есте сақтау қабілеті дамиды, ұқыптылыққа, табандылыққа, шыдамдылыққа үйренеді. Мұның бәрі балаға мектепте, әсіресе жазуды меңгеруге көмектеседі және оның кейінгі өмірінде бұл қасиеттер пайдалы болады.

Шығармашылық әрекеттер көркемдік талғам мен логиканы дамытуға көмектеседі, кеңістіктік қиялдың қалыптасуына ықпал етеді. Сонымен қатар, балалар ұсақ моториканы жетілдіреді, бұл кіші жастағы мектеп оқушылары үшін, сондай-ақ церебральды бұзылулармен және сөйлеу ақауларымен (дизартрия, кекештену) зардап шегетін балалар үшін өте маңызды.

Шығармашылық әрекеттер қиялды дамытып қана қоймайды, сонымен қатар балаға көптеген практикалық дағдыларды береді. Түйме тігу, таңғы ас дайындау, өз қолыңымен отбасына және достарына сыйлық жасау - мұның бәрі балаға пайдалы болады.

Тағы бір өте маңызды қосымша: бірдеңені өзіңіз жасай алу балаға өзін сенімдірек сезінуге мүмкіндік береді және оны айналасындағы ересектер әлеміндегі дәрменсіздік сезімінен арылтады. Бірақ өзіне деген сенімділік пен өзіне деген сенімділік баланың шынайы бақытты болуы үшін қажетті шарт болып табылады.

Еңбек – баланың күнделікті өмірді (ойындар, жұмыс, демалыс) безендіру үшін пайдалы және эстетикалық мәні бар заттар мен бұйымдар жасайтын әртүрлі материалдармен шығармашылық жұмысы. Мұндай жұмыс баланың сәндік-көркемдік және қолданбалы іс-әрекеті болып табылады, өйткені әдемі

заттарды жасау кезінде ол бар идеяларға, білімдерге, жұмыс процесінде және көркемдік сабақтарда алған практикалық тәжірибеге негізделген материалдардың эстетикалық қасиеттерін ескереді.

Кіші мектеп оқушыларының көркемдік жұмыстарының мазмұны: - қағазбен, картонмен жұмыс (эртүрлі текстурадағы қағаздан маталармен, табиғи материалдармен үйлестіру, сәндік панельдер, мерекелер мен ойын-сауықтарды безендіруге арналған көлемді және жалпақ заттар мен құрылымдар, декорациялар, сувенирлер жасау);

- табиғи материалдармен жұмыс (кіші және үлкен мүсіндер жасау, құрғақ және тірі өсімдіктерден сәндік гүл шоқтарын жасау);

- саз балшықпен жұмыс жасау (сәндік зергерлік бұйымдар жасау, шағын мүсіндер, кәдесый ойыншықтар, қуыршақ ыдыстарын жасау);

Балалар қағаз жолақтарынан қолөнер жасауды ұнатады. Жұмыстың бұл түрі балалардың шығармашылығына үлкен мүмкіндіктер туғызады.

Егер сіз бірдей түсті, бірақ өлшемі эртүрлі екі жолақ қағазды алсаңыз, әрқайсысынан сақина жасап, оларды біріктіріп, содан кейін аздап қиял қоссаңыз, театрландырылған қойылымға арналған жануарларды (тауық, шошқа, мысық, қоян және т.б.) жасауға болады. Конус немесе цилиндр жануарлар мен адамдардың фигурасын жасау үшін негіз ретінде пайдаланылуы мүмкін.

Бала алынған қажетті элемент үшін иілудің жаңа тәсілдері мен формаларын дербес ашады. Сонымен бірге баланың қиялы таң қалдырады, өйткені ол барған сайын жаңа комбинацияларды жасайды және кейде өзі бастапқы идеядан не ойлап тапқанына таң қалады.

Табиғат балалар ойында қолдануға болатын материалдарға бай. Мұндай ойындардың құндылығы – бала тікелей табиғаттан шабыт алып, оқушыны сұлулығымен қуантатын қайталанбас дүниелер жасайды. Табиғи материалдарда балалар әдемілік пен пішіндердің үйлесімділігін, үйлесімділігін көреді, сонымен қатар олар материалдардың тән белгілерін таниды: хош иіс, түс, пішін, құрылым. Балалар сөздік қорын байытып қана қоймайды, сонымен қатар аналитикалық ойлауын дамытады: олар өз қолөнерін көргенімен байланыстыруға тырысады және оларға бейнелі атаулар береді. Қолөнер үшін қолдануға болмайтын табиғи материал (ұлы өсімдіктерді қоспағанда) іс жүзінде жоқ және оны қалай пайдалану туралы белгіленген ережелер жоқ.

Ерекше атап өтуге болатын ол саз балшықпен жұмыс істеу сабақтары - модельдеу. Модельдеу сабақтары адамға тән емес (тек осы және осыған ұқсас жұмыстарға қажет), бірақ жалпыға бірдей маңызды тұлғалық қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, барлық балшықтан жасалған бұйымдар нағыз сәндік-қолданбалы өнерге өте айқын тартылады және өмірмен байланысты.

Басқа материалдарды өңдеумен салыстырғанда тоқыма бұйымдарымен жұмыс істеудің өзіндік ерекшеліктері бар. Матамен жұмыс практикалық пәнаралық байланыстарға мүмкіндік береді. Осылайша, оқушылар еңбек құралдарының, материалдардың, еңбек процестерінің атауларымен танысу арқылы олардың ой-өрісі мен сөздік қорын айтарлықтай кеңейтеді. Тоқыма материалдарын өңдеу басқалармен салыстырғанда көп қажырлылық пен еңбекті қажет етеді.

Тігін тігу, кесте тігу, тоқу жұмыстары өз нәтижесімен балаларды қызықтырады. Бастауыш сынып оқушылары қолдан жасалған бетбелгіден немесе майлықтан қаншалықты қуаныш алады! Ата-аналарға, достарға және балаларға сыйлық жасау одан кем емес рахат әкеледі. Тәжірибелік жұмыстардың тізіміне, мақсатына қарай келесідей топтастыруға болатын бұйымдар кіреді: тұрмыстық, оқу, ойын кәдесыйлары мен сыйлықтар.

Осылайша, дұрыс ұйымдастырылған жұмыс балаларға эртүрлі материалдардың сапасы мен мүмкіндіктері туралы терең білім береді, жағымды эмоцияларды бекітуге көмектеседі, жұмыс істеуге және қолөнер ерекшеліктерін меңгеруге ынтасын оятады, халықтық сәндік өнермен таныстырады.

Қорытынды

Қазіргі көркем еңбек сабағы оқу мақсаттарының кеңдігімен ерекшеленеді. Қазіргі кезде оқушыларды білім, білік, дағды жүйесімен қаруландырумен қатар, білім беру талаптары, жеке тұлғаны дамыту, шығармашылық ойлау және өз бетінше іс-әрекетке үйрету әдістері алдыңғы қатарға шығып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Арапова С.В. Обучение изобразительному искусству. Интеграция художественного и логического. – СПб.: КАРО, 2004. – (Модернизация общего образования).
2. Бортник А.Ф., Петрова Ю.М. «Жұмсақ ойыншықтарды дайындау процесінде оқушылардың оқушылардық технологиялық құзыреттілігін қалыптастыру», «Концепт» ғылыми әдістемелік электрондық журналы, -2017,-Т.11. –Б.42-43.

Астана қаласы
"І.Жансүгіров атындағы №58 мектеп-гимназия" ШЖҚ ММК
География пән мұғалімі
Жаңбыршы Аружан Жасұланқызы

ГЕОГРАФИЯДАҒЫ СТАНДАРТТАН ТЫС САБАҚТАР – БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАҢА КӨЗҚАРАС

Әрбір мұғалімнің кәсіби қызметінде стандартты оқу процесі күнделікті өмірге айналуы мүмкін, ал оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы төмендейтін уақыт келуі мүмкін. Бұл ұзақ уақыт бойы алдын-ала жасалған шаблон бойынша жұмыс істеуге байланысты болуы мүмкін. Бұл мәселені әртүрлі тәсілдермен шешуге болады, олардың бірі стандартты емес сабақтарды қолдану. Бүгінгі таңда мұндай сабақтардың өзектілігі, ең алдымен, біз көріп отырған қоғамның өзгеруінің жылдамдығымен анықталады. Сондықтан ойындарды немесе интерактивті технологияларды қолдана отырып, стандартты емес немесе дәстүрлі емес сабақтар өте маңызды.

География мектеп бағдарламасындағы пән ретінде бұл тұрғыда стандартты емес сабақтарды қолдану үшін өте қызықты пән.

Стандартты емес география сабағы - бұл дәстүрлі емес құрылымы бар оқу сабағы. Мұндай сабақтардың бірегейлігі оқушылардың географияға деген қызығушылығын қалыптастырып қана қоймай, олардың шығармашылық тәуелсіздігін, зияткерлік белсенділігін дамытуға, кейде ерекше білім көздерімен жұмыс істеуге үйретуге мүмкіндік береді. Сабақты ұйымдастырудың өзі оқушыларды зерттелетін құбылыстарды шығармашылық бағалау қажеттілігіне әкеледі, бұл қоршаған табиғатқа оң көзқарасты дамытуға ықпал етеді. Оқытудың дәстүрлі емес түрлерін қолдану мұғалімнің іс-әрекет аясын едәуір кеңейтуге, оқушылардың басқарылатын танымдық іс-әрекетінің әртүрлілігі мен тиімділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Тәжірибе көрсеткендей, келесі критерийлер географияның дәстүрлі емес сабақтары шарттардың сақталуын болжайды:

- оқытудың ұжымдық формаларын (топтар) пайдалану;
- оқушылардың қуатты танымдық іс-әрекетінің дағдыларын дамыту, шығармашылық ізденіске ұмтылу;
- оқушылардың танымдық іс-әрекетін жандандыру;
- оқушылардың ұжымда, командада жұмыс істеу дағдыларын меңгеруі;
- тыңдау, талдау, шешімдер ұсыну, дауласу, сендіру, өз пікірін қорғау, өзгелердің пікірін тыңдау, жағдайдан шығудың жолын табу;
- шығармашылық ынтымақтастық қатынастарының қалыптасу.

Стандартты емес сабақтың функциялары бөлінеді:

- оқу – есте сақтауды, зейінді дамыту, әр түрлі сипаттағы ақпаратты қабылдау;
- қолайлы атмосфераны құру, сабақты қызықты іс-әрекетке айналдыру;
- коммуникативті-сыныпты біріктіру, жағымды эмоционалды байланыстар;
- дамытушылық-жеке қасиеттердің үйлесімді дамуы;
- тәрбиелік-шартты (ойын) жағдайда жеке тұлғаның көрінісін психокоррекциялау және эмоционалды шиеленісті жеңілдету.

Қазіргі қоғам бүгінде ғаламтор желісіне өте тығыз интеграциялануда. Бұл оның өте ыңғайлылығы мен пайдалылығына байланысты болатын процесс. Білім беру процесі де шетте қалмайды. Ғаламтор желісі күн сайын білім беруге байланысты көптеген ресурстармен толықтырылуда. Әрбір мұғалімнің маңызды міндеті-бұл жүйені меңгеруді үйрену, өйткені ол сабақтың өзіне де, оқушыларға да зиян келтірместен уақыт бойынша сабақ дайындау процесін айтарлықтай жеңілдетуге қабілетті. Стандартты емес сабақтарды жүзеге асыру мүмкіндігін іздеудің маңызды ресурсы ғаламтор желісі болуы мүмкін. Ол қажетті ақпарат көзі ретінде әрекет ете алады. Сонымен қатар, ғаламтор желісінде ерекше интерактивті құралдарға қол жеткізуді қамтамасыз ететін бірқатар қызметтер бар. Бүгінгі таңда интерактивті технологиялар элементтерімен сабақ ұйымдастыруға мүмкіндік беретін бірқатар қызметтер бар. Бұған, мысалы, интерактивті тақтамен бірлесіп жұмыс істеу, шығармашылық тапсырмаларды шешу, балалар ғаламтордың арқасында, тіпті компьютерлерді пайдаланбай, тек мобильді құрылғыларының көмегімен оқу жобаларында бірлесіп жұмыс істей алады.

Интерактивті технологияларды қолдана отырып, стандартты емес сабақтарды құрудың жеткілікті пайдалы құралы padlet интерактивті тақтасы бола алады. Ол белгілі бір жағдайларда қолдануға мүмкіндік беретін бірқатар ерекшеліктерге ие. Бұл интерактивті тақтада жұмыс жасамас бұрын оның бірқатар шаблондарын таңдап алуға болады: таспа, сюжеттік тақта, динамиктер, әңгімелер, карта, кенеп, хронология. Бұл үлгілердің барлығында мұғалімге өзі ойлаған идеяға сүйене отырып, белгілі бір сабақты жүзеге асыруға мүмкіндік беретін бірқатар ерекшеліктер бар. География мұғалімдері үшін бұл құралда карта үлгісі де өте пайдалы. Онда мұғалім белгілерді қоя алатын карта жасайды, ал оқушылар, мысалы, тапсырма бойынша географиялық нысанның не екенін табуы керек. Бірақ, әрине, бұл интерактивті тақтаны қолданудың бір ғана мүмкіндігі.

Интерактивті тақталар болып табылатын веб-құралдардан басқа, кейбір жұмыс дизайнерлері де бар. Осындай құралдардың бірі Kahoot деп аталады. Бұл ыңғайлы конструктордың көмегімен жеке тестілік тапсырмаларды ғана емес, сонымен қатар оқушыларға өз құрылғыларының көмегімен сабақта тікелей өтуге мүмкіндік береді. Оқушылардың жауаптарының барлық статистикасы мұғалімнің құрылғысына жіберіледі. Осылайша, дәстүрлі және стандартты емес сабақтарда интерактивті технологияларды қолдана отырып, қызықты тәуелсіз жұмыстарды ұйымдастыруға болады.

Жоғарыда келтірілген интерактивті құралдардың мысалын қолдана отырып, олардың саны мен қол жетімділігі жыл сайын артып келеді деп айтуға болады және осы құралдарды сабақтарда қолдануды үйрену өте пайдалы болуы мүмкін. Әрине, бұл құралдар көбінесе қашықтықтан оқыту режимінде оқуға арналған. Дегенмен, оларды мектептегі сабақтарда әдеттегі уақытта қолдану мүмкіндігі де бар.

Осы жұмысты қорытындылай келе, стандартты емес немесе дәстүрлі емес сабақтардың айрықша ерекшелігі мен маңыздылығы туралы айтуға болады, бұл олардың ерекше құрылымынан тұрады, бұл мектептегі сабақ аясында оқушылар үшін де, мұғалім үшін де ерекше тәжірибе жасауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, стандартты сабақтарда толық ашылмайтын көптеген оқу құралдарының әлеуетін ашуға мүмкіндік береді, мысалы, әртүрлі веб-ресурстарды, ғаламтор кеңістігінде оқу процесін ұйымдастыруға мүмкіндік беретін арнайы құралдарды пайдалану. Жоғарыда айтылғандардың барлығы стандартты емес сабақтарды өткізудің өте пайдалы түрі ретінде сипаттайды, бұл бізге оқу процесіне көптеген қызықты тәжірибелер әкелуге, сонымен қатар жаңашылдық әсерінде ойлауға және оқушының жеке басының жан-жақты дамуына ықпал етуге мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Гакаев Р.А., Чатаева М.Ж. Преподавание географии в школе и его значение как междисциплинарного учебного предмета // Научное мнение. – 2014. – № 4. – С. 156–159;
2. Давлетмирзаева Ф.А. Нестандартные уроки в преподавании географии в условиях современной школы / Ф. А. Давлетмирзаева // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы VII Междунар. науч. конф. (г. Самара, август 2015 г.). – Самара: ООО "Издательство АСГАРД", 2015. – С. 71-74.

**Маңғыстау облысы, Мұнайлы ауданы
«Шоғы Мұңалұлы атындағы №5 жалпы білім беретін мектеп» КММ
Көркем еңбек пәнінің мұғалімі
Кулбаева Канша Оразгалыевна**

СӘНДІК-ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕРДІҢ ОҚУШЫЛАРҒА ТӘРБИЕЛІК ЖӘНЕ ДАМУШЫЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ерекше көңіл бөлінуде. Осы тұрғыда сәндік-қолданбалы өнер үлкен рөл атқарады. Ол оқушыларға эстетикалық тәрбие беріп, ұлттық мәдениетке құрмет сезімін қалыптастырады. Сонымен қатар, қолөнермен айналысу еңбекқорлыққа, табандылыққа, шыдамдылыққа баулиды.

Қазақстанда сәндік-қолданбалы өнер ғасырлар бойы дамып келе жатқан ұлттық мұраның бір бөлігі болып табылады. Ою-өрнектер, кесте тігу, киіз басу, зергерлік өнер, ағаш және сүйек ою – халқымыздың рухани байлығы. Мұндай өнер түрлерін мектеп бағдарламасына енгізу оқушылардың шығармашылық қабілетін арттырып қана қоймай, олардың ұлттық сана-сезімін нығайтады.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттері

Зерттеудің мақсаты: Сәндік-қолданбалы өнердің оқушыларға тәрбиелік және дамытушылық ықпалын анықтау және оны білім беру үрдісінде тиімді пайдалану жолдарын зерттеу.

Зерттеудің міндеттері:

Сәндік-қолданбалы өнердің негізгі бағыттарын анықтау.

Оның оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы рөлін талдау.

Қолөнердің ұлттық мәдениетті сақтаудағы және дамытудағы маңызын зерттеу.

Көркем еңбек сабағында сәндік-қолданбалы өнерді тиімді қолдану әдістерін ұсыну.

Зерттеу нысаны мен пәні

Зерттеу нысаны: 5-9 сынып оқушыларының сәндік-қолданбалы өнерге деген қызығушылығы мен оның оқу үдерісіндегі орны.

Зерттеу пәні: Сәндік-қолданбалы өнердің оқушыларға беретін тәрбиелік және дамытушылық ықпалы.

Негізгі бөлім

1. Сәндік-қолданбалы өнердің мәні мен ерекшеліктері

Сәндік-қолданбалы өнер – халықтың мәдени мұрасының ажырамас бөлігі. Ол күнделікті тұрмыста қолданылатын әрі әсемдік мәнге ие бұйымдар жасауды қамтиды. Бұл өнердің басты ерекшелігі – қолөнер арқылы әдемілік пен ұлттық нақышты ұштастыра отырып, практикалық тұрғыда пайдалы заттар жасау.

Сәндік-қолданбалы өнердің негізгі түрлері:

Кесте тігу – ұлттық нақыштағы әсем ою-өрнектермен киім мен тұрмыстық заттарды безендіру.

Ағаш ою – ағаштан әшекейлі бұйымдар, жиһаздар, тұрмыстық құралдар жасау.

Киіз басу – қазақтың дәстүрлі қолөнерінің бірі, одан кілемдер мен тұрмыстық бұйымдар жасалады.

Зергерлік өнер – алтын, күміс, мыс сияқты металдардан әшекей бұйымдар жасау.

Қыш өнері – саз балшықтан ыдыстар мен мүсіндер жасау.

2. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы сәндік-қолданбалы өнердің рөлі

Сәндік-қолданбалы өнер оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, олардың елестету, ойлау және қиялдау дағдыларын жетілдіреді. Сонымен қатар, қолөнермен айналысу:

Қолдың ұсақ моторикасын жақсартады;

Логикалық және кеңістіктік ойлауды дамытады;

Шыдамдылық пен зейінді арттырады;

Жаңа идеяларды жүзеге асыруға үйретеді.

Оқушылар өз қолымен жасалған бұйымдар арқылы өзін-өзі көрсетуге, жаңа нәрселерді үйренуге және шығармашылық ізденіске бейімделеді.

3. Сәндік-қолданбалы өнердің тәрбиелік маңызы

Қолөнермен айналысу оқушыларға еңбекқорлық, ұқыптылық, табандылық сияқты қасиеттерді қалыптастыруға көмектеседі. Сонымен қатар, ол ұлттық мәдениетті дәріптеуге, ата-баба дәстүріне құрметпен қарауға тәрбиелейді.

Тәрбиелік мәні:

Ұлттық тәрбие – оқушылар қазақтың дәстүрлі қолөнері арқылы ұлттық мәдениетке жақындайды.

Эстетикалық тәрбие – әдемілік пен сұлулықты тануға, әсемдікке ұмтылуға үйренеді.

Еңбек тәрбиесі – шыдамдылық пен жауапкершілік қалыптасады.

4. Сәндік-қолданбалы өнерді көркем еңбек сабағында тиімді пайдалану әдістері

Сәндік-қолданбалы өнерді мектеп бағдарламасына енгізу арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыруға болады. Бұл үшін келесі әдістер тиімді:

Шеберлік сабақтарын өткізу – ұлттық қолөнер шеберлерін шақырып, тәжірибелік жұмыстар ұйымдастыру.

Жобалық әдіс – оқушылар белгілі бір бұйым жасауды жоспарлап, оны кезең-кезеңімен орындайды.

Топтық жұмыс – оқушылар бірлесіп, ортақ жобалар жасау арқылы ынтымақтастық дағдыларын дамытады.

Электронды ресурстарды пайдалану – сәндік-қолданбалы өнер туралы онлайн сабақтар мен видеолар көру.

Қорытынды

Сәндік-қолданбалы өнер оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, олардың еңбекке деген сүйіспеншілігін арттырады. Сонымен қатар, бұл өнер түрі ұлттық мәдениетті сақтауға және дамытуға ықпал етеді.

Зерттеу нәтижелері:

Сәндік-қолданбалы өнер оқушылардың эстетикалық, шығармашылық және еңбек дағдыларын дамытады.

Бұл өнер түрі арқылы ұлттық мәдениетке деген құрмет пен қызығушылық артады.

Оқушылардың логикалық ойлау қабілеті мен қолдың ұсақ моторикасы жақсарады.

Көркем еңбек сабақтарында сәндік-қолданбалы өнерді қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Ұсыныстар:

Көркем еңбек пәнінде сәндік-қолданбалы өнерді кеңінен қолдану.

Оқушыларды ұлттық қолөнерге баулитын үйірмелер ұйымдастыру.

Заманауи технологиялар мен дәстүрлі әдістерді ұштастыра отырып, инновациялық оқыту әдістерін қолдану.

Бұл зерттеу сәндік-қолданбалы өнерді мектеп бағдарламасына енгізу арқылы оқушылардың шығармашылық әлеуетін арттыруға бағытталған

г.Актобе
КГУ «Центр (autism-центр) поддержки детей с аутизмом
(расстройствами аутистического спектра) «Асыл Мирас»
Дефектолог
Кульмагамбетова Гульнур Алибеккызы

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА СЕМЕЙ, ВОСПИТЫВАЮЩИХ ДЕТЕЙ С АУТИЗМОМ

Аннотация

В статье рассматривается проблема психологической поддержки семей, воспитывающих детей с аутизмом. Подчеркивается важность комплексного подхода к помощи таким семьям, а также роль психолога в процессе адаптации и интеграции детей с аутизмом в общество. Особое внимание уделено вопросам стресса, который испытывают родители в связи с особенностями воспитания и ухода за детьми с аутизмом, а также методам психологической помощи, которые могут снизить эмоциональную нагрузку и улучшить качество жизни как детей, так и их семей. В статье также рассматривается необходимость создания систем поддержки на уровне сообщества и государственных программ.

Введение

Аутизм является одним из наиболее сложных и многогранных расстройств, с которым сталкиваются семьи. Ожидания родителей, столкнувшихся с диагнозом аутизм у ребенка, часто связаны с большим количеством вопросов, неопределенности и эмоциональной перегрузки. Семьи с детьми, имеющими расстройства аутистического спектра (РАС), сталкиваются с особыми трудностями в воспитании и социализации детей. Эти трудности оказывают большое влияние на психоэмоциональное состояние родителей, что требует специальных мер поддержки и вмешательства со стороны специалистов.

Психологическая нагрузка на родителей детей с аутизмом

Психологическая нагрузка на родителей детей с аутизмом является значимой проблемой, так как большинство родителей, получивших диагноз аутизм, испытывают стресс, тревогу и депрессию. В числе факторов, способствующих этим переживаниям, можно выделить следующие:

1. **Диагностика и начало лечения.** Получение диагноза может быть шоковым и вызвать чувства отчаяния, вины и тревоги, особенно если родители не знают, как им справиться с этим.
2. **Особенности поведенческих проблем.** Дети с аутизмом могут проявлять агрессию, нежелание взаимодействовать с окружающими, а также быть подвержены кризисным ситуациям, что приводит к дополнительной нагрузке на родителей.
3. **Отсутствие поддержки со стороны окружающих.** Многие родители сталкиваются с недостаточной поддержкой со стороны семьи, друзей или системы здравоохранения, что усугубляет проблему.

Роль психологической поддержки

Психологическая поддержка играет ключевую роль в снижении стресса и тревоги родителей. Существует несколько методов и подходов, которые могут быть полезными:

1. **Психотерапевтические вмешательства.** Психотерапия, включая когнитивно-поведенческую терапию и семейное консультирование, помогает родителям справляться с негативными эмоциями, снижать уровень стресса и развивать стратегии coping.

2. **Групповая поддержка.** Группы поддержки для родителей детей с аутизмом позволяют обмениваться опытом и получать поддержку от людей, находящихся в схожей ситуации.

3. **Образовательные программы для родителей.** Психологическая поддержка должна включать обучение родителей эффективным методам воспитания и взаимодействия с детьми с аутизмом. Это позволяет не только повысить их уверенность в себе, но и улучшить качество жизни ребенка.

Интеграция в общество и поддержка на уровне сообщества

Кроме индивидуальной психологической помощи, важным аспектом является создание системы поддержки на уровне общества. Это включает в себя:

1. **Инклюзивное образование.** Создание инклюзивных образовательных программ, где дети с аутизмом могут обучаться вместе с обычными детьми, важно как для развития ребенка, так и для уменьшения изоляции его семьи.

2. **Государственные программы поддержки.** Важным шагом является разработка и внедрение государственных программ и фондов, которые обеспечивают доступ к медицинским, социальным и психологическим услугам.

3. **Информационные кампании.** Важно проводить кампании по повышению осведомленности общества о расстройствах аутистического спектра и снижении стигматизации детей с аутизмом.

Заключение

Психологическая поддержка семей, воспитывающих детей с аутизмом, является необходимым компонентом успешной адаптации как ребенка, так и его родителей. Комплексный подход, включающий психотерапевтическую помощь, групповую поддержку, образовательные программы для родителей и государственные инициативы, способствует улучшению психоэмоционального состояния родителей и созданию благоприятных условий для детей с аутизмом. Важно помнить, что помощь таким семьям должна быть доступной и системной, что повысит качество жизни всех участников этого процесса.

Список литературы

1. Гаврилова, Т. А., & Рогов, Е. И. (2009). *Психология семейного воспитания: от теории к практике*. Москва: Академия.
2. Муслимова, И. Н. (2015). *Аутизм: психологическая поддержка семьи*. Санкт-Петербург: Питер.
3. Пеннер, Л. Л. (2012). *Психологическое сопровождение детей с аутизмом*. Москва: Наука.
4. Соловьева, Е. И. (2017). *Стратегии психологической помощи семьям, воспитывающим детей с аутизмом*. Журнал психологии, 25(3), 45-52.
5. Левченко, С. В. (2018). *Роль специалистов в помощи семьям детей с аутизмом*. Психология и образование, 5(2), 34-39.

г.Актобе

**КГУ «Центр (autism-центр) поддержки детей с аутизмом
(расстройствами аутистического спектра) «Асыл Мирас»**

Дефектолог

Испанова Айгуль Есенгалиевна

ОБУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ С РАС

Аннотация

Обучение детей с расстройствами аутистического спектра (РАС) является одной из актуальных тем в современной педагогике. Разнообразие проявлений РАС требует применения индивидуализированных подходов и методов, направленных на развитие коммуникативных, когнитивных и социальных навыков. В статье рассматриваются различные методы обучения детей с РАС, включая прикладной анализ поведения (ПАП), методику структурированного обучения, а также современные технологии и подходы, такие как использование мультимедийных средств и социальных историй. Особое внимание уделяется важности комплексного подхода и взаимодействия специалистов, родителей и педагогов. Практическая ценность работы заключается в предложении конкретных рекомендаций для реализации эффективных образовательных программ для детей с РАС.

Введение

Расстройства аутистического спектра (РАС) представляют собой группу нейроразвивающих расстройств, характеризующихся нарушениями в области общения, социального взаимодействия и ограниченным репертуаром интересов и деятельности. Эти расстройства оказывают значительное влияние на развитие ребенка и требуют специализированных подходов к обучению и социальной адаптации.

Современная педагогика и психология разрабатывают различные методы, направленные на максимальное раскрытие потенциала детей с РАС. Обучение этих детей должно учитывать их индивидуальные особенности, а также потребности в коррекции и развитии различных навыков.

Методы обучения детей с РАС

1. **Прикладной анализ поведения (ПАП).** ПАП является одним из наиболее распространенных методов, применяемых для детей с РАС. Этот подход основан на принципах бихевиоризма и направлен на развитие навыков через систему позитивного подкрепления. Например, в случае нарушения коммуникативных навыков, используется последовательность действий, направленных на поощрение правильных социальных взаимодействий.

2. **Структурированное обучение (ТЕАССН).** Программа ТЕАССН (Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children) была разработана для детей с аутизмом и направлена на создание структурированного и предсказуемого образовательного пространства. В этой системе большое внимание уделяется визуальным подсказкам, расписаниям и четким инструкциям, что помогает детям с РАС адаптироваться к учебной деятельности и уменьшать уровень тревожности.

3. **Использование технологий и мультимедийных средств.** В последние годы активно используется подход, включающий технологии для обучения детей с РАС. Например, использование планшетов и компьютерных программ помогает детям развивать навыки через интерактивные задания. Также широко применяются специальные приложения для тренировки навыков общения и социальных взаимодействий.

4. **Социальные истории.** Социальные истории — это метод, помогающий детям с РАС понять и предсказать социальные ситуации. Истории используют простые и ясные описания, чтобы дети могли учиться на примерах, как правильно себя вести в различных ситуациях.

5. **Монтессори-подход.** Методика Монтессори, направленная на самостоятельное развитие ребенка, также используется для детей с РАС. В отличие от традиционных методов, она фокусируется на индивидуальных потребностях каждого ребенка и способствует развитию независимости, концентрации и социальных навыков.

Заключение

Обучение детей с расстройствами аутистического спектра требует применения комплексного и индивидуализированного подхода, который включает различные методики и технологии. На основе этих методов можно значительно повысить уровень социализации, коммуникативных навыков и познавательной активности детей с РАС. Важно, чтобы обучение было гибким, учитывало потребности ребенка и проходило в условиях сотрудничества специалистов и родителей. Успешная реализация этих методов способствует улучшению качества жизни детей с РАС и их интеграции в общество.

Список литературы

1. Гезина, Е. П., и др. (2020). Психология и педагогика детей с расстройствами аутистического спектра. М.: Просвещение.
2. Воронова, Н. Ю. (2018). Прикладной анализ поведения в коррекции детей с РАС. СПб: Речь.
3. Татьяничева, Н. С. (2021). Использование технологии для обучения детей с аутизмом. М.: Наука.

**Түркістан облысының білім басқармасының
«Түркістан көпсалалы-техникалық колледжі» МКҚК
Ветеринария кафедрасының арнайы пән оқытушысы
Мырзабаева Динара Абдикаимовна**

САПАЛЫ ВЕТЕРИНАРЛЫҚ ҚЫЗМЕТ: МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫМЕН АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ

Кіріспе

Қазіргі таңда мал шаруашылығы мен азық-түлік қауіпсіздігі әр елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына маңызды әсер ететін салалардың бірі болып табылады. Қазақстанда мал шаруашылығы экономика үшін стратегиялық маңызы бар салалардың бірі болып саналады. Бұл сала халықты азық-түлік өнімдерімен қамтамасыз ету, экспорттық әлеуетті арттыру, ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірудің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін үлкен роль атқарады. Алайда, бұл саладағы негізгі мәселелердің бірі – малдың денсаулығын сақтау және азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады. Сапалы ветеринарлық қызмет осы мәселелерді шешуде маңызды орын алады.

1. Ветеринарлық қызметтің рөлі

Сапалы ветеринарлық қызмет – бұл мал ауруларын ерте кезеңде анықтау, оларды емдеу және алдын алу, сондай-ақ малдың денсаулығын бақылау арқылы азық-түлік өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы маңызды қадам. Ветеринарлық қызмет мал шаруашылығын жүргізуде өте маңызды рөл атқарады, себебі малдың денсаулығы мен өнімділігіне тікелей әсер етеді. Ветеринарлар малдардың ауруларын анықтап, оларды емдей отырып, мал шаруашылығы өнімдерінің сапасын арттырады.

Қазақстанда мал шаруашылығын дамыту үшін ветеринарлық қызметтердің сапасы мен қолжетімділігі ерекше маңызға ие. Мемлекет осы бағытта ветеринариялық бақылауды күшейтіп, мал шаруашылығына қатысты заңдар мен нормативтік актілерді жетілдіруде. Бұдан басқа, мал шаруашылығы өнімдерінің сапасы мен қауіпсіздігін сақтау үшін ветеринарлық инспекциялар мен зертханалық зерттеулер жүргізу маңызды.

2. Мал шаруашылығында аурулардың алдын алу

Мал шаруашылығында аурулардың алдын алу мен бақылау шаралары азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуде басты фактор болып табылады. Ветеринарлық қызметтің тиімділігі – аурулардың алдын алу және малдың денсаулығын сақтау арқылы зиянды микроорганизмдер мен патогендерді таралмауға көмектеседі. Бұл мақсатта алдын алу шаралары ретінде вакцинация, карантиндік бақылау, малдарды тексеру, және ветеринарлық диагностика қолданылады.

Әсіресе, малдардың жұқпалы аурулардан қорғау маңызды. Өйткені, кейбір жұқпалы аурулар адам денсаулығына қауіп төндіруі мүмкін. Мысалы, бруцеллез, туберкулез, сальмонеллез сияқты аурулар малдан адамға жұққан жағдайда азық-түлік қауіпсіздігіне тікелей әсер етеді. Сондықтан ветеринарлық қызметтің міндеті – малдардың барлық аурулары мен инфекцияларын дер кезінде анықтап, алдын алу шараларын қабылдау.

3. Азық-түлік қауіпсіздігі

Азық-түлік қауіпсіздігі – халықтың денсаулығын сақтау мен қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуде маңызды мәселелердің бірі. Азық-түлік өнімдерінің сапасы мен қауіпсіздігі ауыл шаруашылығында өндірілген мал өнімдері мен олардың өңдеу процесстеріне тікелей байланысты. Қазақстанда азық-түлік

қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында үкімет мал шаруашылығы мен азық-түлік өнімдерін бақылауды жүзеге асырады.

Азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін ветеринарлық қызмет жан-жақты жұмыс істеуі керек. Бұл малды азықтандырудан бастап, оны сойып, мал өнімдерін сатуға шығару процесіне дейінгі барлық кезеңдерді қамтиды. Ветеринарлық қызметтің мамандары малдың өнімі мен денсаулығын бақылап, оның адам ағзасына зиянды болмауын қамтамасыз етеді.

4. Ветеринарлық инспекциялар мен бақылау

Ветеринарлық инспекциялар мен бақылау жүйесі – мал шаруашылығындағы қауіпсіздікті қамтамасыз ететін маңызды құрылым. Қазақстандағы ветеринарлық бақылау жүйесі ұлттық стандарттар мен ережелерге сәйкес жұмыс істейді. Ветеринарлық инспекциялардың жұмысы мал ауруларын бақылау, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, шекарадан өтетін мал мен мал өнімдеріне тексеру жүргізу сияқты бірнеше аспектілерді қамтиды.

Бақылау жүйесі мал шаруашылығындағы барлық сатыларды қадағалайды. Малдардың санитарлық жағдайы, олардың тағамы мен күтімі, өнімдердің сапасы мен қауіпсіздігі – бұл ветеринарлық инспекторлар тексеретін негізгі бағыттар. Сонымен қатар, ветеринарлық қызметтің зертханалары арқылы өнімдерге зерттеу жүргізіледі, бұл азық-түлік өнімдерінің сапасын арттыруға көмектеседі.

Қорытынды

Сапалы ветеринарлық қызмет мал шаруашылығындағы өндірістің тиімділігін арттыру, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, және жалпы халықтың денсаулығын сақтау үшін маңызды болып табылады. Ветеринарлық қызметтің жоғары деңгейде жұмыс істеуі, мал ауруларын алдын-ала анықтау, бақылау мен емдеу шараларының дұрыс жүргізілуі мал шаруашылығын дамытуда маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін мемлекет тарапынан бақылаудың күшейтілуі, ветеринарлық қызметтің жұмысын жетілдіру және ғылыми-зерттеу жұмыстарының дамуы қажет. Осылайша, сапалы ветеринарлық қызмет арқылы біз мал шаруашылығын дамыта отырып, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ете аламыз.

г.Актобе

**КГУ «Центр (autism-центр) поддержки детей с аутизмом
(расстройствами аутистического спектра) «Асыл Мирас»**

Психолог

Акмагамбетова Казина

КАК ПОМОЧЬ РЕБЕНКУ С РАС АДАПТИРОВАТЬСЯ В ОБЩЕСТВЕ

Сегодня проблема детского аутизма является одной из самых актуальных в детской психологии и педагогике. Дети с РАС могут испытывать трудности в понимании социальных норм, выражении эмоций и установлении контакта с окружающими. Однако с ранней поддержкой и правильными методами обучения они могут успешно адаптироваться к обществу.

В этом докладе рассмотрим основные способы помощи ребенку с РАС в социальной адаптации, включая развитие коммуникативных навыков, создание комфортной образовательной среды и поддержку со стороны семьи и общества.

1. Развитие коммуникативных и социальных навыков

Одной из главных сложностей для детей с РАС является общение. Некоторые дети не используют речь, другие испытывают затруднения с пониманием жестов, мимики и интонации.

Методы развития общения:

1. Альтернативная коммуникация – использование карточек PECS, жестового языка или специальных приложений.
2. Социальные истории – рассказы с четкими инструкциями помогают детям понимать, как вести себя в разных ситуациях.
3. Ролевые игры – помогают привыкнуть к повседневным социальным сценариям.
4. Визуальные подсказки – расписания в картинках снижают тревожность.

2. Образование и школьная адаптация

Выбор подходящей образовательной среды – важный шаг в социализации ребенка с РАС.

Варианты обучения:

- Инклюзивное образование с поддержкой тьютора.
- Специальные коррекционные школы.
- Комбинированный подход.

Как помочь ребенку в школе:

1. Создание структуры – четкое расписание снижает стресс.
2. Обучение одноклассников пониманию особенностей РАС.
3. Организация комфортного пространства в классе.
4. Поддержка со стороны педагогов и специалистов.

3. Социальная адаптация и повседневная жизнь

Рекомендации:

1. Развитие навыков самообслуживания (еда, одежда, гигиена).
2. Объяснение социальных правил через игры и наглядные примеры.
3. Поощрение интересов ребенка и участие в кружках.
4. Подготовка к новым ситуациям с помощью визуализации.

4. Поддержка семьи и общества

Роль родителей в адаптации ребенка с аутизмом очень важна.

Советы для родителей:

- Принимать индивидуальность ребенка.
- Общаться с другими родителями в группах поддержки.
- Сотрудничать со специалистами (психологи, логопеды).
- Развивать эмоциональную связь с ребенком.

Заключение

Адаптация ребенка с РАС в обществе – это долгий процесс, требующий терпения, понимания и поддержки со стороны родителей, педагогов и окружения. Важно развивать его социальные и коммуникативные навыки, создавать для него комфортную образовательную среду и помогать ему справляться с повседневными вызовами. Систематическая работа с ребенком, терпение и вера в его возможности помогут ему стать полноценным членом общества, раскрыть свой потенциал и обрести самостоятельность в будущем.

Литература:

1. Дети и подростки с аутизмом. Психологическое сопровождение. Никольская О.С. , Баенская Е.Р, Либлинг М.М., Костин И..А. . Веденина М.Ю, Аршатский А.В., Аршатская О.С. –М 2005.-(Особый ребенок».
2. Помощь и воспитание детей с особым эмоциональным развитием. (ранний возраст). Баенская Е.Р. - .:Теренфиев -2007- (особый ребенок).
3. Аутизм : коррекционная работа при тяжелых и осложненных формах: пособие для учителя – дефектолога./ С.С. Морозова. Гуманитар.:. изд.центр ВЛАДОС , 2007.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Бәйдібек би ауылы
 "Нұршуақ" бөбекжай балабақшасы
 Тәрбиеші, педагог-модератор
 Алимова Эльмира Нуржакыповна

БІРТҰТАС ТӘРБИЕ АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДАМУ

Балаларды тәрбиелеу мен оқыту процесінде ата-аналар мен педагогтардың ынтымақтастығы мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының табысты дамуының негізгі аспектілерінің бірі болып табылады. Ата-аналарды балабақша өміріне қатыстыру балалардың оқудың тиімді болуына ықпал етіп қана қоймай, олардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасайды. Бұл мақалада ата-аналарға мектепке дейінгі мекемелердегі оқу процесіне белсенді қатысуға қандай тәжірибелер мен әдістер мүмкіндік беретінін және бұл балалардың табысына қалай әсер ететінін қарастырамыз.

Адамның дамуына көптеген биологиялық және әлеуметтік факторлар әсер етеді. Тұлғаның қалыптасуына әсер ететін негізгі әлеуметтік фактор – отбасы, дәстүрлі түрде отбасы – тәрбиенің негізгі институты. Адамның отбасында алғанының бәрі оның кейінгі өмірінде сақталады. Отбасының маңыздылығы адамның өмірінің елеулі бөлігінде онда болуымен, тұлғаның негізі отбасында қаланады. Анасымен, әкесімен, ағаларымен, әпкелерімен, ата-әжелерімен және басқа туыстарымен тығыз қарым-қатынас жасау барысында бала өмірінің алғашқы күндерінен бастап тұлғалық құрылым қалыптаса бастайды. Отбасының құрамына, жанұя мүшелерінің арасындағы қарым-қатынасқа және жалпы айналасындағы адамдарға деген көзқарасына қарай, адам дүниеге оң немесе теріс қарайды, өз көзқарасын, басқалармен қарым-қатынасын қалыптастырады. Отбасындағы қарым-қатынастар адамның болашақта мансабын қалай құратынына, қай жолмен жүретініне де әсер етеді. Отбасы тәрбие мен білім берудің оң және теріс факторы ретінде әрекет ете алады.

Қоғамдық және отбасылық тәрбиенің өзара әрекеттесу идеясы шетелде және елімізде өзінің дамуында ұзақ жолдан өтті. Оқу-тәрбие процесіндегі өзара әрекеттестік – әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық байланыстардың бірлігіндегі өзара тәуелді байланыстар жүйесі, мұнда әлеуметтік жағы педагогикалық өзара әрекеттің нәтижесін алдын ала анықтайды, психологиялық жағы оны жүзеге асыру механизмін қамтамасыз етеді, ал педагогикалық жағы оның шеңберінде педагогикалық өзара әрекетті ұйымдастыру процесінің өзі қажетті және мүмкін болатын ортаны жасайды.

Мектеп жасына дейінгі баланың тұлғасын дамыту ортасы ретінде отбасын тарта отырып, мектепке дейінгі ұйымда білім беру кеңістігін құру Қазақстандағы мектепке дейінгі білім беру жүйесін дамытудың перспективті бағыттарының бірі болып табылады.

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде жаңарып жатқан қоғамда баланы тәрбиелеудің тактикалық, жақын міндеттерін шешуді қамтамасыз ететін педагогтардың ата-аналармен қолдаушы өзара әрекеттесуі де, балабақша мен отбасы арасындағы қажетті терең байланыстарды қамтамасыз ете отырып, қоғамдық тәрбие жағдайында баланың невротизация деңгейін төмендетуге мүмкіндік беретін сындарлы өзара әрекеттесу де бар.

Отбасымен қарым-қатынасты дамытудың негізгі шарты «тәрбиеші-бала-ата-ана» жүйесіндегі қарым-қатынас болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру ұйымының мамандарынан психологиялық-педагогикалық технологияларды білу талап етіледі.

Ата-аналарды психологиялық-педагогикалық тәрбиелеу екі бағытта жүзеге асырылады:

- ақпараттық білім беру: жанұядағы тәрбие үрдісінің әдістері арқылы балалардың жас ерекшеліктерімен таныстыру; отбасындағы рекреациялық іс-әрекет түрлері.

• ата-аналардың практикалық дағдылар мен қабілеттерді меңгеруі бойынша тәрбиелік білім беру: балалардың іс-әрекетін басқару; балалардың сөйлеуін дамыту; балалардың физикалық және психикалық жағдайын нығайту; балалардың білуге құштарлығын дамыту; балалардың шығармашылық қиялын, оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыру; жалпы адамзаттық құндылықтармен таныстыру; баланың мектептегі оқуға психологиялық дайындығын қамтамасыз ету.

Көптеген жас отбасылар мәдени-тарихи отбасылық дәстүрлерді ұстанбайды, сондықтан баланың мәдени дамуы нашарлайды. Барлық отбасы мүшелерінің мүдделерін біріктіре отырып, бос уақытын ұйымдастыру бүгінгі күнде әр отбасының қолынан келе бермейді. Мектепке дейінгі ұйымның жұмысына ата-ананың қатысуы барлығына тиімді. Балалар туыстарына мақтанышпен және құрметпен қарай бастайды. Ата-аналар педагогтармен өзара әрекеттесу және балабақша өміріне қатысу арқылы өз баласымен де, педагогикалық ұжыммен де ынтымақтастық тәжірибесіне ие болады. Бірлескен қарым-қатынас процесінде тәрбиешілер отбасындағы ата-ана мен бала қарым-қатынасы туралы баға жетпес ақпарат алады, бұл көптеген балалардың мәселелерінің себебі болып табылады.

Бала өмірінің алғашқы жылдары оның тәрбиесіндегі маңызды кезең болып табылады. Осы кезеңде оны өз халқымен, елімен көзге көрінбейтін түрде байланыстыратын және кейінгі өмір жолын айқындайтын сезімдер мен мінез-құлық қасиеттері дами бастайды. Әрине, мектеп жасына дейінгі бала құқықтық, саяси немесе әлеуметтік-экономикалық аспектілерді әлі түсінбейді, бірақ оның қарапайым құқық тәртібі ережелерін сақтауы, ғылым мен өнер саласындағы жетістіктер туралы түсінік, мемлекеттік рәміздер, Отанымыздың даңқын асқақтатқан тұлғалардың есімдерін білу, өзін-өзі бағалау, еліміздің тарихи өткенін құрметтеу, өз отандастарына мақтаныш, адамзат пен әлемнің дамуына сыртқы үлес қосу сияқты тұлғалық қасиеттерді дамытуға негіз болады.

Бұл әсердің тамыры – тереңде: бала үйренетін өз халқының тілінде; оның әндерінде, музыкасында; өзі көңіл көтеретін ұлттық ойындар мен ойыншықтарда; туған жерінің табиғаты, өзі өмір сүріп жатқан халықтың жұмысы, тұрмысы, әдет-ғұрпы туралы алған әсерлерінде жатыр. Сонымен бірге танымдық деңгей елдің атрибуттары мен рәміздерін білуден, мемлекеттің құрылымы туралы қарапайым түсініктерде, отбасы мүшесі ретінде, одан кейін балабақша тобындағы балалар ұжымының мүшесі ретінде, сондай-ақ ауылдың, ауданның, облыстың тұрғыны, Қазақстан азаматы ретінде өзінің «құқықтары мен міндеттерін» білуінде көрінеді.

Заман, дәуір, адамдар өзгереді, бірақ адамның жақсылыққа, махаббатқа, нұрға, сұлулыққа, шындыққа деген ұмтылысы мәңгілік болып қалады. Балалардың бойында елімізді мекендейтін барлық халықтарға деген жанашырлық пен оң көзқарасты қалыптастыру – маңызды міндеттердің бірі. Оны жүзеге асыруға өлке мұражайлары көмектеседі.

Халық мерекелері Тәуелсіздік күні, Наурыз, Конституция күні – халық мәдениетін жаңғыртудың және ұлттық құндылықтарды дамытудың құралы, себебі мерекенің өзі қоғам өмірінен ажырамас барлық идеялар мен өнегелік нұсқауларды сіңіреді.

Әр халықтың өз ұрпағын тәрбиелеуде ұлттық ерекшеліктері болады. Мен өз жұмысымда ата-аналармен біріге халқымыздың тамаша салт-дәстүрлерін балалардың бойына сіңіріп, кеңінен қолданамын. Үгіт-насихаттың негізгі құралдары – тіл, халық өнері, рәміздер, өнер, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, ырым-тыйымдар, халық ойындары, мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, жұмбақтар.

Мерекелік материалды таңдауда мен келесі талаптарды ескеремін:

- Мектеп жасына дейінгі кіші топ балалары үшін «шағын фольклорлық формалар» бар;
- Үлкен топтарда мұнымен қатар халық ертегілері, халықтық өрнектер, әдет-ғұрыптар да қолданылады.

Мемлекеттік мерекелерде театрландыру элементтері, қазақ халық ертегілерін сахналау енгізіледі. Олай болса, ұлттық әдет-ғұрып, салт-дәстүр, мерекелер балаларды өзі тұратын елін мақтан етуге тәрбиелеуге зор мүмкіндік береді. Қазақ тілінде тақпақтар мен әндерді жаттап, орындау арқылы бүлдіршіндердің сөздік қорлары байиды, дыбысты айту дағдылары қалыптасады.

Ауызша халық шығармашылығын білу, сөю де азаматтық-патриоттық тәрбиенің бір қыры болып табылады. Өйткені халық дәстүрі, тұрмыс-тіршілігі, мінезі, ерлігі, Отанға деген сүйіспеншілігі ертегілерде көрініс табады. Ертегілердің арқасында бала жақсылық пен жамандықты ажырата алады, өзінің жеке қасиеттерін бағалай отырып, өзіне ұнайтын кейіпкерді таңдайды. Балаларды адамгершілік позициясынан жауапты шешім қабылдауға ынталандырады, моральдық-адекватты істер жасауға ұмтылуға тәрбиелейді.

Халық ойындары мен ертегілері – біздің ғаламшарымыздағы кез келген халықтың шынайы байлығы мен мұрасы. Бала басқа рөлге ие бола отырып, оны сезінеді, әртүрлі өмірлік жағдайларда өзін сынап көреді. Ойынның тәрбие құралы ретіндегі ерекшелігі - оның халық дәстүрлеріне отбасылық, еңбектік, мерекелік және ойын-сауықтық дәстүрлердің жетекші құрамдас бөлігі ретінде енуінде. Халық ойындарында әзіл-қалжың, бәсекелестік ынта көп, қимыл-қозғалыс дәл және бейнелі, көбінесе күтпеген рифмалармен сүйемелденеді, бұл ойыншыларды жылдам ұйымдастыруға, оларды көшбасшыны объективті таңдауға және ойынды ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Осы бағытта жүргізіліп жатқан жұмыстарды саралай келе, табысты жүзеге асыру үшін біртұтас адамгершілік-рухани тәрбие кеңістігін: отбасы мен мектепке дейінгі ұйымды құру қажет деген қорытындыға келдім. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балаларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу мәселелерін шешуде тәрбиешілердің ата-аналармен тығыз қарым-қатынасы бірінші орында. Осылайша, балабақша мен отбасының біртұтас білім беру кеңістігіндегі өзара әрекеттесуі жалпы мектепке дейінгі білім беру ұйымы қызметінің ең маңызды бағыты болып табылады.

**Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Бәйдібек би ауылы
"Нұршуақ" бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші, педагог-модератор
Байдавлетова Нургуль Мамлемовна**

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ МЕН БІЛІМ БЕРУ: МАЗМҰНЫ, ӘДІСТЕРІ ЖӘНЕ МАҢЫЗЫ

Аннотация. Мақалада мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы экологиялық тәрбие мен білім беру мәселелері қарастырылады. Экологиялық білім берудің маңызы жаһандық экологиялық мәселелерді шешу қажеттілігімен, табиғатты қорғау және ұтымды пайдалану дағдыларын қалыптастырумен түсіндіріледі. Авторлар экологиялық тәрбиенің негізгі міндеттерін, әдістерін және ұйымдастыру формаларын талдайды. Зерттеу жұмыстары, байқаулар, ойындар, танымдық және өнімді қызмет түрлерін қолдану арқылы балалардың экологиялық мәдениетін, санасы мен мінез-құлқын дамыту мүмкіндіктері көрсетілген. Экологиялық білім мен тәрбие берудің нәтижесінде табиғатпен үйлесімді өмір сүру, жауапкершілік сезімін қалыптастыру, сондай-ақ балалардың үйлесімді дамуына ықпал ету тәсілдері анықталады.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі білім беру, экологиялық тәрбие, интерактивті оқыту әдістері, балалардың шығармашылық дамуы, зерттеу қызметі.

Қазіргі заманда экожүйені тепе-теңдікте ұстау және сақтау үшін экологиялық білім мен тәрбие беру мәселелерінің маңызы артып келеді. Экологиялық сауаттылық деңгейін арттырудың өзектілігі экологиялық жағдайдың нашарлауымен және экологиялық күйреуді болдырмау қажеттілігімен түсіндіріледі.

Адамға жаңа білім, құндылықтардың жаңа жүйесі қажет, оны әрине бала кезінен жасап, тәрбиелеу керек. Адам бала кезінен табиғатпен, оның заңдылықтары мен принциптерімен үйлесімді өмір сүруді

үйренуі маңызды. Заманауи мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы экологиялық білім мен тәрбие барлық жасты қамтуы, әр адамның экологиялық білімі болуы керек.

Балабақша міндеті – экология бойынша белгілі бір білім көлемін қалыптастырып қана қоймай, табиғат құбылыстарын ғылыми талдау дағдыларын меңгеруге, қоғам мен табиғаттың өзара байланысын түсінуге, оның практикалық маңызын түсінуге ықпал ету.

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі оқу-тәрбие жұмысының экологизациясы білім беру жүйесін дамытудың негізгі бағыттарының біріне айналды.

Экологиялық тәрбие – табиғат ресурстарын қорғау және ұтымды пайдалану мақсатында қоршаған табиғи ортаға үйлесімді, саналы қатынасқа негізделген адамның санасы мен мінез-құлқының бірлігі.

Экологиялық тәрбие адамгершілік тәрбиесінің құрамдас бөлігі болып табылады, ол біздің заманымызда бірқатар себептерге байланысты туындайды:

- жаһандық, ұлттық және жергілікті деңгейде орын алып жатқан экологиялық апат қаупінің болуы;
- қазіргі өркениет пен қоршаған ортаның қарама-қайшылығы;
- «адам – табиғат – мәдениет» қарым-қатынасының жаңа жүйесін қалыптастыру.

Экологиялық мәдениеттің дамыған деңгейі адамды табиғатты қорғаудың белсенді позициясына қояды. Н.Ф. Виноградова экологиялық мәдениетті адамдардың қолда бар экологиялық білімдері мен дағдыларын практикалық іс-әрекетте пайдалана білуі деп анықтады. Экологиялық мәдениеті қалыптаспаған адамдарда қажетті білім болуы мүмкін, бірақ оны мүлдем қолданбауы кездесіп жатады. Экологиялық мәдениет экологиялық мінез-құлықпен бірге экологиялық сананы білдіреді.

Экологиялық білім берудің мақсаты келесі міндеттерді шешу арқылы жүзеге асырылады:

- танымдық – қазіргі заманның экологиялық мәселелері және оларды шешу жолдары туралы білім жүйесін қалыптастыру;

- тәрбиелік – адамның қоршаған ортаға лайықты мінез-құлқы мен іс-әрекетінің мотивтерін, қажеттіліктері мен әдеттерін, оның салауатты өмір салтын қалыптастыру;

- дамытушы - өз аймағының қоршаған ортасын зерттеу, бағалау және жақсарту үшін интеллектуалдық және практикалық дағдылар жүйесін дамыту; қоршаған ортаны қорғау бойынша белсенді шараларды дамытуға ұмтылу:

- интеллектуалдық – экологиялық жағдайларды талдай білу;
- эмоционалдық – жалпыадамзаттық құндылық ретінде табиғатқа қатынас;
- адамгершілік – табиғатты қорғауға деген ерік пен табандылық, жауапкершілікті қалыптастыру.

Жалпы алғанда, экологиялық тәрбие беру экологиялық білімнің тәрбиелік және дамытушылық әлеуетін толық іске асыруға, балабақша тәрбиеленушілерінің экологиялық жауапкершілігінің сенімді негіздерін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта экология бойынша бірқатар оқу-анықтамалық әдебиеттер шығарылды. Бұл сабақтардың жоғары ғылыми-әдістемелік деңгейін қамтамасыз етуге жеткілікті. Бірақ экологияны оқуды сабақтан тыс уақытта жалғастыру керек. Ол үшін «оқу мен тәрбиелеудің интерактивті формалары» қолданылады. Бұл жұмыстың практикалық маңыздылығы экологиялық білім берудің жинақталған тәжірибесін қосымша жұмыстарда жалпылау, сонымен қатар осы әзірлемелерді одан әрі жұмыста пайдалану мүмкіндігінде.

Балабақшадағы экологиялық жұмыстың формалары әртүрлі болуы мүмкін:

1. Зерттеушілік (балабақшаның экологиялық паспортын құрастыру, экологиялық бюллетень шығару, ауаның құрамын, судың, топырақтың жағдайын және т.б. зерттеу);
2. Байқау (плакаттар, суреттер көрмелері, экологиялық байқаулар және т.б.);
3. Ойын түрінде (эко-театр, эко-КВН, эко-бумеранг және т.б.);
4. Танымдық (сабақ-дәрістер, сабақ-семинарлар, «дөңгелек үстелдер», ғылыми әдебиеттерді талдау, дебаттар, экскурсиялар, саяхаттар, экологиялық апталар, онкүндіктер, айлар және т.б.);
5. Продуктивті (гүл, ағаш отырғызу, балабақша рекреациясын абаттандыру және т.б.).

Ғылыми-зерттеу қызметі – экологияны зерттеу, балаларға экологиялық тәрбие беру жұмысының тиімді түрлерінің бірі. Зерттеу барысында бүлдіршіндер табиғатпен тікелей қарым-қатынас жасайды, дағдылар қалыптасады және ғылыми тәжірибелер жасау тәжірибесі жинақталады, бақылау дамиды, қоршаған ортаның нақты мәселелерін зерттеуге қызығушылығы оянады.

Табиғи ортада әртүрлі ғылыми жобаларды жүзеге асыру балаларға өз қаласының табиғи ортасын, экологиялық жүйелерін зерттеуге, ғылыми-тәжірибелік конференцияларға қатысуға, сол мәселелермен

айналысатын басқа мектепке дейінгі оқу орындарының тәрбиеленушілерімен зерттеу нәтижелерімен бөлісуге мүмкіндік береді.

Балалардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру оқу процесінде де, пән бойынша сыныптан тыс жұмыстарда да жүзеге асырылады. Балабақшадағы экология бойынша сыныптан тыс жұмыс баланың экологиялық ойлауының жеткілікті түрде дамығанын, экологиялық білімді тиімді пайдалана білуін, өз іс-әрекетінің табиғатқа теріс әсер ететін зардаптарын болдырмауға және жоюға шығармашылық тұрғыдан қарауды талап етеді.

Демек, экологиялық тәрбиенің нәтижесінде жаратылыстану-гуманитарлық білімге негізделген, оның адам мен табиғаттың бірлігін түсінудегі жеке тұлғаға деген терең сенімін көрсететін экологиялық дүниетанымы қалыптасуы керек. Экологиялық көзқарас экологиялық білім берудегі білім принциптері мен әдістерінің негізін құрайды. Экологиялық көзқарасты қалыптастыру процесі – педагогиканың күрделі міндеті. Ол құндылықтар жүйесін, табиғатқа, адамға, қоғамға сәйкес қатынасы мен мінез-құлқын анықтайды.

Қорытындылай келе, балабақша тәрбиеленушілеріне экологиялық тәрбие беру мәселесін одан әрі тереңірек дамыту қажеттігін атап өткен жөн, өйткені. Бұл жұмысты орындау кезінде:

- бүлдіршіндердің экологиялық этикасын, табиғатпен қарым-қатынасындағы жауапкершілікті дамыту;

- эстетикалық, адамгершілік тәрбие беру, Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу;

- өз уақытына қатыстылық сезімін, айналасында болып жатқан барлық нәрсеге жеке жауапкершілікті қалыптастыру міндеттері шешіледі.

Осылайша, балаларға экологиялық тәрбие беру олардың үйлесімді дамуы үшін қажетті еңбектің түрі болып табылады.

**Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Бәйдібек би ауылы
"Нұршуақ" бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші, педагог-модератор
Толегенова Ултуған Кенжебековна**

ТАБИҒАТПЕН ТАНЫСТЫРУ АРҚЫЛЫ БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ ЖӘНЕ ТАНЫМДЫҚ ДАМУЫ

Аннотация. Бұл мақалада балаларды табиғатпен таныстырудың маңызы, әдіс-тәсілдері және олардың эмоционалды, эстетикалық, және танымдық дамуына әсері қарастырылады. Табиғатпен қарым-қатынас балалардың логикалық ойлау, бақылау қабілеттері мен экологиялық санасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Мақалада балалардың табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттыру, оларға жан-жақты білім беру және эксперименттік-зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастыру арқылы олардың жеке тұлғасын дамыту жолдары ұсынылған.

Кілт сөздер: табиғат, балалар, эмоционалды даму, танымдық даму, экология, эксперимент, логикалық ойлау, эстетикалық сезім, педагогикалық әдістер.

Табиғатты көре білу – балабақшада балаларды тәрбиелеудің және табиғат арқылы білім берудің алғашқы шарты. Ол табиғатпен үнемі байланыста болу арқылы ғана қол жеткізіледі. Балалар өзін

тұтастың бір бөлігі ретінде сезінуі үшін, эпизодтық емес, үнемі осы тұтастықпен қарым-қатынаста болуы керек. Сондықтан педагогикалық әсерлердің үйлесімділігі табиғатпен үнемі байланыста болуды талап етеді.

Табиғат – дамуға әсер ететін факторлардың бірі және балаларға эстетикалық әсерлер мен эмоционалдық әсер етудің сарқылмас көзі. Адамдардың өмірінде табиғат маңызды орын алады. Туған табиғатқа деген сүйіспеншілік жастайынан тәрбиеленеді. Дәл осы уақытта балаларды сүйіспеншілікке, үйлесімділікке, бірлікке тәрбиелеу керек.

Мектепке дейінгі кезең – тәрбиедегі ерекше жауапты кезең, өйткені ол баланың жеке басының бастапқы қалыптасу жасы. Осы уақытта баланың қатарластарымен қарым-қатынасында оның жеке басының дамуына айтарлықтай әсер ететін күрделі қарым-қатынастар пайда болады. Балабақшада тәрбиеленетін баланың әлемі, әдетте, басқа балалармен тығыз байланысты. Бала неғұрлым үлкен болса, соғұрлым ол үшін құрдастарымен байланыс маңыздырақ болады.

Балабақшада балаларды табиғатпен, жылдың әр мезгілінде болып жатқан өзгерістермен таныстыру маңызды. Алынған білімдер негізінде табиғат құбылыстарын шынайы түсіну, білуге құштарлық, бақылай білу, логикалық ойлау, барлық тіршілік иелеріне эстетикалық қатынас жасау сияқты қасиеттер қалыптасады. Табиғатқа деген сүйіспеншілік, оны аялай білу, тіршілік иелеріне қамқорлық жасау балалардың бойында отансүйгіштік, еңбексүйгіштік, адамгершілік, табиғи байлықты қорғайтын және арттыратын ересектердің ауыр еңбегін құрметтеу сияқты ең жақсы мінез-құлық қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Осылайша, балаларды табиғатпен таныстыру бойынша жұмысты тиімді жүзеге асыру үшін кішкентай адамның сезімін тәрбиелеуге, түс пен дыбыс реңктерін ажырата білуге, табиғатпен бірлікті сезінуге бағытталған сабақтар кешенін әзірлеу қажет.

Балабақшадағы балалардың табиғатпен танысуы олардың қоршаған ортамен, атап айтқанда, табиғатпен танысу кезінде қалыптасатын білімдері мен дағдыларының негізі болып табылады. Балаларды өсімдіктермен, жануарлармен, жансыз табиғат құбылыстарымен таныстыру, оларды кеңістікте оқшаулауға, өсімдіктердің кейбір белгілерін (жапырақтардың, гүлдердің түсі), қимыл-қозғалысы мен дауыстарын ажыратып, дұрыс атауға үйрету керек. Сонымен қатар, балаларда анализаторлар (көру, есту, т.б.) жетілдіріліп, бақыланатын заттарға зейіні мен қызығушылығы дамиды, оларға деген ізгілікті көзқарас қалыптасады.

Балаларда олар өмірде үнемі кездесетін табиғат заттары мен құбылыстары туралы түсініктер қалыптастырады, оларды балалар сабақта, ойын әрекетінде зат-сезім әрекеті процесінде меңгере алатындай байланыстар орнатуға жетелейді.

Экологиялық бағыттағы міндеттерді шешу барысында тәрбиешілер балаларға табиғат туралы, оның өзгерістері туралы білім беруі, табиғат құбылыстарына эмоционалды-бағалаушы көзқарасын қалыптастыруы, табиғат құбылыстарын бақылап, қорытынды жасауға үйретуі керек.

Табиғатпен таныстыру балалардың эмоционалды және танымдық дамуына үлкен әсер етеді. Балабақшада балаларды табиғатпен таныстыру барысында әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану өте маңызды. Бұл әдістер балалардың табиғатқа деген қызығушылығын арттыру, экологиялық санасын дамыту және олардың бойында табиғатқа деген сүйіспеншілікті қалыптастыруға бағытталған.

Біріншіден, балаларды табиғатпен таныстыру үшін сыртқы сауалнамалар мен экскурсиялар ұйымдастыру қажет. Балаларды табиғатқа шығарып, оларды қоршаған ортаға, өсімдіктер мен жануарларға назар аударуға шақыру керек. Мысалы, балаларды орманға немесе саябаққа апарып, сол жерде жүргізілген бақылаулар арқылы табиғаттың әртүрлі элементтерін зерттеуге мүмкіндік беру. Сауалнама барысында балалардың табиғатқа деген қызығушылығын арттыру үшін олардан сұрақтар қою, олардың пікірлерін тыңдау және талқылау маңызды.

Сонымен қатар, балалармен бірге табиғат картасын жасау өте тиімді әдіс. Бұл картада әртүрлі өсімдіктер мен жануарлардың орналасқан жері, олардың ерекшеліктері мен қасиеттері көрсетілуі мүмкін. Балалар картаны жасау процесінде табиғаттың әртүрлі элементтері туралы білім алады, сонымен қатар шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Эксперименттер мен зерттеулер жүргізу де балалардың танымдық қабілеттерін арттыруға көмектеседі. Мысалы, өсімдіктердің өсуіне әсер ететін факторларды (су, жарық, температура) бақылау арқылы балалар табиғаттағы құбылыстарды өз бетінше зерттей алады. Бұл әдіс балаларға ғылыми ойлауды дамытуға мүмкіндік береді.

Табиғат журналын жүргізу де қызықты тәсіл. Балалар табиғатқа қатысты бақылауларын жазып, сурет салып, өз сезімдерін білдіре алады. Бұл олардың бақылау қабілеттерін дамытуға және табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттыруға ықпал етеді.

Табиғатпен бейнелеу өнері арқылы таныстыру да маңызды. Балалар табиғаттағы құбылыстарды сурет салу немесе мүсіндеу арқылы көрсете алады. Бұл әдіс балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытады және табиғаттың сұлулығын түсінуге көмектеседі.

Табиғатқа экскурсиялар ұйымдастыру да балалардың табиғатты танып-білуіне үлкен септігін тигізеді. Мысалы, ботаникалық бақтарға, зообақтарға немесе ұлттық парктерге экскурсиялар ұйымдастырып, балаларға табиғаттың әртүрлі элементтерімен таныстыру керек.

Табиғат тақырыбындағы ойындар да балалардың қызығушылығын арттырады. Мысалы, «Табиғаттың Түсін Сезіну» ойынында балалар табиғаттың әртүрлі элементтерінің түсін таниды, ал «Дыбыстарды Анықтау» ойынында олар табиғаттағы дыбыстарды тыңдап, оларды анықтауға тырысады.

Табиғатқа қамқорлық жасау да балаларға экологиялық жауапкершілікті түсіндіруге көмектеседі. Балалармен бірге қоқыс жинау акцияларын ұйымдастыру немесе өсімдіктерді отырғызу арқылы оларды табиғатты қорғауға үйрету керек.

Табиғат туралы кітаптарды оқу және талқылау да балалардың білімін арттыруға ықпал етеді. Экология, флора мен фауна туралы кітаптарды оқып, балалармен бірге талқылау олардың табиғатқа деген қызығушылығын арттырады.

Табиғаттың сезімдерін түсіндіру де маңызды. Балалар табиғаттың әртүрлі элементтерімен (су, топырақ, ауа) тәжірибе жасап, олардың қасиеттерін зерттей алады. Бұл әдіс балалардың табиғатқа деген көзқарасын тереңдетеді.

Табиғаттағы өнер туындыларын зерттеу де балалардың табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттыруға көмектеседі. Табиғаттың сұлулығын суретшілердің шығармаларында қалай бейнелегенін көрсету арқылы балалардың табиғатқа деген қызығушылығын дамытуға болады.

Осы әдістер мен тәсілдерді қолдана отырып, балалардың табиғатпен терең байланысын орнатуға, олардың эмоционалды және танымдық дамуын қолдауға мүмкіндік береді. Табиғатпен танысу арқылы балалардың экологиялық санасын қалыптастыру, табиғатқа деген сүйіспен еншілігін арттыру және жауапкершілікті сезінуіне ықпал етуге болады. Бұл процесс балалардың жеке тұлғасын дамытуға, олардың шығармашылық қабілеттерін ашуға және табиғатқа деген құрметін қалыптастыруға бағытталған. Табиғатпен тығыз байланыс орнату арқылы балалардың өмірге деген көзқарасы кеңейіп, олар экологиялық мәселелерге жауапкершілікпен қарауға үйренеді.

Табиғат бөліктеріне жүргізілетін эксперименттер - бұл нақты объектілермен және олардың қасиеттерімен нақты тәжірибелер. Айналадағы шын дықты тану бақылаулар, экскурсиялар, арнайы ұйымдастырылған эксперименттер мен тәжірибелер процесінде, сонымен қатар ойын әрекетінде жақсы қол жеткізіледі. Эксперименттік-зерттеу іс-әрекеті процесінде тәрбиешілер балаларға қол жетімді табиғи-ғылыми ақпаратты береді, оларды өз бетінше қарапайым қорытындылар жасай білуге жетелейді.

Балалардың эксперименті оқшауланған әрекет емес, ол серуендеу, оқу, ойнау, бейнелеу өнері, сөйлеуді дамыту, математика кезіндегі бақылаумен тығыз байланысты. Балабақшаның негізгі міндеті – баланың зерттеуге, жаңалық ашуға деген қызығушылығын қолдау және дамыту, ол үшін қажетті жағдай жасау.

Осылайша, баланың өз бетімен жүргізетін эксперименті оған құбылыстың моделін жасауға және алынған нәтижелерді тиімді түрде жалпылауға, оларды салыстыруға, осы құбылыстарды жіктеуге және адамға және өзі үшін қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Балаларды табиғатпен таныстыру арқылы олардың танымдық және эмоционалдық дамуын қамтамасыз ету, экологиялық санасын қалыптастыру, сондай-ақ табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттыру – балабақшадағы тәрбие мен білім берудің маңызды аспектілері болып табылады.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Бәйдібек би ауылы
 "Нұршуақ" бөбекжай балабақшасы
 Тәрбиеші, педагог-модератор
 Султанова Тогжан Масимкановна

БАЛАБАҚША ӨМІРІНДЕ КЕЗДЕСЕТІН ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ КӨРІНІСІ

Ежелден қалыптасқан және біздің Отанымыз – Қазақстан Республикасының халықтарының мәдениетімен, әдет-ғұрыптарымен тығыз байланысты өскелең ұрпақты тәрбиелеу тәжірибесі мен дәстүрлері күні бүгінге дейін өз маңызын жойған жоқ. Ұлағатты ұстаздар бала тәрбиесінде жер бетінде өткен ұрпақтар тізбегі тынымсыз жасалған педагогикалық даналық қазынаға жүгінеді.

Жас ұрпақты рухани-адамгершілікке тәрбиелеу – білім беру жүйесінде қазіргі таңда өмірдің өзі алға қойған бағыт.

Ұлттың мәдени-интеллектуалдық деңгейінің құлдырауы құндылықтардың дәстүрлі рухани-адамгершілік иерархиясын жаңғыртуды талап етеді. Моральдық бағыттардың жоғалуы, ар, ұят, борыш сияқты категориялардың құнсыздануы қоғамдағы келеңсіз салдарға: әлеуметтік жетімдікке, балалар арасындағы қылмыстың артуына, қаңғыбастыққа, көмелетке толмағандар арасындағы нашакорлыққа, оқуға деген қызығушылықтың төмендеуіне және ата-ананың жауапсыздығы мен немқұрайлылығына әкеп соқты. Қоғамымыздағы осындай келеңсіз құбылыстардың астарында руханияттың жоқтығы көірніс тапты.

Үш жастан алтыға дейінгі жас баланың әр нәрсені білуге ұмтылатын танымдық кезеңі екені белгілі. Біздің заманымызда баланың ақыл-ойын, жан-дүниесін тәрбиелеуге, адамгершілік-рухани дамытуға ұмтылуда, онсыз барлық жинақталған білімнің түкке тұрғысыз болуы толықтай мүмкін.

Ата мұрасына бет бұру өзі тұрып жатқан жерге деген құрмет пен мақтаныш сезімін оятатындықтан, баланы өз халқының мәдениетімен таныстырудың маңыздылығы туралы көп жазылды. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балалар өз ата-бабаларының мәдениетін, қазақ ауыз әдебиетін, әдебиетін біліп, оқып-үйренуі қажет.

Мектеп жасына дейінгі балаларды көп мәдениетті тәрбиелеудің құралдары ойыншықтар, көркем әдебиет, халық шығармашылығы, ұлттық мерекелер, тұрмыстық заттар болып табылады. Сонымен, қуыршақтармен ойнай отырып, балалар ұлттық атауларды (Әйгерім, Арай, Алма және т.б.) үйренеді. Балаларға қазақтардың тұрмыстық заттары (сандық, бесік, кесе) таныстырылып, сыртқы ұлттық киімдер (камзол, шапан, тақия, бөрік) туралы түсінік берілді. Сондай-ақ балалар көркем әдебиет және ұлттық фольклор шығармаларымен таныстырылды (Ж. Жабаева «Бесік жыры»).

Ортаңғы топта әңгімелесу, иллюстрацияларды қарау арқылы балалардың сөздік қорлары кеңейтілді. Рөлдік ойындар арқылы балаларды салт-дәстүрмен, әдет-ғұрыппен таныстырдық: «Тұсаукесер», «Бесікке салу».

Рухани-адамгершілік білім берудің жаңа технологияларын пайдалану осындай қажетті өзгерістерге жаңа серпін беріп, оларды қоғамда тезірек бекітуге көмектеседі. Мұндай технология ертегі терапиясы болып табылады.

Балалардың шығармашылығы еліктеуге негізделген, ол баланың дамуының, атап айтқанда, оның көркемдік және шығармашылық қабілеттерінің маңызды факторы ретінде қызмет етеді. Мектепке дейінгі жаста баланың көркемдік-шығармашылық іс-әрекетінің негізі қаланады, ол оны жоспарлау және жүзеге асыру қабілетінің дамуында, білімі мен идеясын ұштастыра білуінде, сезімін шынайы жеткізуде көрінеді.

Балаларды қазақ ауыз әдебиеті шығармаларымен таныстыруда даладағы қазақ ойындары, ертегілер, мақал-мәтелдер, жұмбақтар мен айтыстар (ақын-жыраулардың жыр мүшәйралары) қолданылады.

Демек, барлық фольклорлық жанрлардың ішінде ертегі – балалардың ең сүйікті жанры.

Ертегі терапиясы - бұл қиялдағы жағдайдың әрекеттері белсенділікке, дербестікке, шығармашылыққа, баланың өзінің эмоционалдық күйлерін реттеуге бағытталған нақты қарым-қатынаспен байланысты кешенді әрекет; бұл ертегідегі метафоралық ресурстарды пайдалана отырып, балалардың өзін-өзі тануына, өзін-өзі ұстауына, басқалармен ерекше сенімді, тығыз қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді. Ертегілер болмыстың қуанышпен қабылдануын, абыройын қорғай білген адал адамның тағдырын білдіреді. Ертегі балаларды қатыгездікке бағынбауға, қиындық туындағанда берілмеуге, қиыншылықтармен батыл күресуге, оларды жеңуге үйретеді.

Жануарлар туралы ертегілердің антропоформизммен ерекшеленуі, яғни жануарларға адам сияқты ойлау, сөйлеу, әрекет ету қабілетін беру эмоционалды әсерді күшейтеді.

Балаларды халықтың мәдениетімен таныстыратын, олардың ойын, сезімін, мұратын жеткізетін, өмір туралы ой-өрісін кеңейтіп, балалардың қуанышына бөлейтін - ертегі. Ертегінің жарқын, нақты тілі тыңдаушылардың сөздік қорын байытады. Жұмыс тәжірибесінде ертегілер балаға мұғалімнің мәнерлеп оқуы немесе әңгімелеуі, сонымен қатар тәрбиеленушілер қатысатын сахналық қойылымдар ұйымдастыру арқылы бейнеленген кейіпкерлерге эмоционалдық түрленуіне кең мүмкіндік алады.

«Ауызша мәдениетті қабылдау ұжымдық сипатқа ие және ұжымдыққа психологиялық және эстетикалық серпін береді. Ауыз әдебиеті – адамдарды біріктірудің, олардың көңіл-күй бірлігін қамтамасыз ететін неғұрлым тиімді құрал, бытыраңқылықты жеңудің, әрбір адамның рухани дүниесін дара оқшаулаудың құралы». Ол жоғары көңіл-күйді, жағымды көзқарасты, шабыт пен шығармашылық белсенділікке табиғи қажеттілікті алуға ықпал етеді.

Балалардың көркемдік-шығармашылық іс-әрекетін халық ертегілері арқылы дамыту – олардың шығармашылық әлеуетін өзектендірудің ең жақсы тәсілі, дүниені көркемдік-бейнелі түрде тану негізі мен әдісі. Балалардың көркем шығармашылығы айналадағы шындыққа жоғары назар аударудан басталып, жарқын әсерлерге, бейнелерге, тәжірибелерге, ассоциативті қиялға негізделген өз туындыларын жасау қажеттілігін тудырады.

Халық ертегілері арқылы көркемдік-шығармашылық белсенділікті дамытудың мазмұнын таңдау критерийлері: қазақ халқының дәстүрлі мәдениетіне негізделген халық педагогикасының идеялары; моральдық аспект; балалардың жас ерекшеліктерін; көптеген нұсқалары бар шығармашылық сипаттағы логикалық тізбектерді толықтыру және дамыту мүмкіндігі; шығармашылықта күтпеген және стереотиптік емес ұқсастықтар мен ассоциацияларды дамыту.

Шығармашылық топтарға арналған кешенді тапсырмалар, эксперименттік оқу бағдарламалары, сабақ әзірлеу, сахналық қойылымдардың сценарийлері және т.б., яғни бүлдіршіндерді олардың шығармашылық әрекетіне ықпал ететін көркемдік және шығармашылық іс-әрекетке қосуға бағытталған оқу сабақтарын ұйымдастыруға арналған барлық дидактикалық материалдар әзірленді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың көркемдік-шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін халық ертегілерінің тартымдылығы мынада:

а) ертегілерде әрбір баланың басынан өткеретін жағдайлар мен мәселелер (кедергілерді жеңу, ата-анасынан айырылу, таңдау жасау қажеттілігі);

ә) ертегінің басты кейіпкері – ұжымдық бейне, ал бала онымен оңай танылады, ертегі оқиғасына қосылады, өзін кейіпкер ретінде сезінеді;

б) ертегіде, әдетте, баланың «өмір сүруге», эмоционалдық өңдеуге, «сәйкестендіруге» және шынайы өмірге көшуге мүмкіндігі бар әртүрлі жағдайларда мінез-құлықтың көптеген үлгілері бар.

Тыңдау, оқу процесінде ертегілер кейіпкерлерге эмпатия бере отырып, балалар мінез-құлық мотивтерін, сезімдерін түсінуге үйренеді, мінез-құлықтың басқа ықтимал тәсілдері туралы түсінік алады, жеке эмоцияларды көрсетуге ғана емес, сонымен қатар оларды басқа адамдардың эмоцияларымен салыстыруға мүмкіндік алады. Эмоциялар мен тәжірибелердің толықтығы балалардан оларды әңгіме, поэзия, ән айту, би, суреттер, сахнадағы ертегі кейіпкерлерінің бейнесі түрінде көрсетуді талап етеді.

Ертегі терапиясының элементтері бар сабақтар баланың жайлылығына, оның психикалық қауіпсіздігіне, мұғаліммен эмоционалды қарым-қатынас қажеттілігіне бағытталған. Мен сыныптардың әртүрлі құрылысын ұсынамын: бір жағдайда бұл ертегі ойыны болса, екіншісінде спектакль-сабақ. Мұндай сыныптардағы балалар спектакльдің көрермені де, қатысушылары да болады. Сыныптардың мұндай құрылысы балалардың тұрақты зейініне қол жеткізуге, сабақ бойы олардың қызығушылығын

сақтауға мүмкіндік береді. Бұл балалар үшін, олардың психикалық және эмоционалдық жағдайы тұрақсыз, жұмыс қабілеті төмен әрі жиі шаршайтын болғандықтан, өте маңызды.

Сабақтарға ертегі терапиясының элементтерін қосу әртүрлі мәселелерді шешуге көмектеседі:

- тілдің лексикалық және грамматикалық құралдарын жетілдіру;
- айтылу, қабылдау және мәнерлілік саласында сөйлеудің дыбыстық жағын жетілдіру;
- баланың әрбір сөзі мен мәлімдемесінің коммуникативтік бағыттылығы;
- диалогтік және монологтік сөйлеуді дамыту;
- көру, есту және қозғалыс анализаторларының байланысы;
- қолайлы психологиялық атмосфераны құру, баланың эмоционалды-сенсорлық саласын байыту;
- мәдениетіміздің өткені мен бүгінімен, фольклорымен таныстыру.
- руханилыққа, адамгершілікке, мейірімділікке, зейінділікке, жауапкершілікке, патриоттыққа тәрбиелеу.

Осы орайда балаларды тәрбиелеудегі батырлық жырлардың да рөлін айта кеткім келеді. «Қазақтың батырлар жырлары» көптеген ғасырлар бойы халықтар арасында монументалды поэтикалық жыр түрінде өмір сүрді, оның әуезді ырғағы прозалық шегіністермен астасып жатты.

Қазақ батырлардың рухы, олардың аңыз-әңгімелерде жырланған тектілігі, күш-қуаты мен ақыл-парасаты тірілердің көшпелі қосын мәңгілік серік етіп, киелі жер-су кеңістігін күзетіп, ұрпақтарының тыныштығын сақтайды деп киелі сенген.

Қазақтың батырлық аңыздары, «Ер Тарғын», «Алпамыс батыр», «Қобыланды батыр», «Қамбар батыр», «Ер Төстік», «Керкұла атты Кеңдебай», «Қайым батыр» және т.б. балалардың ең сүйікті аңыздары, халықтың ұлттық нақышын, жауынгерлік рухын, ата-бабасының жерін қорғауға деген берік ниетін жеткізеді.

Тұрмыстық ертегілер басты кейіпкерлердің керемет әрекеттерімен байланысты. Оларда қарапайым адам өзінің тапқырлығымен, моральдық төзімділігімен қарсыластарынан басым түседі. Бұл ертегілер күнделікті істер мен отбасылық қарым-қатынастар туралы әңгімелейді, адам болмысының адамгершілік аспектілерінен хабардар етеді. Мұндай ертегілердің сюжетіне афоризмдерді, халық даналығын, мақал-мәтелдерді өрнектеп салуға болады. Ертегі кейіпкерлері жұмбақтарды тауып, шындықты байқампаздықпен ашады, дауларды әділ шешіп, жақсы кеңес береді, тапқырлықпен жарысады. Бұл ертегілер даналық пен ақылдың әділетсіздіктен артықшылығын көрсетеді.

Адамгершілік қарым-қатынас туралы ертегілерде бақытты өмір жолындағы кедергілерді жеңу, әділдік пен берекеге жету туралы әңгімелер жетекші орын алады. Басты кейіпкерлер батыл әрекеттер жасайды, ал қарсыластар патша мен сарбаз, бай мен кедей, саудагер мен қаңғыбас, молда мен қарапайым халық т.б. болуы мүмкін. Ертегінің оқиға желісіндегі тартымды шиеленіс сынақтардың сәтті нәтижесін, қуғынға ұшыраған адамның келеңсіз оқиғаларын баяндау арқылы жүзеге асады. Ертегілер мен нақыл сөздерде жоғары адамгершілік қасиеттер (еңбекқорлық, мейірімділік, үнемшілдік, үлкенді сыйлау, сөзге адалдық) бекітіледі. Халық даналығы әділетсіздікті, қатыгездікті, алдауды және басқа да құмарлықтарды айыптайды.

Қорытындылай келгенде, халық ертегілерінің тәрбиелік әлеуеті кішкентай бүлдіршіндердің көркемдік-шығармашылық белсенділігін дамытуға барынша ықпал етеді. Мектепке дейінгі ұйымдарда ертегілер апталығын жиі өткізіп отыру және ертегімен байланысты жүргізілген жеке және ұжымдық жұмыстар, топ арасында оң көзқарас, шебер ұйымдастырылған шығармашылық орта құрып, балаларды көркемдік және шығармашылық жұмыстарға ынталандырады.

Жетісу облысы, Талдықорған қаласы, Өтенай ауылы
"Амандық" балабақшасы әр жастағы" ЖШС
Тәрбиеші, педагог-модератор
Байтулакова Айнур Нурболатовна

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ТРИЗ ТЕХНОЛОГИЯСЫ: ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСІ

Аннотация. Мақалада мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында ТРИЗ (Теория решения изобретательских задач) технологиясын қолданудың маңыздылығы қарастырылады. ТРИЗ әдісі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың тиімді құралы ретінде сипатталады. Бұл әдіс балаларды стандартты емес ойлауға, мәселелерді шешудің баламалы жолдарын іздеуге және логикалық ойлауды жетілдіруге үйретеді. Зерттеу барысында ТРИЗ технологиясының негізгі қағидалары мен оны балабақша жағдайында қолдану ерекшеліктері талданады. Сонымен қатар ТРИЗ элементтерін сабақ барысында тиімді қолдану жолдары көрсетіліп, оның балалардың когнитивтік дамуына әсері қарастырылады.

Кілт сөздер: ТРИЗ технологиясы, мектепке дейінгі білім, шығармашылық ойлау, инновациялық әдістер, когнитивтік даму, педагогика.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту маңызды орын алады. Бұл әсіресе мектепке дейінгі білім беру кезеңінде өзекті, өйткені дәл осы жаста баланың танымдық және интеллектуалдық дағдылары қалыптасады. Осы орайда, инновациялық әдістерді қолдану қажеттілігі артып келеді. Солардың ішінде ерекше назар аударуды қажет ететін әдістердің бірі – ТРИЗ технологиясы.

ТРИЗ – «Теория решения изобретательских задач» (Өнертапқыштық тапсырмаларды шешу теориясы) деген мағынаны білдіреді. Бұл әдіс XX ғасырдың ортасында белгілі инженер әрі өнертапқыш Генрих Альтшуллердің бастамасымен әзірленді. ТРИЗ әдістемесі бастапқыда инженерлік-техникалық мәселелерді шешуге бағытталғанымен, кейіннен ол педагогикада кеңінен қолданыла бастады. Бұл технология баланың шығармашылық ойлауын дамытудың бірегей құралы ретінде танылады.

ТРИЗ әдісінің негізгі мақсаты – балаларға стандартты емес шешімдерді табуға, логикалық ойлауға және шығармашылық әлеуетін іске асыруға көмектесу. Дәстүрлі оқыту әдістерімен салыстырғанда, ТРИЗ технологиясы баланы белгілі бір алгоритмдер мен ережелерге қатаң бағынуға мәжбүрлемейді. Керісінше, ол өз бетінше ойлануға, өзіне сенімді болуға және кез келген қиындықтарға шығармашылық тұрғыдан қарауға үйретеді.

Балабақшадағы ТРИЗ технологиясының негізгі қағидалары бірнеше аспектілерді қамтиды. Біріншіден, жүйелілік қағидасы бойынша, балаға әлем біртұтас жүйе ретінде таныстырылады. Яғни, заттар мен құбылыстардың өзара байланысын түсіну арқылы балалар кез келген мәселені жан-жақты қарастыруды үйренеді. Екіншіден, қарама-қайшылықтарды шешу қағидасы – ТРИЗ әдісінің негізгі элементтерінің бірі. Бұл қағида бойынша, баланың алдында белгілі бір қарама-қайшылық туындағанда, ол оны өздігінен шешу жолдарын іздейді. Мысалы, «Доп жеңіл болу керек, бірақ сонымен қатар ұзаққа ұшу үшін ауыр болуы керек» деген қарама-қайшылықты қарастырайық. Мұндай тапсырмалар балалардың сыни ойлау дағдыларын жетілдіруге көмектеседі.

ТРИЗ әдісін қолдану арқылы балаларға шығармашылық ойындар, логикалық тапсырмалар, эксперименттік зерттеулер ұйымдастыруға болады. Мысалы, балабақшада «Ертегіні өзгерт» әдісі кеңінен

қолданылады. Бұл әдісте балалар белгілі бір ертегінің сюжетін өзгертіп, жаңа шешімдер ұсынуы керек. Бұл олардың қиялын дамытып, өзіндік ойларын білдіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар «Басқа қырынан кара» әдісі балаларға таныс заттардың жаңа функцияларын ойлап табуға бағытталған. Бұл тапсырмалар шығармашылық ойлаудың икемділігін дамытуға ықпал етеді.

ТРИЗ технологиясының артықшылықтарының бірі – оның әмбебаптығы. Бұл әдісті тек мектепке дейінгі ұйымдарда ғана емес, сондай-ақ бастауыш және орта білім беру кезеңінде де қолдануға болады. Балабақша деңгейінде ТРИЗ технологиясы балалардың белсенділігі мен қызығушылығын арттырады, өйткені олар өз ойларын еркін білдіруге және жаңа идеялар ұсынуға мүмкіндік алады. Мұның нәтижесінде балалардың когнитивтік қабілеттері ғана емес, сонымен қатар коммуникативтік дағдылары да дамиды.

Сонымен қатар ТРИЗ әдісін енгізу барысында педагогтар үшін бірнеше маңызды мәселелер туындайды. Біріншіден, педагогтың өзі шығармашылық ойлау қабілетіне ие болуы қажет. Өйткені ТРИЗ әдісін тиімді қолдану үшін мұғалімнің дәстүрлі оқыту тәсілдерінен ауытқып, балалардың ойлау еркіндігін шектемей, оларды жаңа шешімдер іздеуге бағыттауы қажет. Екіншіден, ТРИЗ әдісін сабақтарға тиімді енгізу үшін арнайы әдістемелік құралдар мен оқыту бағдарламалары қажет. Осы тұрғыда, Қазақстанда мектепке дейінгі ұйымдарға арналған ТРИЗ элементтері ендірілген бағдарламаларды әзірлеу қажеттілігі туындайды.

XXI ғасырдың талаптарына жауап бере алатын шығармашылық тұлғаны тәрбиелеу – тек мектеп пен балабақшаның ғана емес, сонымен қатар ата-аналардың да негізгі міндеттерінің бірі. Осы орайда, ТРИЗ технологиясының маңызы ерекше. Бұл әдіс баланың логикалық, аналитикалық және шығармашылық ойлау қабілетін дамытудың тиімді құралы бола алады.

ТРИЗ – алғашында инженерлік мәселелерді шешу үшін әзірленген әдістеме болғанымен, қазіргі таңда ол білім беру процесінде кеңінен қолданылып келеді. Бұл жүйе оқушыларға белгілі бір мәселелерге жүйелі көзқараспен қарауға, стандартты емес шешімдерді табуға және интеллектуалды икемділікке ие болуға көмектеседі. Ата-аналар бұл әдісті күнделікті өмірде қолдану арқылы баланың танымдық қабілеттерін ерте жастан дамыта алады.

Балалардың ойлау қабілетін дамытуда негізгі мәселелердің бірі – олардың шығармашылық белсенділігін арттыру. Көп жағдайда дәстүрлі оқыту әдістері баланың сыни тұрғыдан ойлауын дамытуға жеткіліксіз болады. Ал ТРИЗ технологиясы балаларды өз бетімен шешім қабылдауға, логикалық тізбектерді құруға және әртүрлі мәселелерге шығармашылық тұрғыдан қарауға баулиды. Мұның нәтижесінде бала тек білім алушы емес, сонымен қатар білімді өзі іздеп табатын белсенді тұлғаға айналады.

ТРИЗ технологиясын үй жағдайында қолданудың бірнеше тиімді жолдары бар. Біріншіден, ата-аналар балаларға әртүрлі мәселелерді шешуде көмектесу үшін, оларға ашық сұрақтар қоя алады. Мысалы, «Егер бұл мәселені шешудің басқа жолы бар болса, ол қандай болар еді?» немесе «Бұл мәселені шешу үшін қандай жаңа тәсіл ойлап табуға болады?» деген сұрақтар баланың шығармашылық ойлауын белсендіруге көмектеседі.

Екіншіден, ата-аналар балалармен бірге логикалық тапсырмалар мен ойындарды пайдалану арқылы олардың ойлау қабілеттерін жетілдіре алады. ТРИЗ әдісіне негізделген ойындар мен жаттығулар баланың аналитикалық дағдыларын жақсартады және жаңа ақпаратты тиімді қабылдауына ықпал етеді. Сонымен қатар, балаларға күнделікті өмірде кездесетін мәселелерді шешуге көмектесетін жағдайларды ұйымдастыру да маңызды.

Үшіншіден, ата-аналар балаларына өз бетінше шешім қабылдауға мүмкіндік беруі керек. Көп жағдайда ересектер балалардың орнына шешім қабылдап, олардың мәселелерін шешуге тырысады. Алайда бұл әдіс балалардың өзіндік ойлау қабілетін шектеп, олардың тәуелсіздігін дамытпайды. Сондықтан ата-аналар балаларды өз бетімен ойлануға ынталандыруы керек.

Төртіншіден, шығармашылық әңгімелер мен ертегілерді ойлап табу – баланың қиялын дамытудың тиімді әдісі. Ата-аналар балаларға ертегілер құрастыруға көмектесіп, оқиғалардың түрлі нұсқаларын бірге талқылауы мүмкін. Бұл әдіс баланың логикалық байланыстарды құра білуіне және оқиғаларды жүйелі түрде сипаттауына көмектеседі.

ТРИЗ – шығармашылық тапсырмаларды шешу теориясы, оның негізінде логикалық және аналитикалық ойлауды дамытуға бағытталған әдістемелер жүйесі жатыр. Бұл әдіс балаларға дәстүрлі ертегілерді жаңаша қабылдауға және оларды өз көзқарасы тұрғысынан өзгертуге мүмкіндік береді.

Балабақша тәрбиеленушілері ертегілерді тек тыңдап қана қоймай, оларды өз ойлары бойынша өңдеп, мазмұнын өзгертіп, балама шешімдер ұсына алады. Бұл үдеріс олардың логикалық және шығармашылық ойлауын дамытуға көмектеседі. Мысалы, классикалық ертегілердің құрылымын өзгерту арқылы балалар кейіпкерлерге жаңа мінез-құлық сипаттарын бере алады немесе оқиға желісін өзгерте отырып, жаңа финалдар ұсынады. Мұндай тәсіл мектепке дейінгі балалардың қиялын дамытып қана қоймай, олардың өмірлік жағдайларға деген көзқарасын кеңейтеді.

ТРИЗ технологиясын ертегілерді қайта өңдеу барысында қолдану бірнеше негізгі қағидаттарға негізделеді. Біріншіден, қарама-қайшылықтарды шешу әдісі арқылы балалар ертегідегі кейіпкерлер арасындағы қақтығыстарға жаңа шешімдер табады. Мысалы, «Қызыл телпек» ертегісінде қасқыр мен қыз арасындағы қақтығысты жаңа сценариймен бейбіт шешуге болады. Бұл әдіс баланың мәселені шешу дағдысын дамытып, әртүрлі көзқарастарды талдауға үйретеді.

Екіншіден, морфологиялық талдау әдісі арқылы ертегі кейіпкерлері мен олардың әрекеттері өзгертіледі. Балалар кейіпкерлердің жаңа бейнелерін ойлап тауып, олардың мінез-құлқына, дағдыларына және оқиғаларға басқаша сипаттама бере алады. Бұл әдіс балалардың қиялын шектемей, олардың еркін шығармашылық әрекеттерін дамытуға ықпал етеді.

Үшіншіден, функционалдық-орта талдау әдісі көмегімен балалар ертегідегі заттар мен құбылыстардың жаңа қолдану тәсілдерін табады. Мысалы, «Үш аю» ертегісінде балалар жаңа тұрмыстық құралдарды ойлап тауып, олардың қалай жұмыс істейтінін сипаттай алады. Бұл баланың инженерлік ойлау қабілетін қалыптастырады және жаңа технологияларға деген қызығушылығын арттырады.

ТРИЗ технологиясын пайдалану барысында тәрбиешілер балаларға сұрақтар қою арқылы олардың сыни ойлау дағдыларын дамытады. Мысалы:

- Егер ертегі кейіпкерлері өз қателіктерін ертерек түсінсе, не өзгерер еді?
- Бұл оқиға басқа жерде немесе басқа уақытта болса, қалай аяқталуы мүмкін?
- Егер кейіпкердің басқа қабілеттері болса, оқиға қалай өрбитін еді?

Мұндай сұрақтар балалардың ойлау көкжиегін кеңейтіп, олардың оқиғаларды әртүрлі тұрғыдан талдауына мүмкіндік береді.

Осылайша, ТРИЗ технологиясын ертегілермен жұмыс барысында қолданудың практикалық мысалдары балабақшада оң нәтижелер көрсетіп келеді. Балалар дәстүрлі ертегілерді жаңаша түсінуге және оларды қазіргі заманғы мәселелермен байланыстыруға дағдыланады. Бұл әдіс әсіресе инклюзивті білім беру жағдайында маңызды, өйткені әр бала өз қабілеті мен шығармашылық мүмкіндігін еркін көрсете алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Альтшуллер Г.С. Творчество как точная наука. – Москва: Советское радио, 1979.
2. Кудрявцев В.Т. Развитие творческого мышления у детей. – Москва: Академия, 2006.
3. Литвинова С.Н. Современные образовательные технологии. – Москва: Просвещение, 2015.
4. Ткаченко О.Г. Методика использования ТРИЗ в обучении дошкольников. – Санкт-Петербург: Питер, 2012.

**Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Бәйтерек ауданы білім беру бөлімінің
"Новенькое жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Химия және биология пәні мұғалімі
Жаумбаева Гулзар Сайлауовна**

БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ӘДІСТЕРІ

Білім берудің ақпараттық технологиясы – ақпаратпен жұмыс істеу үшін арнайы әдістерді, бағдарламалық және техникалық құралдарды (кино, аудио және бейне, компьютерлер, телекоммуникация желілері) қолданатын педагогикалық технология.

Оқыту процесінде қолданылатын барлық әдіс-тәсілдер сияқты оқыту құралдары да негізінен кез келген пәндік білім беруде өзгеріссіз қалады және дидактикалық функциялардың үштігін орындайды: цифрлық технологияларды, білім беру ресурстары (ББР) және ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) әдістерін пайдалануды ескере отырып, оқыту, дамыту, пәндік іс-әрекеттер аясында тәрбиелеу..

Биология сабағында АКТ-ны қолдану пәнді оқытудың сапасын арттырады, нақтырақ айтар болсақ, көрнекілік принципін жүзеге асыра отырып, әртүрлі объектілердің маңызды жақтарын көрсетуде, зерттелетін объектілер мен табиғат құбылыстарының ең негізгі сипаттамаларын бірінші орынға шығаруда маңызды рөл атқарады.

Мектепте биологияны оқыту курсты демонстрациялық экспериментпен үнемі қолдауды білдіреді. Дегенмен, қазіргі заманғы мектепте пән бойынша эксперименттік жұмыстарды жүргізу көбінесе оқу уақытының аздығынан және заманауи материалдық-техникалық жабдықтың жетіспеушілігінен қиынға соғады. Зертхана қажетті құралдармен және материалдармен толық жабдықталған кезде де, нақты эксперимент дайындауға да, өткізуге де, жұмыс нәтижелерін талдауға да әлдеқайда көп уақытты қажет етеді. Сонымен бірге, өзінің ерекшелігіне байланысты нақты эксперимент өзінің негізгі мақсатын – білім көзі қызметін атқаруды жиі жүзеге асырмайды.

Көптеген биологиялық процестер күрделілігімен ерекшеленеді. Бейнелі ойлау қабілеті бар балалар абстрактылы жалпылауды меңгеруде қиналады, суретсіз олар процесті түсіне алмайды, құбылысты зерттей алмайды. Олардың абстрактілі ойлауының дамуы бейнелер арқылы жүзеге асады. Мультимедиялық анимациялық модельдер оқушы санасында биологиялық процестің толық бейнесін қалыптастыруға, интерактивті модельдер процесті өз бетінше «жобалауға», кателерін түзетуге, өздігінен білім алуға мүмкіндік береді.

Оқытуда мультимедиялық технологияны қолданудың бір артықшылығы – іс-әрекеттің жаңашылдығы, компьютермен жұмыс істеуге деген қызығушылығының арқасында білім сапасын арттыру. Сабақта компьютерді пайдалану оқушылардың белсенді және мазмұнды жұмысын ұйымдастырудың, сабақты көрнекі және қызықты етудің жаңа әдісі болды.

Мен АКТ технологияларын сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолданамын:

1) экрандағы мультимедиялық проектордың көмегімен демонстрацияланған интерактивті иллюстрация ретінде (түрлі-түсті сызбалар мен фотосуреттер, слайд-шоулар, бейнеклиптер, 3D сызбалар мен модельдер, қысқа анимациялар, сюжеттік анимациялар, интерактивті модельдер, интерактивті сызбалар, көмекші материал) жаңа материалды түсіндіру кезінде (қазіргі уақытта бұл мұғалімде әрқашан кестелер мен диаграммалардың болмауына байланысты өзекті болып табылады);

2) зерттелетін тақырып бойынша қорытынды жасай отырып, оқытушы белгілеген шарттар бойынша (жұмыс парақтары немесе компьютерлік тестілеу түрінде) оқушылар оқу материалын аудиторияда өз бетінше меңгерген жағдайда;

3) компьютерлік және нақты экспериментпен ұштастыра отырып зертханалық жұмыс түріндегі ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастыру кезінде.

Сонымен бірге, компьютерді пайдалану кезінде білім алушы нақты зертханалық жұмыстармен салыстырғанда тәжірибелерді өз бетінше жоспарлауға, оларды жүзеге асыруға және нәтижелерді талдауға әлдеқайда көп мүмкіндіктерге ие болатынын атап өткен жөн.

4) қайталау, бекіту (жауап таңдауы бар тапсырмалар, пернетақтадан сандық немесе ауызша жауапты енгізу қажеттілігі бар тапсырмалар, тапсырмалардың тақырыптық жинақтары, фотосуреттерді, бейнелерді және анимацияларды пайдаланатын тапсырмалар, жауапқа реакциясы бар тапсырмалар, көмекші материал) және алынған білімді тексеру кезінде (автоматты тексеру, бақылау және диагностикалық тестілері бар тест тапсырмаларының тақырыптық жинақтары). Оқушылар сабақтың осы кезеңдерінде виртуалды зертханалық жұмыстар мен тәжірибелерді орындаған кезде оқушылардың ынтасы артады – алған білімдерінің өмірде қаншалықты пайдалы болатынын көреді.

АКТ қолдану формалары.

Цифрлық білім беру ресурстары. Цифрлық білім беру ресурстарын (ЦБР) дайын электронды өнім ретінде пайдалану мұғалім мен оқушының іс-әрекетін белсендіруге мүмкіндік береді, пәнді оқытудың сапасын арттырады, биологиялық объектілердің маңызды аспектілерін көрсетеді.

Мультимедиялық презентациялар. Мультимедиялық презентацияларды пайдалану оқу материалын алгоритмдік түрде жан-жақты құрылымдық ақпаратпен толтырылған көрнекі анықтамалық бейнелер жүйесі ретінде ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда қабылдаудың әртүрлі арналары қатысады, бұл ақпаратты тек фактографиялық емес, сонымен қатар оқушылардың ұзақ мерзімді жадында ассоциативті түрде орналастыруға мүмкіндік береді.

Презентация – слайдтар түріндегі материалды көрсету формасы, онда кестелер, диаграммалар, суреттер, иллюстрациялар, аудио және бейне материалдар ұсынылуы мүмкін.

Презентация мүмкіндіктері:

- фильмдерді көрсету, анимация
- белгілеу (қажетті аумақты);
- гиперсілтемелер;
- қадамдардың реттілігі;
- интерактивтілік;
- объектілердің қозғалысы;
- модельдеу.

Презентацияны құру үшін сабақтың тақырыбы мен қорытындысын тұжырымдау, презентацияның сабақтағы орнын анықтау қажет.

Бейне және аудио материалдар. Бейне ойнатқыш арқылы сабақ өткізу оқушының пәнге деген қызығушылығын тудырады. National Geographic, Discovery және т.б. сияқты ғылыми-көпшілік деректі фильмдердің шетелдік продюсерлерінде биология сабақтарында көрсетуге болатын көптеген оқиғалар бар. 6-7 сыныптарда жануарлар мен өсімдіктердің алуан түрлілігі туралы сабақтарда бауырымен жорғалаушылардың, қосмекенділердің, сүтқоректілердің, балықтардың, құстардың, жәндіктер мен өсімдіктердің тіршілігі туралы баяндайтын «Life» фильмдерін пайдаланамын.

Мектептегі білім берудің қазіргі даму кезеңінде компьютерлік технологияны сабақта пайдалану мәселесінің маңызы зор. Ақпараттық технология оқушыны ғана емес, мұғалімді де дамытудың бірегей мүмкіндігін береді. Компьютер мұғалімнің жанды сөзін алмастыра алмайды, бірақ жаңа ресурстар қазіргі мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, оны қызықты, нәтижелі етеді, оқушылардың биология пәніне деген ынтасын арттырады.

Бейнетүсірілімдердің озық технологиялары және арнайы әзірленген компьютерлік графиканы қолдану организмдердің жұмысын «іштен» бақылауға, олардың ерекшеліктері мен құпияларын ашуға мүмкіндік береді. Бұл үлкен эмоционалдық серпіліс тудырады және материалды игеру деңгейін арттырады, бастаманы және шығармашылық ойлауды ынталандырады.

Сонымен, биологияны оқыту процесінде АКТ-ны қолдану оның тиімділігін, білім сапасын арттырады, мектеп оқушыларының әртүрлі жалпы білім беру дағдыларын дамытуға ықпал етеді және пән мұғалімінің жұмысын жеңілдетеді.

Биология сабағында АКТ-ны қолдану маған мұғалім ретінде педагогика ғылымының даму тенденцияларынан хабардар болуға, кәсіби деңгейді көтеруге, ой-өрісін кеңейтуге, ең бастысы, оқуды нәтижеге бағыттап отырып, оқушы мен компьютер арасындағы белсенді диалог арқылы оқушының оқуға деген ынтасын арттыруға, биологиядан бастапқы білімдерді меңгеру, оларды жүйелеуге, оқулықпен және қосымша әдебиеттермен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. АКТ-ны қолдану арқылы ақпарат көзі мұғалім ғана емес, оқушының өзі де болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.Сосновський Ю.В., Соколова Т.О. Технология використання комп'ютерних моделей при вивченні медичної біологічної фізики // [Електронний ресурс].